

*Детектив
асарлар*

БОҶИЙ МИРЗО

ОЙБАҲОР ВА ДИНАРА

Илк севги баҳори

Боқий МИРЗО

ОЙБАҲОР
ва
ДИНАРА

САРГУЗАШТ ҚИССА ВА
ҲИКОЯЛАР

НАМАНГАН - 2017 йил

УЎК:821-512-133-3

КБК: 84(5 Ўзб)7

У-1

Ёшларнинг покиза муҳаббати ҳақида ҳикоя қилувчи "Ойбаҳор ва Динара" қиссаси муаллифнинг янги изланишлари, жўшқин ижодий фаолияти самараси сифатида дунёга келди. Қаҳрамонлар - илғор, истиқлол зоялари учун курашнинг олдинги сафида бораётган ёшлар. Улар ёнидаги ўз хатоси, бегона юртларда қийналган, сарсон бўлганлар эса замондошларимизни одам савдоси ва тўғри йўлдан адашиш азобидан огоҳлантиради.

Ойбаҳор - одоб ва ҳаёси, матонати билан тақдир қийинчиликларини енгади ва муҳаббатига доғ туширмай ниятига етади, ноёб истеъдоди билан корхона ишини мамлакатга танитади, ўз тенгдошларига ўрнак бўлибгина қолмай, катталарни ҳам ҳайратга солади. Динара эса ота-онасининг икки хил дунёқароши туфайли кўплаб хатоларга йўл қўяди. Оқибатда, Санкт-Петербургга қочиб кетади, ота-онасини ёлгонлари билан алдайди. Иккинчи қочишида оғир кулфатларга дучор бўлади. Ота-онасини сарсон қилади. Тўғри йўлга тушгунча кўплаб кўнгилизликлар содир бўлади.

Бизнингча, ҳар икки қизнинг ҳаёти, Азимжоннинг ҳаёт машаққатларини енгиш йўлидаги матонати бугунги ёшларга ибрат ролини ўтайди, уларни тўғри йўлга бошлайди деган умиддамиз.

Муаллифнинг "Кўнгилизлик" туркумидаги ҳикоялари ҳам мухлисларни бефарқ қолдирмайди. Дилларга завқ-шавқ бағишлаб, комил инсон бўлиш йўлидаги интилишларига мадад беради...

Ўйлаймизки, қисса ва ҳикоялар мухлисларнинг кўнгилизликларига айланади.

ISBN 978-9943-4673-6-1

@ «Наманган» нашриёти.

@ БокийМИРЗО Умурзақов

Бахтли оилаларнинг ҳаммаси
бир-бирига ўхшайди, бахтсиз
оилаларнинг ҳар бири эса
ўзича бахтсиздир.

Л. Н. Толстой.

1

Азимжон эрталаб коллежга, дўсти Мирзамурод билан учрашиш учун борганда шаҳарнинг энг чиройли кизини учратаман деб сира ўйламаганди...

Киз йўлак охиридаги дераза раҳига суянганча айбдор одамдай кимтиниб турарди. Қоп-қора, калин сочи ўрилмаган, бошининг орқа тарафидан гулли тўғнағич билан ихчамланган, елкасида - оппоқ кофта устида йиғинчок туриши коматининг чиройи билан уйғунлашиб малоҳатли кўрсатарди. Пешонасидаги гажаги чаккасига етганда ўнг ва чапга таралган сочига қўшилиб, юзини кўркам кўрсатарди. Мулойим чехраси ва самимийлик балкиб турган нигоҳлари ҳар қандай йиғитни ром этишга қодир.

Мирзамуроднинг овози қия эшикдан жаранглаб эшитиларди, Азимжон танаффусни кутишга қарор қилган.

Киз нигоҳидан ёгилган сирли жозоба, оҳанрабо лоп этиб Азимжоннинг кўксига урилиб, юраги “жиз” этди. Сухбат учун баҳона қидириб, унга яқинлашди.

- Кеч қолдингизми? – деди ҳамдардлик изҳор қилаётгандай.

- Ҳа... – киз ерга қаради, - ойимга озгина қарашиб ушланиб қолдим.

Киз гапирганда узун-узун, қоп-қора киприклари силкиниб, яноғи устига солган нозик чизиклар қош-кўзлар жозибасини тиниклаштириб юборарди.

Азимжон қизга “Кираверсангиз бўлади-ку!” дегандай қараши билан:

- Домла кеч қолганларни ёқтирмайдилар! – дея деразадан ташқарига қаради. Азимжон қизнинг ён томонидан чиройли слкалари, кўксига ярашган анордай сийнасига ўғринча назар ташлади. Куйлаги ҳозирги урфда, жуда бежирим тикилгани учун коматини кўркам кўрсатар, этагидан чиқиб турган оёқлари, товони

баланд бежирим туфлиси коматига ярашиб турарди. Қиз бирдан Азимжонга ўгирилди.

- Домлада ишингиз борми?

Ёқимли ва жарангдор овоз қизнинг хусни билан қўшилиб, пинхон таъсир қилувчи кучга айланаётганди.

“Овози кўнғирокдай экан!” – дилидан ўтказди йигит. Ва суҳбат ковушиб кетганидан дадилланди.

- Бир жойга бормокчи эдик!

- Соат ўнда бўшайдилар.

Азимжон, қиз у ҳақда мулойимлик ва табассум билан сўзлашидан Мирзамуроднинг талабалар ўртасида хурмати баландлигини ҳис қилди.

- Битирувчимисиз?

- Июлда диплом оламан.

- Кейин иш ё турмушга беришади, шундайми? Бу ердан ким бўлиб чиқасиз?

- Дизайнер!

- Замонавий касбга ўқибсиз, танишсак бўладими?!

- Ойбахор!

- Ойбахор?! – Азимжон ҳайрат тўла кўзларини унга қадади.

Қиз “Шунақа” дегандай бош кимирлатиб кулимсиради. Исми билан йигитни лол қолдираётганидан хурсанд эди.

Қизнинг кафти иссиқ ва ёқимли. Азимжон озгина ушлаб турмоқчийди. Ойбахор “Танишганимдан хурсандман!” дегандай жиддийлашгач, йигит ўзини йиғиштирди.

- Шаҳарликмисиз?

- Ҳа, Чорсуда турамиз.

- Бизники шаҳарнинг нариги чеккасида!

- Хурсандман...

Гап тугади. Нимадир дейишмоқчию, диллаган гапларни шуурда яхлит кўринмаяпти. Ўртада ўнғайсиз вазият, одамни терлатадиган сукунат пайдо бўлди. Уларни вазиятдан чиқармоқчидай кўнғирок чалинди. Мирзамурод дарсдан чиққач, Азимжон боядан бери тафаккури тутолмаётган фикр – қизнинг телефон рақамини олиш миясига урилганда қиз ерга қараганча синфга кириб кетганди.

Ойбахор қизлар тўпига қўшилаётган чоғ Азимжонга қаради: нигоҳида суҳбатдан қониқмаслик ва яна учрашиш истаги зухур эди...

- Кел, Азимжон!

У Мирзамуроднинг ўктам овозидан хушига келганда йўлак талабалар шовқини билан тўлган, дўсти қўл узатиб турарди...

2

Ойбахор стулга сумкасини илиб, қўлларини партага, ўнг юзини билагига босганча хаёл дарёсига шўнғиди ва боядан бери дилини чароғон қилаётган кечинмаларни тушуниб етди: Азимжоннинг бўйбасти, ўйчан ва мулоҳазакорлиги дадаси Ғуломжонга жуда ўхшашлиги унга шундай чуқур таъсир қилдики, у, “Азимжон дадам билан узок қариндош, борди-келдимиз бўлмагани учун бир-биримизни танимаймиз!” деб ўйлашдан ўзини тиёлмади. Одамни эътибор билан тинглайдиган бу йигитнинг одоби кишини кувонтирадиган даражада ёқимли! Ўзга оламдан келгандай исми ҳам маъноли: АЗИМЖОН!

Ўзидан беш-олти ёш катта йигит билан кутилмаганда танишгани каби ёқимли фазилатлари бутун руҳиятини эгаллаб олиши ҳам хаёлига келмаганди! Ҳозир Азимжон ва унинг таассуротлари тақдир инъоми, Аллоҳнинг иноати эканини англаб етмаётган эса-да, юрагининг энг чуқур, энг нозик жойида кўринган ёруғлик “Бу йигит хаётимда бежиз пайдо бўлмади!” дея хулоса қилишга ҳақли эди.

Боя у: “Битирувчимисиз?” – дея ҳурмат билан йўғрилган муомаласидан севинган, ҳозир бир дунё таассурот руҳиятига нур сочарди.

Унга севги изҳор қилиб хат, SMS ёзганлар кўп, аммо Ойбахор диллаган йигит бойвачча, олифта, дадасининг давлатига кувонадиган эмас, Азимжондай хушмуомала, бежирим кийинган, маъноли бўлиши керак! Ҳозирча кунлари зерикарли, қалби - баҳорни кутган боғдай, севгининг тотли туйғулари қалбига билинтирмай, ялпиз бўйларидай кириб, ҳаётида кутилмаган ўзгаришлар пайдо қилишини истайди.

У коллежга янги келганда кизлар бир-биридан “Йигитинг борми?” деб сўрар, “Йўқ!” деганларга белисанд қарашарди. Бир-бирларига йигитининг расмини, телефонидаги видеотасвирини кўрсатиб мақтанишарди. Ойбахор кизлар ҳақида айрим гапларни эшитиб оғзи очилиб қолди: устамон, қув қизлар бир нечта йигитни бир-бирига қўшмай, ўткирлик билан лақиллатиб юришаркан. Бири

телефонига пул тушириб, йўлқирасини берса, иккинчисига замонавий кийимлар олдиради, шаҳар ё тоғда ўйнатиб келишни бўйинига кўяди. Ойбахор бундайларнинг сири очилиб, шарманда бўлмаганига таажжубда қоларди. Баъзилари иккинчи йигитликка дарсдан ё уйдан кеч қолганда коллежга чақирса келаверадиган лакма кирakashни илинтираркан. Ҳатто баъзи қизлар уйланган, болали йигитлар билан нафс учунгина севги ўйинлари килишини эшитганда ёқасини ушлаб қолган. Чунки мактабда бундай ишларни хаёлига келтирмасди. Оддий оилада тўғри, ҳалол тарбия топган, ўқишдан мақсад билим олиш ва яхши касб эгаси бўлишини уқитиришган, қиз бола ва оиланинг шаънини саклаш мажбуриятларини мунтазам тушунтириб келишарди.

Тумандан келган бир қизнинг: “Биринчи йигитимни аям биларди, у кечки пайт чақириб келса, аям дадамни чалғитиб туради, мен бемалол учрашаман!” дегани Ойбахорга ёмон таъсир қилган. Унинг шармсиз овози ҳамон қулоқлари остида ёқимсиз жараанглайди.

У биринчи курснинг ярмигача кўпчиликка кўшилолмади. Яхши иёмонни ажратгандан кейин гуруҳида ва катта курсларда тартибли, йигитвозликдан йироқ қизлар билан дўстлашди. Севиб қолса ҳам ота-онасига, ҳатто бегоналарга билдирмасликка аҳд қилган, ўзи ҳақида кўча-кўйда ёқимсиз гаплардан сакланишни истамайди.

— Ой!(дугонаси шундай чақиради) Сенга нима бўлди?— кутилмаганда бошини ушлаб сўради Динара.

— Ўзим! — Ойбахор хумор кўзларини дугонасига тикди.

— Нега кеч қолдинг? Ташқарида битта йигит билан гаплашиб турганинг, ким у? Янги танишдингми? Чиройли экан, домланинг ўртоғими?

Саволлар ёмғирдай ёғиларди. “Қизлардан ҳеч нарсани яшириб бўлмайди! — ўйлади у, — дарров кўришибди: у билан учрашиш учун кеч қолган дейишардир?”

Ойбахор ёқимли ҳиссиётлардан сархуш. Ўзини енгил, кайфиятини баланд сизди. “Нима бўпти? Келишган йигит! Уйланганмикин?”

Ойбахор ўздан уялди. Айрим курсдошлари биринчи курсни битариб-ла эрга текканини эсладию, хотиржам тортди. Яна хаёлини Азимжон банд қилди. “Чиройи ўртача бўлса ҳам, юракни

тортадиган хислати бор. Ўша ғурурми, ё ўқтамликми? Балки мардликдир! Энг муҳими, у дадасига ўхшайди!”

Аммо ҳозир дугонасининг саволларига “Ҳа!” десинми?”

- Нималар деяпсан? – у яна партага бошини қўйди.

Дарс бошландию, ҳамма жой-жойига чўқди.

Сўнги дарсининг тугаши интизорлик, ҳатто бетокатлик билан кутилади. Ўқувчилар кўнғирок чалинишига озгина вақт колганда дафтар китобларини сумкага жойлаб бўлишади. Биринчи “жиринг” даёқ ҳамма ташқарига отилади. Биров учрашувга, биров яқинига кўнғирок қилишга, яна кимдир бозор-учарга. Ойбахор эса уйига талпинади. Уй оҳанрабоси - онаси Кумуш ёқимли чехра билан уни кутиб олади. Бемалол чой ичишади, дастурхонни йиғиштиргандан кейин ҳам суҳбат тугамайди. Онаси маҳалла, қариндош-уруғлардан гапирса, Ойбахор кизлар ва уларнинг хангомалари хақида, ўқиши, дарслар хақида, йўлда кўрган-кечирганларини тўлиб-тошиб сўзлашдан завқ олади.

Бугун ҳар кунги одатига тесқари – ҳамма қетса ҳам Ойбахор ўрнидан кўзгалмади. Партага сумкасини, унга бошини қўйиб ўйга толди. Эрталабдан бери хаёлидан кетмаган, дарду дунёсини остин-устун қилаётган Азимжон қиска вақтда юрагининг энг чуқур жойигача кириб бораётгандай, у билан бирга иродасини бўшаштириб, мастона кайфият бағишлайдиган тотли туйғу ҳам жойлашаётгандай туюлади. У билан танишув - тақдир ижросидай руҳиятида, шуурининг беқиёс кенгликларида нурафшон ҳайбат тугдира бошлаган, кўксида бош кўтарган нотаниш, аммо ширин туйғулар бугунги воқеалар каби тиник ва оҳорли эди.

- Оой!

Эшик тарафдан келган овоз уни илк сўчителиб юборди. Остонада дугонаси Динара кўзларини катта-катта очиб турар, хавотирланиб, аниқроғи, ундаги ўзгаришлар бояғи йиғит билан боғлиқми – йўқми билиш учун йўлдан қайтганди.

- Сенга нима бўлди? Кетмайсанми?

- Ҳозир...

Ойбахор – кўксида қад ростлаётган янги оламини биров, айниқса, Динара билишини истамагандай сумкасини елкага осиб ўрнидан кўзгалди.

- Мазанг йўқми?

Ташқарига чиқишганда Динарнинг биринчи берган саволи шу бўлди.

- Саволларимга жавоб бермадинг, тинчликми, дугонажон?

- Ҳеч нима! Сал мазам йўк...

Азимжон билан учрашгандан кейин ўзида аллақандай ўтли, ширин дард туғилганини ҳис қила бошлаган, ҚАЛБ кенгликларига ҳаётни тубдан ўзгартирадиган сарин шабада эсаётгандай ҳис қиларди ўзини...

Динара Ойбахорнинг пешонасига кафтини босди. Ҳарорати жойида. Аммо бу билан каноатланмасдан сўроқни давом эттирди.

- Нега бўшашиб турибсан?

Ойбахор адашган йўловчидай нима қилишни билмайди. Саволларга жавоб бериш сиёки кўринмагани учун Динара гина қила бошлади.

- Ота-онанг яхшими?

- Ҳаммаси жойида, ўзим бироз ланжман...

Динара ўзини ишонганга солди.

- Ўтиб кетади, юр музқаймоқ олиб бераман!

Динара дугонасининг сирини билиш учун қанчалик ҳаракат қилаётган бўлса, Ойбахор унинг бегона овози тиниқ туйғуларини синдириб қўядигандай ёлғиз, ундан узокрокда қолишни истарди.

- Эртагача, дугонажон! – деди-да, бекатга бурилиб кетди.

Дугонасидан бундай муомала кўрмаган Динара беписандликка учрагандай юрагида гина туғилиб, йўл четида музлаб қолди...

Динара Ойбахорни яқин дўстидай кўради. Унинг ростғўй, мулойти характери, саришталиги, айниқса, ақл-заковатда кўпчиликдан устунлиги ҳаммани ўзига тортгандай Динарани ҳам ёнидан кетишга қўймайди. Жозибали чиройи эса кўпгина қизларники каби унинг ҳам юрагига қўркув солиб туради...

3

Мирзамурод бир қарашдаёқ Азимжоннинг ҳаяжонини пайқади. Ташқарига чиқишганда садо кутди, аммо у тўлиб-тошиб турган бўлса ҳам сир бермаслик пайида. Анчагина юриб, бекатга яқинлашганда:

- Ойбахор қанақа киз? – деди. Мирзамурод унга синовчан назар ташлади.

- Сенбоп десаям бўлаверади! - ҳазиллашди у - отиям чиройли-а?

- Класс!

Бу сўзни беихтиёр айтган Азимжон айб устида қўлга тушгандай, айбини тан олгандай мийиғида кулишга мажбур бўлди. Чунки қизлар ҳақида суҳбатлашишганда “Менбопи учраб қолса, кулоғимга шивирлаб қўйгин!” дейиш суҳбатнинг авжи эканини яхши билишади.

- Йўғ-эй! – севингандай таажжубланди у.

- Ахир, сени деб дарсга кирмади - ку!

- Унақамас, яхши қизга ўхшади-да...

- Шунинг учун сенбоп деяпман-да!

Кулиб юборишди. Сўнг бирдан жим бўлиб қолишди.

Улар - бўйдок. Бўш вақтларда қизлар ҳақида таассуротларини ўртоқлашиш ёқимли одатга айланган. Кўнгил яқинлиги туфайли бўлса керак, бир-бирларини жуда тез тушунишади, айниқса, қизлар ҳақида сўз кетса...

Азимжоннинг онаси ишлайди. Синглиси ва укаси ҳали ёш. Ўзига дурустрок жойдан иш топилмаяпти. Отаси Раҳимжон инчадан бери касал. Қишли-кировли кунларда Россиянинг шимолий ўлкасида ишлаб, ўпқасини шамоллатган. Яқинда врачлар ўпқасидан сув олишди, муолажа тўхтагач, икки ойдан кейин яна ўзини нохуш сизди. Кечқурун иситма кўтарилди. “Тез ёрдам” тсрапевти яна ўпкага сув тўпланган, зудлик билан даволаниш зарур деган. Касалхонага ётқизишди ва ўпкадаги сув олиб ташланди. Кейинги муолажага озмунча пул кетмади. Жамғарма деярли тугади. Раҳимжонда тузалиш нишонаси кам! Оиладаги вазият отанинг саломатлигига қараб пайдо бўлади. Шунинг учун Азимжон фақат Мирзамурод билан учрашгандагина қизлар ҳақида озгина хангома килади холос.

Ўйланиш имконияти йўқ даражада.

У қизлар ҳақида ўйлаганда сал хавотирга тушади.

Ҳозир улар шаддод, унча-мунча шўхликдан қайтмайди, лапашанг йигитларни писанд қилмайди. Айрим фирибгарлар ҳам улар олдида ип эшолмаслиги кўпчиликка маълум. Тулкидек айёрига йўлиқсанг, бир умр азоб чекасан. Содда ва самимий Азимжон шу ҳақда ўйласа, “Шошилмаслик керак!” деган хулосаси тўғрилигига ишонаверади.

Бугун Мирзамурод билан ўртоғиникидаги тадбирда ярим кун бирга бўлишди, Ойбахор ҳақида бояги гаплардан бўлак янгилик эшитмади.

Кечки пайт дадасининг олдига кирди. Нафас олиши оғирлашган, ранги олинган. Диван ёнидаги курсида ўтирган онаси лабини кимтиб, бошини қимирлатади. Кўзларидан ташвиш ва изтироб ёғилади. Беморни оёққа турғизиш учун ожизлигини тан олаётгандай, тақдирга тан беришдан бошқа илож йўқлигидан кайфияти паст. Азимжон ота-онасига эшиттирмай хўрсинди, она хушёрлик билан унга “Чикавер!” дегандай имо қилди.

Отасини кўриб қайғуга ботди, аммо Ойбахор билан учрашув таассуротлари юрак тубида булоқдай қайнаб, хаёл суриши билан отилиб чиқишга тайёр. Ҳозир, ўз хонасига кириб, деразадан боғга термуларкан, хаёлига ёрқин юлдузлар шуъласидай Ойбахор ёпирилиб кирдию, туйғулар зарби кўксига урилди. Зарб шу қадар кучли ва ширин эдики, қиз бир нигоҳ билан жодулаб қўйганга ўхшарди!

- Гап чиройда бўлса, - ўйлади, Азимжон, - зўрларини кўрганман, аммо юрагим “жиз” этмаган, уни кўриб янги оламга киргандайман. Нега шунақа?

Саволга жавоб топиш маст одамнинг илмий иш ёзишидай гап: уддасидан чиқолмади! Чунки юрагини эгаллаб бораётган ширин ва нотаниш туйғулар тафаккур ва иродасини бўшаширган, киз ҳақида ёқимли хаёллар суришдан бошқасига ярамасди. Аммо кўп ўтмай бундан ҳам зерикди. Уни нимадир бетоқат қиларди, ўша нимадир – кизнинг кўзларидан руҳиятига, сўнг қалбнинг энг нозик нуқталарига нурдай сингиб бораётган нотаниш, аммо ёқимли куч лаҳза ва соат сайин уни маст қилаётганди. Ярим тунгача китоб ўқиди, телевизор билан ўзини чалғитди. Аммо кўз олдида Ойбахорнинг жилмайган чехраси пайдо бўлаверар, иродаси бўшашиб борарди...

Эрталаб руҳи тетик уйғонди.

Бугун дадасини врачга олиб бориш керак. Аммо уни ётқизиб даволаш лозим бўлса, дори-дармондан ташқари, касалхона учун ўн кунга уч юз ё тўрт юз минг сўмни қаердан олади? Дори-дармонга камиди шунча керак! Аввал тўплаган пуллари тугаган. Мол-қўйларни сотиб ишлатишди. Бировдан қарз ололмайди! Онасининг маоши оилани боқишдан ортмаяпти. Азимжон ёз бўйи бир-иккита

хусусий фирманинг ҳисоб-китоб ишларини қилиб, анча-мунча пул ишлади. Аммо оиланинг катта харажатларига "арғамчига қил мадор" бўлди, холос.

Азимжоннинг қалби иккига бўлинган. Бир томонида даданинг муаммоси, иккинчи томонида Ойбаҳорга нисбатан ширин туйғуларнинг жилва қилаётгани! Кўксининг ярми иссиқ, ярми музлаб ётгандай... Оилани таранг вазият чулғаган дамларда қалбда муҳаббат туғилишининг икки хил маъноси борга ўхшайди: уйдаги оғир вазиятни енгиш учун муҳаббат ёрдамга келган ёки ўзича маъносини икки хил тушунади

Бу ҳақда айтган билан дардига малҳам қўядиган мард йўқ! Онанинг кўзига қараган сайин юраги остин-устин бўлади. Нима қилиш керак?

Эртаси куни таваккал қилиб дадасини касалхонага жойлагач, Мирзамурод билан учрашиб муаммонинг учини чиқарди. Аммо қарз сўролмади. Мирзамурод эса хушёр экан.

- Сен дўстимсан, бемалол гапиравер! – деди гина аралаш.

Азимжон дардини тўкиб солди. Ҳатто охирида Ойбаҳорни ёқтириб қолгани, ҳозиргача бундай қизни учратмаганини айтгиси келди, аммо кейинроқ бафуржа гаплашишни кўнглига тугди...

Мирзамурод кечкурунга пул ваъда қилди...

Аммо у пулни олиб борганда Азимжон касалхонага кетган, укаси бор эди.

- Отам оғирлашиб қолдилар! - деди ўксик товушда.

Мирзамурод таксига ўтириб касалхонага келди. Азимжонни ташқарида учратди.

- Жонлантириш бўлимига олишди! – деди титроқ овозда, - бирдан дард зўрайиб кетди. Қўлимиздан ҳеч нарса келмаяпти...

Мирзамурод пул узатди. Азимжон дўстига қарадию, кўзига ёш келди. Қўли калталигидан хўрланди. "Зора отам тузалсалар!" деган ўй ғуборини таркатгандай бўлди.

Шу пайт бирдан телефони жириглаб қолди.

- Эшитаман...

- Ассалому алейкум!

- Ваалейкум...

- Азимжон ака, дадангиз тузикмилар?

Жуда таниш, ёқимли овоз, аммо ким? Отам касаллигини қасрдан билади?

- Кимсиз? – деди у таажжубини таркатиш учун.

- Мирзамурод домладан телефонингизни олувдим, Ойбахорман!

Азимжон хайратда қолди. Наҳотки, бу – Ойбахор, нақадар бахтлиман, а?!

Алоқа узилганда йигит қутилмаган кўнғироқни яхшилик аломатидай қабул қилиб, дўсти билан хайрлашиш ёдига келмай, хаёли қизга кетиб қолди. Мирзамурод мийиғида қулиб узоқлашганини сезмади.

Азимжон дорини олиб келиб, дадаси ётган палата эшигини очдию, рўй берган воқеани бирданига англолмай қолди. Онаси унини чиқариб-чиқармай йиғлар, кўздан дув-дув ёш тўкилар, рўмоли дивандан сирғалиб ерга тушиб кетган эди.

- Ойи, нима гап?!

Азимжон бирдан титраб кетди, ўзини йўқотиб қўймаслик учун онасига яқинлашди. Унинг фожеа тўлган ёшли кўзларига қарадию, “Наҳотки, шу менинг онам?” деган совуқ бир кечинма ўтди кўнғлидан.

- Дадангдан айрилиб қолдик, болам! Пешонам қурсин, а! Шу яримжон’дадангни ҳам Худо бизга қўп кўрди-я!

У онасининг бунчалик дардли чинқирганини эшитмаган, ёш қуйилаётган кўзлари фожеали боқишини биринчи кўриши: қарахт бўлиб қолди. Оқ мато билан жағи тангилган, ранги доқадек оқарган дадасига кўзи тушгач, фожеанинг дахшатли зарби юрагини ёриб ташлашига бир баҳя қолди...

У дадасининг кўксига бош қўйиб анча йиғлади. Ойбахор ҳол сўраб кўнғироқ қилганда юракнинг кўз ёш келадиган нуқтаси беркилиб қолгандай, кўзига ёш келмасди. Пешонасига қўлини қўйди. Муздек. Йиллар давомида уни таъқиб қилган азоб ханжари пала-партиш тилиб ташлаган озгин киёфасида оғир хорғидлик, истейдодли ёзувчи ҳам тасвирлай олмайдиган норозилик акс этганди.

Она эзилиб йиғларкан, бола кўнгли эзилиб кетди, аммо у ҳозир иродасига суяниб, ўзини қўлга олмаса онага оғир бўлишини дарров тушуниб етди. У томон ўтирилиб:

- Ойи, - деди унинг икки билагидан ушлаб турғизаркан, - йиғламанг, пешонамизда бор экан!

- Йиғламай бўладими, болам! – она шундай дейиши билан ичидан даҳшатли йиғи ва ўкирик отилиб чиқди, - энди сенларни қандай эплайман, ахир касалванд бўлса ҳам отанг борлиги далда эди, ҳеч бўлмаса юрагимга қувват бўларди-ку!

Унинг кўз ёшлар орасидан фожеона боқиши ва йиғисиди оғир дард ва ҳаёт жабрига чидаш туфайли пайдо бўлган алам асорати бор эдики, Азимжон уни биринчи кўриши ва хайратда қолиши эди.

Азимжон онасининг бу гапини эшитдию, боя юрагини яшин тезлигида тарк этган, аммо унинг нималигини билмаётган нарсани топди: Ота – касалванд, хилвираб қолган бўлса ҳам юракнинг қуввати экан!

Онаси ўксиб-ўксиб йиғлар, касалга қараш азоби – ёшгина юзида ажинлар яккол кўриниб турарди. Йиғиси қўшни хонага ҳам эшитилиб, беморларда ўзига ва эрига нисбатан ачиниш уйғотаётганини сезмас, жудолик дарди кўзини кўр, миясини қарахт қилиб қўйгани ҳаёлига келмасди...

Бош врач кириб опани юпатди ва Азимжонга нималар қилиш лозимлиги тушунтирди.

- Ўзингни қўлга ол, ука, - деди у ҳамдардлик оҳангида, - эркаксан, зиммангда маросимлар турибди!

Азимжон бош ирғади.

- Боягина кўз очиб ётувдилар, нима бўлди, доктор?

- Қои босими тушиб кетди, кўтаришга улгуролмадик. Начора, умри қисқа экан!

Азимжон врач ачиниб, унга ҳамдардлик билан гапирганини тушунди, тақдирга тан беришдан бошқа илож йўқлигини ўйлаб навбатдаги ишларни ўйлай бошлади...

4

Ойбахор Азимжоннинг отаси ўлганини домаласи Мрзамуроддан эшитди. Энг яқин инсонидан ажралгандай юраги туз сепгандай ачишди. Эртасига ҳол сўраб боргиси келди, аммо қариндош-уруғлар олдида ноқулай бўлишини ўйлаб, фикридан қайтди.

Минг ҳижолат, торганиш ва ҳамдардлик кайфияти билан унга сим коқди. Таъзия изҳор қилди, ҳамдардлигини эслатди. Азимжон “Оғир кунларимда кўнглимни кўтарганингиз учун, раҳмат, Ойбахор!” дея ҳаяжонини яширолмади.

Азимжон уйдан чикмай, маросимлар, фотихага келиб-кетувчиларни кутиб олиш ва кузатиш билан овора бўлган кунларда Ойбахор Азимжон ва оиласи ҳақида, моддий аҳволи ҳақида сўраб-суриштирди. Моддий аҳвол ўртачадан паст бўлса ҳам оила камтарона, аҳил яшашини билди. Қизга шулар етарли эди... Отанинг маъракаси ўтгач, у Азимжонга SMS ёзди. “Азимжон ака, дардингизга шерикман, оилангизга бегоналигим учун кўнгил сўраб боролмадим. Худо Сизга сабр берсин”. Ярим соатдан кейин жавоб келди. “Раҳмат! Кўнглимга энг яқинсиз...”

Қиз Азимжоннинг қалбида ҳам ўзиникидай туйғулар борлигини сезди ва бир мунча таскин топди. Бундан ташқари, у туфайли қалбида туғилган гўзал ва нотаниш туйғулар дардини унутишга, юрагини зарбадан асрашга ёрдам бераётганини хис қилиб, уни тез-тез ўйлай бошлади. Кечқурун ёлғиз қолганда кўнгирик қилмоқчи бўлди, аммо онаси ёки аза тутиб ўтирган қариндошлари билиб қолса, “Кўнглига сикқанини қаранг-а?!” дея ундан ҳафа бўлишларини ўйлаб ўзини тийди. Бирок ҳеч қанча вақт ўтмай қароридан тонади. Уни кўргиси келаверади. Ўша кунги суҳбатни тез-тез эслайди.

- Нега шундай? - дея ўзига савол беради. - “Севиб қолдимми?” деб изохлашга чўчийди. Ҳадик билан юрагига мўралашдан ўзини тияди..

Ойбахор Азимжонни учратиб қолишни орзулаб, ҳар куни эрталаб ўзини ойнага солади, энг яхши куйлагини, туфлисини кияди, сочини замонавий турмаклайди, пардоз қилади. Ҳатто у билан нималарни, қандай гаплашишни мўлжаллаб, саволлар тайёрлайди. Бирок бир неча кундирки, Азимжонни учратолмайди. Туйғулари эса тошиб, тўлқинланиб ҳаётнинг янги қирраси кўрингандай бўлади. Қизлар билан кам гаплашади, танаффусларни хаёл суриб, орзуларга берилиб ўтказди.

Авваллари шўх, шаддод эди! Энди хаёлпараст! Дугоналарининг саволларига узуқ-юлуқ жавоб беради. Кўзларида мухаббатни кўришади, бирок гапиришолмайди. Ўзи эса кўнглини очмайди.

Тенгқурлари улғайганини хис этди: севги мўъжизаси - қалбига баҳор тошқинлари бостириб кирмоқда!

У, хисларни ошкор қилиш - хаё пардаси ортидаги гўзаллигини очиб қўйишини ўйлаб, мухаббатини қалб тубига яширишга интилади.

* * *

Раҳимжоннинг маъракаси ўтди.

Азимжон кўчага чиқаётганда уч йилдан бери Санкт-Петербургда ишлаётган Карим тоғаси келиб таъзия изҳор қилди. Куръон тиловатидан кейин отаси ҳақида гаплашиб ўтиришди.

- Раҳматли, - деди хўрсиниб Карим тоға, - боши меҳнатдан чикмай ўтди. Жойи жаннатда бўлсин! Энди онангни эҳтиёт қил, укаларингга бош бўл!

Азимжон бош ирғади.

- Қаерда ишляяпсан?

Азимжон индамади. Тоға “Тушунарли” дегандай унга маъноли қаради.

- Ҳайдовчиликка ўқиганмисан?

- Ҳавасқорман...

- “Кичкина қирк”ни ўтказайлик, маслаҳат бор...

Тоға Санкт-Петербургдан синглисига рўмол, иссиқ кийим олган, жиянларини ҳам эрдан чиқармаганди. Совгаларни топширгандан кейин Меҳригул йиғлаб юборди. Кўз ёшлари қуйилган ҳолатда укасини дуо қилди. “Раҳимжон акам ўлмасдан шуларни ўзи олиб келса бўлмасмиди?!”

Каримжон икки соатча гаплашиб ўтирди.

- Ёрдам керак бўлса, тортинмай айтаверинг, опа! - деди. Ҳамма хомуш, елкадан ташвиш босиб тургани учун гап бошлаш кийин эди. Каримжон опасига бир даста пул узатди. Опа яна кўзига ёш олиб:

- Болаларингга ишлат, маросимларни бир нави ўтказаяпмиз! - деб пулга қўл чўзмай турганда Каримжон пулни опасининг олдига қўйди, жиянларига ёрдам беришини айтиб, уларни хотиржам қилди-да, жўнаб кетди. Уни кузатиб кирган Меҳригул қўлида пул билан бошини деворга тираб ўксиб-ўксиб йиғлади. Юрагини эзиб ташлаган азоблар, хаёт машаққатлари тилиб ўтган дамлар ва бўлажак оғир кунлар учун йиғлади. Яхшиям шу укаси бор! Дардини тушуниб пул ташлади. У ҳам болам-чакам деб ҳорижда ишляяпти. Опасини яхши кўраркан, ачинаркан шуни берди. Минг

рахмат! Тани-жони соғ бўлсин, топганларига Худо барака берсин!
Шунчаки ҳол сўраб, юпатгандай бўлиб кетаверса нима дея оларди?

* * *

Масъулият Азимжонни ўйга толдирди. Ойбахорга бўлган туйғуларини изтиробли кунлардан омон олиб чиқиш истаги, қалбда янги олам очилгани жудолик ғамини енгишга ёрдам бераётганди. Бундан ташқари, жудолик дарди ва муҳаббат қувончини бир қалбга сиғдириш - рухиятини чиниктирар, ҳаётнинг янги қатламини очиб, дунёни тушунишга ёрдам бераётганди!

5

Ойбахорнинг раҳматли бобоси Маъмур ота:

- Невара қизларимни ўзим турмушга бераман, - деди оғир касалдан тургач, - мол-давлати бўлмаса ҳам, одоби, энг муҳими, оилам, бола-чақам дейдиган, тартиб-интизомли бўлсин! Бойликни Худо пешнасига ёзсин!

Бобо бу гапларни ўғил-қизлари, келин-куёвлари ва неваралари йиғилганда, тўкин дастурхон атрофида бир неча марта айтган, айниқса, невара кизлар буни яхши эслаб қолишганди. Бобонинг таъкидлари бежиз эмас! У катта қизини бой-бадавлат хонадонга узатиб на иззат-хурмат кўрди, на кизи ҳаволат топди, иккинчи ўғлига пулдор одамдан қиз олиб, ғам-ташвишдан боши чикмади. Охири, бойликка хирс қўйганлардан узоқ юришга қарор қилди. Иккинчи, учинчи қизини оддий, ҳалол-пок одамларга берувди, тинч-тоғув, бола-чақали бўлиб ҳаёт кечиряпти, энг муҳими, кудалари оқибатли!

Бобо бир неча йил олдин бандаликни бажо келтирди, аммо оқилона гаплари, орзу-ниятлари кейинги авлод қалбига муҳрланган, невараларни уйлантириш ва узатиш мавриди келганда совчиларнинг бобо ёқтирадиган хилига розилик бериш одат тусига кирган.

Ўғломжонга ҳам отанинг гаплари ҳаётий дастур! У юраги тоза, нияти пок бобонинг наҳисатларини кўп эслайди, юрагидан ўтказди, иши олға босган дамларда дили равшан тортади. Қаерда, қандай иш қилмасин, оиласига ҳаром пул киритмаган, доим пешона тери, ўз ақли, ҳалол меҳнати билан рўзгорини обод қилди, болаларини еб-ичирди, катта қилди. Шу тамойилдан чекинмагани

учун дўстлари ва қариндош-уруғлари ҳам уни яхши кўришади. Оиласида ҳамма бир-бирини тўғри тушунади, дилини англайди. Ҳали бир-бирларига ёмон гап айтишмаган, ота – оила боши, она-болаларга етакчи. Ойбаҳор эр-хотиннинг фикри доим бир жойдан чиқишига ҳайратда қолади. Кумуш Ғуломжонга севишиб тегмаган бўлса ҳам, тўйдан кейин астойдил севган, меҳр қўйган, ўзини унга ва иккита фарзандига бағишлаган, оғири ҳам, енгилди ҳам ўзиники! Маҳалладагилар уларнинг иноқлиги, бир-бирини ҳурмат қилишларига ҳайрат билан қарашади. Ҳатто айрим хотинлар "Ҳеч уришганмисизлар?" деб сўрашса, Кумуш "Э, Худо сақласин, опа!" деб ҳавотирга тушади.

Ғуломжон доим иш, тирикчилик ташвишлари билан банд, айниқса, иш жойи қисқариб, вақтинчалик ва омонат ишларда юраганда эрта кетиб кеч келади. Ўзини тутиши, аёлига яхши муомаласи, майда-чуйда ишларда ҳам жуда ҳурмат билан гапириши, ичиб-чекиб, бетартиб юрмаслиги билан иккала болага ибрат! Ишдан келишига уйлар саранжом – саришта, ҳамма нарса ўз жойидалигидан дили яйраган Ғуломжон:

- Жуда ажойиб аёлсан-да, онаси! - дейди меҳри товланиб. - Кўнглимдаги хотинни тугган, онангга, ўстирган отангга раҳмат!

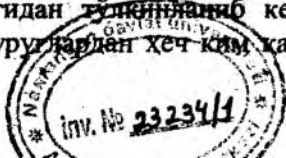
Отасини ҳавас билан эшитаётган Ойбаҳор эркаланганнамо:

- Мен-чи, дадажон?, - деса:

- Шундай она тукқан киз ёмон бўлармиди, асал қизим?! – деб унинг ҳам кўнглини кўтаради.

Кумуш иккала боласини меҳнаткаш, ҳалол ўстирди. Айниқса, Ойбаҳор – таъби нозик, изланувчан. Кумуш чеварлик қилса, олдидан ўйчан разм солади, қутилмаган фикрларни айтиб ҳайратда қолдиради, ҳатто куйлак ёқаси, енглирини бирлаштиришда, эстагига жило беришда киритган янгиликларни кўриб, "Қандай таланти кизим бор-а!" дея ғурурланиб қўяди. Биринчи курсдалигида ўқув хонасига пардани бирга тикишган. Ойбаҳор шундай ажойиб нусха яратдики, Кумуш беихтиёр ёқасини ушлаб қолди. Ва унинг келажакига жуда катта умид билан қарай бошлаган.

Ойбаҳор Азимжонга ишқи тушгандан бери бу гапларни эслаб, унинг олий маълумотли, камтар оила фарзанди, ичмас-чекмаслиги маъқулгина эмас, орзусидаги йигитлигидан тўқиб қолган кетди. Ундан совчи келса, оила ва қариндош-уруғлардан ҳеч қим қарши

чиқмаслигини ўйлаб қувонди. Энди севгисини Азимжон билса бўлгани! Ишқилиб севган қизи йўқмикин?

Шундай хаёллар қалбида ширин безовталиқ, муҳаббат олдида ҳадиксираш ва аллақандай нур билан қоришган кўркув туғдиради, фикрлар кўплиги хаёлини паришон қилади. Бўш қолди дегунча, миясини ҳар хил саволлар ўраб олади: “Институтни битиргунча бирорга қизни севмадимикин? Унга севги изҳор қилганлар кўпдир? Ҳозир қизлар ўткир, минг куйга тушиб, яхши йигитларни илтирмай қўймайди! Ҳатто баъзилари ўз дугонаси унаштирилган йигитни йўлдан урадию...”

Юрагида туғилган хавотир Азимжон қаерда, нима ишлар қилаётганини ўйлашга ундайди. Назарида, яхши кўрадиган қизлардан бири олдига бориб, бошини қотираётгандай...

Мулоҳазалар туфайли кўнглида РАШК туғилганини сезмай қолди. Ва ўзини қойиди: “У севги изҳор қилмади, мен севган қизига айланмадимۇ нега рашк қиламан, тавба!”

Қизнинг таажжуби акасига эркалик, ноз-ишва, таманнога ўхшаётганини ўзи яхши тушунмайдию, бу кечинмалар ўзига ёқади.

Аммо кўнглининг бир чеккасида севишига ишонади, уни қизлардан рашк қилишга ўзининг ҳаққи бордай, ошиқона қарашлари оловли муҳаббатдан далолатдай эди...

У рақам терди. Азимжоннинг телефони ўчирилган. Бироздан кейин қайтарди. Яна шу ҳол. “Тинчмикин?” Кечинмаларига эътибор бермасдан ўзини бепарволикка солди. Бироқ хавотири кучайиб, юрагида безовталиқ бошланди.

Дарслар тугагач, йўлакда Мирзамурод домлага кўзи тушиб, Азимжонни эслади. Ерга қараганча салом бериб ўтди. Дугонаси Динара билан коллеж дарвозасидан чиқиб, катта йўлга бурилишгач, телефонига хабар келди. “Сиз кўнгирик қилмоқчи бўлган хххххххххх рақам ҳозир мавжуд”.

У Азимжонга тераймикин, ноқулай бўлармикин, деб ўйлаб турганда Динара телефонини тортиб олди-да, рақамга қаради.

- Ким бу? – ҳаяжон билан сўради. Кўзлари хушхабар таъсирида чарақлагандай порлаб кетди унинг...

- Э, биттаси...

- Домланинг ошнасимасми?

Ойбахор унга “ялт” этиб қаради: “Нахотки, эслаб қолган?!” Қиз қалбида рашқ уйғонди. Динарадан телефонни олди-да, сумкасига солди.

- Бошқа одам! – деди кескин.

У гапини тугатиши билан телефони мусиқа чалди. Эcranга қаради. Азимжон акаси! Қувончдан сакраб юборишига бир баҳя қолди. Кўзлари ката-катта очилиб боғланиш тугмасини босиши билан:

- Ойбахор! – деган ёқимли овоз эшитилди. Динара сурларча қулоғини телефонга яқин олиб келди. “Таплашавер, эшитаман, холос!” – деди пичирлаб.

Ойбахордаги бояғи рашқ аччиқланишга айланди. Азимжонга жавоб бермай туриб, телефонни қулоғидан олди-да:

- Сен кетавер, мен кейинрок бораман! – деди янги қурилган бекатга буриларкан. Унинг киёфасида ишимга аралашма, дегандай аччиқланиш бор эди.

Ҳозиргина қизиқиш ва ҳаяжон билан дугонаси ёнида кетаётган Динара қалбини тушуниб бўлмас ўқинч эгаллади. Унинг ёнига ҳафачилик қўшилиб, қовоғи осилди.

- Мунчааа... – у кизалокқа хос зарда билан чимирилиб, аввал ноз-қарашма қилди, сўнг аччиғини билдириб қўймоқчи бўлди, - еб қўяманми?!

Зардаси қайнаган куйи унинг олдига ўтди.

- Йигит гўё сизда бор!...

Ойбахор бекат курсисига қўнди. Ва суҳбатга шўнғиб кетди.

Динаранинг зардаси кучайди, “Таплашиб бўлсин...” деб кутди, аммо Ойбахор борликни унутгандай таассурот қолдирарди.

Динарага ёмон алам қилди.

Одатда, йигити бор кизларга севилмаган кизлар ҳасад қилади. Айниқса, Азимжонни ром этган Ойбахорга ҳавасни қўтгуринг, ҳасад қиладиғанлар сонмингта.

- Э, ўзидан кўрсин! – деди-да, аламзада кайфият билан йўналишдаги таксилар бекатига йўл олди.

Аслида, гап бошқа ёқда эди...

Ойбахор аввалига ўзининг борлигини эслатиб, Азимжонни телефон қилишга ундаганидан узр сўрагандай бўлди. Аммо қутилмаганда суҳбат шундай қовушдики, дунёни унутишди. Ҳатто Азимжоннинг отаси ўлмагандай эди...

- Ҳеч бўлмаса катта қирк ўтсин, ука! – деди Меҳригул боягина келган укасининг гапини қайтараётганидан ҳижолат бўлиб.

Карим тоға ҳар тарафлама ўйлаб, бир қарорга келган шекилли, гапнинг дангалини айдди.

- Опа, яна қайтараман, бу маросимлар ортикча чикимдан бошка нарсамас! Ўтганга дуоларимиз тегади, холос, қарзга ботиб нима қиласиз! Оилангиз билан бир товок ош қилиб еб, бир калима Куръон тиловат қилсангиз фойдалироқ.

- Билмадим, ука, одамлар устимиздан кулади-да!

- Э, кулса кулар, бир сўм бериб қўярмиди? Раҳматли поччам ҳалолли пок, меҳнатқаш одам эди, Худо уни раҳматига олади. Яхшиси, Азимжон паспортини тўғридаб, жўнасин, бир ҳафтадан кейин кетамиз...

Сухбатга нукта қўйилди. Аммо Меҳригулнинг кўнгли ғаш, сунячиғи кетса, уй ҳувиллаб, иккита ёш бола билан қоладими? Ўғли бегона юртларда ишлай оладими? Пул ўлсин, эҳтимол шу ерда ҳам топса бўлар...

Карим тоға кечинмаларини сезгандай опасининг олдига келди.

- Ҳавотир олманг, ишончли одамларим бор, у ёнимда ишлайди.

Мухим нарса ёдига тушгандай Меҳригул унга илкс қаради.

- Йўлкирага пулимиз йўқ-ку?

Меҳригулнинг мўлжалича, укаси: “Ундай бўлса бормасин!” дейиши керак эди. Лекин Карим тоға бўш келмади.

- Ҳозир ҳаётни яхшилайдиган вақт, бегона юртларда, болачақадан узоқда ишлаш менгаям ҳавасмас, сабаби – тирикчилик, бола-чақа! Қизимнинг бўйи етиб қолди, чиқариш керак, ўғлимнинг бўйи мендан баланд, уйлантираман! Ҳаммаси пул билан бўлади! Юқимиз енгиллашгандан кейин: “У ерларни елкамининг чуқури кўрсин!” деймиз...

Карим тоға ўйга толди: “Топганимни қурилишга сарфлаб, йўлкирани тишимнинг қавагида асраб турибман! Азимжон пул тополмаса... олиб кетолмайман, бекор тезладимми?...”

У ўйга ботганча хайрлашиб чикдию, “Опам ҳафа бўлмасмикин?” деган мулоҳаза кўнглини ғаш қила бошлади. Аммо “Начора!” дегандай елкасини қисиб, уйи томон жадаллаб кетди...

Динара Азимжонни кўргандан бери ҳаловатини йўқотган. Сабабини ҳозирча ҳеч ким билмайди.

Гуруҳдаги кизлар ҳар хил оиладан, турли шароитда катта бўлган, бири оппоқ, бири қорача, бири пакана-семиз, иккинчиси новча-орик. Ҳар томонлама келишган, чиройли қиз кам, аммо пардоз-андоз, яхши кийим, ноз-ишва билан йигитларни илинтирганлар кўп. Чиройи бўлмаган кизлар гўзалларга ҳавас билан, кўп ҳолларда ҳасад билан қарайдилар. Ҳатто улар қалин дугона бўлса, гўзалнинг ошиқлари кўпайса, ўзига йигитлар карамаса, у гўзал қизнинг душманига айланади, сиртига чиқармаса ҳам ичида куйиб-ёнади, ҳатто унча-мунча ёмонлик қилишдан тоймайди. Бундайлар аввал тақдиридан, сўнг ҳаётдан, охири, тукқан онасидан норози бўла бошлайди! Йигити билан сайр қилиб юрган кизларни кўрганда асаблари бузилиб, ўзини ёмон кўриб кетади. Сержахл, ғазабнок кайфияти табиатига маҳкам ўрнашиб, турмушга чиқмай қарийдилар ва катта ҳаётда бахтсиз бўладилар. Улар, чиройни она эмас, Худо беришини, ундан чирой сўраб, чиройли хулқ ва фазилатли бўлишга ҳаракат қилишса, Яратган ноумид қўймаслигини, унгача сабр-қаноат қилишлари ёки бўямаса борига кўниб яшаш ҳам саодат эканлигини билмайдилар, буни тушунтириб қўйишга кўпгина ота-оналарнинг фаросати етмайди!

Ойбахор, оппоқ чиройли, кўзлари каттага мойил, оддий қараши ҳам табассумдай ёқимли, ўртабўй, қомати келишган. Ҳар қандай йигит қарамасдан ўтолмайди. Ошиқ бўлганлар қанча...

Динара эса қорача, озгин, гуруҳдаги қизлардан новча, бўйи ўзига ёқмайди. Бироз эркакшода, йигитларга унчалик кизикмайдию, кизларнинг севги саргузаштларини эшитганда қалби энтикади. Пардоз қилиб, сочини салонда турмаклатган кунлари ўзини маликадай ҳис қилади. Қизлар ҳавас билан қарашини кўриб, ич-ичидан севинади. Аммо оддий кунлар шунчаки қиз сифатида таассурот қолдиришидан кайфияти паст юради. Ота-онасининг, ҳатто ўзининг ҳам топиш-тутиши яхши, бировлардан ортиқ бўлса-да, ҳар куни салонга кириш ва пардоз қилишга ҳафсаласи бўлмайди. Бизнес ва пул ҳақида кўпроқ ўйлагани учун чиройда бошқалардан камлиги ўзини унчалик ташвишга солмайди.

Унинг бир кичик муаммоси бор.

Қизлар кўпинча, бир-бирини эркалаб ёки ўзига яқин олиб, Ҳалимани “Ҳали”, Нилуфарни “Нилу”, Гулчеҳрани “Гули” деб чақиришади. Ойбаҳорни “Ой” дейишса, исмидаги гўзаллик йўқолмайди, аксинча, тун маликасини эслатиб, кўнгилларга қаҳрабо ёруғлик солади. Динарани “Дин” дейишса, ғаши келади, ёки “Динар” деб чақиришса, унга ҳақоратдай туюлиб, исмидан норози бўлиб кетади. Ойбаҳорнинг гўзаллиги ва исмига бўлган ҳасади кўшилиб, унинг ҳамма ҳаракатлари фазилатдай, ўзиники иллатга ўхшаб кўнглида ғашлик уйғотади. Айникса, Ойбаҳор Азимжон билан танишгандан бери Динара ўзини қўйгани жой тополмай қолган. Авваллар унчалик эътиборига кирмаган ҳасад туйғуси энди жўш уриб, Азимжонни Ойбаҳордан айнитиб, ўзига оғдириб олиш пайига тушган. Вақт топди дегунча уни ўйлайди. Ўйчан, самимий киффаси юрагига чуқур ўрнашиб бормоқда. Туйғулари янги чиққан майсадек тоза, рангин ва нозик. Қалбнинг нурли саҳнида бутун руҳиятига ором бериб, жўшқинлик ва чароғонлик билан тўлдирмоқда.

Барчаси ёқимли, аммо: “Ойбаҳор севгимни билса, унинг юзига оёқ қўйгандай бўламан” деган фикр юрагини ғаш қилади. Баъзан соғинч зўр келиб, туйғулари тошганда унинг ҳафа бўлиши виждонига кўпроқ таъсир қила бошлади.

Дастлаб, бундай кечинмаларга парво қилмади. Аммо Азимжонга бўлган туйғулари аланга олиб, у билан яқинлашишни истаркан, виждон оғриғи кучайиб борарди. “Севишга ҳаққим бор!” деб ўйладию, қизлар уни айблашди, унга тош отишини ўйлаб, юрагида илк изтироблар пайдо бўлди. Аммо андиша қилиб, дугонасини ўйласа, илк севгиси юрагида армонга айланади! Ундан ихтиёри билан воз кечадимиз?

Саволлар кийнайди уни. Хаёли паришон. Сархуш туйғулар тафаккур қилишга ҳалақит беради, йўлини тоғдек тўсиб турганга ўхшайди.

Аммо севги кучли тўлқиндек, барча тўсиқларни ер билан яқсон қилди.

Бир куни ўйғонса, юрагида куч-ғайрат, орзуларга етиш учун интилиш тўлиб ётибди ва курашда енгиб чиқадиган чоғи бор!

Коллежга борса, Ойбаҳор дарсга келмабди.

Биринчи дарсдан кейин келди. Аммо кўнгирак чалиниши билан гуруҳ раҳбари уни чақириб кетди. Ҳамма ўзи билан овора,

ташқарида гаплашиб турганда Динара унинг сумкасини очди-да, кўл телефонини олиб, партасига ўтирди. Ва “Набранные” га кириб, сўнггисига қаради. “Азимжон ака”, аммо рақами йўқ. Боғланиш тугмасини босиши билан рақами чиқди! Қиз тезлик билан ёзиб олди-да, у томондан “Алло!” дейиши билан алокани узиб, телефонни сумкага солди. Бир неча сониядан кейин телефон жиринглади. У парово килмасдан Азимжоннинг рақамини ўз телефонига жойлади.

Ойбахор кейинги дарснинг ярмида кирди. Ўқитувчи доскага ёзарди, Динара Ойбахорнинг қулоғига шивирлади:

- Кимдир сенга кўнғироқ қилди!...

- Чиқиб кетганимда-я?

- Ҳа...

- Тушундим...

Катта танаффусда Динара коллеж орқасига ўтди, не кўз билан кўрсинки, Ойбахор ундан олдин келиб, скамейкага суяниб, оёқларини чалмаштирганча Азимжон билан гаплашарди. Динара кафтини оғзига кўйганча кўзларини икки томонга ўйнатди, секингина пусиб унинг орқасига бориб жосус қиёфасига кирди. Телефон баланд овоздалиги учун суҳбатни бемалол эшитиш мумкин.

- Сиз кетсангиз, мен... мен нима қиламан, Азимжон ака? Россияга бормасангиз нима қилади?

- Иложим йўқ, асалим, дадам ўтгандан кейин қийналдик, онамнинг топгани тирикчиликдан ортмаяпти, қарзларимиз бор, ёрдам беришим керак!

- Мени ўйламайсизми?

- Ўйлайман, иложим йўқ! Бошимда бошқа муаммоям бор.

- Қанақа? – бирдан чўчиб тушгандай хаяжонланди қиз.

Азимжон бир неча сония тўхтаб қолди. Гапирмоқчимас. Қиз ташвиш билан сўраб, жавоб кутаётгани учун чуқур ўйга толган.

- Э, барини ўзим ечаман.

- Балки ёрдамим тегар!

- Керакмас, ташвишланманг!

- Бегона эмасман-ку!

- Бу эркак кишининг иши.

- Йўқ, - эркалангандай сўзларди Ойбахор, - нима бўлсаям айтасиз, билишим керак!

Унинг ноз-карашма, эркалигини илк бор кўраётган Динара кулиб юборишига озгина қолди.

- Шартми?

- Шарт! Мендан сир яширасизми?

Азимжон бироз гапирмади. Сўнг енгил йўталдию, орқасидан овозини баландлатди.

- Биласизми, Санкт-Петербургда билет қиммат экан! Дадамнинг маросимларидан кейин сал камхаржмиз... Тоғамдан сўрай десам, яқинда журилиш қилди...

- Ҳа, мен бошқа нарса дебман...

- Бугун битта оғайнимдан қарз сўрамоқчиман, бериб турса масала ечилади...

Ойбаҳор бир неча дақиқа жим қолди. Алланарсаларни мулоҳаза қилар, фикри охирига етмагани учун хулоса айтишга шошилмасди. Ниҳоят, пешонасидаги гажагини ўнг томонга бир силташ билан кўтарди-да, гап бошлади.

- Афсус, ишлаётганимда ўзим берардим.

- Раҳмат, асалим...

- Ҳа...

- Ойбаҳор, мен ўртоғимнинг олдига бормоқчиман...

Қиз севгани билан хайрлашгунча Динара нафасини чиқармай оёқ учида юриб, кўздан йўқолишга улгурди....

7

Дарс тугади. Ўқувчилар шовқин-сурон билан, бир-бирларига йўл-бериб бермай ташқарига отилишарди. Динара китоб-дафтарини шошилмай йиғиштираётганда гуруҳ сардори Феруза “Тезроқ чик, эшикни кулфлайман!” дегандай Динарага қаради.

- Калитни қолдир, ўзим кулфлаб кетаман, - деди ўрнидан туриб, у томон юраркан, - ёзадиган нарсаларим бор!

У калитни бераркан:

- Эрта келасанми? – дея кўзларини олайтирди.

- Албатта!

Динара эшикни кулфлаб жойига ўтирди. Ва Азимжоннинг телефон ракамини терди.

- Эшитаман!

Қиз қалбини ҳаяжон чулғаб, гапини йўқотишига сал қолди. Аммо ўйлаган гапларини яшин тезлигида эсладию, телефонни оғзига яқинлаштирди.

- Ассалому алейкум, Азимжон ака, яхшимисиз?

У овозини майинлаштириб, илк суҳбатдаёқ йигитда яхши таассурот қолдириш учун хушёрлик, ҳадик ва хавотир билан сўзларди.

- Ваалейкум ассалом, ўзингиз қалайсиз?

- Яхши, ўқиб юрибман, аммо нега кўринмайсиз?

Азимжон нотаниш қизнинг ёкимли овозидан кайфияти кўтарилдию, кўринмайсиз дейишидан ҳайрон.

- Кечирасиз, танимадим!

- Наҳотки?! – ҳаяжонланди қиз.

- Ростдан танимадим! – Азимжон овозини эшлашга уринарди.

- Ийй –я, анави кишимни! Ғалати экансиз –а?

Азимжон кўзлари катта-катта очилиб, ҳайратга тушган ёш қизнинг қиёфасини тасаввур қилиб, овози билан башарасини эшлашга уринмасин натижа чиқмади.

- Сиз, биздайларга қарамайсиз...

- Мен ҳаммага бирдайман!

- Мирзамурод домланинг олдига келганингизда, танаффусга чиқсак, Ойбаҳор билан гаплашиб турган экансиз, салом берсак, алик олмадингиз.

Қизнинг беозор гинаси Азимжони хушёр қилди.

- Эшитмаганман! Менда нима ишингиз бор, отингиз нимайди?

Қиз жим қолди, йигитнинг эхтиросли нафасини сезиб, яна бир марта сўрасайди деган ташналик билан кулоқ солди.

- Ало, эшитяпсизми?

Динара бир дақиқалик сукутдан сўнг:

- Ҳа, - деди, - отимни Ойбаҳор айтмадимми?

У мантисиз савол берганидан ноқулай аҳволга тушди.

- Мен ўзингиздан эшитмоқчиман!

Қиз севиниб кетди, аммо исмини айтишни лозим кўрмаётгандай таассурот қолдирмоқчи бўлаётганини йигит сезиб қолмаслиги учун:

- Учрашганимизда биларсиз... – деди дадиллик билан.

Кутилмаганда алоқа узилди. Динара ҳамма иш режаси бўйича кетаётганидан севиниб телефонни ўпиб қўйди. Дераза олдига

бориб, шаҳарга қаради. Тўртинчи қават деразасидан шаҳар кафтдагидек кўриниб турарди. Машиналар виз-виз ўтади. Одамлар кўзлаган манзил томон чумолидай ўрмалайди, қушлар биров қувлагандай, елдек учади, куёш дунёнинг ҳамма нукталарини ёруғлик билан тўлдирмоқчидай гайрат билан нур сочади. Демак, ҳаёт давом этапти. Динара катта дунё олдида кичкинагина умри юксалиб бораётганидан хурсанд...

У “Ҳозир Азимжон акам мен ва исмиам ҳақида ўйлаётган!” дея ҳаёл сураркан, юзида орзуси ушалаётган одам қувончи аксланиб турарди.

Беш минутча ўтди. Динара қайта рақам терди.

- Ҳайрон бўлдингизми, Азимжон ака?

- Нега? Алоқа узилиб қолди, антенна чатоқ шекилли...

- Мен томон шунақа...

- Балки... Аммо отингизни айтмаслик учун қилдингиз деб ўйлабман!

- Унчаликмас, исмиам оддий қизларникидақа...

- Билсак бўладими?

- Боя айтдим-ку, учрашганда биларсиз...

- Ота-онангиз жуда гўзал, ноёб исм кўйишганга ўхшайди, а?

Сухбат қовушганидан Динаранинг қалби шодликка тўлди. Ҳаяжонга берилиб, сценарийдан чиқиб кетмаслик учун ўзини қўлга олди.

- Ҳозир қаердасиз?

- Коллежда.

- Театр хиёбонига чиқа оласизми?

Воқеалар қизни шошириб қўйди. Жавоб беролмай каловланар, муносабатларни бошқаролмай қолишдан хавотирга тушарди. Аслида, Азимжон билан гаплашганда иродаси бўшашиб, фикрлаши пасайган, нотаниш оламга кириб, чиқолмаётганга ўхшарди.

- Зарур гапингиз борми?

- Ахир, исмингизни учрашганда айтаман дедингиз-ку!

У тилидан тutilганини хис қилиб, уятчанлик билан кулимсиради.

- Бугун шартми?

- Эҳтимол, тезроқ билишни истарман!

Динарани ўй босди: “Чиқайми ё уйга шошяпман деб баҳона қилайми?”

Кўнглига кулоқ солди: “Тезроқ чик, темирни қизигида бос!”

Одатда, йигит учрашувга чақирса, шошиб чикқан қизлар кадрили йўқотишини кўпчилик яхши билади, бирорта йигит билан юрмаган бўлса ҳам Динара бундай пайтда нима қилиш лозимлигини яхши билади.

- Азимжон ака, - деди у ҳаяжонли овозда, - Ўзимни нокулай сезяпман... учрашувга чиқишни билмайман... миямда ўқишдан бошқа нарса йўқ.

- Яхшироқ танишайлик, исмингизга қизиқиб қолдим, фақат беш дақиқага келинг. У суҳбат бошлангандаёқ телефон овозини баландлатиб, диктафонни ёққан, Ойбахор билан муаммо чиқса, танишиш ва учрашиш ташаббуси Азимжондан чикканини исботлашни кўзлаганди.

- Бошқа сафар кўришайлик, уйда ойим кутяптилар, илтимос!

Динара кадрили ошириш ва уни ялинтириш учун ҳийла қилаётгани, ҳатто, гап оҳангидан ҳам сезилмади. Азимжон қизга ишонди, аммо учрашишга қасд қилгандай тақлифни яна такрорлади.

- Жа, ажойиб экансиз, а? Одамни ҳижолатга кўясиз...

Азимжон жон қулоғи билан эшитаётганини сезган Динара, учрашувнинг фойда-зиёнини мулоҳаза қилаётгандай кўриниш учун анча сукут сақлади.

- Ҳаракат қиламан, - деди сўнг шахд билан, - аммо кечиксам, дикқатингиз ошмасин! Гуруҳ раҳбаримизга учраб кетмоқчиман!

- Кутаман, асал...

Азимжон қизни синаб кўрмоқчийди. Мақсадини билмагани учун учрашувга ўзи тақлиф қилди, аммо алоқа узилгандан кейин “Ойбахор билан орамизни бузиб қўймасмикин?!” деган андиша кузги тумандай хаёлини қоплаб олди. Тақлиф қилишдан олдин бу фикр калласига келмаганига ҳайрон. Энди ўзига қарши бориб айтдим-қайтдим бўлолмайди. Таваккал қилишга мажбур.

Театр хиёбонига икки бекат юриш керак, у “Дамас”га минди...

Динара айтадиган гапларини обдон ўйлаш учун коллеж гулхонасидаги скамейкага ўтирди. Биринчи учрашувдаёқ йигитга кучли таъсир ўтказиб, ўзи ҳақида ўйлайдиган, ҳатто коллежга излаб келадиган ёки кўнгирак қилмаса туролмайдиган қилиб олиш учун қизлик макридан фойдаланиш мақсадида бир соатча режа тузди.

Учрашув вақти бўлди, телефонига тинимсиз гудок келяпти. Динара ўзини деб Азимжондай – Ойбахор сингари чиройли кизлар интиланган, севиб юрган йигит интизор, бетоқат бўлаётганидан севиниб, осмонга учгиси келарди. Юраги у томон талпиниб, тулиб-тошаётган бўлса-да, ярим соатча сабр килса қадри ошиши, йигитда унга нисбатан кизиқиш ва талпиниш кучайишига ишониб, гурури таскин топарди. Рухияти ҳаловат топган, хис-гуйгулар дарёдай жўшиб бораётганидан дунёга сиғмай кетяпти...

Ниҳоят, ярим соатдан сўнг театр хиёбонида пайдо бўлди. Азимжон кутиш фурсати - сабрнинг имтиҳон дақиқаларини игна устида ўтказаятганини узоқдан кузатди: бир неча марта сочини таради, соатига қаради, сайлгоҳ йўлагидан у ёқ-бу ёққа юриб, коллеж томонга тинмай бўйларди. Танишлар ўтиб қолса киска саломлашар, ўзини шошиб тургандай кўрсатарди.

- Салом, Азимжон ака!

Динара йигитнинг интизорлиги киёмига етганда келгани учун Азимжон чўчиб тушди.

- Тавба! – деди унга қўл узатаркан, - бошқа томондан келасиз деб ўйловдим...

- Вақтим йўқ, бир иложини қилдим...

Чақнаб турган кўзлари ҳаяжон билан чарақлайди. Йигит кўлини олиши билан иссик тафт сезди ва танасига ёқимли нур ўтаётганидан руҳланиб, кўзларига термулди. Порлаб турибди, қоп-қора, сочлари қалин, қошлари чиройли...

Қоматига разм солди: сарвдек тик, кийимлари ярашаганини қаранг, ҳаммаси кимматбаҳо!

Динара аввал сал сузилиб, сўнг самимият билан қараб, йигитнинг кечинмаларини сездию, “Наҳотки, мен ҳақимда шундай чиройли ўйлаётган бўлса!” дея танасига сиғмай кетди.

Курси улар учун тайёрлангандай икки кишилик экан. Ўзларини эркин сеза бошлашди. Динара маъсума қиздай, букланган тик оёқларини бир-бирига жуфтлаб, омонатгина ўтираркан, “Тезроқ гапиринг, уйдан кеч қолсам, ота-онамдан гап эшитаман!” дейётгандай таассурот қолдирарди.

Азимжон чучварани хом санаганини қизнинг кўзларидан ёғилаётган ўткирликдан дарров сезди. Қиз саволларига киска-киска жавоб бераётган бўлса ҳам йигитни жиловидан қўйвормоқчи эмасди. Тилини бураб, сўзларни қўшиқ айтаётгандай талаффуз

килганча сўнги саволига жавоб бераркан, “Энди Ойбахорни ўйламайдиган қилишим керак!” деган ниятни дилига солди.

- Энди исмингизни айтарсиз?

Йигит қувлик билан у томон сурилди. Қиз, учрашувга севган одами таклиф қилгандай қувончга тўлгани учун хуснига хусн кўшилаётгандай ҳис қиларди ўзини. У инсонга инсон шунчалар кучли таъсир қилиб, ўзида ҳам, унда ҳам гўзал туйғулар, мунаввар, жўшқин кечинмалар пайдо қилишини ҳозир илк бор ҳис қилаётганди.

- Менми?... Мен Динараман! Унчалик чиройли исм эмас- а? Сал кўполроқми...

- Ҳуу, яхши-ку, мен ундай ўйламайман, ўзингиздай гўзал...

- Вой, мени гўзал деяпсизми? Шунчаки талабаман...

- Қора кош, қора кўз қизлар ўзига тортадиган бўлади, сиз ҳам узокдан туриб тортганингизга қойил қоляпман, ё шунақа сеҳрингиз борми?

- Билмасам... кўп қизлар билан танишсиз шекилли, уларни яхши биларкансиз...

- Танишларим кўпмас.

- Ойбахор-чи?

Йигит бироз қизарди, Динарадан кўзини олиб қочди. Ҳатто хижолат чекканини билдириб қўйганидан куйина бошлади. Аммо Динара уни вазиятдан усталик билан чиқармоқчи бўлди.

- У билан қаерда танишгансизлар, билсак бўладими?

- Э, ҳозир эсимда йўқ, коллежда шекилли...

Йигит Ойбахор ҳақида гапиришни истамагани учун саволларга шунчаки жавоб берарди. Ғам кийнаётгандай кўзлари ташвишли, киёфасидаги мажбурий кулги Динарага қўл келди.

- Бир нарса сўрасам майлими, Азимжон ака?

- Бемалол.

- Ташвишли кўринасиз, бирор муаммо кийнаяптими? Балки ёрдамим тегар...

Динара сипо кўринса ҳам, ҳозирги гапи Азимжонга нисбатан туйғулари ва меҳрини кўрсатганлигини Азимжон унга очик чехра билан қарагандагина сездди ва ўртадаги беғоналик йўқола бошлаганидан хурсанд бўлди.

Йигит “Биринчи учрашувдаёк дардимни дoston қилмайман!” деган фикрга амал қилмоқчи бўлдию, негадир қиз томон оға бошлади.

У кўзини ердан узиб, Динарага қаради.

- Ўзим ечаман, қиз бола билиши шартмас...

- Нега энди? Мени дўстингиздай билинг, ҳеч қаерда ишдамасам ҳам ёрдам бериш қўлимдан келади.

Азимжон “Дагарсан-ку!” дея қўнглидан кечирди-да, “Бир синаб кўрай-чи?” дегандай унга яқинроқ сурилди.

- Айтайлик, менга анчагина пул керак, қандай ёрдам берардингиз?

Динара севинб кетди. Бувисидан ё онасидан сўрайди, беришмаса, исирғасини сотади. Азимжон акасини ноумид қўймайди.

- Қўлимдан келади. Аммо пулни нима қилмоқчисиз?

- Россияга кетишга йўлқира керак. Тоғам тезроқ топ, кетамиз деб кисталанг қиляпти...

Динара унинг кетишидан ўкинаётгандай ғамгин тортиб қолди.

- Энди танишганимизда кетиб қоласизми?

Ёш қизчадай кўзларини катта-катта очиб, қошларини кўтариб қараши йигитни ғалати аҳволга солди. Унинг нигоҳида илк севги ҳислари ҳам, муҳаббатга ташналик ва кечалари уни ўйлаб чеккан изтироблари ҳам яққол кўриниб турарди.

- Иложим йўқ...

Қиз ўйланиб қолди. Режасини Азимжон билиб қолмаслиги лозимдай ундан кўзини олиб қочди.

- Қанча керак? – деди.

Азимжон бироз кулимсираб, унга синовчан назар ташлади.

- Бир ярим миллион! Топиб бера оласизми?

- Сиз учун ҳаракат қиламан!

- Бир ҳафтада етти кила оласизми?

Гаплар ҳазил бўлса ҳам юрагида илик туйғу туғилди. Бу иш кизнинг қўлидан келиш-келмаслигини ўйлашдан кўра, саволларни давом эттириш ёқимлироқ эди.

- Уриниб кўраман!

- Дангал топиб берадиган мард керак! Россияга боргач, бир ойдан кейин қайтараман!

Киз очик кўнгил ва соддалик билан режалар тузаётганда Азимжон кулиб юборди.

Динара хайрон, сумкаси устидаги қўлига Азимжон кафти билан беозоргина уриб:

- Ҳазилашдим, Динараҳон, ўзим топаман, оғайниларим кўп!

Киз йигитга яқинлашиш имконини бой берганидан ўқинди. Азимжон ўрнидан туриб, виқор билан кизга қўл узатди.

- Хайр, асал киз! – деди дарров кетишга чоғлангандай, – асиб бўлса кўришажакмиз.

Динара Азимжонга жилмайиб, шеърнинг давомини айтди.

- “Аммо, жоним, ҳозирча хайр!” демайсизми, ака?

Киз уялиб ерга қараган бўлса-да, дадиллиги йигитга таъсир қилди.

- Қийналаман тунлари сенсиз,

Кўзимга тор кўринар дайр.

- Шеърни яхши кўрасизми? – киз унга меҳр ва кизикиш билан ялт этиб қаради.

- Ўқиб тураман!

- Қаранг - мен билганни сиз ҳам ёдлабсиз-а?

- Руҳан яқинмиз шекилли.

Киз шу гапни айтмоқчийди, йигитдан эшитганидан қувониб, унинг ёнида кета бошлади.

Суҳбат давом этарди. Талаба ёшлар ҳаёти, ишқ-муҳаббат, орзулар ҳақида суҳбат кизиганда таниш, аммо кескин овоз эшитилди.

- Динара!!!

У илкс ортига ўтирилди. Ўн метрча нарида жаҳл отига минган, юзлари хаяжондан қизарган, лаблари пирпираб учаётган Ойбаҳор турарди. Азимжон кетишниям, бориб у билан сўрашишниям билмас, айб устида қўлга тушгандай кизариб кетаётганди. Улар беихтиёр бир-бирларига қараб юра бошлашди.

- Ойбаҳор, яхшимисиз?

- Раҳмат, ака!

У раҳмат сўзига аламини, рашкини, жаҳлини жойлаб гапирди. Азимжон жиноят устида қўлга тушгандай чўчиб кетди ва бугунги хатоси Ойбаҳор билан боғлаган риштани узиб ташлади. Динара билан ёмон иш қилмаган бўлса-да, Ойбаҳорнинг аёвсиз рашкини ўйлаб қўркиб кетди.

- Ака, сиздан битта нарсани илтимос қилсам, майлими?

У титраб какшаб гапирар, ўртоғи билан ўрталарида кўнгилсиз воқеа бўладиганга ўхшарди.

- Майли...

- Динара икковимизни ёлғиз қолдирсангиз, гапимиз бор эди.

Динара йигитга қараб, "Шундай қилинг!" ишорасини берди.

- Кўчанинг у бетида кутаман...

Ойбахор Динарани театр ёнидаги овлоқ хиёбонга бошлади.

Курсига ўтиришгунча Динара айбдорлигини ҳис қилгандай, Ойбахор жаҳлини босиб келди.

- Шунчаликка борасан деб ўйламагандим!

- Сенга нима қилдим, Ой?

Ойбахор хиёнаткорга карагандай, "Қўлингдан ҳар бало келади!" деган ўй кечирди-да, тишини тишига босди.

- Ҳеч нарса қилмадингми?!

- У киши билан тасодифан кўришиб қолдик, холос...

Ойбахорнинг бешбаттар жаҳли чиқди.

- Ёлғон гапирма!

- Ўлай агар, рост...

- Қасам ичма!

- Ҳамма гапим тўғри...

Ойбахор ўтирган жойида қаддини ростлади-да, ўртоғига ғазаб билан қаради.

- Тўғрисини мен айтаман.

- ...

- Эшитасанми?

- Айтавер...

- Унинг рақамини олганингни қизлар кўрган, учрашув уюштирганингни эшик ортида ўзим эшитдим. Коллеж орқасидаги суҳбатимизни пойлаганингни сездим, қизлар ҳам кўрди. Ифлос, менга дўстмас, душман экансан, ичи қора, шайтон!

- Нотўғри тушунапсан!

- Айтиб қўяй: яна йигитимга яқинлашсанг, мендан яхшилик кутма!

Кутилмаганда Динара дадилланди ва бошини даст кўтариб, "Сенда бор жаҳл мендаям бор!" дегандай Ойбахорга қаради.

- Мени учрашувга Азимжон акам ўзи таклиф қилди!

- Мени лақиллатма, ёлғончи!

- Ҳатто йўлкирага пул топиб беришимни илтимос қилди.

Бу гап ҳақиқий зарба эди. Ойбахорнинг кўзлари катта-катта очилиб, кўркиб кетди.

- Ҳамма гапинг ёлгон!

- Айтдим кўйдим...

Ойбахор нафратини яширолмай унга ўқрайиб қаради-да, бетига бир туфлаб юзини четга бурди.

- Йўқол, кўзимга кўринма, қанжиқ!

Ойбахор сумкасини олиб кетмоқчийди, аммо юзига тушган тарсакидан кулоқлари жаранглаб, кўзидан ўт чиқиб кетди. Ўзини кўлга олишга улгурмай бу юзига ҳам зарба еди.

- Мана сенга, қанжиқ, мана!

Динаранинг кўли темирдай қаттиқ экан, юзини кўкартириб юборди. Ойбахор ўзини ҳимоя қилмоқчи бўлиб, Динаранинг боши узра кўтарилган сумкасини ушлаб қолди. Аммо уни ҳурмат қилиб, хужумга ўтмаса, калтак еб шарманда бўлиши тайин, қарши ҳаракат бошлади.

Катта ёшли аёллар аввалига уларга парво қилишмади, вазият оғир, иккала қиз бир-бирини нафрат ва қасос ўтида сумка билан тинмай ураётганини кўриб, ажратишга киришишди, аммо қизлар уларни айланиб ўтиб бўлса ҳам бир-бирларини яқсон, абгор қилишга интиларди. Баъзан бир-бирнинг юзига чанг солади. Адашиб кетса ё бирови қочиб олса аёлларга кўллари тегиб кетади. Ойбахор сездики, жанг шу тахлит давом этса, катта шармандалик бўлади. У катталардан уялиб, ўзини четга олди, ҳатто аёллар Динарани ушлаб туришса, кетмоқчи эди. Афсуски, Динара кутурган итдай унга ташланишдан тўхтамас, аёллар жеркиб, сўкиб берсалар ҳам парво қилмасди. Охири, ўрта ёшлардаги гавдали аёл орага кириб, икки қизни икки томонга суриб ташлаб:

- Катта кўчада уришгани уялмайсанми, бети йўқлар?! - деди-да икковининг кулоғи тагига шапалоқ тортиб юборди. Қизлар ўзига келиб, воқеани идрок этаётганда, аёл:

- Қани бу ердан тез жўна! Акс ҳолда милиция чақираман, ўкиш жойингда муҳокама қилдираман! - деб сўкиб бергач, улар тарқаб кетишга мажбур бўлишди.

Динара воқеанинг оқибатларини мулоҳаза қилмасди, Ойбахор - кутилмаганда нохуш таассурот қолдираётган жанжални у бошлаб, авжига чиқаргани, енгиб ташлашни кўзлаганини тушунди. Ўз

- Ҳатто йўлкирага пул топиб беришимни илтимос қилди.

Бу гап ҳақиқий зарба эди. Ойбаҳорнинг кўзлари катта-катта очилиб, кўрқиб кетди.

- Ҳамма гапинг ёлғон!

- Айтдим кўйдим...

Ойбаҳор нафратини яширолмай унга ўқрайиб каради-да, бетига бир туфлаб юзини четга бурди:

- Йўқол, кўзимга кўринма, қанжик!

Ойбаҳор сумкасини олиб кетмоқчийди, аммо юзига тушган тарсакидан қулоқлари жаранглаб, кўзидан ўт чиқиб кетди. Ўзини кўлга олишга улгурмай бу юзига ҳам зарба эди.

- Мана сенга, қанжик, мана!

Динаранинг кўли темирдай каттик экан, юзини кўкартириб юборди. Ойбаҳор ўзини ҳимоя қилмоқчи бўлиб, Динаранинг боши узра кўтарилган сумкасини ушлаб қолди. Аммо уни ҳурмат қилиб, хужумга ўтмаса, калтак еб шарманда бўлиши тайин, қарши ҳаракат бошлади.

Катта ёшли аёллар аввалига уларга парво қилинмади, вазият оғир, иккала киз бир-бирини нафрат ва қасос ўтида сумка билан тинмай ураётганини кўриб, ажратишга киришишди, аммо кизлар уларни айланиб ўтиб бўлса ҳам бир-бирларини яқсон, абгор қилишга интиларди. Баъзан бир-бирнинг юзига чанг солади. Адашиб кетса ё бирови қочиб олса аёлларга қўллари тегиб кетади. Ойбаҳор сездик, жанг шу тахлит давом этса, катта шармандалик бўлади. У катталардан уялиб, ўзини четга олди, ҳатто аёллар Динарани ушлаб туришса, кетмоқчи эди. Афсуски, Динара кутурган итдай унга ташланишдан тўхтамас, аёллар жеркиб, сўкиб берсалар ҳам парво қилмасди. Охири, ўрта ёшлардаги гавдали аёл орага кириб, икки кизни икки томонга суриб ташлаб:

- Катта кўчада уришгани уялмайсанми, бети йўқлар?! - деди-да икковининг қулоғи тагига шапалоқ тортиб юборди. Қизлар ўзига келиб, воқеани идрок этаётганда, аёл:

- Қани бу ердан тез жўна! Акс ҳолда милиция чақираман, ўқиш жойингда муҳокама қилдираман! — деб сўкиб бергач, улар тарқаб кетишга мажбур бўлишди.

Динара воқеанинг оқибатларини мулоҳаза қилмасди, Ойбаҳор - кутилмаганда нохуш таассурот қолдираётган жанжални у бошлаб, авжига чиқаргани, енгиб ташлашни кўзлаганини тушунди. Ўз

- Битта одам оғайнисидан бир ҳафтага деб бир миллион сўм қарз олибди, ойлар ўтса ҳам бермасмиш. Охири, дўсти келиб: "Икки юз мингдан кечдим, қолганини эртага узгин!" деб кетибди. Эртаси куни келса қарздор гишт бўлиб турганмиш. Жаҳлланган ҳақдор: "Э, яна икки юз мингдан кечдим, олти юз мингини бугун бер!" деб дўқ қилибди. Шунда ҳақдор қитмирларча:

- Ўзи сендан қанча қарзим бор эди? – деб сўрабди.

- Бир миллион! – деди ҳақдор.

- Ҳозир қанча қолди?

- Олти юз минг! – дебди шошганча пулдан умидвор бўлган ҳақдор.

Шунда қарздор:

- Мунча шошасан, секин-аста узяпман-ку! – дермиш тиржайиб.

Ҳақдор ўзини ташлаб юборишига бир баҳя қолибди...

Афсуски, яқинда "Нексия" сотган оғайниси янги "Ласетти" олибди. Дарвозахонада турган оппоқ машинани обдон томоша қилишди, сўнг Азимжон оғайнисига юзланди.

- Муборак бўлсин, яхши кунларга, тўйларга мининг, худди ўзим олгандай хурсандман!

У дўстида, табриклагани келгандай таассурот қолдирди-да, "Уйга киринг, бир пиёла чой ичайлик!" деганига қарамай, ниятини айтолмай, "Бундан ҳафа бўлиш мумкин эмас!" дея ортига қайтди.

Уйга борса, онаси "Нима бўлди?" дея кўзига қарайди, эрининг ўлимидан кейин мушгипарлашиб қолган онанинг кўнглини чўктириш ярамайди!

Ҳозир эса ҳар томондан нажот йўли беркилгандай ўзини ночор сезади. Дўстлар ва яқинлари унутган, ўз ҳолига ташлаб қўйилгандай ҳис қилади. Кўнгли қоронғу! Қасрга борсин, қиёга учрасин? Осмонга қўл нўзиб Худога илтижо қилсинми? Йағит бўлганда отасидан ажралган, оиласида йўқчилик ҳукм сураётган, мақсадини амалга ошириш учун интилаётган, аммо бенажот қолган йигитни Яратган эгам эшитармикин?!

Касб-хунар коллежи олдидаги курсига ўтирганини билмай қолди, хаёли паришон, ўйлари чархчининг ишидай чувалашади. "Нега шундай бўляпти? Оилани ботқоқдан чиқараман десам, биров тўсиқ қўйгандай депсиниб тураверса-я?!" Хаёлини телефон мусикаси парчалаб ташлади. Ҳафсаласизлик билан экранга қаради. Бироз таниш рақам, аммо кимлигини билмайди.

- Алло!

Қизнинг жарангли, қувноқ овози Азимжонни хушига келтирди. Овоз таниш, яна бир иккита сўз айтса эгаси эсига тушадигандай:

- Эпитаман! – деди шошганча.

- Азимжон ака!

- Лаббай!

Ҳа, таниди, бу Ойбахорнинг гуруҳдоши – Динара!

- Соғлигингиз яхшими, ака?! Бир неча марта қўнғироқ қилдим, рақамингизга тушолмадим, ё мени қора рўйхатга ёзганмисиз?

- Нега, сиз қўнғлимга яқинсиз-ку? Овозингизни эшитсам, хурсанд бўламан...

- Гапингизга унчалик ишонгим келмай турибди...

- Менга ишонмайсизми? Ишонмасангиз зорим бору зўрим йўк!

Майли...

- Йўк, Азимжон ака, ҳазиллашдим... Қаердасиз?

Азимжон бир неча сония жим турди. Нафас олаётгани ҳам эшитилмас, нималарни ўйлаётгани кизга қоронғи эди.

- Қаердалигимни ўзим ҳам билмайман! Каллам ишламай қолди.

- Ҳазиллашманг, ака, тинчликми?

- Муаммо кўп! Бошим қотган, биласиз-ку, Россияга жўнашим керак, э, сизга нега гапиряпман, ҳайронман!

- Майли, ёрдам бераман!

“Наҳотки!”

- Рост айтаяпман! – деди Динара шахдам овоз билан.

“Шу муштдеккина қиз ёрдам берса-я?!”

Азимжон бошини кимирлатди-да, кулимсираб қўйди. Ва калласига келган фикрни қайта ўйлай бошлади. “Балки ўзига ишонганидан гапирётгандир? Шундайдиру... киз боладан пул олиш ноқулай! Аммо вазиятни ҳисобга олсам, ёрдамни қабул қилиш уят бўлмаса керак!”

***

Динара Азимжонга ваъда беришининг бошқа сабаби бор. Амакисининг кизи Гулбахор йигити Россияга кетаётганда кулоғидаги олмос кўзли исирғасини сотиб берган, бир ҳафтадан кейин “Исирғамни йўқотиб қўйдим!” деб роса йиғлаган. Ота-онаси шаҳардаги кўзга кўринган бизнесмен бўлгани учун:

- “Йиғлама кизим, бош-кўзингдан хайри худойи, ўзинг соппа-соғсан, Худо хоҳласа, ундан яхшисини олиб бераман!” деганига гувоҳ бўлган.

У ҳам Гулбаҳорнинг усулини кўзлаганди. Дугонасининг тиллафуруш онасига исирғасини кўрсатди, “Ошиги билан икки юз долларга олади!” деди. У нархини бироз камайтириб айтганини Динара тушунди, аммо уч юз долларга сотилганда ҳам мўлжалдаги сумма чиқмайди!

Кечкурун “Энди пулни қаердан оламан?” дея ўйланиб қолди. Дадасидан сўролмайди, “Нимага ишлатасан?” деса, “Ўртоғимга” дейиши мумкин, “Қайси ўртоғинг, шунча пулни нима қилади, ота-онасидан олмайдами?” деган сўроқлари бўлади.

Онаси ёрдам бериши мумкин, аммо дадасидан сўролмайди. Йигит дўстларидан эса бунча пул чиқмайди. Машина миниб юрганлари дадасининг пулига гердаяди, холос...

Кеч соат ўнларда мияси ғовлаб кетди. Ўйламай иш қилганига икромор бўлди, афсуски, “Уэр, ваъдамнинг устидан чиқолмайман!” дейиши ўзини ерга уриш, ҳақоратлаш, Ойбаҳор олдида яксон бўлишдай гап. Қолаверса, Азимжонга яқинлашиш, севгисини козониш учун ягона имкониятни бой берадими?! Ойбаҳордай чиройли кизни севган барно йигит ҳозирги кунда бу тузоқдан бошқасига илинмайди-ку, ахир!

Динара ярим тунгача муаммога ечим тополмади. Саҳарда ўйғониб кетди. Нариги хонада маҳалла-кўй, қариндошлар ва танишлар “Бой хотин” дейдиган бувиси темир сандиқ қулфига калит солгани, “ширқ-ширқ” этказиб очгани, сўнг эшикни “ғийқ” эткизиб ўзига тортиганини сизди. Секин ўрнидан турди-да, оёқ учида эшик олдида борди, калит соладиган тешигидан қаради. Бувиси сейфдан бир нечта юз долларлик олди. Сўнг кичкина кутичасидаги тилла тақинчоқларни кўздан кечирди-да, жойига қўйди...

Динара уларни онаси ё бувисининг кулоғида кўрмаганди. Йўғон тилла занжир, қалингина биллак узук, бир нечта олмос кўзли катта узук, улар орасида тилла қошиқ ҳам кўзга ташланди. Эҳ-хе, барини ҳозирги пулга чақса, ўн минглаб доллар бўлади-я!

Динара ҳайрат ва севинч ичида Азимжонга берган ваъдасини бажариш режасини туза бошлади...

Хаёлининг олис бурчагида ўйлашиб турган Азимжон ўзи томон бир неча кадам яқинлашгандай бўлди...

9

Азимжон кечкурун, нонуштадан кейин ҳам, қаерга, кимларнинг олдига борганини, пул тополмаганини онасига айтмади, тўғрироғи, айтолмади. У гоҳ маъюс, гоҳ хўрсиниб, “Тополмадингми?” дегандай бир неча марта қараган бўлса-да, Азимжон ўзини бепарво, бошқа масала билан банддай кўрсатишга мажбур бўлди.

Эрталаб уйдан чиқаётганда ювилган дастрўмол узатган онасининг кўзига қаради.

- Бир киши билан учрашишим керак...

- Худо омадингни берсин!...

Онасининг муштипар, изтиробли нигоҳига бардош беролмай шошилганча кўчага чикди ва бугун муаммони ечиш шартлиги – ўз ахvoli уникидан кам эмаслигини ўйлашдан кўра, она олдидан иродали, енгилмас бўлиш, унга далда зарурлигини уқтираётганга ўхшарди. Катта йўл бўйидаги бекатда бироз ўтирди. Курси четидан йигити билан телефонда гаплашаётган қизнинг ҳаяжонли сўзларини тинглаб, кўзлари, юзларидан қувонч ёғилаётганини кўрганда қалбинини исқанжага олган ғам чекингандай бўлди. Ойбаҳорни эслаб, кўксини соғинч қуйдира бошлади. Ўз ташвиши билан овора бўлиб, кўнғирок қилмагани, чиройли сўзлар билан сийлай олмаганидан ўзини койиди. Ҳозир кўнғирок қилмоқчи бўлди, аммо телефондаги аёл “Ваш счет переостановлен!” дея юрагига ниш ураверди. Ҳисобини тўлдирса, мўлжаллаган жойларга бориш учун йўлқираси етмайди. Нима қилиш керак? Компаниядан бир доллар қарз олгиси келди, йигирма фоиз қўшиб беришини ўйлаб ўзини тўхтатди.

Қутилмаганда телефонига хабар келди. “Ҳисобингиз 2, 06 долларга тўлдирилди.

Азимжон хайрон. Ўйлаб-ўйлаб, бу кимнинг ишилигини тополмади. Бошини қашлашга қўли бормаи “Нокиа навоси” янгради.

- Азимжон ака!

Динаранинг дадил, қувнок овози Азимжоннинг кайфиятини кўтарди.

- Яхшимисиз?

- Ўзим қидирмасам, йўқламайсиз...

Қизда гинадан ташқари, боғланиб турганидан хурсандлик ва янгилик айтиш майли бор эди. Азимжон ўз муаммоси билан боғлиқ кичкина янгилик ҳам далдалиги учун ҳазил аралаш гапирди.

- Боғдодда нима гаплар?

- Сизга ёрдам беришга қарор қилдим!

Қиздаги баланд кайфият, шахдамлик унга ҳам таъсир қилди.

- Наҳотки?!

Йигит бу гапни шунчаки айтгандай бўлса-да, юрагида севинч ва умид пайдо бўлди.

- Э, уни ўзим ҳал қиламан дедим-ку, сиз овора бўлманг, мени хижолатга қўйманг!

Динара жим қолди. Бироздан кейин пастроқ кайфиятни ифодаловчи овози эшитилди:

- Менга ишонмаяпсиз шекилли, а?

Қиз жавоб кутибми, гап давомини ўйлабми, бироз сукут сақлади.

- Азимжон ака, - деди сўнг бирдан жонланиб, - айрим қизларга ўхшаб, сирти силлиқ ёқимтой бўлмасам ҳам, азиз кишимга ёрдам бера оламан! Менга бир неча кун муҳлат бериб, йўлқирадан хотиржам бўлинг-да, бошқа ишларингиз билан шуғулланаверинг!

Алоқа узилди. Азимжон қиз хафа бўлдими, иши шошилиничмиди - аниқ билолмай ўйланиб қолди.

Аммо Азимжон паспортини янгиллаши кераклигини Динара қаердан билади? Наҳотки, мен учун шунчалик қайғураётган бўлса, нега?!

Ўтган сафар учрашишганда Динаранинг кўзларида севгига ўхшаш гуйгулар кўрган, аммо гуруҳида ўқийдиган қизни яхши кўришимни билади, мендан ўзини тортади, деб ўйлаганди. Аммо ҳозирги қизларга ишониш қийин, йигит деса, хаёлга келмаган тadbиру, фитналарни ўйлаб топади!

“Сизга ёрдам беришга қарор қилдим!” гапини эслаб, телефонига пулни у туширганлиги тўғрисидаги тахминига ишона бошлади.

Яқинда Мирзамурод билан қизлар ҳақида суҳбатлашганда Динара ҳақида гап бошлаши билан унинг:

- Бобоси Умарбек тўғрисида яқингача шаҳарда бир гап юрарди.

- Яхши гапми?

- Эмишки, ёшлигида мардикорлик қилиб юрганда Исмоил бойваччаникида ертўла ковлаётганда ўртанчароқ мис кўзада тилла буюмлар топиб олган. Уй эгаси ухлаётганидан фойдаланиб, уни уйига яшириб келган. Бойвачча аввалига билмаган! Унинг ҳақини бераётганда:

- Сўраганининг айби йўқ: ертўладан бирор кўза чиқмадимми? – деган аллақандай хавотир ва ташвиш билан.

Кўзани ишончли жойга беркитиб, ўзини босиб олган Умарбек бемалол:

- Унақасини кўрмадим! – деган. Исмоил қайтиб сўролмаган ва бир йилдан кейин сафарга кетиб узоқ юртда ўлиб қолган. Шундан кейин Умарбек буюмлардан сотиб ўзини тиклаб олган ва ҳатто бойваччалар қаторидан ўрин олган, болаларига ҳам катта сармоя қолдирган!

Азимжон, бундан ташқари, бир неча йил аввал ҳар қандай катта бойлик тагида ғирромлик ва зўравонлик ётади деган гапни эслаб, қутилмаганда маъюс тортиб қолди: Ғирром ўғирлик сармоядан унинг ҳам дадасига текканмикин?!

Қизнинг телефонига пул тушириши, ёрдам учун ҳаракати бир қадар қойил қолдирди. Аммо бу ишлар унинг юрагига орсизлик ханжарини ботираётган, биров тепасида “Қиз болага кунинг қолдимми?” деяётгандай бўлаверди. “Уэр, Динара, ёрдамингизни қабул қилолмайман!” демоқчийди, аммо айтолмади. Мўлжалдаги танишларидан нажот чикмаса, онасининг кўзига қандай қарайди? Тоғаси “Тезроқ бўл, кетамиз!” деб қисгаланг қилаётган бўлса!

У даст ўрнидан турди-да, таваккал ички ишлар бўлимига йўл олди.

* * *

- Ойи! – деди Динара онасининг юзига тажанг қараб, - эрталабдан бери паспортимни тополмаяпман, қаердалигини билмайсизми?

- Йў-ўқ, ҳозир нега керак?

- Гуруҳ раҳбаримиз сўраган.

- Қўйган жойларингни эсла...

Онаси маросимга жўнаётгани учун ётоқхонага пардоз қилгани чиқиб кетди. Динара сумкасини елкасига илди-да, ўқишга жўнади. Йўлак охирига етганда илкис тўхтаб ётоқхона эшигидан мўраллади.

Лабига лак суртаётган онаси “Ҳалақит беряпсан!” дегандай ёқтирмайгина каради.

- Келгунимча у ер-бу ерни караб топиб туринг, ойи, хўпми?

- Ҳаракат қиламан, яхши бор!

Динара коллеж яқинида Ойбахор билан учрашиб қолди, тескари караб, қадамини тезлатди-да, қизларга кўшилди...

Катта танаффусгача юзма-юз келишмади. Тушлиқда кўз-кўзга тушиб, икковининг виждони қийналди. Кечагина ажралмас дўст одилар, орага йигит тушиб, душманга айланишди. Кўчада бир-бирларига чанг солишди. Ойбахорнинг назарида, у Азимжонни йўлдан уриш учун юзсизларча ҳеч нарсадан қайтмай, дугонасида ўзига нисбатан нафрат туйғуларини ўстиряпти..

Бугун кечаги ВОҚЕА, душманлик ва нафратни бировга билдирмаслик лозимлигини тушунган қизлар ўзларини сипо, орадан ҳеч нарса ўтмагандай тута бошладилар. Айниқса, Ойбахор воқеани уятсизлик деб баҳолаган, энди унга йўл қўймаслик, иложи бўлса, Динара билан сираям гаплашмасликка қарор қилган! Динарада бундай қарор йўқлигини сезгач, “У билан алоқани узаман!” деб дилидан ўтказди.

Ўғил болалар қиз галашиб муштлашади. Бир-биридан калтак есаям, енгилсаям, қиздаан кечмайди, минг бир азобларни бошдан кечириб бўлса ҳам севганига етишганларини кўп ёшитганмиз. Бугун эса, бизнинг назаримизда, қизлар йигит талашиб кўпроқ жанжаллашади, бир-бирларига душман бўлиб қолади, ниятига етиш учун бировнинг турмушини бузиб, ҳатто болаларини етим қолдириш учун шундай фитналар, хийлалар ўйлаб топадиларки, унча-мунча одамнинг етти ухлаб тушига кирмайди. Эрга теккан, болали қизларга ошиқ бўлган, турмушини бузиб унга уйланган йигитлар жуда кам, аммо оилали йигитларни йўлдан уриб, покиза хотинини бузук деб талок қилдирган, бир нечта боласини тирик етим қилиб ўша йигитга тегиб олган қизлар кўп. Афсуски, улар бахтли бўляптиларми? Ўзлари ҳақида ёмон фикрлар туғилишидан, бир умр назаридан қолаётганларидан уялмайдилар! Нега шундай? Қизларда жамият олдидаги бурч ва масъулиятни англаш ва унга амал қилиш туйғуси камми?

Ойбахор Азимжонга Динаранинг “яхши қиз” эмаслигини, учрашувни ўзи ташкил қилганини эслатди. Азимжон қиздаги рашк туйғуси кўзғолон қилаётганини бир карашдаёқ тушунди. Унинг

дарду ғами Динарани Азимжондан узоқлаштириш... Ракибининг туйғулари ўткинчи бўлсаю, Азимжондан тез кунда узоқлашса, уялиб қоладигандай Ойбахор унга ножўя гап айтишдан ўзини тийиб юрибди. Динара эса Азимжонни севиб қолгандан бери Ойбахорни чинакам ракиб деб ўйлапти. Кимдандир, қачондир “Ўз бахтингни курашиб қўлга киритмасанг, бировга бериб қўясан!” деб эшитганини шиор қилиб олгандай дугонаси билан ораси бузилгани, унинг хафалигини ўйламайди. Кеча кечкурун дугонаси Мунисага қўнғирок қилиб ҳаммасини айтиб берди. Албатта, Ойбахор билан Азимжоннинг орасига сукулиб қираётганини яшириб, Ойбахорни беор ракибликда айблади...

- Бундан баттар ишлар бор! – деди Муниса бироз ўйланиб тургач, - маҳалламиздаги битта қиз “Загс”га борганда дугонасининг унаштирилган йигити билан танишибди. Унга ҳар куни қўнғирок қилаверган, учрашувга чақирган, чиройли гаплар билан уни сийлаб, совға-саломлар берган, бошқача айтганда, ўша қиздан устун томонларини кўрсатиб, йигитнинг ҳаётига сукулиб кирган ва унинг қалбидаги ўз дугонасини чиқариб ташлашга эришди ва фотиҳани буздириб йигитга тегиб олди. Тўйдан кейин хушига келган йигит: “Сенга қойилман, ўз дугонангнинг йигитига тегиб олдинг-а?!” деб хайратда қолса, қиз: “Ҳозир артист бўлмасанг, оғзингдаги ошни олдириб юрасан! Хушёр бўлинг, ҳатто сизни мендан ҳам тортиб оладиганлар чиқиб қолади!” дермиш!

Динара ўзига таскин берди: Азимжон акам Ойбахорга унаштирилмаган, қолаверса унинг Ойбахорга бўлган туйғуларини севги деб бўлармикин? Демак, бахтим учун курашишга ҳақким бор!

Собик дугоналар сўнгги танаффусда учрашиб қолишди. Ойбахор лабини буриб, тесқари ўтирилди. Динара эса “Ҳимм искирт!” дея тез-тез юқорига қўтарилди. Ойбахорнинг юраги “шув” этди. “Наҳотки, душман бўлиб қолсак? Дунёда йигит қуриб кетгандай меникига қўз олайтиришини қизларга айтсам, ундан нафратланишади”.

Динара дарсдан чиқиб-ла онасига қўнғирок қилди. Овозида маросим шуқуҳи сезилиб турар, кизининг илтимоси дарров ёдига тушди.

- Паспортинг топилди! – деди бахтиёрлик билан
- Хайрият! Ҳозир уйга бораман. Қаерда экан, ойи?
- Хонангдаги тумбочка орқасида...

- Рахмат, ойи...

- Келакол, асалим!

Динара режанинг биринчи босқичи амалга ошганидан сакраб-сакраб уйга етиб келди. Ошхона столдан паспортини олиб сумкасига солди-да:

- Энди эҳтиёт қиламан, коллежга бориб келай, - дея миннатдорона қаради.

Дугоналар ғийбатлашиб икки соат ўтганини билмай қолишди. Уйга қайтиб кийимларини алмаштириб чиққанда онаси овқатга уннар, бувиси ўз бўлмасида кампирлар билан суҳбатлашиб, “олинг-олинг”лаб ўтирарди. Динара режанинг иккинчи босқичини амалга ошириш учун қулай шароит туғилганини англади ва хонасидан паспортини олиб чиқди-да, кампирлар суҳбати қизиган даврага кирди. Улар билан одобли, мулойим қиздек сўрашди.

- Бувижон! – деди унинг ёнига ўтириб, мушукдай мулойимлик билан суйкаланаркан, ийиб кетган кампир унинг бошини силади, - паспортимни кўп йўкотяпман, темир сандиғингизда турсин, майлими? Топиш осон бўлади.

Кампир ортиқча ўйланиб ўтирмади.

- Қўя қол, болам!

Назира буви гапи узилиб қолишини истамай, камзули чўнтагидан бир шода калит олиб, орасидан сейфникини кўрсатди ва:

- Ўзинг қўй-да, дарров калитни бер! – дея унга узатди. Динара навбатдаги босқични амалга ошириш учун қулай фурсат туғилганидан суюниб кетди. Ҳаяжонини яшириб, йўлакка чиқди-да, ошхонага бўйлади. Онаси иш билан банд. Янгаси ховли супурапти.

Тез хонага кириб сейфга калит солди. Паспортини тоқчасига қўйди-да, асосий ишга ўтди. Овоз чиқармай темир қутичанинг калитини буради. Ранг-баранг шаклдаги тилла буюмларни ва юз долларликларни кўриб, қизни ҳаяжон босди. Ишининг моҳияти шуурида акс этмаётган бўлса-да, аллақайси нуктада номаълум куч жинойатга қўл урганини эслатаётгандай қўллари қалтирар, танасини совук тер босарди. Тилла занжир билан билакузукни, бир нечта юз долларликни дастрўмолига ўраб, сийнабандига жойлади. Билакузук каттагина, калин экан, қуйлаги кўтарилиб қолди, аммо аёллар бунга эътибор бермасликларини ўйлаб кўнглидаги ғашлик тарқаб кетди.

Сейфни кулфлагач, дераза томондаги диванга ўтирди. Ҳаяжонини босди. Калитларни жамлаган сим халқани кўрсаткич бармоғи билан айлантирганча, ўзини дунё билан иши йўк одамдай тутиб кампирлар олдига кирди. Назира буви ҳеч нарсани сезмади.

- Ўтир, болам! – деди у гап орасида Динарага қарамай.

- Янгамга қарашаман! – деди киз ортига қайриларкан.

- Борақол, асалим!

Буви гапини тўхтатмай қадди расо, ёшлик таровати уфурган, гўзал неварасининг ортидан ҳавас ва хаёлчанлик билан қараб қолди.

Киз ҳовлига чиқиб, янгасидан супургини олди. Суприндиларни курак билан девор тагидаги пакирга солди...

Динара биров кузатмаганига ишонч ҳосил қилгач, хонасига равона бўлди.

Энди буюмларни қаерга беркитади? Асли, хонасига биров кирмайди, ёстиғининг тагида турса бўлаверади... Фақат бувиси сейфдан тилла буюмлар ўғирланганини эрталабгача билиб қолмаса бас! Агар билиб қолса, албатта унинг хонаси тинтилади ва ўғирлиги фош, ўзи шарманда бўлади.

Режасини аъло даражада уддалаш туфайли туғилган қувонч Динара қалбидаги ҳадик ва хавотирни сиқиб чиқарди ва кайфиятига ором бериб, ёстикқа бош кўйди. Қимматбаҳо буюмларни эрталаб олиб кетолса, марра уники!

10

Паспорт олиш учун банкка пул тўлаш, ҳужжатларни топшириб, расмга тушиш керак. Азимжон пулини ҳисоблаб, умидсизлик гирдобиди қолди. Кимдан пул сўрайди? Бир ёқда онаси ўғлим йўлкира топади деб қутаётган бўлса! Ошна-огайнию, таниш-билишларидан нажот йўк. Аммо Динара ваъдасини бажарса масала бир қунда ҳал бўлади. Бироқ ундан пул олиш ноқулай!

Азимжон орсизлик ортидан келадиган кўнгилсизлик ҳақида, гурури ерга урилиши ҳақида ўйлаб, ўзидан ёзғирди. Етти мучаси соғ, акли-хуши жойида йигит пул тополмасаю, ўн саккиз ёшли навниҳол киз муаммоларини ечишга шахд қилса! Вазиятни қандай таърифлаш керак? Буники лапашанглигу Динараники удлабуролиқми?

Динаранинг омади келди. Ўқишга кетгунча уйда тинчлик ҳукм сурди. Тилла буюмларни сумкасига жойлаб кўчага чиққунча юрагини ҳадик ва хавотир тирнаб, кўркувга солиб турди. Қўллари билинар-билинемас титрар, кўзлари одатдагидан бежо боқар, игна устида ялангоёқ юргандай қадам ташларди. Омади шундан: у режаларини бировга айтмайдиган, амалга ошгандагина қайил қолишларини истайдиган кизлардан эди!

Динара бўшашган, ландавур, қўлидан иш келмайдиган тснкурларини ёқтирмайди. Ҳар қандай ишни йўл топиб уддалайдиган характери борлиги учун кариндош-уруғлари, дугоналари ҳам ёқтиришади. Ҳозир коллежни битираётган бўлса ҳам анчадан бери олди-сотти билан шугулланади, савдода ўртачи бўлиб пул ишлайди, бировнинг телефонини бошқасига сотиб ҳисса олади, кимгадир улгуржи савдодан мол гаплашиб беришни оддий иш деб билади. Ҳамма Динаранинг шунча ишларни уддалаб, ўқишни ҳам қолдирмай юрганига қойил қолади. Учар қиз, қўлидан ҳар иш келади, ёш бўлсаям катталардай уддабуро деган таърифлар билан ортидан гапиришади.

Аммо Азимжонга ишқи тушдию, бирмунча паришон, хаёлчан! Авваллари севгига ўткинчи туйгулар деб қарашга интилди. Аммо туйгулар авж олиб, юраги тошиб бораверди. Азимжон ҳаёлидан кетмай қолди. Кўрмаса турулмайдиган, тез-тез соғинадиган, кўришса, телефонда гаплашса кўксини ҳаловат қоплагандай бўлар, сўнг бу дамларни энтиқиб эслайдиган бўлди. Уни тушларида кўрарди, тонгда: бугун акам билан учрашаман, дея ўзига ваъда берса, топиб учрашмагунча тинчимас, соғинчи босилмасди.

Лекин шу кунларда қанчалик паришон бўлмасин, қонида уддабурулик бўлгани учун ўзини йўқотмади, пуллик ишлар билан шугулланиб турди. Азимжонга йўлкирани шу йўл билан топмоқчийди, аммо чамалаб кўрса, уч-тўрт ой вақт керак. Азимжон эса бир ҳафтада кетаман деб турибди.

У Азимжоннинг узоққа кетаётганидан ҳафа, Россиянинг аллақайси шаҳрига кетмай, шу ерда пул топса бўларди, аммо унинг сармоясини йўқ! Оиланинг озгина жамғармасини дадасини даволаш, кўмиш ва маросимларни ўтказиш билан барҳам топганини эшитган.

Энди у тилла буюмни тезроқ пул қилиш ва кечки пайт Азимжонга бериш ҳақида ўйларкан, бу ишни бегоналар билан

битирган яхши, деган қарорган келган. Ишни тезлатиш керак! Эрта-индин тилла буюмлар йўқолгани билиниб, оилада жанжал кўтарилса, сири фош бўлади, ҳамкорлари, гуруҳдошлари олдида ким деган одам бўлади?!

Якин танишларидан ким бор?...

11

Рустам машинасини автотураргоҳга қўйиб, бозорга кирди. Мева растасини айланаётганда телефони жиринглади.

Қизнинг овози жуда таниш, аммо танимади.

- Ўлинг, ака, жиянингизни танимадингиз, бой бўларкансиз...

- Э, Динара, Динара, - деди бирдан кайфияти кўтарилиб, - анчадан бери гаплашмай овозинг эсимдан чикибди, узр...

- Майли, кечирдим, аммо битта шарт билан?

- Эшитай-чи?

- Битта нарсани пул килиш керак!

- Долларми?

- Йўқ, ундан қимматроқ....

- Тиллами?

- Хушёрсиз-да!

Рустамжон жим қолди. Сукут маъносини англамаган Динара турли хаёлларга бориб турганда:

- Буюм бозорининг дарвозасига кел, - деди Рустам босиқ ва сирли оvozди, - ўн беш минутда ўша ерда бўламан.

- Хўп, ака.

Динара оёғини қўлга олиб жўнади. Йўналишдаги таксига сабри чидамай такси ёллади. Бозор дарвозасидан кирганда одамлар орасида Рустам кўринди. Қўлида бир олам бозор, ҳатто қўл бериб сўрашишга имкон йўқ. Динара югуриб бориб, бир қўлидаги қизил целлофан ҳалтани олди. Машинагача ҳол-аҳвол сўрашиб боришди.

- Олдинга ўтира қол, бемалол гаплашамиз.

Динара хотиржам жойлашгач, сумкасига қўл солди.

- Бу анча қиммат-ку, - деди Рустам буюмларни кўриб кўзлари катта-катта очиларкан, - сотаётганингни ота-онанг билладими?

Динара жим қолди. Юзи бироз кизарди. Ўнғайсиз ҳолатга тушдию, аммо ўзини қўлга олди, вазиятга тез мослашиш одати қўл келди.

- Ака, - деди хотиржамлик билан унга қараркан, - битта акачилик қиласиз...

- Буни уйдагилар билса, катта жанжал бўлади, аслида, меники, аммо бувим эрга текканингда бераман, деганлар...

Рустам тўғри хулосага келишга кийналди. Озгина мулоҳаза қилди. Динара олди-сотди, ўртада туришни киёмига етказди, аммо баъзан ёлгонниям эшиб қўяди, дея бу ишга аралашмасликка қарор қилди.

- Нега ўйланиб қолдингиз, ака? Менга ишонмаяпсизми?

- Гап ишонишдамас, бунақа иш билан шуғулланадиганлар бошқа, истасанг улар билан таништириб қўяман!

Динара иш эрта-индинга чўзилса, Азимжон олдида хижолатда қолишини тушуниб ердан кўзини узди-да, Рустамга қаради.

- Бугун битира оладими?

- Битирса керак...

Динарани бизнесга, ўртада туриб пул ишлашга, ҳатто хайдовчилик гувоҳномаси бўлмаса ҳам машина минишга ўргатган Рустам акаси! Ҳар бир ишдан пул топади, ҳеч кимнинг илтимосини битирмай қўймаслиги учун Динара уни хурмат қилади.

Улар вилоят марказига боришди. Тижоратчилар кўчасига кириб, чорраҳадан ўтишгач, ҳашаматли уй кўринди. Кўнгируги чалиниши билан ориқ-новча, корача, ўттиз беш ёшлардаги йигит эшикни очди. Минг йилдан бери кўришмагандай Рустам билан очомлашиб кетди. Ҳовлига бирга киришдию, уйга Динарани таклиф қилишмади. Рустам мезбоннинг орқасидан кираётганда “Машинада ўтириб тур” дегандай имо қилди. Динара хайрон, мол уники, савдо, келишувда қатнашиши керак-ку. Кўнглига аллақандай гумонлар келди. Тилла буюмларни биров олиб қўядигандай маҳкам ушлаганча эшик очилишига қараб ўтирди. Ниҳоят, Рустамнинг башараси кўринди. Машина эшигини қия очди-да,:

- Энди сенга навбат келди, юр! – деди.

Уй ичкараси ташқи ҳашаматдан зўрроқ, жим-жимаси, нақшинкор эшикларга гап йўқ, йўлакларга энг замонавий гилам тўшалган. Сўритокка ўрнатилган ингичка турубанинг ҳар еридан отилаётган майда-майда сув томчилари ҳовли ҳавосини намлаш билан бирга ичкарига ҳам таъсир қилгандай йўлакдан намхуш ҳаво

анқийди. Динара манзарани ҳайрат билан кузатиб, улар оритидан меҳмонхона ёнидаги махсус хонага кирди.

- Ҳалигини ол! – деди Рустам.

Динара тилла буюмларни дастурмолдан ажратиб мезбонга узутди. У иккаласини тарозида тортиш учун ичкарига кираётганда Рустам тўхтатди.

- Аҳрорбек, тарозини шу ерга олиб чиқсангиз, сотувчи граммини кўрсан!

- Тўғри таклиф! – деди Аҳрор аввалдан келишиб қўйгандай тезкорлик билан. У зирак билан тросни стол устига қўйди-да, тарози олиб чиқди ва уларни тортиб, граммини айтди.

- Пулини айтинг, - деди Рустам, ўзини хотиржам тутиб, - синглимизга пул бугунга керак, шунинг учун сотяган...

- Тушунарли...

Аҳрор телефон калкуляторини ёкиб, роса ҳисоб-китоб қилгач:

- Бир ярим минг доллар бера оламан! – деди стулга ўтириб.

У негадир Динарага сира парво қилмасдан, фақат Рустамга қараб гапириши нархидан ва грамидан уриш учун ўртасида сирли келишувдан дарак бераётганга ўхшарди.

- Жуда арзонмасми?

- Элқатори нарх, оғирлигини ўлчаб чиқдим, ишонмасаларинг ўзларинг тортиб кўринглар, тарози алдамайди.

Рустам “Нарх қониктирадимми?” дегандай Динарага қаради. Кўзларида нархдан норозилик яққол кўриниб тургани учун Рустамнинг саволи омонатгина эшитиларди.

- Мўлжалимда, уч минг долларга борарди...

Динаранинг кўксига тилла буюмларни ўтириб чиққани боис оғир руҳий безовталик, айбдорлик ҳисси кучайиб бораётгани учун тезроқ пулни олиб, бу ердан кетишни кўзлаб Рустамга қаради.

- Ҳеч бўлмаса, икки ярим минг бериши керак демокчимисан?

- Балки... – кулимсиради қиз.

Боядан бери миясида “Мендан олганингизни бировга айтмаслик шарти билан сотаман”, деган гап айланаётгани учун нарх тўғрисида тортишмоқчи эмасди. Аммо дадил бўлмаса, ютқазиб қўйиши мумкин!

- Бозорда уч мингдан камига бермасдим...

- Тўғри, аммо уйда турганингизни, вақдга сотаётганингизни унутманг, синглим!

Аҳрор баъзан жиддий тортар, мақсади – яхшигина ўлжани кўлдан чиқармаслик учун ҳийла ишлатаётганга ўхшарди.

- Биламан, икки ярим минг беринг, иккови сизники!

- Ёрдам қилинг, Аҳрорбек! – дея гапни илиб кетди боядан бери жим турган Рустам, - пулга зориқиб келган...

Динара шаҳардаги тилла бозорида кўп бўлган, хотинлар сирға ёки узук, тилла занжир оладиган бўлса, аввал роса айланиб тиллафурушлардан нархини сўраб суриштиради. Суммаларни танишига айтади. Сўнг ўзига ёққанига харидор бўлса, роса тортишади. Айримлари тиллафуруш жонидан тўйгандагина бир тўхтамак келади. Унинг назарида, иш осонгина битиши замирида Рустам билан Аҳрорнинг манфаатдорлик ўйини бор деган фикр Динаранинг миясига яна бир карра ўрнашиб олди.

“Таваккал, - деди ичида, - зато ишим битяптию...”

Аҳрор Динарага икки минг долларни санаб берганидан кейин у машинага чиқиб кетди, икковлари бошқа масала(гўё)да маслаҳатлашиш учун қолдилар.

Динара Рустамга кўнғироқ қилиб боя айтолмаган гапни Аҳрорга гапириб қўйишини илтимос қилди, шундагина кўнгли сал хотиржам тортиди, аммо “Ҳеч бўлмаса икки юз долларга алдандим!” деган фикр ва шубҳа Азимжонга кўнғироқ қилгунча юрагини гашлаб турди.

Бу пайт Азимжон уйда, онаси рўзгор ишлари билан шуғулланиб юрар, кўнглида “Нега Азимжон йўлкира кидирмаяпти?” деган савол айланаётган бўлса-да, ўглига айтишга тортинаётганди.

12

Азимжон тоғаси ва шериклари билан аэропорт юкхонасига сумкаларини топшириб, чипталарини рўйхатдан ўтказиш учун кетишаётганда телефони мусиқа чалди. “Ойбахор!” - дея шошилиб экранга қаради. Динаранинг рақамига кўзи тушдию ҳафсаласи пир бўлди. Аммо боғланиш керак!

- Эшитаман!

- Аэропорт тапқарисига чиқсангиз...

Азимжон ҳайратда. “Кузатгани келибди-я! Бало бу қиз!”.

Орадан сирғалиб ташқарига чиққач, атрофга аланглаб турганда телефони садо берди.

- Ака, ўнганга қаранг!

Қиз этаклари кенг, қизил ҳошияли оппоқ куйлак, бежирим туфли кийиб, сочини сўнгги русумда турмаклатган, банди узун сумкасини этаклари узра силкитиб, қоматини тўлғонтириб турарди. Хайрлашув учун алоҳида тайёрлангани, севган ва севилган қиздай ўз туйғулари билан мастлиги Азимжонни бефарқ қолдирмади. Кузатгани келгани уни қанчалик қойил қолдирган бўлса, кўз олдида фариштадай туриши ҳайрат ва таажжуб уммонига ғарқ қилаётганди. “Наҳотки, шу гўзал қиз мени севса, кузатгани келган бўлса?!”

Қўллар бирлашганда иссиқ тафти икки қарра кучайди.

- Динараҳон, сизни анча хизматга қўйдим. Аммо ҳозир бошқа нарсани айтмоқчиман!

- Нимани?

- Қулоғингизга айтаман...

- Майли! – қиз унга яқинлашиб қулоғини тутди.

- Жудаям очилиб кетибсиз, наҳотки шу қиз Динараҳон бўлса, деб ҳайратдаман!

- Наҳотки... мен оддий қиз бўлсам...

Қиз дарёдай тошаётган туйғуларини жиловлашга интилар, аммо уддасидан чиқолмай, йигитга томон талпинарди. Шу лаҳзада Азимжон битта ўпиб олса мазза қилган бўларди. Ундан жасорат чиқмади десак, хато қиламиз, юрагидан отилиб келаётган журъатни Ойбахорга бўлган жўшқин туйғулари қуролланган соқчидай тўсиб олгани туфайли икки ёшнинг ўртасидаги масофа озгина қисқардию, яна ўз ҳолатига қайтди. Динарада эса “Бундай дақиқаларда нокерак андишани йиғиштириш керак!” деган фикр туғилди, аммо бутун вужудидаги ҳаё-андишани қалбига тўплаб ўзини бу ишдан тийиб олгач, Азимжондан ҳафалиги тарқалиб кетди.

- Хурсандман, ака, раҳмат! – викор билан эркаланди қиз, - сизни кузатиш бурчим, севган одамнинг бегона юртга кетса, оқ йўл тилайсан-да, тўғрими?

-Тўғри, аммо...

-Эсон-омон бориб келинг, ўзингизни эҳтиёт қилинг, тез-тез қўнғироқ қилиб туринг.

-Албатта, қиламан...

-Ваъдангизни унутманг!

Азимжон хайрон, бир вақтлар Ойбахорга ваъда берганини эслайди аммо.. ҳа, эсига тушди, йўлкира топилганига хурсанд бўлганда... у атай талмовсиради.

-Қайси?

Бирдан Азимжоннинг телефони нола килди.

- Алло!

Суҳбат бўлинди, аммо Азимжон ёш боладай севиниб кетди, кўзлари чакнади.

- Э, Ойбахор! Бормисиз? Бир соат кечикканингизда мени тополмасдингиз...

- Нега?

- Россияга кетяпман!

- Ишлаганими?

- Ҳа, аэропортдаман, бир соатдан кейин самолётга ўтираман.

Азимжон ўз қувончига берилиб, Динара Ойбахорни ёмон кўраётганини сезмас, тескари ўтирилиб, нарида гаплашаётгани кизга оғир ботаётгани.

Динара ўзини босишга интилди. Ойбахорга нисбатан уйғонаётган газаб ва нафрати лабларида титрок, қўлларида мушт шаклида кўринар, Азимжон олдида ўзини имтиёзли, кадрли ҳисоблаётгани учун Ойбахор ўртадаги суллоҳдай таассурот қолдирарди. Азимжон Ойбахорни унутиб, ўзи томон оғаётганига ишонганди. Қўнғироқ бу ишончга путур етказди.

Қиз гапларини аниқ тушунмаса ҳам севгисини ошқор қилиб, Азимжоннинг ваъдасини оладиган нозик лаҳзаларда унинг қўнғироғи режасини чиппақка чиқаргани нафратига нафрат кўшарди.

Динара четроқда бир марта ўпишиб хайрлашмоқчи, кейин уни эслаб юрмоқчийди.

Азимжоннинг тоғаси чақириб, рўйхатдан ўтиш навбати келганини айтгач, у Динара билан қисқа хайрлашмоқчи бўлди.

- Телефонингизни бериб тулинг, ака! – илтимос қилди Динара.

Динара Ойбахорнинг рақамини терди

- Ҳей, Ойбахор, сен овора бўлма, ўзим кузатяпман, хотиржам бўл, Азимжон акам ишончли қўлларда!

Қиз алоқани узиб, аппаратни узатди. Азимжон қўл силкиб хайрлашди ва шошганча залга кириб кетди.

Бир соатдан кейин самолёт осмонга кўтарилди. Қалбининг яримини ғам, ярмини муҳаббат эгаллаган қизнинг ниятлари армонга айланди. Қисматнинг шу аччиқ лаҳзаларида Ойбахордан ўч олиш, уни йўлдан олиб ташлашдек мудхиш режа туғилди...

Самолёт осмонга кўтарилиб, ўз йўлига тушгач, авиасалон тинчиди ёки кулоқлар шовкинга кўникди. Ҳамма ўзи билан овора, Азимжон мудрагандай кўзини юмди. Ойбахор билан телефонда хайрлашганидан хурсанд, Динара билан у кутгандай хайрлашолмай кўнгли ғаш. Кўксига ғам ва кувонч ёнма-ён турибди...

Кўнгли Ойбахорга талпиняпти, Динарага эътиборли бўлмаслигининг иложи йўқ. Бирини севади, иккинчисидан қарздор!

- Ишқилиб, - ўйлади у, - шу туфайли келишовчилик чиқмасайди...

Бу фикрни ўйламасликка интилса ҳам юрагини ҳадик ва ҳавотир ўраб борарди...

Кўзларини юмиб мулоҳаза дарёсига ғарқ бўлди: олис юртга шундай мужмал кайфиятда кетаётганидан ҳавотирда...

* * *

Оиланинг барча аъзолари каби Ойбахор ҳам қутилмаган кўнглисизликдан изтиробда. Отаси Ғуломжон киракашлик қилаётган янги ижара "Нексия"ни бетон тўсикка уриб олди. Чап канот пачоқланиб, фара синди.

Ғуломжон тўрт йилдан бери вилоят марказига, гоҳо Тошкентга катнаб, катта-катта пул топаётган, тирикчилик фаровон эди. Ҳатто Ойбахор Динарага ўхшаган чапдаст қизларга қўшилиб қаратэ клубига қатнаган, вилоятда яхши ўринларни олгани учун отаси пулни қизғонмасди. Кейин мусиқага қизиққанда пианино олиб берди. Қизнинг тарбияси ва талантидан хурсанд. Ўғли мактабга пул сўраса, оғринмай бераётган, ўзи ҳам улфатларига қўшилиб, чойхонада паловхўрлик қилиб юрувди.

Автоҳалокат оилани ларзага келтирди, кўнгиллари машина ойнасидай чил-чил синдирди. Ҳамма Ғуломжоннинг кайфиятига қараб ҳаракат қиладиган бўлиб қолди.

У машинани уйга ўраб қўйганига уч-тўрт кун бўлди. Эгасига билдирмади. Қарзи кўпайиб, оилага келаётган даромад тўхтаган!

Ғуломжон қарз кўтариб, машинани ўнгламоқчи, аммо мўлжаидаги пул яқинларидан топилмаяпти. Нима қилишга боши котган..

Обаҳор эрталаб ўқишга кетиш олдидан онасининг кўзига қарайди. Бу пул дегани. Онаси минг андишаю, кўркув билан Ғуломжонга гапиради. Бундай ҳолат тўрт кун давом этгач, бешинчи куни “Коллежга бормайман!” деди. Онаси ачиниб турибди, аммо Ғуломжондан пул сўролмаюпти. Сўнг “Майли!” дея имо қилди. Отаси ўй сурганча кўчага чиқиб кетгандан сўнг она-бола пичириша бошлашди...

Кечга яқин Ғуломжон сал кайфияти кўтарилиб кириб келди.

-Кумуш! – деб хотинини тезкор чақирди.

Аён ошхонадан чопиб чиқди-да, эри кириб кетган хонага борди

-Харожатнинг ярмини қолайдиган пул топдим, уста билан гапладим, ярим кечада машинани устахонага олиб кетамиз, ҳеч ким билмасин, бу - бир; иккинчиси, акангга бориб, икки юз доллар топибкел, майлими?

Кумуш ўйланиб қолди. Акаси Ҳамид берса-ку, яхши! “Ҳозир иложим йўқ!” деса, сиқилиб қолган Ғуломжоннинг олдида ким деганодам бўламан!” дея изтиробга тушди. Лекин “Сўролмайман!” дейиш ҳам тўғри бўлмайди. У бир неча сонияда шундай сиқилдики, юрап орзикиб кетди.

-Сўраб кўрарман! – деди сўнг ўзини қўлга олиб.

Мужмал гапни қўй, хотин! – деди Ғуломжон масалага тўғри ёндашиш керак деган маънони бўрттираркан, - имкони бўлмаса, хижоатга қўймайлик! Унда шунча пул бормикин?

Тўғриси айтсам, билмайман, дадаси! Бегонадан сўраган яхши!

Масалан, кимдан?

Тижоратчи ўртоғим Маъсудадан!

У бировга бир сўм берса ухлолмайди, дейишади-ку!

Фоиизга беради...

Ғуломжон қайғуга ботди: “Бу ёқда семириб турган қарзлар етмасиди?”

Тўғри келмайди. Бошка йўлини топиш керак!

Ғуломжон ярим тунда “Нексия”ни қўшнисининг “ЗИЛ”ига шатак олдириб устага кетди. Кумуш эса Россияда ишлаётган

туғишган опаси Зебога кўнғироқ қилиб вазиятни тушунтирди-да, икки юз доллар жўнатиб юборишини илтимос қилди. Аммо опа бирдан жавоб қайтарди.

- Йиғлаб келувдим, хўнграб кўришди, деган гапни эшитганмисан? - ҳасратини айтди Зебо.

У катта ўғли билан ишлаб, дурустгина пул топаётганди. Ўн беш кун аввал томдан бетон синиғи тушиб кетиб, Тоҳиржоннинг кўли синибди ва уни касалхонага жойлаш ва муолажалар жамғармасни аждарҳодай ютиб юборибди. Агар пул зарур бўлса, оилавий келиб ишлашини маслаҳат берди ва иш топишга ёрдам беражагини билдирди...

Кумуш аввалига опасидан ҳафа бўлди, лекин инсон бошига ҳар хил ташвиш тушишини ўйларкан, ўзини койиди. Ошхонада майда-чуйда ишлар билан куйманиб, хаёлга чўмди. “Балки опамнинг гапи тўғридир? Комронни уйлаш, жойидан чиқиб қолса, Ойбахорни куёвга бериш учун катта-катта пул керак! Агар иккаламиз бирор йил ишлаб келсак, қийналмай тўй қилардик! Аммо Ғулом акам кўнармикин?!”

Кумуш – опалари (улар болалари билан овора) билан эмас, зийрак ва доно қизи Ойбахор билан сирдош, ҳамдард. Опасингилдай ҳамма ишни маелаҳатлашиб қилишади. Фель-атвори бир-бирига яқин: қалби тоза, бировга фақат яхшилик истайдиган, кўнгли очик: Кумуш эрталаб нонуштада опасининг гапларини унга айтди.

- Оилавий бормаймизми, ойи? – деди Ойбахор худди дадаси руҳсат берадигандай, - Эрта-индин диплом оламан, бу ердан иш топиш осонмас-ку! - деди ярим ҳазил, ярим чин қилиб. Онаси бир кулиб кўйдию, яна ўйга тоқди...

“Ойбахор шунчаки қизиқишга гапирди, аммо замирида ҳақиқат бор, - ўйлади Кумуш, - эрта-индин диплом олади, қаерга жойлаймиз? Гуруҳ раҳбари “Чорак ставка ишлайди” деган маълумотнома билан делосини ёпди, аслида ҳеч қаерда ишламайди! Унга иш иташ дадасининг кўнглига сиғмайди!”

Дадаси ярим тунда кетган бўйича келмади, кўнғироқ ҳам қилмади. Она-бола хавотир билан бир-бирларига қарашар, кечки овқатта уринишаётган вақтда ҳам нима бўлдийкин деб бир-бирларидан сўрашни қанда қилишмасди. Овқат пишди, газни ўчириб, ҳовлида майда-чуйда ишлар билан овора юришди. Кеч

кирди. Дадасидан дарак йўқ, телефонига тушиб бўлмапти. “Боғланиш мумкин эмас!” деган ёқимсиз овоз икковларининг ғашига теккан лаҳзаларда Ойбахорни биров чақирди.

- Қара-чи! – деди Кумуш кўзи билан дарвозани имлаб.

Ойбахор дарвозани очиб, ташқарига мўралаши билан биров кўполлик билан кийимидан тортиб, оғзини беркнтди ва иккинчиси оёқ ва белидан кўтариб ўриндикқа ётқизишган сонияда машина яшин тезлигида юриб кетди. Ойбахор бир нафасда рўй берган воқеани идрок этолмай ўзини у ёқ-бу ёққа ташлагани билан забардаст кўллардан чиқолмай, нафас олиши қийинлашиб толика бошлади. Рухиятини ваҳимали қоронғилик саросимага солиб кўйди. Икки томонга қайрилган кўлини барзангисифат одам босиб олгани учун қимирлатишнинг иложи йўқ. Шу пайт оёғини қимирлатиб машина ойнасини бир тепди. Забардаст кўл иккала оёғини бирлаштириб, ўриндикқа силтаб урганда суяклари зирқираб кетгандай бўлди. Ойбахор оғзи беркитилгани учун овоз чиқаролмас, нафас олиши қийинлашиб боши айланарди.

Қанча юрилгани, қаёққа кетилгани номаълум, одам шарпасидан узоқ, қоронғи жойга келишгач, кўзларини қора мато билан боғлашди, кўлини чилвир билан танғишди.

Боядан бери Ойбахор атрофида иккита шарпа ҳаракатда эди, бироздан кейин иккаласи йўқолди. Сўнг биттаси пайдо бўлиб, хона чироғини ёқди. Кўзи қора мато билан боғланган бўлса-да, электр чироғининг нури нимёруғ ҳолатда кўзига сезилиб турарди. Дақиқаларни ваҳима ичида, игна устида ўтказаётган Ойбахор қалбида бир шуъла сезгандай бўлди. Биров аввал унинг кўлини, сўнг кўзини ечди. Қизнинг кўзлари чироқ нурига бардош беролмай камашди. Бир неча марта юмиб очгандан кейин кўз олдида ғира-шира одамсифат нарса кўринди. Икки дақиқа ўтгач, унинг одам ва ёш йигит эканлиги маълум бўлди. Атроф шуурида акс этиб, воқеликни идрок эта бошлаганда бирдан чироқ ўчди ва йигит бирдан унга ташланди-да тўшакка ётқизиб юзларидан ўпа бошлади.

- Кимсан? Қўйвор мени, ифлос! – дея кучининг борича итарди қиз. Йигит бақувват экан, бир зарб билан уни тўшакка йиқитди ва халатини ечиб ташлади. Қиз елкаси билан кўкси ўртасига тушган муштдан эси оғиб қолай деди. Аммо қаратэ клубида устози ўргатган бир-иккита усуллар эсига тушиб, кўркувни енга бошлади. У йигитнинг хансираб, палапартиш ҳаракатларидан номусига

тажовузни илғаб қолди-да, оёғини унинг тагидан олиб, башарасига зарб билан тепди. У боши билан деворга урилди, аммо маймундай эпчиллик билан туриб, яна кизни махкам ушлади ва кулок чаккасига оғир мушт солди. Қиз орқасига ағдарилди. Қўли каттик чўзиқ нарсага тегиб оғриди. Илк қараса, арматурадан ясалган козиқ! Уни қўлга олди-да, устига ўрмалаётган йигитнинг бели аралаш думбасига солди. Йигит додлаб юборди, аммо ўзини қўлга олиб улгурмай бошига қаттик темир урилди. У гангиб қолди. Бундан фойдаланган киз уни яна икки марта урди, йигит чаккасидан қон сизиб, ёнига кулади. Ойбахор кўркув билан унга карадио, бояги чилвир билан душманнинг қўлини боғлади. Ғазаби кўзгалган, номусига тегмоқчи бўлганлари нафрат, кучига куч қўшаётган эди. Гарчи йигит юзлари қонга беланиб инграб ётган бўлса-да, ўлиб қолиши хаёлига келмай, киз даст турди-да, халатини кийди, белини боғлаб, ташқарига отилди. Афсус, қоронғиликда ҳеч қаерни кўриб бўлмасди, уни олиб келган машина йўқ, атроф жимжит, қоронғилик куюклашиб борарди. Юлдузларга қаради. Сўнг олисдан машина овози келди. Дарахтзор оралаб келаётгандай бўлди. Шундагина ўша томонда катта йўл борлигини, босқинчиларнинг машинаси шу йўлдан келганини англаб қолди. Бироздан кейин кўзи қоронғилик орасидаги қатор дарахтларни, уларнинг ўртасида йўл борлигини пайқади. Ва машинадаги одам кўриб қолмаслиги учун тутқатор орқасидан юриб, катта йўлга чиқиб олишни мўлжал қилди...

Дарахт орқасида пусиб ўтириб, машинани ўтказиб юборгач, йўлга тушиб олди-да, жонининг борича югурди, югураверди, югураверди, майда тошлар оёғига ботганига ҳам парво қилмасди. Ортига қараб-қараб, ҳансираб, кўркув ичида югурганда чарчок ҳам билинмади. Катта йўлга яқинлашганда узокдан бир нечта машиналар бир-бирини қувлагандай келарди, йўл бўйига чиқиб қўл кўтарди, аммо машина тўхтамади, фақат биттаси чироғини бир ўчириб ёқди, ундан ўтиб, сал секинлади, киз югуриб етай деганда машина тезлаб кетди. Ҳайдовчининг ўйин қилганини тушунган киз ёмон сўз айтмаслик учун тишини тишига босди, қўлини мушт қилиб силтади...

Катта йўл четидан кучининг борича одимларкан, кўз олдида бояги йигитнинг киёфаси гавдалана бошлади. Уни қаердадир кўрган, башараси таниш, аммо ким у, қаерда яшайди, нима учун

уни зўравонлик билан олиб келди? Бу саволларга жавоб тополмас, ўйлаган сайин юрагига ваҳима тушарди. Яхшиям қўлига темир козиқ тушиб, ўзини кутқаришга эришди. Акс ҳолда ҳозир номусидан ажраган, виждони олдида ҳам, келажакда ҳам шармандаи шармисор бўлиши тайин эди! Худога минг шукрки, ўзи бир асради...

Машина чироғи кўринди, у йўл ўртасига чиқди-да, кўлларини кўтариб:

- Тўхтаг, мени олиб кетинг, илтимос! – дея овозининг борича бақирди. “Нексия” тормоз берди, балонлари “чийиллаб” қизнинг оёғи остида тўхтади. Ҳайдовчи машинадан тушди-да, олдига келди. Ойбаҳор илкс унга қаради. Оқ соқоли, катта ёшли киши экан.

- Эй, кизим, қанақа одамсан, кўл кўтарсанг: тўхтардиму, жонимни чиқарворай дединг-ку!

Отаҳоннинг ранги ўчган, лаблари титрайди. Аммо қизнинг ҳолатини тушунди шекилли, ғазабини босиб, уни машинага ўтказди. Бироз юришгандан кейин:

- Бсмаҳалда нима қилиб юрибсан?

Унинг овозида бироз беписандлик ва ёмон ишга ишора қиладиган оҳанг бор эди.

Ойбаҳор кафти билан юзини беркитиб йиғлаб юборди. Ҳозирги туриши, ҳолати яхши маъно англашмаслигини мулоҳаза қиларкан, ўзини таҳқирланган, шармандаи шармисор қилинган инсондай сезиб, ер ёрилмадию, ерга кирмади. “Бу кунимдан ўлганим яхши эмасми? Энди у билан кўча-кўйда учрашиб қолсак, кўзига қандай қарайман, таниш-билишларига гапирса, ота-онамни ҳам шарманда қиламанми? Ҳозир унга қандай жавоб қиламан?

- Йиғлама, тинчликми, ўзи? Бошингга бирор иш тушдимми? – ота унга таъвинуноқ қаради.

- Йўқ ота, ҳаммаси яхши, озгина англашилмовчилик...

- Ёрдам керакмасми?

- Йўқ, раҳмат, шаҳарга етиб олсам бўлди...

Кўчаларга қараб сездикки, уйлари томонга тўғри кетяпти. Катта ёшли, инсофли одамга учраганидан севинганча бояғи зўравонга ўхшаган ҳайдовчига дуч келганимда нима қилардим дея ичи титраб кетди.

Қария билан суҳбатда уй манзили, ота-отаси ва ўзи ҳақидаги барча маълумотларни бошқача айтишга мажбур бўлди...

Уйларига бериқокда отага минг раҳмат айтиб машинадан тушди. Куйлагининг йиртилган жойини ҳалати билан тўсиб уйга кирганда онаси титраб-қакшаб ялангда юрарди...

Асаблари чарчаган, руҳан толиққан, оёқлари зиркираб оғриётган Ойбахор ўпкаси тўлиб, кўзига дув-дув ёш келди ва онасига яқинлашиб, ўзини ташлаб юборди...

13

Динара ўқишдан чиқиб, онаси билан бозорда савдо қиладиган дугонаси Мунавварникига кирди. Кечаги пулларнинг бир қисмини бировга айтмаслик шарти билан уларга фоиизга бермоқчийди. Афсус, онаси Тошкент улгуржи бозорига молга кетган экан...

Қиз маҳалласига кириб, уйлари олдида тоғасининг “Каптива”сини кўрдию, юраги “шув” этди. Қувончи бир зумда аллақайққа йўқолиб кетди. “Бежиз келмаган, муаммо туғидсагина уни чақиришади!” – дея уйга кираркан, қариндошлар кўплигидан капалаги учиб кетай деди. Улар ром уйда ғала-говур қилиб ўтиришибди. Тоға баланд-баланд гапиради, ҳамма жимиганда бой хотин – бувисининг жаранглаган овози эшитилади.

- Бобонг ўлганига ўн йилдан ўтди, пўлат сандиғидан менинг рухсатимсиз биров игна ҳам олмаган. Шунча нарса қандай қилиб изсиз йўқолади. Сен Муродали, булар билан серёзний гаплаш, эртагача нарсаларим ўрнида бўлмаса, милициядан ит олиб келиб ҳаммани искатаман! Бунақа шармандаликни уруғим кўрмаган, ҳовлимга келганлар туфайлими, ўзимникиларми, хуллас, шу иш бўлди! Агар жойига қўйилса, гап шу ерда қолади, ўзим топиб олсам, олганнинг изини қираман!

Буви бировдан гумони йўқлиги, аммо ўғри шу ердалигини айтиб, келин ва қизлари, катта набираларини нимадир деб тилга олди, улар орасида ўзининг номи йўқлигидан Динара севиниб, оёқ учида хонасига ўтиб кетди.

Вазият таранг, ит топиб олса шармандалиқдан қутулиш учун узоққа кетиш ҳақида ўйларди қиз...

Ҳамма тарқалди. Динара дунё беҳабарлигини кўрсатиш учун телефонига наушник улаб ашула эдитар, онаси кирганини сезмагандай тутарди ўзини. Шарпа сезгандай у жағини кўксига теккизиб онасига қаради.

- Тинчликми, ойи, тоғам нега келдилар?

Онаси “хее” дея қўл силтади. Аммо ниманидир мулоҳаза килдию:

- Шу матоҳингни йиғиштир! – деди жаҳл аралаш она. Динара наушникни телефон билан сумкасига солиб қўйди.

- Сейфдан бувингнинг тилла буюмлари йўқолибди!

- А?!

- Ҳа! Нега оғзинг очилади?

- Қандай қилиб? Шунча нарсани-я, тагин сейфдан...

- Қўли эгри бўлгандан кейин уйданми, дўконданми олади-да!

Ўғрига мол қахатми?

- Тавба, ким қилади, а, шунақа ишларни, қўркмаганини?

Онаси бир неча сония жим турди, шкаф эшигини очиб алланарса қидирди, аммо бир нарса эсига тушди шекилли, трюмо яшигини очиб целлофанга ўралган мато олди.

- Бу гапларни биров билмасин, тушундингми?

- Ҳа, ойи!

- Анави гезармай ўлгур зоти пастдан чиқади бунақа хунар!

Динара тушунди. Онаси Малоҳат кичик овсини Назихани назарда тутяпти. У акасининг дўконидан рўмол, боласига жемпер ўғирлаганда шарманда қилиб ушлаб олинган, йиғи-сиғи билан тавба-газарру қилган, бувиси ва акаси кечирган, аммо ўшандан бери катта оилада нима йўқолса, “Еса ҳам, емаса ҳам бўрининг оғзи коқ” қабилда ҳамма унга шубҳа билан қарайди.

Бирдан Динаранинг телефони жиринглади. У ташқарига чиқиб кетди ва беш минутдан кейин кириб:

- Ойи, - деди кўзлари қувнаб, - дугонам Саида эрга тегяпти, бугун вечер, кўп кизлар ётиб қолади, тезроқ кел, дейишяпти..

Динара дадаси рухсат берсагина тўйга борарди, у яқинда бизнес ҳамкорлари билан Россияга кетаётганда рухсат масъулиятини онасига қолдирганди.

Она ўйланиб турди-да, ишени давом эттирди. Қиз унинг мулоҳазаларини тушунмай хавотирга тушаркан, кўксига бетоқатлик бошланди.

- Бормасам бўлмайди, ойи! Курсимиздаги биринчи тўй!

- Кетавер, - деди она унга қарамай, - эҳтиёт бўл!

Динара югуриб келди-да, онасини икки юзидан чўлпиллатиб ўпиб олди...

Тоға-жиян Санкт-Петербург халқаро аэропортида юклари чикиб, руйхатдан ўтишгунча бир соатдан кўпроқ туришди. Каримжон конун-қондаларни билгани учун ҳар бир расмиятчиликни сабр-тоқат, вазминлик билан бажарарди. Азимжон эса дунёга донғи кетган, муҳим тарихий-сиёсий воқеаларни шонли ўтмишига жамлаган шаҳарга тезроқ кириш, телевизор ва киноларда тез-тез кўзи тушадиган машҳур биноларни кўриш, одамлар ва уларнинг ҳаёти билан танишиш интиёқида майда-чуйда расмиятчиликлар тезроқ тугашини кутарди.

Аэропортдан чиқишганда куёш чараклаб турарди, машинага ўтириб, квартирага етишганда бирдан ҳавонинг авзойи бузилди, атроф намқоронғи тусга кириб, юракка ҳавотир солаётганга ўхшарди. Бизда бундай ҳолатни “Ёмғир ҳавоси келди!” дейишади. Рухиятига таъсир қиладиган бу салқин ва тунд муҳит шаҳарни кўрганда тошиб келаётган туйғуларга хиралик сололмас, улкан бинолар ва деразадан кўринган муаззам шаҳар манзаралари рухиятни ёлқинлантириб юборарди.

Икки хоналик квартирада тўрт киши туришаркан, улар кўшилишди. Оғир сумкаларни аввалига шкаф ёнига устма-уст қўйишди, тамадди қилиб бўлишгандан кейин дераза томондаги сандиққа ўхшаш яшикка жойлашди. Кичкина хонада ўзи яшаган самарқандлик Самад тоға-жиянга хонани бўшатиб шериклари турган катта хонага кўчди. Улар бир мунча эркин нафас олиб, буюмларини жойлаштиришди. Икковига иккита диван, матрас-кўрпа бор. Ўзлари олиб келган чойшаб ва кўрпажилдларни диванга солишди. У узун сопли шёткада хонани тозалашди, сўнг пол ва дераза токчаларию, бошқа жиҳозларнинг устини артиб чиқишди. Дераза раҳига кўшимча тахта қоқиб ўрнатилган, ўтган йили Карим тоға Ўзбекистондан олиб келган мўъжазгина телевизорни авайлабгина артишди-да, антеннасини улаб қўйишди.

Тушликда ҳамма балкондаги мослаштирилган ошхонада овқатланди. Кечга яқин Карим тоға Азимжонни шаҳарни айлантиргани олиб чиқди...

Биринчи Нива дарёсини кўргани боришди. Боя ташқарига чиқишаётганда Самад Карим тоғага симкартани бериб:

- Озгинадан пул тушириб ишлатиб турдим, компания узиб қўймади, ҳозир эллик цент пули бор! – деди.

Карим тоға симкартани телефонига солиб, дарров уйига кўнғирок қилди. Яхши етиб келишганини айтиб, Азимжоннинг онасига ҳам айтиб қўйишларини тайинлади. Азимжон хортиржам тортди, аммо бу лахзаларда Динара ва Ойбахорга қандай кўнғирок қилишни ўйлар, тоғадан телефонни олиб дарров қизларга қилса, унинг кўнглига “Онангдан қизлар устун бўлдими?” деган фикр келиши мумкин!

Нива бўйларини айланишаркан, Азимжон ўзини қизиқтирган, кўрган-билганлари тўғрисида саволлар берар, жавобдан қониққандан кейингина йўлда давом этарди. Каттакон кўприк, унинг очилиб ёпилиши ҳақидаги гаплар, қурилиш ва кўтариш кучи, зузлиги, қачон қурилгани ҳақида майдалаб сўрай бошлаганда:

- Мен сенга Питер тарихи билан шуғулланган олимидим? - деди унга қараб жилмаяркан тоға.

Бу гап Азимжонни қониқтирмаслигини тоға яхши англади, эшитган-билганларини жамлаб, унга муҳим маълумотлар берди. Аммо кўприк тарихи ечилмай қолди. Сон-саноксиз кемалар, кайиқларда сузиб юрган сайёҳларни кўрганда Азимжон ўзини бу ерларга учуриб келган тақдир шамолидан хурсанд бўлиб, Аллоҳга шукрона айтарди. Улкан кўприк, муаззам салоҳият билан милмиллаб оқаётган дарёга боққанда эса севинч ва ғурур, таассуротлар тошқини юрагини ёриб чиқай дер, ҳаётида илк бор содир бўлаётган шукуҳли, хайратбахш лахзалар хотира қатларига ўрнашиб борарди.

Улар “Белый ночь” кафесида овқатланишди ва трамвайда юриб, асосий кўчаларни томоша қилишди. Азимжон йигирма-ўттиз каватли замонавий биноларни, подшо замонида қурилган эски гиштин иморатлар ва турли-туман ҳайкалларни инсон туйғулари ва хайратини жунбушга келтирувчи мўъжиза сифатида томоша қилди, улар кўз олдида зумда ўтдию, заковатини шошириб қўйди. Катта-катта йўлакларни тўлдириб, дарёдай оқаётган одамлар ҳаёти ва турмуш тарзини тасаввур қилишга уринарди. Катта йўлдан виз-виз ўтаётган машиналар эса уни бир қанча вақт хушини ўғирлади. Шаҳар одамларига, ёшларига ҳавас қилди: ўзига хос дунёқараш, фикрлаш ва замонавийлик, ғурур ва виқор бағишлашини ўйларкан, шунга имкон яратган ёнидаги тоғасидан миннатдор бўла бошлади. Квартирага қайтишаётганда жўшқин кайфият ва хузурбахш таассуротлар олдида Ойбахор туғдирган муҳаббат унчалик катта

куч эмаслигини англаш уни янги, бир неча соатда улғайган ақлу шуур соҳибига айлантирганди. Питерга келиб, дунёни теран англаш ва кенгрок тушунчага эга бўлиш йўлида катта кадам қўйганидан жуда-жуда хурсанд...

Икки кун шундай лаззат оғушида кечди.

Қурилишда шиддат билан иш бошланиб кетгач, шаҳар манзараларига маҳлиё бўлиш ҳам, бемалол суҳбатлашиш ҳам, саволларга жавоб сўраш ҳам барҳам топди. Кун бўйи бетон қориш, оғир юкларни кўтариш, камрок дам олиб кўпроқ ишлаш-тинка мадорини қурита бошлагач, тоғага норози кайфиятда қарай бошлади. Каримжон мийиғида кулиб: “Бегона юртда ишлаш - биноларга маҳлиё бўлиш эмас, оғир меҳнат, сабр-бардош дегани, оғайни, бардам бўлинг, ҳали бу ҳаммаси эмас!” деяётгандай бўларди.

Ҳар куни кечга бориб мушаклари оғрир, қўл-оёғини кўтаролмай, ҳолсиз бўлиб қоларди. Кечкини наридан бери еб ухлагани учун эрталаб тоғаси аранг уйғотар, у ҳолсиз, ишга иштиёқсиз, ўзини аранг кўтарган ҳолда кўзғолар, қуввати сўриб олинганга ўхшарди. Нонуштада ўзини мажбур қилиб овқатланарди.

- Ҳали хом экансан, жиян! - деди бир кун икковлари қолишганда, - меҳнатда пишсанг, бу қийинчиликлар ҳеч нарса бўлмай қолади. Ёшсан, чида!

Ватанга кетиб қолиш ёки ишдан бўйин товлаш имконсиз; қийинчиликларни енгиш учун матонат керак! Секин-аста ўзини қўлга олди. Ўзини мажбур қилиб меҳнатга ўргатди. Аммо бир бойваччага усти ёпик озиқ-овқат ва саноат моллари ташувчи машинасига ҳайдовчи керак бўлдию, Азимжон оғир меҳнатдан кутулди.

Йигирма кунда иш ва ҳаёт бир маромга тушди. Бир ойда меҳнатга ўрганиб, қийинчиликларни писанд қилмасликка ўрганди. Кечкурун бир-икки соат кино ё футбол кўрадиган, шериклар билан гаплашадиган, ҳатто эрталаб тетик ва ғайратли уйғонишга одатланди. Шундагина аввал Ойбахор, кейин Динара тез-тез ёдига туша бошлади. Қалбининг теран жойида жилмайиб турган Ойбахор қувват бераётгандай, ишлариға Аллоҳдан омад сўраётгандай, Динара эса сирли табассум билан “Ойбахорга қўнғирок қилмадингизми, унда менга нега қилмайсиз?” дегандай чимирилиб турарди. “Унутманг, - дерди бироздан сўнг, - мен сизни

Ойбахордан ўн чандон кучли севаман, у билан боғлансангиз сизни ҳеч қачон кечирмайман, тушундингизми, ака?!” деяётгандай бўларди. Тезроқ ойлик маошни олса, бирор телефон компаниясига уланиб, улар билан боғланишни ўйлаб ўзини овутарди...

15

Рисолага ёзилмаган ҳодисалар қаҳрамонига айланган Баҳодирни кўпчилик “Баҳор”, баъзан ўзи ёқтиргандай “Босс!” дейишади. Динарадан ўн ёш катта бўлишига қарамай икки марта камокхона камералари, сиёки ўзига ўхшаганлар билан бўладиган муштлашувлар мазасини тотиб келгандан бери марказий бозорда макон курган, битта дўконида майда-чуйда соттиради, чеккасида пайнет бор. Ўзи ҳамтовок (гиёҳванд ва нашафуруш)ларига қўшилиб бизнесменлар ўртасидаги чигалларни ечувчи, ора очди киладиган “разборчи”. Бир неча марта Динаранинг муаммоларини унинг фойдасига ечиб бериб, пулини олган, кўп масалаларда у томонга ён босарди.

Динара аэропортда Азимжон акаси билан хайрлашаётганда Ойбахорнинг кўнғироқ қилиши, Азимжон уни ёлғиз қолдириб - унутиб, Ойбахор билан узоқ гаплашгани юрагида қасос ўтини кучайтирган, у қасосни Босс орқали олишни кўзлаганди.

“Босс” шу кунларда ўзидан норози!

Қамокда оғир жиноят қилган, одам ўлдириб, шарпасини чиқармайдиганлар билан бирга-бир чиқиб енгилмаган чапдаст, абжир йигит она сути оғзидан кетмаган ёш қиздан енгилиб ўтирсая! Қандоқ уят, қандоқ шармандалик, тенгқурлари эшитса, кети билан кулмайдими? Боши ёрилиб уйга келганда хотини юзидаги конни кўриб кўрқиб кетди, аммо “Нима бўлди?” дейишдан нари ўтолмади. Босс ўзи гапирмагунча сўрайверса, сўкиш эшитиши ё калтак ёйиши мумкин!

Мана бир ҳафтадирки, дори-дармон қилиб уйда ётибди.

Иш нархини келишаётганда Динара: “Ойбахор – енгилтак, эркак деса, юбкаси тушиб кетадиган киз, буюртгани бажаришда умуман қийналмайсиз!” деб ёлғон гапирган экан. Ишни бажармаган бўлса ҳам ундан ҳақини олади! Ҳатто бошини тузатиш харажатларини ҳам ундиради!

Аммо... унча-мунчасини оёғининг учида кўрсатадиган, марказий бозордаги энг пулдор савдогарлар ҳам таъзим қиладиган

“Босс” битта тирранча қиздан калтак еб боши ёрилибди деган иснодга чидолмаяпти! Аламини кимдан олишни билмайди, бирортаси билан муштлашиб хумордан чиққиси келяпти, аммо бу ахволда кимга рўнара бўлади? Боши ёрилишига бошқа сабаб топади...

Ўша кун и яраланган ҳолатини кўрган ўртоғи дарров касалхонага олиб боришини айтди. Лекин Босс:

- Керакмас, - деди унга қатъий тикилиб, - врачни уйга олиб келасан! Шу ҳолда кўчага чиқолмайман! Аммо сендан битта мужский илтимос!

Ўртоғи “Нима гап?” дегандай Боссга қаради.

- Мужик бўлсанг, бугунги воқеани инсон тугул кудукқаям айтмайсан, тушундингми? Агар бирор жойда эшитсам, ўртоқлик бузилади!

Ўртоғи ҳар кун и хабар олди. Миясида айланаётган, аммо айтолмаётган “Босс тузалиб чиқса, қизнинг энасини кўрсатади!” деган фикрни Босс сезди.

- Кўлимниям теккизмайман!- деди кутилмаганда.

- Нега?

- У Динара айтгандай расво эмас, орли, гурурли экан! Хотинини эплолмайдиган даюслардан яхши, ўзини ҳимоя қилолган кизни ёмон деб бўладими?! Уни Худо асради!!!

Арматура Боссинг бош терисини ёрган, суякка жаддий зарар етказмаган экан. Жароҳати ўн кунда тузалди, сўнг у Динарага кўнгирок қилди.

- Қаердасан?

- Тонкентда, тинчликми?

- Буюртма бажарилди! Кечки пайт пулни олиб кел!

- Эртага бораман, майлими?

- Эрта-перта ўйнамайман, кеч соат ўн иккигача келмаса, икки баробар тўлайсан, мен ишни кутилганидан ортиқ бажардим. Эллик доллар кўшиб берасан!

Динара эллик долларни эшитиб ўйланганча жим қолди. Аммо айтганини бермаса, иши тушганда у елка кўймайди, пулинг бўлмаса, бир тийинлик одамсан!

- Малодец, ака, хурсандман, - деди ўзини қувонган кўрсатиб, - бугун боришга ҳаракат қиламан!

- Харошо, тез кел!

Динара рақибини мағлуб қилиш йўлида ҳал қилувчи қадам қўйганидан хурсанд, пулни Боссга етказиш эса муаммо эмас! Таксидан жўнатиш мумкин! Ўзи эса ишларини битириб, эртага бемалол қетади.

У Тошкентга тилла буюмларни водийга қараганда кимматрок ва ишончли одамга сотиш учун таниш харидор толиб келган, сумманинг катта қисмини кеча олди, эртага соат бешда қолгани кўлга тегади! Динара “Абу сахий” бозоридан иссик кийим-кечак олади. Азимжон акасининг олдига Россияга юпун бормайди-ку!

Ҳозир ижара квартирада ётаркан, Азимжон йигирма кундан бери қўнғироқ қилмаганига ҳайрон, ҳатто диққат! Кечаю кундуз хабар кутади. Телефон овоз берса, дарров экранига қарайди: “Азимжон акам эмасми?!”

Кейинги пайтда ўзи кутмаган, кўнглини ғаш қилган, яқинларидан беркитган ишлари қўпайган бўлса ҳам, Азимжон хаёлидан кетмади, юрагига чуқурроқ ўрнашиб бораверади. Соғинчи зўрайиб, борлигини забт этмоқда. Қалбини сеҳрлаб, қайнок туйғулар тез-тез жунбушга келади, кўксига каттакон денгиз бору, аллақандай қудратли куч бағрига бўрон юбораётгандай. Ўзини гоҳ маст, гоҳ сархуш сезади, севги деган гўзал туйғунинг ёкимли хаёлию, тошқин кечинмалари билан тўлган лаҳзалар, соатлар жудаям азиз, ширин ўтади. Рухиятида, калбида ҳеч ким, ҳеч қачон бузолмайдиган шодиёна кайфият хукмрон!

Тошкентга қатнайдиغان қиракашларнинг бир нечасини танирди. Телефон рақамларини саклаб қўйган. Бир марта гудок ташлаб, Акмал билан боғланди.

- Ҳа, Динара! – деди у ҳам кизнинг рақамини саклаган экан, - ҳозир Тошкентдаман, тинчликми?

- Менга шу керак эди, - деди киз севиниб, - почта бор, Чилонзорга келсанг, олиб кетасан, майлими?

Акмал аниқ манзилини сўраб олгач, ўн беш минутдан кейин “дом” тагидан қўнғироқ қилди. Пулни олиб, машиналар дарёсига шўнғиб кетди. Динара эса харидордан пул олгани боргунча “Гўзаллик салони”га кириб, соч турмагини янгилатиш мақсадида чет эллик хонимлардай, сиполик ва ғурур билан битта-битта қадам ташлаб метро бекати томон равона бўлди...

У кечадан бери ўзини дадил ва ҳар ишга қодир сезади – сумкасидаги, белига боғланган долларлар кайфиятини кўтаришдан

ташқари, унга қувват бериб, уддабурро одамга айлантирган. Уйда можаролар кўнглини ғаш қилса-да, кайфиятини туширолмайди. Кечадан бери онаси бир неча марта кўнгироқ қилди, аммо боғланмади. “Тулкининг яхши одати кўринмаслик!” деган мақолни яхши кўрарди...

Бугун пулни олгач, “Ўртоқларим билан ушланиб қолдим!”, дея тушунтираман дегандай хотиржам эди. Дадаси уйда бўлганда тўйга рухсат олса ҳам “Қаердасан, ким билансан, қачон келасан, бир соатдан кейин уйда бўлмасанг, мендан яхшилик кўрмайсан!” деган гапларига бардош беролмасди...

16

Ғуломжон устахонадан ярим кечада қайтди. Машина тузалиш арафасида шекилли кайфияти баланд. Овқатланиб, янаям ўзини тетик ҳис қилди-да, шошилмай чой хўпларкан:

- Пул тополмадингми? – деди хотинига қараб.

Кумуш дастурхон попугини ўйнаганча:

- Воой, мен қаердан топардим, акаларим ўзи билан овора...

Эр кулимсираб, иккита ёстикни бирлаштириб ёнбошлади.

- Майли, - деди унга пиёла узатаркан, - уста билан гаплашдим, “Бир-иккита запчастьларни ўзимдан қўйиб машинани юргизиб бераман, кейин тўлайверасиз!” деди. Эски таниш - оқибати бор...

- Тани-жони соғ бўлсин, биздан қайтмаса Худодан!

Ойбахор воқеасини унга билдирмасликка қарор қилишгани учун Кумуш дарров идишларни йиғиштириб, опхонага чиқиб кетди. Қизи аллақачон уйкуга кетган, кичкинаси ҳам ширин тушлар кўраётганди.

Она ухлагани ётдию кўнгли ғаш: Ойбахор зўравонни бошидан қон кетган ҳолда ташлаб келган, у ўлиб қолган бўлса, милициялар исковуч ит билан келиб, қизи қамалиб кетмайдими?”. Отаси “Мен нима ғамда юрибману икковинг шунақа ишлар қиляпсанми!” деб дарғазаб бўлмайди? Кумуш “Оғзимдан ел олсин-эй” дея ичига пуфлаб қўяди.

Ғуломжон озгина телевизор кўрди, аммо чарчоқ енгиб, жойига чўзилиши билан уйкуга кетди. Кумуш эса изтироб ичра анча вақт ухлолмай ётди.

Ғуломжон апил-тапил нонушта қилди-да, устахонага кетди. Она-бола пул сўрашга ботинолмади.

Ойбахор хонасига кириб, диванга чўзилди. Танаси тортишиб оғрир, тушкун кайфият руҳиятини камраб олган. Мудҳиш таассуротидан кутулиш қийин кечяпти. Зўравоннинг кисик кўзи, калта соқоли, иккита тилло тиши ва қизил кўйлаги, жон аччиғида арматура билан бошига урганда чап юзига қон оқиб тушган, девор томонга қулагани ёдида. Уни йигитнинг ўлиб қолгани эмас, “Коллежга бориб келишда яна дуч келиб қолмасмикинман? Кўлига тушсам, омон қўймайди! Шунинг учун воқеани дадамга айтишим керак!” деган ўй миёсида айланаверди. Бундан ташқари, “Ўша ифлос мени нега зўрламоқчи бўлди? Чиройим учун десам, мендан чиройлилар тикилиб ётибди! Бировга ёмонлик қилмаган бўлсам...” деган мулоҳазалар бир сония ҳам ором бермайди.

У ҳовлини айланади, гоҳ хонасига киради. Вазиятдан чиқолмай қийналяпти, бировга айтолмайди, онасини аяйди. Воқеа иқтисодий таранг вазиятда содир бўлгани юрагини баттар сикади. Ҳаммасини елкадан ошириб ташлай дейдию, ярмини ҳам унутолмай, башбаттар ваҳимага тушади.

Кечга яқин дугонаси кўнғироқ қилиб:

- Нега дарсга келмаяпсан, Ой, - деди ташвишли оҳангда, - гуруҳ раҳбаримиз бир неча марта сўради. Динара ҳам кечадан бери йўқ, сен эртага албатта, келгин, хўпми? – дегач, “Бораман!” деб алоқани уздию, хаёлига лоп этиб, Динара келди!

Асоси йўқ, тахмин ва туйғуга тўла ишониб бўлмайди. Аниқ далил топмагунча онасига ҳам тиш ёрмасликка қарор қилди.

Ишни воқеаларни таҳлил қилишдан бошлади. Кейинги вақтда йигит деб у билан кўчаларда уришган, юзсизларча йигитини йўлдан уриб, ўзига қаратмоқчи бўлган ким? Албатта, Динара! Орага сукулганини дугоналари ҳам билади. Ҳатто, Динара Азимжондай келишган йигит Ойбахорни севганидан аламзада, кўролмаёпти, кўчадаги жанжалдан кейин ундан қасос олишни режалаштирган!

Дадаси машинани миниб кечқурун келганда ҳаммада байрамона кайфият туғилди. Гўё қора булут тарқаб, осмонда қуёш чарақлагандай кўнгишлар ёришиб кетди.

Она-бола машинани шундай меҳр ва қувонч билан ювдиларки, салондан чиққандай, ялтиратиб юборишди. Балонларини қорайтириб, артишгандан кейин уйга олиб кирилди. Машина - пойгага тайёрланган отдай, топ-тозалиги ҳамманинг ҳавасини келтирарди.

Шу кайфият билан кечки овкатни тановул қилишаётганда отасининг телефони жиринглади.

У якин таниши тадбиркор Собир ака билан ташқарига чиқиб гаплашдию, кайфияти кўтарилиб қайтди.

- Эртага Тошкентга юк бор, индинга қурилиш бозоридан катта пул олиб қайтамыз, деяпти...

Бирдан ҳамма севиниб кетди. Дадаси билинтирмасликка ҳаракат қилса-да, шодлиги ичига сиғмаётгани яққол сезилиб турарди.

- Борасизми? – деди Кумуш паст овозда.

- Машина бугун тузатилди, бирданига узокка ҳайдашга ҳайронман!

- Пули арзиса, бориб келаверинг, дадаси, уч-тўрт кундан бери сиқилиб қолдингиз, сал ёзиласиз!

Ғуломжон ёстикни жуфтлаб ёнбошига қўйди. Тишини қовлаганча ўйга чўмди. Собир ака “Ярим соатда жавоб айт” деган, шошилмаса бўлмайди. “Йўқ” деса, уч юз минг сўмдан қолади. Кетаверай деса... э, бор, Худога таваккал... Қизи дарсларга қатнашолмаяпти. Эсон-омон бориб келса, иши юришади, қарзларни узади, ҳаёт яна изга тушиб кетади...

Ойбахор эрталаб турса, дарвозахонада машина йўқ, онаси ҳовлию кўчаларга сув сепаиб, супуриб бўлган, нонушта тайёрлаш учун кўшниникидан қатиқ олиб келаётганди. Кайфияти баланд.

- Дадам кетдиларми? – сўради Ойбахор онасининг кайфиятини ўзига юктираркан.

- Ҳа, тезроқ ювиниб таран, энди ўқишингдан қолмайсан!

У аллақандай кўшиқни хиргойи қилиб, юмушларини бажарди, кўтаринки кайфияти машинанинг тузалиши ва отасининг ишга чиққанлигидан ташқари, янги омад аломатига ўхшарди...

Коллежга борганда “Нега келмадинг, Ой?” дея саволга тутган гуруҳдошлари ва раҳбарига “Озгина мазам қочди!” деб баҳона қилди.

Дарслар бошланди, унинг қалби иштиёқ билан тошяпти. Эшик тақилласа, биров уни излаб келгандай туюлар, танаффусда ҳам биров сўраб келса тополмай қоладигандай ташқарига чиқмайди. Дарслар тугагунча уни шу кайфият тарқ этмади. Ҳамма уй-уйига тарқаётганда Холида қулоғига шивирлади.

- Динарни кўрмадингми?

- Йўк, тинчликми?

- Уйдаги воқеадан хабаринг йўқми?

- Йўқ!

- Жанжал – деди у хайрат ва таажжубда қолагандай, вазият мураккаблигини кўрсатмоқчидай кўзларини катта-катта очиб, - тилланинг, жанжали!

- Ростдан-а?

- Э, ўтган кун бувиси овчарка олиб келиб, хаммани искатибди!

- Йўғ-э?!

- Шармандалик! Бугун маҳалла устиларидан кулибди, номус-э... тўғрими?

- Ўғри топилибдими?

- Қайдам...

- Ўзи қаерда экан?

- Тўйга деб кетган. Ҳеч ким тополмаётганмиш, телефони ўчирилган...

- Тавба...

- Гуруҳ раҳбаримиз ҳам ташвишда... Динаранинг дарсхонаси, столлари, шкафигача текширишибди. Аммо ҳеч нарса топилмабди.

- Энди ўзиям йўқми?

- Ҳа, уч-тўрт кундан бери уйига келмасмиш, яқинлари ундан гумонсираётганмиш. Бундан ташқари, уч минг доллар пулни ҳам олган, деб гапиришди.

- Наҳотки?!

- Уйга келса, ҳаммаси ойдинлашади...

- Балки...

Ойбахор бу хабарни хотиржам қабул қилмади. “Динара ўғирликдан бойигани учун босқинчига буюртма берган!” - кўнглидан кечирди у. Нафратини Холидага билдирмаслик учун ўзини бемалол тутарди. Уни ўзига ўхшатиб, Азимжон туфайли пайдо бўлган гина-кудратни унутган деб ўйлаган, афсуски, ундаги қирлик, ҳасад пинҳоний режа тузиб, кадрдон дугонасининг номусига тажовуз ташкил қилишгача боришини тасаввур қилолмаганди. Бир вақтлар катталарнинг суҳбатида “Йигитлар қиз, қизлар йигит талашиб уришиши оддий савдо!” деган гапни эшитган эса-да, яқин дугонаси билан душманлашиб қолиши етти ухлаб тушига қирмаган.

Гурухдошлар тасавуридаги Динара бошқачарок: уддабурро, бизнесда катталардай фикрлайди, ҳаммадан ажралиб турадиган киз! Буни ўқитувчилар ҳам билади. Гуруҳ раҳбари пуллик ишларни топширса, ёнидан сарфлаб, гуруҳдошларини харажатдан қутқарган кезлари бўлган. У ҳақда “Сахий, мард!” деган сўзлар тез-тез эшитилиб туради...

Дарсдан сўнг уч-тўртга дугона бирга қайтишди. Ўйланиб келаётган Сабина:

- Динара ўзи пул топади, ўғирлик қилганига ишонгим келмайди!- деди кўпчиликнинг гумонлари ногўғри дегандай.

Холида ҳеч кимнинг гапига қўшилгиси келмасди. Боя синфда ҳамма гапиргандаям ўзини тортди. Тилини тийди. Чунки - у “Ўғирлик ҳақида аниқ маълумот бўлсагина, гапириш мумкин!” деган фикрга амал қилишини бу ерда ҳам исбот қилди.

17

Динара Чилонзорга келиб, Фотима тиллафурушдан пулларини тўла олгач, кўтаринки кайфиятда ташқарига чиқди. Йўл бўйига ўрнатилган симёғочлардаги чироқлар тун пардасини тумандай эритар, турнакатор машиналар уларга ёрдам беришни кўзлагандай йўлларни ёритиб борарди.

У “Ҳозир жўнайми ё эрталаб йўлга чиқсаммикин?” дея иккиланиш билан бир соат айланди, супермаркет, “Болалар дунёси”, янги биноларни томоша қилди. Осмонга боши тегиб турган, Европа лойиҳалари асосида қурилган улкан биноларни ўзида жамлаган шаҳар салобати, яп-янги, хорижий, қимматбаҳо машиналар, рулда қувноқ кайфият билан кетаётган ёш қизлар, замонавий кийинган аёллар уни мафтун қилар, дўконлардаги қимматбаҳо кийимлар, уй жиҳозлари, ақлни лоқ қиладиган маиший техника, пардоз буюмларини кўриб, “Келажакда пулим кўпайиб кетса, шу ердан уй оламан, табдиркўрлик билан шуғулланиб катта-катта пул топаман, шоҳона яшайман!” дея ширин хаёлларга берилди, режалар тузди.

“Бир соатдан кейин таксига ўтирсам, ярим кечада бораман, онамни безовта қиламан, уч кун йўқолиб кетганим учун жажллари чиқади. Ярим кечада асабларини бузмайин!” деган кечинмалар билан квартирага кетишга қарор қилди. Кеча кечлик еган кафегга

бориб тансиқ таомлар тановул қилгач, Панорамага йўл олди. Аммо афишада у ёқтирмаган кино экан, таксига ўтирди.

- Қаёққа? – деган хайдовчига:

- “Истиклол” санъат саройига... – деди бамайлихотир.

Ботир Қодиров билан Мансурхон Нурматовлар концертга тумонат мухлис келибди.

Кўчадаги “тадбиркорлар” билан гаплашиб, олдинги ўринлардан чипта олди ва икки ярим соат давомида мазза қилиб кўшиқлар тинглаб, дам олди. Бирдан икки қатор олдинги ўриндикдан она-бола унга қараб кўллларини силкитишди, сўнг исмини айтиб чақиришга мажбур бўлишди. Динара аввалига танимаганга олди, номини айтишгач, юраги “шув” этди. “Танишлар учрамасин-да!” – деган хавотирда эди. Аммо нафакат таниш, акасининг қудаси Мубор хола кизи ва келини билан олдидан чиқиб турса-я! Яшин тезлигида ўйлаб чорасини топди. Насибага “Мени кўрганларингни гапирманглар!” дейман!

Концерт қарсақлар, хуштақлар билан бўлиниб тургани учун хавотирни эсдан чиқарди. “Энг аввал отангининг кадрини билгил, Энг аввал онангга яхшилик қилгил!” деган кўшиқ унча-мунча бағри тошнинг ҳам юрагини юмшатиб, дилини ғубордан тозалаб ташлади. “Бу дунё нимадир, бу дунё ўйин, Бугун ютсак, эрта ютқазिश тайин! Бошқа ишингни кўй, эй Аҳад Қаюм!” деган хониши юракларга муҳрланди. Аёллар кўзида ёш, бошини сарак-сарак қилиб эшитади. Динаранинг назарида ҳамма ота-онасининг кадрига етган-етмагани, бу ёғига уларга фақат яхшилик қилишни дилга тугаётган эди. Шуурида тизилган “Отаннинг кадрига етдимми, онамга нима яхшилик қилдим?” каби саволлар юрагини азоб-укубатга тўлдирди...

Динара уларни ташқарида топиб, хол-ахвол сўрашди, сўнг Насибани четга тортиб қулоғига шивирлади.

- Хавотир олманг, Динараҳон! – деди қиз китмирона мулойимлик билан, - онангизга айтиб ўлибманми? Бир йўла дадангиз билан тоғангизга гапира қоламан!

- Нима? - деди Динара бирдан хавотирга тушиб. Қизнинг кулимсираётганини сезиб, “Ҳазилингиз кўпайиб кетсин!” дея елкасидан чимчилаб кўйди.

Ҳамма ўз йўлига кетди.

Динара уйга эртаси куни тушдан кейин етиб келди. Бошини бир томонга эгганча ховли супураётган онаси уни дарвозахонада кўрдию, кўзлари пирпираб, лаблари чимирилди.

- Динар, ўзингми?

18

Азимжон биринчи маошини олгач, телефонига сим карта олиб, пул туширди ва навбатдаги мижозларини манзилига ташлаб, тушликдан сўнг “Аввал Ойбахорга қилайми ё Динара билан гаплашайми?” дея иккиланиб қолди. Динарадан пул олган, Ойбахорнинг севгиси олдида бурчли... Севги устун келди...

Қиз биринчи кўнғирокка жавоб бермади. Иккинчисига ҳам. Учинчисида аппаратни кўтарди.

-Алло! – деди титроқ овозда. Қизнинг овозидан ажабланиш ва хайрат сезилиб турар, нафас олишида эса энтикиш бор.

- Ойбахор!

- Азимжон ака!

Қиз энтикди ва аппаратдан шиғирлаган овоз келди, у четрокка ўтди шекилли Азимжонга овоз баланд ва тушунарли кела бошлади.

- Ойбахор яхшимисиз?...

- Раҳмат, ака, етиб олдингизми, ишляпсизми?

- Раҳмат, ўзингиз-чи?

- Яхши, мунча телефон қилмайсиз? Роса хавотир олдим, кимдан сўрашни билмайман денг...

- Мен ҳам соғинганман, рақсидаман, ҳар куни иш, тоғам билан бир жойда ётибмиз. Ҳали уйгаям телефон қилмадим. Биринчи сизга қиялман.

- Хурсанд қилдингиз, раҳмат. Сизни кўргим келяпти...

- Мен ҳам. Телефонда расмингизни жўнатомайсизми, Ойбахор.

- Вой, - чўчиб тушди қиз, - мен расм олишним, жўнатишним билмайман!

- Бирорта ўртоғингизга айтсангиз, ёрдам берарди...

Ойбахорнинг гаши келди. Ўзини босиб, акаси билан ҳазиллашмоқчи бўлди.

- Динарадан илтимос қилайми?

Йигит жавобга шошилмади. Озгина ўйланиб тургандан кейин овоз келди.

- Билмадим... Бошқалариям бор-ку!

- Меникига қўшиб ўзиникиниям жўнатворарди... Ахир, дўстингиз-ку?

- Нималар деяпсиз, Ойбахор? Унинг суратини бошимга ураманми?

- Санкт-Петербургда кетишингизга чипта олиб берган бойвучча кизни соғингансиз? Эҳтимол, олдин у билан гаплашгандирсиз?

Азимжон бундай қалтис гапни кутмагани учун жавоб беролмай каловланиб қолди. Динаранинг пул берганини унга ўзи айтдимикин ё бошқалардан эшитганми? Тавба! Ҳозир индамаса, ундан пул олганини тан олган бўлади, бирор важ кўрсатса, ёлгон гапириши керак! У қалтис йўлни танлади.

- Ундан пул олмаганман, ким айтган бўлса, нотўғри!

- Ўзи айтган бўлса-чи? – Ойбахорнинг овози боягидан дадилроқ. Азимжон довдиради. Аммо вазиятдан чиқиш керак!

- Бекор гап! Йўлқирани тоғам бердилар...

Ойбахор индамади. Азимжон у нималарни ўйлаётганини билмади, аммо навбатдаги зарбага тайёрланаётганини тахмин қила бошлади.

- Ойбахор, - деди босиқ ва юмшоқ овозда. Гап оҳангидан қизга ён бераётгани сезилиб қолди, - мен йўлқира масаласини муҳокама қилиш учун кўнғироқ қилмагандим, сизни соғинганман, асалим!

Бир неча сония ўтгач, Ойбахор тилга кирди.

- Мен ҳам...

- Ўқиш тугай дедими?

- Ҳа...

- Қаерда ишламоқчисиз?

- Билмадим... Иш топилиб қолар. Аммо унгача ечадиган муаммоларимиз бор.

- Қанақа муаммо?

- Дадам...

- Хўш? Дадагизга нима бўлди, тинчликми?

- Э, бошингизни қотирмай, ака, бу оиламиз муаммоси.

- Балки ёрдамим тегар.

Машина пачоқ бўлгани, дадаси устада тузаттиргани ва яна иш бошлаганини кимдир эгасига оқизмай-томизмай айтган ва у Ғуломжондан ҳафа бўлиб “Нексия”ни олиб қўйган. Ғуломжон айб ўзидалиги учун ғинг деёлмаган Аммо устандан эҳтиёт қисмлар ва

хизмат ҳақиға, машина эгасидан ўн кунлик пулга қарздор. Кутилмаган омадсизликдан боши котган дадаси асаби бузилганидан ётиб қолди. Онаси Кумуш Санкт-Петербургда ишлайдиган опасига қўнғироқ қилиб, ёрдам сўраган, у эса, “Пул беролмайману, она-бола шу ерга келсанглар, пайпоқ тўкиш цехидан иш топиб бераман!” деб жавоб қилган. Оилавий маслаҳатлари пишмай туриб Кумушнинг опаси бошқа танишларига қўнғироқ қилиб, уларнинг оиласидаги вазиятни суриштирган, натижада Динарага “Ойбаҳор ва онасини Санкт-Петербургда Азимжон чақирган!” деган ўзгариш билан етиб борган. Динара Ойбаҳорга навбатдаги ҳужумни тайёрлаётган кунларда улар суҳбатлашишаётганди...

Нима бўлишидан қатъий назар улар ўн минутдан ортиқроқ мацца қилиб гаплашишди. Ойбаҳор ҳамма гиналарни йиғиштириб, Азимжон акасини янги руҳ билан сева бошлади, Динаранинг ғанимлиги ва ўзининг химоятлаблигини энди Азимжонга айтмасликка қарор қилди. Аммо бир нарсадан қўнғили ғаш...

19

Малоҳат қизини сўқди, ҳақорат қилди, камситадиган гаплар айтди. Динара индамай енгилга қарор қилгандай бир оғиз гапирмади. Бошини осилтирганча айбини бўйнига олиб ҳаммасига чидади. Онаси жавраб-жавраб чарчади.

- Агар даданг бўлганда сўйиб ташларди, биласанми?

- Ҳа, ойи, мен ёмон жойга бормадим-ку...

- Қиз бола уч кун йўқ бўлиб кетса, янгаларинг нима деб ўйлайди, шу топда келин ҳалқига ишониб бўладими? Шундоғам, нарсалар йўқолганда нега Динара йўқолиб қолди дейишдан тоймади ифлослар...

- Қайсиниси гапирди, ойи?

- Муҳокама қилиш сенгамас, тирранча, бор хонангга кир!

Динара ичидан суюнди, хонасига кирди-да, қувонч билан диванга ўзини ташлади. Хаёллар сура бошлади... Аммо онасининг ўзини тутуши, муҳим гапни яширгандай кўриниши, қилган ишга нисбатан қизини камроқ сўққани ҳавотирга солиб қўйди. Нега бундай? Тилла буюмларни олганимни билишгану, айтишга пайт пойлашаптими?!”

У, ўзи билмаган холда, тўғри хавотир олаётганди. Тошкентда юрганда уйдагилар унинг сирли ва эҳтиёткорона ҳаракатлари, бувисидан калит сўраб сандиқ очгандан кейин бошқа ҳеч ким сейфга яқинлашмагани, демак йўқолган нарсаларни ундан бошқа олмагани, аммо шунча нарсани каерга яширгани ёки пулларни нимага ишлатганини аниқ билмагунча индамасликка келишишганини билмасди...

Тўсатдан телефони садо берди. Экранга қаради: хорижий рақам! Ҳаяжондан титраб кетди. Азимжон акам!!!

- Азимжон ака, бормисиз, акажон?

- Борман, Динараҳон! Етиб келиб ишляпман!

- Қачондан бери қўнғироғингизни кутаман, мени эсдан чиқариб, нави қанжиқ билан гаплашяпгансиз деб роса сиқилдим...

- Нега ундай ўйлайсиз?...

- Ахир салкам бир ойдан бери сиздан хабар йўқ, ўлиб қолай дедим...

- Бугун маош олдик, пулингизни жўнатмоқчиман!

Динара кўрққанидан сапчиб тушди, тепа сочи тикка бўлди.

- Пулни мендан қарзга олганмидингиз?

Овоз гина, аламга тўла. "Қарзини узса, орамиз очиқ бўларканда!" деган кўрқув яширинган эди. Ҳозир вазиятни ўзи томон бурмаса, Азимжондан узоклашиб кетадигандай шошиб қолди. Азимжон дарров жавоб бермай кизнинг ҳадигини ошириб юборди.

- Нега индамайсиз, ака, Ойбахор деган қанжиқ бошингизни айлантиргани рост шекилли...

Азимжоннинг жаҳли чиқди, аммо тилини тийди.

- Бировнинг пулини еб кетолмайман, Динара!

Биров сўзи, кизга, ҳақоратдай эшитилди. Йигитни мулойимлик билан энгиш мумкинлиги ҳаёлига келиб, жаҳл бўронининг йўлини тўсди.

- Ййе, мен бировманми?! – деди таажжубли кулимсираш билан, - ҳалиям ўз одамингиз бўлолмадимми? Мени севмайсизми?!

Динаранинг камситилган одамдай, ҳокисор гапириши Азимжонга дарров таъсир қилди. Миясига фикрлар оқими ёпирилиб келди. Унда ҳам кадр-қиммат туйғуси, меҳр кутишга ҳақли эканини ҳисобга олмай хато қилганини ўйларкан, ўзидан ёзгирди.

- Э, Динарахон, мен учун жуда кадрлисиз! Сизни синглимдай хурмат киламан!

Азимжон унга боғланиб қолиш, уни умидвор қилишдан чўчирди. Севгиси илк баҳор майсасидай ниш урган умидвор қизнинг кўнглини қувонтиралиган гапларим йўқмиди дея ўзини қойгандан сўнг:

- Сиз юрагимга яқинсиз, қанчалар соғинганимни билсангиз эди! – дея гапни айлангирди ва бироз ҳаяжонлангандай энтиқиб қўйди. У томондан жавоб бўлмагач, яна отини қамчилашга тушди.

- Сиз ҳафа бўлманг, Динарахон, аслида йигит киши қизга пул сарфлаши керак, мен нодон сизга оғирлигимни солдим! Шуни айтмоқчиман, холос...

- Пулни бериб орани очди қилишни ўйлабсиз-да, ака?

Қиз таъна ва ҳафагарчиликка йўғрилган овозда гапирар, ўзини йиғлаворгудай кўрсатиш тараддудида эди.

- Аэропортда аниқ сезувдим... Уни яхши билганингизда қалбингиздан юлиб ташлардингиз! У тирноғингизга ам арзимайдиган фохиша қиз, ўрнингизда бўлсам унинг бетига тупурадим!

Динара Ойбахорни Азимжон қалбидан чиқариб ташлаётганидан кўнгли тўлиб, енгил хўрсинди. Йигит ҳавотирланиб, изтиробли ўйга толди. “Нахотки, Ойбахор айбини яширган айёр бўлса, олий маълумотли одам ёш қизнинг устамонлиги, зимдан иш қилишини сезмаган бўлсам?! Шунақаларни “Дарёга олиб бориб, суғормай қайтариб келади!” дейиладими? Энг содда, самимий қизга ҳам ишонч йўқ экан-да!”

20

Динара ҳеч нарса бўлмагандай ўқишга бориб келар, аммо онасининг сирли ҳаракатларию аввалгидай очилиб гаплашмаганидан, бувиси хушламай саломлашаётганидан юраги қоронғи. Бугун-эрта ўртага олиб ҳамма гуноҳини, жиноятини бетига айтиб жазолашларини кутар, кечалари уйқуси келмасди. Тошкентдан олган кийимларини кичик туманда яшайдиган дугонасиникига қўйган қуйи сўрамади. У ҳам гоҳ-гоҳ қараб қўядию, ҳеч нарса демайди. Қизлар ўзига сал ётсираб, чимирилиб қараётгандай юраги баттар сиқилади. Ҳаётида катта портлаш кутаётгандай руҳий безовталиқ вужудини қамраб олган... Баъзи

дугоналарининг “Нарсалар топилдими?” деб шунчаки сўраши “Ўғирлаган нарсаларни қайтардингми?!” дегандай туюлар, кўзига карашга ботинолмасди. Ва нарсаларни ўғирлаётганда кўркмаганию, шунча кун ўтиб ваҳима босаётгани - биринчи марта, яна ўз уйида катта ўғирликка қўл уриш даҳшатидан ҳайрон эди...

* * *

Малоҳат Азимжонларникига боришдан олдин Меҳригулни таниш-билишлари, қариндош-уруғларидан суруштирган, содда, ҳалол ва мулойим аёллигини билиб, ўзини шунга мослаб борганди. Нотаниш аёл билан қандай тил топишиш масаласи миясида озгина айландию, Худога таваққал қилди.

Эшик қия очик. Ҳовлида инсон зоти кўринмайди. Яланг боягина супурилгандай топ-тоза. У эшикни тақиллатмоқчи бўлиб, қўлини узатдию, фикридан қайтди. Меҳригулни аввал пастрок, жавоб бўлмагач, баланд овозда чақирди. Ичкаридан кимдир садо берди, бир нафас ўтмай ҳовлида Меҳригул кўринди. “Хайрият уйда экан!”

Малоҳат ўзини четга олди.

Нотанишларнинг салом-алиги қиска бўлди. Меҳригул унга тиниқ бир таажжуб билан қаради.

- Битта илтимос билан келувдим, сингил!

- Бемалол...

- Ўғлим Россияда ишлаб келаман, деб холи-жонимизга кўймапти...

- Ёшлар кизикади-да...

- Акангиз Қаримжон ё Азимжоннинг телефон рақамини берсангиз, бир гаплашиб кўрмоқчи...

Малоҳат ўзини ҳокисор, камсўқум тутгани, одмигина кийиниб келгани учун Меҳригул унинг исмини, ўғлининг қимлигини сўрамади, асл муддаосини тушунмай, ичкарига кириб ўғлининг телефон рақамини олиб чиқди.

Малоҳат қайта-қайта раҳмат айтиб, Меҳригул билан хайрлашди...

Раҳмонжон давр одами сифатида замондошларидан кўпам фарқ қилмасди. Бундай характер - ғурур, йигитлик ва оталик зийнати сифатида оиласи ва кизи учун энг керакли ҳисобларди.

Ҳозир кизни илдиз отадиган жойига эсон-омон узатиб олиш ҳар бир оиланинг энг муҳим иши, нозик масаласига айланган. Бу масалада йигитларнинг қандай қизларни хоҳлаётгани ота-оналарни ўйлашга, мулоҳаза юритишга мажбур қилади. “Уяли телефон чиққандан бери севгининг қадри қолмади!” деган гапни қизикчилар қулдириш учунгина айтмаслигини ҳаммамиз бирдек тушунамизми?! Замирида қанчадан-қанча ғам, ташвиш, кўнгилсизликлар ётибдйкин?!”

Кўпгина севишганларни ажратиб, юз қўрмас қилаётган, оилаларни дарз кеткизиб, фарзанд кўришга улгурмай барбод бўлишига сабаб шу телефон билан бемаврид, меъёридан ортиқча сўзлашишлар эмасми?!

Йигитларнинг кўпи телефон ишлатмайдиган, ёки дуч келган йигитга рақамини бермайдиган, ота-онасидан кўрқадиган, тўйга ё туғилган кунларга рухсат беришса борадиган, ўртоғи ё қариндошиникида ётиб қолиш баҳонасида йигит билан учрашишга интилмайдиган, баъзан эса кекса, кўпни кўрган, ўтмиши тоза бувиси тарбиялаган қизларни хотинликка олишни кўзлашади. Айримлари бошига рўмол ўрайдиган кизни одобли ҳисоблаб, шунақасига ўйланишни афзал кўришади.

Раҳмонжон қизга тарбия беришда қаттиққўллик ва принципда туришни афзал қилади. Динара тўйга, дугоналарининг туғилган кунларига ота рухсати билан боради. У савдо иши билан Тошкент, Қозоғистон, Россияга тез-тез боради. Кетиш олдидан кизни назорат қилишни Малоҳатга топширади. Малоҳатни эса, телефон орқали ўзи назорат қилади.

Малоҳатнинг табиати эса эриникидан кескин фарқ қилади. Замонавий, тушунган аёл сифатида кизни қаттиққўллик билан назорат қилишига кўпам қўшилмайди. Ҳамма масалада ўз фикрини эркин билдиришни истайди. У ёш, чиройли, сўнгги русумда кийинади, ишхонасидаги тадбирлар, кўнгил очар маросимларда фаол. “Ажойиб аёл!”- дейди кўпчилик уни. Дугоналари кўп, ҳамма жойда ўрни бор. Кўпинча, дам олиш ёки “ТАП” масаласида дугоналар ўйланиб қолса, Малоҳатнинг шаддод, ҳаракатчан ва

ташкилотчилигидан фойдаланишади ва у бош кўшган ҳамма тадбир албатта, эса коларли, кувнок ўтади...

У оилада ҳам болалари ва эри билан замонавий урфдаги муносабатлар ўрнатишга интилади. Лекин у доим бир нарсадан таажжубда: Динаранинг характери на отаси, на онасига ўхшайди. Айрим вақтда отасига, баъзан онасига ўхшайди. Кўп вазиятларда эса икковигаям, ҳатто яқин қариндошларидан бирортасигаям ўхшамайди. Кўпчилик шундан таажжубланади.

Раҳмонжон Россиядан қайтдию, уйдаги аҳволдан хабардор бўлгач, ғазабини босолмай хотинига бақирди, сўнг ор-номуси кўзгалди. Биров эшитса, айниқса, душманлари устидан кулиб ғийбат қахрамонига айлантиришмайдими уни?! Айлантиришади, албатта. Пул ва тилла кетса фожиа эмас, қизининг ўғрилиги даҳшат! Кам нималигини билмай ўсган дугоналарининг олди - ёшгина қизидан ҳеч қачон бундай нондонлик, аҳмокликни кутмаган. Оиласини шаҳарда танимаган, ўзига тўқ яшашини билмаган одам кам! Тўқликка шўхлигим майли-я, шунча бойлик нимага кераклиги қайғуга соларди. Эрталабгача қизига билдирмай хотинини сўқди, ҳатто уришига сал қолди. Нонуштадан сўнг отаси хотиржамга ўхшардию, ғазабини босиб турарди.

Эшиқларни беркитиб, хонада ота-онаю Динара қолишди.

- Бир бошдан гапир! – деди Раҳмонжон хотинига дўқ оҳангида. Динара ҳамма саволларга жавоб тайёрлаб қўйганди. Воқеа тез рўй бераётгани учун ҳаётдан умидини узган маҳбусдай бошини эгиб турганга ўхшарди.

- Бувим ҳаммани сўроқ қилдилар, аммо ҳеч ким мен олдим демади. Итга хидлатдилар, ит ҳам тополмади. Овсиним Назихадан гумон қилувдик, ит унинг яқинига ҳам бормади...

- Пазор! – деб жаҳл билан гапни бўлди Раҳмонжон, - оиламизга шармандалиқ, ифлослар! Гапир.

- Динара бир кун аввал тўйга кетганди. Уч кун қолиб кетганига ҳамма гумонсиради...

Раҳмонжон ўзини босиб туrolмади.

- Уч кун қаерда қолдинг? - унинг кўзлари чарақлаб, вужуди титради.

Динаранинг юзи чўғдай ёнар, қўллари титрар, лаби пирпираб учарди. Ҳозир жавоб бермаса дадаси портлаб кетади.

- Тўйда...

- Қаерда?

- Ўртоғимникида, – овози титради унинг.

Ҳозир кизй хўнграб юборса ҳам дадаси шаштидан тушмайди, жаҳли пасаймайди. У муаммонинг тагига етмагунча тинчимаслигини ҳамма билади.

- Буни кейин суриштираман. Аммо нега ўғирликни сендан гумонсирашяпти?

- Билмасам. Мен ҳеч нарса олмаганман, кўрмаганман, менга тухмат қилишяпти.

Динара юзини беркитиб йиғлаб юборди. Ота-она бир-бирларига қараб вазият етилганига ишонч ҳоел қилишди.

- Нега билмайсан, ифлос?!

Бирдан ота туюкиб кетди. Ўзини босолмай столни бир муштлади.

- Ҳай дадаси, секин, овсинлар...

Раҳмонжон совиган чойдан хўплаб хотинига қаради.

- Энди ҳаммасини сен гапир.

Малоҳат титрок қўл билан сочикни тахлаб столга қўйди.

- Динара Азимжон деган дўстига Санкт-Петербургга кетгани йўлқира берибди, деб эшитувдим, овсинлар ҳам гапиришувди, ишонмагандим. Аммо юрагим қўймай, уникига бориб, онаси билан учрашдим.

Динара “ялт” этиб онасига бир қарадию, юзини тўсиб, гоҳ унли, гоҳ унсиз йиғлай бошлади. Аммо хушёрликни унутмаган.

- Хўш?

- Телефон рақамини олиб, йигитга қўнғироқ қилсам, у ҳаммасини тан олди. Ўша куниёқ паспорт нухасини электрон почтасига киритувдим, йигит менга пулни жўнатди, мана!

Малоҳат столга беш юз доллар қўйди. Отаси кўзини катта-катта очиб аввал пулга, сўнг кизига қаради.

- Курдингми, тан оласанми?

- ...

- Сендан сўраяпман?!

Қиз чўчиганидан қалқиб тушди. Аммо шу заҳоти ўзини дадил тутиб, бошини кўтарди.

- Тан оламан!

- Пулни қаердан олдинг?!

Динара сейфдан пул ва тилла буюмларни ўғирлаётганда “Билиб қолишса, шарманда бўламан-ку, ўзимни қандай оклайман?” деган савол калласига келмаганига унчалик ҳайрон бўлмади. Тигиз дамларда боши котиб қолса, миясига яхшигина фикрлар келиб, ~~вазирдан~~ осонгина чиқишга одатланган! Миясига турли фикрлар кела бошлади.

Шунинг учун таҳдидга эътибор бермай, ота-она кўзига тик қаради: юз-кўзида айбдорлик эмас, ноҳақликдан аламзадалик бор!

- Бизнесдан топганман, ўғирлик билан эмас!

Раҳмонжон бўшашиб Малоҳатга қаради. Аёл елка қисиб, довдираб қолди... Уларни кузатиб турган Динара вазиятни қўлга олди.

- Наҳотки, мен уйимизда ўғирлик қилсам, наҳотки, мени ўғри дея муҳокама қилсанглар?! Бирор марта уйдан пул ё бошқа нарса йўқолганми?

Эр-хотин ҳайратда қолишди, қизнинг шахди ва далиллари уларни эсанкиратиб қўйди. Ҳатто уларда айбдорлик хисси пайдо бўлди. Қиз яна бир-икки далил-исбот келтирса, тўкилиб қоладигандай сезишарди ўзларини.

- Дадажон, - деди қиз отасининг кўзига қараб, - бирор марта сиздан сўрамай чўнтагингизга қўл солмаганман. Уйимизда пул йўқолганини эслай оласизми?!

Раҳмонда кечадан бери қизига нисбатан пайдо бўлган ғазаб ва нафрат, айблов хисси тумандай тарқала бошлади. Аммо қизида ота-онага нафрат туйғуси пайдо бўлаётганидан кўнгли ғаш.

- Унда нега уйга бир неча кун келмадинг?

- Ахир, ўртоғимнинг тўйига ойимдан сўраб бордим-ку!

Раҳмонжон айбдор одамдай гапиролмади. Қизи ҳақида нотўғри фикр юргани ва вазият ундан узра сўрашни тақазо этаётганини англаб етди.

- Шу гапларни чин юракдан гапиряпсанми, қизим? – унинг сўнгги саволи шу бўлди. Динара жажли чикқану ўзини босган одамдай бир хўрсиниб, отасига ўтирилди.

- Кечирингу, дада, мен дили бошқа тили бошқа қиз эмасман! Назиха холага ўхшаб, туяни ютиб думини кўрсатмасликни эпюлмайман! Иккалангиз қандай тарбия берган бўлсангиз шундайман!

Гап охангида “Ёш-да, билмай ўғирлаган, озгина пўписа қилсак, ҳаммасини айтади, нарсаларни қайтаради!” деб ўйлаб хато қилганингизни тушуниб олинг, мен аҳмоқ эмасман!” деган маъно яширинганини ота-она тушуниб етди. Бундан ташқари, Динара - энди ёш қизалок эмас, анча-мунча ҳаёт кўрган, улғайган, ўзини тутиб олган, ақли, зарур вақтида нишонга урадиган уддабурро эканига тан бериб, унга нисбатан хурматлари ошди. Бу хурмат Аллоҳ калтаўй, шошқалок ота-онадан кизга олиб бергандай таассурот қолдирарди...

- Мана бу, - деди Динара хулоса айтаётгандай столдаги бешта юз долларни кўрсатиб, - бизнес билан топган ҳалол пулим, менга яхши тарбия берганларинг учун сизларга мукофот! Бошқа гапим йўқ! Энди мен ўқишга бораман, хайр!

Қиз шахд билан ўрнидан турди-да, хонасига чиқиб кетди.

Эр-хотин “Ҳали ёш, оқ-қорани танимаган” деб юришган қизлари олдида шармандалиқни ҳис этиб, бир-биларининг кўзларига қаролмас, юракни тирнаётган жирканч кечинмаларни гапиргилари келмасди. Раҳмонжон оғир сукунатни бузиб, хотинига қаради.

- Динара ўғирлаган деб ким айтувди?

- Э, - деди Малоҳат беҳафсала қўл силтаб, - ҳамма бир-биридан гумон қилаётганда кўпчилик: “Динара нега йўқ, қаерга кетган, нима учун келмаяпти?” деявериб юрагимни сиқиб юборди.

- Онам нима дегандилар?

- Ҳаммамизни кузатиб, индамай юрдилар, аммо негадир Динара ҳақида гапирмадилар...

- Бўпти-да! Нега уни айбдор қилдик? Оқибати нима бўлди? Иккаламиз шарманда бўлдик. Буёғига ўйлаб гапир, хотин, тушундингми?

- Хўп...

- Лекин унда нарсаларни ким ўғирлаган? - ўйга толди у қутилмаган шахд билан.

Бу савол, боягина Раҳмонжоннинг кизига нисбатан пайдо бўлган ишончига путур етқазиб, юрагини ғаш қила бошлади!

22

Коллежда ўқув йили якунланиб, давлат имтиҳонлари бошланганига анча бўлди. Охиргисини бугун топширишди. Катта

довондан ўтиб, мустакил ҳаёт оstonасидаги ёшлар шаҳардаги “Маржона” кафесида кеча ўтказишни маслахатлашиш учун тўпланишаётганда пешиндан ўтган, шаҳар айлангани кетганларни кутищаётганди. Ойбахор кизлар даврасидан узилиб, уйга жўнади. Йўналишдаги таксига одам чакирувчи йигит жарангли овоз билан ўз ишини қойилмаком уддалайди:

- Чорсуга, Чорсуга уч киши! Яп-янги, оппок “Дамас”!

Ойбахордан кейин кизил галстукли йигит унга бир кулиб каради-да, олдинги ўриндикка ўтирди. Кўзлари самимий, ҳаракатлари маъноли. Қиз уни авваллари кўрарди, зимдан кузатишларига ажабланиб қарардию, негадир писанд қилмасди.

- Ойбахор, яхшимисиз?

У тасодикий сўрашишдан чўчиб кетди. “Тавба, шунча вақт индамай юрувди, энди сўрашишини!...”

- Имтиҳонлар тугадими?

Йигит, у билан ҳар куни ҳаётидаги муҳим ва сўнгги воқеаларни гаплашиб юргандай савол берди. Ойбахор таажжуб, сўнг қизиқиш билан ўйланиб қолди.

- Бугун охиргисини топширдим!

- Энди ишга ё турмушгами?

“Азимжон акамга ўхшаркан!” киз ҳаяжонга тушди. Шу ёшдагиларнинг фикрлаш тарзи бир-бирига ўхшашлигини ўйлаб жавоб беришга чоғланди.

- Ҳали бир қарорга келмадим!

- Катта бўп қолдингиз-ку! – жилмайди йигит.

- Ота-онам билишади. Аввал озгина ишласам керак!

Йигит, гапи кўп одамдай синчковлик билан тикилар, у ҳар доимгидан шахдли ва эътиборли кўринарди. Манзилгача майда-чуйда саволлар бериб суҳбатни узмади. Ойбахор “Дамас”дан тушиб, маҳалла томон бурилаётганда у ортидан етиб келди ва:

- Бир минутга вақтингизни олсам майлими? – деди.

- Тинчликми? – Ойбахор бу саволни нотўғри берганини фахмлаб турувдиямки, йигит уни йўл четига имлади. Утишди.

- Ойбахор!

Киз “ялт” этиб қараши билан у конверт узатди.

- Уйга борганда ўкиб, эртага жавобини айтинг, илтимос!

Йигит ҳаяжон оғушида, кўзлари ёнар, орзу ушалишига бўлган ишонч ва шахд вужудини ларзага соларди. Қиз олдида туришга токати етмай типирчилаётгани аниқ бидиниб турарди.

Қиз хатга қараб, кўзлари чакнади. Кўнглида илиқ бир туйғу, яхшилик аломатига ўхшаган кечинма сезиб, боягина қиличдай мағрур йигитнинг бирдан ҳокисорлик билан бош эгиб туриши, “Тезроқ олмайсизми?” деётгандай жилмайиши кизда ёқимли кайфият, сархуш туйғулар уйғотарди...

Ойбахор уйга етгунча ҳам, хатни хонасида бемалол ўқишга маврид кутаётганда ҳам ҳаётида муҳим ўзгариш содир бўладигандай ҳаяжон билан юрди. Онаси кечки овқатга уннаш учун ошхонага кириб кетганда дарров бўлмасига кирди-да, хатни очди.

Оппоқ қоғозга чиройли харфлар билан, ҳар бир сўзни дона-дона ёзилган хат Ойбахорни ҳайратда қолдирибгина қолмай, боя йигитга нисбатан кўнглида пайдо бўлган ҳурматни оширди, хат мазмунини билишга қизиқишини аяанга олдирди.

“Ойбахор, салом!

Бугун сиз билан дадил ва бошқача сурашганим ва қутилмаганда хат ёзганимга ҳайрон бўляпсиз, биламан. Бу кунни анча кутдим, хатни топшириш вақтини - ҳаётимнинг энг ҳаяжонли ва умидбахш лаҳзалари дейман.

Ойбахор, туйғуларим тошиб кетса ҳам Сизни ўқишдан чалғитгим келмади. Ниҳоят, имтиҳонларни топшириб, коллежни битирдингиз. Дил изҳоримни қабул қилишингизга ҳеч нарса ҳалақит бермайди. Мен – Сизни севаман!

Ўзим ҳақимда озгина гапирсам зиён қилмас. Тошкент Миллий университетини тугатиб, давлат идорасида хизмат қиляпман. Оиламизда беш кишимиз. Ота-онам, мен ва иккита синглим бор. Икковлари савдо соҳасида раҳбар бўлиб ишлаган, ҳозир бозордаги хусусий универсал магазинимизни юргизишади, мол-давлатимиз етарли. Синглим - коллеж талабаси, кенжамиз ўқувчи.

Сиз чиройли, сариштали қизсиз, аммо мен сизнинг одобингиз ва ўзингизни камтар-тутишингизни кўпроқ ёқтираман. Ўртоқлар “Тўртинчоқсан!” деб, ҳазиллашишади. Мен йигитга севги изҳор қилган қизларни кўп кўрганман ва ундайларни ёқтирмайман. Сиз – менинг орзумдаги, ота-онамга

ёқадиган қизсиз. Севгимни қабул қилсангиз, совчи жўнатаман,
сизни бахтли қилишга ақлим етади!

Сизни чин кўнгилдан севувчи АБДУРАШИД."

Мактубга илова қилган телефон рақамини "Золотой рақам!" деб кўйди Ойбахор, сўнг орзу-ҳаваслар билан хатни кўксига босиб, Абдурашидни ўйлади: "Қандай яхши йигитлар бор-а?" Аммо шу пайт Азимжон акаси ёдига тушиб, ҳушини йиғди. Кўксида ўтли соғинч сезиб, хатни китоб орасига яширди. Азимжон олисда, ўзи хижрондалигини ўйларкан, "Нега шундай?" дея юрагида ширин азоб сездди. Анчадан бери уни ўйлаб, сиқилади. "Қачон келади, ишлаб қайтгунча мени унаштириб кўйишмасмикин?"

Аммо Абдурашиднинг тоза ният, самимийлиги кизни хаёлга толдирарди. "У ўйланишга тайёр, истаган кизга совчи жўнатса, ота-онаси лотореясига ютук чиққандай шошиб қолади. Олий маълумотли, келишган, давлат идорасида ишлаётган куёв кимга ёқмайди, қайси киз уни ҳавас қилмайди?!"

Бирдан хаёлини Азимжон эгаллади. Абдурашидга розилик бериб, севганига бевафолик қилаётгандай кўнглида ғалати бир ҳижиллик туйди. Юрак тубида булоқ сувидай тиниқ туйғулари кўзгалон қилди. Азимжон билан яқинда телефонда гаплашгани ёдига тушиб, ўзини қўлга ола бошлади.

23

Назира буви ҳовли ўртасида келаётганда боши айланди. Бир сония ўтгач, қўл-оёғи, белини тутиб турган куч танасини тарк этгандай шалвираб қолди. "Вой!" дея икки букилдию, деворни ушлаб, аста-секин юраётганда Малоҳат ушлаб қолди. Хонасига олиб кириб жойига ётқизди...

Мана, ўн кундирки, қуввати қайтиш ўрнига холдан тойиб, кундан кунга оғирлашиб боряпти. Раҳмонжон аввал туман марказий шифохонасидан, сўнг вилоят кўп тармокли касалхонасидан тажрибали шифокорларни олиб келди. Аммо бувининг дарди топилмади, қон ва сийдикдан қилинган таҳлиллар натижа бермади. Ўғил-қиз, неваралари тепасида. Саксондан ўтган буви бирдан ҳаммани кўрқитиб юборди.

- Ўз ҳолимга қўйинглар, - деди бугун тушдан кейин буви, - касалим йўқ, сафарим қариди, болам!

Раҳмонжон дадаси ўлгандан бери бошқа жудолик кўрмади. Онаси доим соғлом, кампирлар билан гурунглашиб юргани учун “Онам юздан ўтадилар!” дея узоқ сафарларга кетаверар, уйга кўнғирок қилиб, онасининг соғлигидан хабардор бўлиб турарди.

Она уч кундан бери овқат емай, баъзан сув ичади. Баъзан хушидан кетар, ўзига келганда ухлаб тургандай бўлаётгани Раҳмонжонни қайғуга соларди. Гоҳо тилла буюмлару, пул йўқолгани унга қаттиқ таъсир қилганини шивирлашар, ўғри топилмагани бурчак-бурчакдаги ғийбатга мой сепарди. Кечга якин буви “Мен яхшиман, ҳамма уйига кетаверсин!” – дея кўзларини юмди. Ҳамма Раҳмонжонга қаради. У “Малоҳат билан караб турамиз” дея шивирлагач, “Бир гап бўлса, дарров кўнғирок қилинг, ака!” дея тарқалишди.

Кечга бориб буви сирли тарзда аввал Раҳмонжонни, сўнг она-болани чорлади. Ота-она дарров бувининг ёнидан жой олишди. Оёқ томонда ўтирган Динара безовта...

Буви ўғлининг қўлидан ушлаб:

- Сен кенжамсан... – деди у мунгли ва муштипар овозда, - мен ҳаммадан розиман, мендан ҳам рози бўлинглар!

Малоҳатнинг кўзига ёш келди. Раҳмонжоннинг томоғига нафаси тикилиб, дудукланиб қолди.

- Унақа.. де..ма..нг, ойини!

- Месн...- чўзиб гапирди буви, - пул, тилла йўқолганидан хафа эмасман...

Эр-хотин бир-бирларига қарашди. Она муҳим, биров билмайдиган ва билиши шарт бўлмаган гап айтмоқчилигини тушунгандай хушёр тортишди. Динара сирини очиладигандай, қўллари титрар, кўзлари ола-кула бўлганини ота-онасидан яшириш учун ерга қаради.

- Шу ишни...- буви ҳансиради, қўлини кўрпа ичидан олиб оғзининг икки чеккасидаги сўлагини бармоқлари билан артди. – Шу ишни... биров қилса ранжимасдим, ўзимники қилганидан хафаман...

Раҳмонжон негадир илк кизига қаради. Кўзлар тўқнашиб, Динаранинг юраги потирлаб кетди-ю, ота буни сезгандай бўлди. Кўзларида билинар-билимас нафрат, “Ўша кун бизни алдаган экансан-да!” деган чимрилиш кўринди. Динара уларни чалғитиш учун бувининг кўрпасини тўғриламакчи бўлди.

- Ўша ким, ойи? – даядил сўради Раҳмонжон, - ҳеч бўлмаса менга айтинг!

Она сукут сақлади. Таранг вазият ҳамманинг кўзини бувининг курукшаган оғзига михлади.

- Айтсам, - деди буви кўзларини аранг очиб, - унга каттик тегмайман, тўғри йўлга соламан, деб ваъда бер!

- Ваъда бераман! – деди Раҳмонжон шошганча онаси томон эгилиб.

Она кўзини юмиб, бир сония сукут сақлади. Оғир жимлик - яномаълум ёқдан келаётган зарба тўғри юракка урилаётгандай ҳамманинг кўксини титратди. Буви бошини кўтармоқчи бўлди-ю, мадори етмади, кўли билан пайпасланди.

- Динара, қанисан?

Буви титроқ кўли билан унинг қўлини ушлади. Раҳмонжон кизига чакчайиб қаради.

- Энди бунақа иш қилмагин, болам...- дея унинг қўлини маҳкам сиқди.

- Нима? – ноҳақликдан сапчигандай бўлди Динара. У бувисини ҳам ота-онасини ёлғони билан енггандай енгиб ташламоқчийди, афсуски, бу ерда унинг иложи йўқлигини тушунмади. Болалик қилди. Дадаси алақандай ғазаб ва кўполлик билан йўталиб қўйди. У “Ўғирликни сен қилгансан, у дунёга риҳлат килаётган бувингга муносабатинг шуми, сенда виждон борми, тилингни тий” дегандай Динарани хушига келтирмоқчийди. Ҳатто қисматга кўниш руҳини уйғотди. Малоҳат тишини тишига қўйиб ғижирлатди-да, “Хуу, кизгина ўлгур, сезувдим-а?!” дея ғудирлаб бошини кимирлатганча кизига қаради. “Шунчаликка борасанми?” – бу ғудирлашда яқинда унинг ёлғони билан енгиб ташлагани ва тап топтмасдан ўз уйида ўғирлик қилганини назарда тутаётганди.

- Тушундинг-ку?! – Раҳмонжон қизига нафрат билан қаради.

- Ҳа, тўғри, - ўғлининг гапини тасдиқлади буви, - тушуниб турибсан, қалитни фақат сенга бергандим, кейин ўзим очдим. Ёш нарса қариндошлар олдида синмагин, деб индамадим ё тонасанми?

- Йҳимм...

Динара ерга қараб, кип-қизариб кетди. Нафрат ва ғазаб сачраган нигоҳларга чидаш қийин, лаблари пирпираб учарди.

- У дунёда жавоб бериш қийин...киз боланинг қўли эгрилиги хунук!

Назира буви беҳолгина кўзини очди. Ичини ит тирнаб, аранг ўтирган қиз нафрат ва ачиниш тўла кўзларга қарашга ботинолмади.

Буви бошини кўтармоқчи бўлиб қалқинди. Сўнг кўзларидан оловга ўхшаган қуюн отилиб чиқди-да, Динаранинг кўксига кириб кетди. Қиз кўркиб титради. “Бу нима? Бувининг нафратими ё кечиришими? Эҳтимол ҳислат ёки дарди унга ўтгандир, ишқилиб менга кўрсатганингни болангдан тортасан дегани бўлмасин!” Бу кечинма миясига норозилик бўлиб ўрнашдими – аниқ билолмай, изтиробда қоврилаётган ота-онасига қаради. Сўнг гуноҳкорлик ва жазо азоби тезроқ тугашини, хонасига кириб ўзини диванга ташлашни ўйлаб турганда буви:

- Гапларимни уқдингми? – деди буви титроқ овозди.

- Ҳа, буви... – қиз ичидан қуйилиб-келган ёкимсиз ҳисснётни енголмай йиғлаб юборди... Бу йиғи, аччиқ кўз ёшлар ота-она, буви олдида, Аллоҳ олдида қилган айбу гуноҳларининг тан олиними эди...

Эр-хотин бир-бирига қаради, нафратдан юраклар зирқиради. Динаранинг шармандалик билан қоришган йиғиси уларнинг ғазабига ғазаб қўшарди.

Буви чуқур-чуқур нафас олдию, бирдан енгил тортди. Анчагача дунёни унутгандай гапирмади, нафас олиши тезлашгандагина:

- Сув бер... – дея пичирлади ва бошини бир ёнга ташлади... Улар кўркиб кетишди, онанинг ранги оқариб бораётган, базўр иккала оёғини узатиб, оғир-оғир хўрсинарди.

Малоҳат бояги ғазаб ва нафрат билан кизини кузатиб. “Бувингдан кечирим сўра!” – дея пичирлади. Динара қўрқа-писа Назира момога яқин келди.

- Бувижон, - деди ялинчоқ ва шикаста овоз билан, - мени кечиринг, ёшлиқ қилдим...

Буви кўзини очмай кулимсиради. Набира хатосини тушуниб, афсусдалигидан хурсандга ўхшарди-ю, бир оғиз гапирмади. Кўзларини юмганча юзини чапга буриб оҳиста тамшанди.

У таскин топгандай енгил тин олди ва анчадан бери диялаган муаммоларини ўйлай кетди...

Сейфдаги бойлик тарихи чол-кампирга аён эди, холос.

Икки нафар болали бўлишганда Умарқул одамлар хизматини қилиб пул топарди.

Ёз этагида кўшни қишлоқдаги Омон бойниқига ўттиз метрли ертўла қовлагани борди, уч кун ишлашгач, шериги касал бўлиб ишга келмади. Тушгача ёлғиз зерикди. Иши унмади. Пешиндан кейин пешонани танғиб ишга киришганда кетмони қаттиқ нарсага урилиб ўт чакнади. Юраги “шув” этди. Яна уриб кўрди: тош эмас, сариқ темир! Яна урди. Тиг теккан жой ялтираб, из чиқди. Кетмоннинг кирраси билан атрофидаги тупрокни ерга туширди ва не кўз билан кўрсинки, тупрок орасида ўртача қовундай мис кўза турарди. “Тилла! – деган овоз келди аллақаяқдан, - секин ол, биров билмасин! Йигит кишига омад бир марта берилади! Ҳушёр бўл!” Умарқул ғалати ҳолга тушди. “Бу менга қарашли эмас, Омонбойнинг бобосидан қолган ерига қураётган уйидан чиқди-ку!” “Ҳозир уни ўйлама, Худо беряпти-ку, дарров ол-да, уйингга жўна!” Умарқул овоз қаёқдан келаётганини билмай ҳайрон. Олса, гуноҳга ботади, олмаса катта бойликдан қуруқ қолиб, умр бўйи мардикор бўлиб ўтади! Яхшиси...” “Тезроқ кимирла!” – деди бояги одам баландроқ овозда. У Омонбой турадиган ҳовлига секин мўралади. Болалар йўқ, иккита аёл рўзгор ишлари билан овора. “Айни пайти! – деди бояги одам, - фурсатни бой берсанг, бир умр афсусда ўтасан! Олавер, одамга ўхшаб, янги уй қурасан, яхши еб-ичасан, от миниб, “Умарбой!” бўласан!” Бойлик лаззати Умарқулни яйратиб юборди. Шаҳд билан тери қопқоқни тортувди, йилтираган нарсалар кўринди. Кўркув ичида шошилганча қопқоқни ёпди. Кўзани яқтакнинг барига яшириб, ўйланиб қолди...

...Ҳамма ширин тушлар кўраётганда у кўзани олиб кетди. Эшик деразаларни тўсиб, шам ёқишди. Бойликни дастурхонга тўқишганда тилла тангалар ва тақинчок, зебигардон, билакузуқлар, тоза марварид, маржон шодалари ёйилиб, хона ой чиққандай ёришиб кетди. Эр-хотин ҳайратда, қувонч юракни ёргудай. “Ўзингни йўқотма! – деди бояги одам унга яқинлашиб, - унутма: бойлик топиш осон, сарфлаш қийин!”

Янги уй қурди, от минди, Умарбой бўлди...

Бирок текин, ғирром бойлик доим бахт ва тинчлик келтирмас экан... Катта йўқотишлар, оғир муаммолар, азоб-уқубатлар ҳам олиб келаркан. Ўн бирга қирган ўғли отдан йиқилиб бир кунда ўлиб қолди. Учинчи қизи Фарида кўзи ёриш вақтида ота-онани қақшатиб, дорул бақога равона бўлди. Энг муҳими, унинг бирдан бойиб кетиши кўпчиликда шубҳа уйғотди. У, Омонбой дунёдан

Ўтгунча унга юзма-юз келолмади ва узоқдан ҳам кўзига қаролмади. Одамлар ўртасида миш-мишлар болалади. Бировнинг бойлигини пинҳона ўзлаштиргани хақида гап-сўзлар кўпайди. Виждон азоби ёш ўтган сайин кучая борди. Кунлардан бир кун кимдир катта даврада сирини очиб шарманда қиладигандай элликдан ўтгач, у одамларга кўшилолмади колди... Ва умрининг охиригача шу ҳадик, рухий безовталиқ ва азоб билан яшади. Дунёдан ўтгач, бу изтироб ва уқубат Назира бувига мерос колди. Динара қилган ишлар Назира бувини ўйлашга мажбур қилганди...

Момонинг ахволи ўзгараётганди. Раҳмонжон билан Малоҳат кизини нарироқ тур, дегандай ортига суришдию, онанинг юзига термулишди. Малоҳат "Кечирим сўрашним қотириб кўйдинг!" дея шивирлаб кизини бир нўкиди. Динара нотавон, кўлидан иш келмайдиган кимсадек туришни истамай, сурларча бувига яқинроқ келиб, бояги сўзларини такрорлади: Буви юзини унга қаратиб, бир кўзини ярим очди.

- Хўп, болам, иккинчи адашмагин...

Буви бор кучини тўплаб гапирди шекилли, охириги сўзни айтиши билан яна боши чап тарафга эгилди.

Динара онасининг имоси билан хонасига чикиб кетди.

Назира буви ўсаллашди, ақли-хуши жойидалиги – шам тугаш арафасидаги равшанликка ўхшарди. Аммо салкам эллик йилдан бери қийнаётган азоблар хали-бери тугамаслиги бешбаттар қайғуга солаётганди. Ҳозир ҳам рухиятини қоплаган қоронғилиқ, даҳшатли йирткичлар ўкириги, уни оловга тортаётган шайтонлар азобига азоб қўшарди. У бирдан талвасага тушди, ичидаги Назира парча-парча бўлаётгандай ўзини у ёқ-бу ёққа уради. Ғами камаймади. Умарқулнинг сўнгги кунлари ҳам шундай ўтганини эслади-ю, у кўзадаги тиллаларни ол деган – шайтон эканини англамай ўтганидан афсус чекди. "Ҳар ёмонликнинг бир ҳикмати бор" деганларидек, назира ўғирлик қилиб, унинг кўзини очди. Шунинг учун дили ёришиб, "Динарани кечирдим!" дея кўнглидан ўтказди. У "Авлодларни поклаш йўлига ўтказиш зарур!" деган хулосага келганди. Сулоладан азоб-уқубат, зулми олиб ташласа, у ёқда ётган Умарқулнинг руҳи шод бўлмайдими?! Бўлади, аммо бунинг йўли борми?!

- Бор! – деган нидо келди ердағми, кўкдан.

- Айтинг, - ичида ичидан сўради момо.

- Қолган тиллалардан кечиш!

- Бировга берайликми?

- Йўк!

- Нима қил дейсиз?

- Дарёга окиз...

- Хўп...

Овоз тинди. Буви, эри бойликни топган пайтида шайтоннинг гапига кирганини, ҳозир эса раҳмон гапираётганини тушунди ва секин кўз очиб, атрофга қаради: ҳамма “Онам хушидамас!” дегандай ўзи билан овора.

Буви салкам эллик йиллик азобдан қутулиш, авлодларини ҳам озод қилиш арафасида турганига ишониб:

- Раҳмон! – деди кўзини очмай.

- Ҳа! – деди шошганча чўчиб кетган ўғил. Бошқалар ҳам мўъжиза рўй бергандай бир қалқиб олди.

- Сейфдаги тиллаларни олиб чиқ!

- Нега?

- Кейин...

Оппоқ чит рўмолга тугилган тилла буюмлар бир лаҳзада хон устида пайдо бўлди. Ҳамма ҳайратини ичига ютиб, “Мерос бўлинса, менга қанча тегаркин?!” деган фикр билан гоҳ тугилган бойликқа, гоҳо кўзлари юмук бувига қарайди. Вазият таранглашган, ҳамма “Меросхўрлар тилга олинса номимни эшитмай қолмай!” дегандай нафас олмасдан бутун вужудини кулокқа айтантирганди.

- Барини Сирдарёга окизи кел! – деди буви дадил овоз билан, - бир донасига ҳам тегма, тегсанг, азобда қоласан!

Раҳмон кўзларини галати олайтириб, ака-укалар, сингилларга қаради. Ҳамма ҳайрон.

- Нега индамайсан, кўзинг қиймаяптими?

- Йўк, ҳайронман...

- Азобдан қутулайлик десанг, айтганимни қил, кизинг менинг кўзимни очди! Унга раҳмат айт. Бу менинг охирги васиятим!

- Хўп, ойи!...

Эр-хотин янги машинада Сирдарё бўйига етишганда тонг оқара бошлаганди. Енгиллаб қайтишаётганда эса тоғлар ортидан куёш кўтариларди...

Топшириқ бажарганларини айтишгач, буви буюк вазифани адо этгандай билинар-билинемас кулимсираб, чукур нафас олди ва шу нафас билан бирга омонат жон ҳам саксон йиллик танани тарк этди...

Ҳаммани чакиришди...

Жаноза соат ўн бирга белгиланди. Одам кўп тўпланди. Зеро, улўғ ёшли момонинг маросимига қатнашиш савоблигини билгандай катта ҳам, кичик ҳам шу томонга оқиб келарди. Уч кундан бери осмонни қоплаган қора булут кўз ёш каби биллур томчиларини шаррос куйгандан сўнг фурсат каби шошиб ўтаётган шамоллар уларни узокларга ҳайдаб кетди, куёш чарақлаб, одамлар кўнгли ёришди...

24

Эртаси куни ака-укалар тонг отмасдан мазордан келгач, фотиҳага келганларни кутиш-кузатиш билан овора бўлишди. Туни билан ухлолмаган Раҳмонжонинг юраги тирналар, боши айлангандай бўларди...

У қорни очганда ичкарига кирди, бир нарсаларни тамадди қилади. Малоҳат қариндошлар билан азадорлик мақомида қайнона уйда ўтирди. У кечқурунги воқеалар тафсилоти ҳақида кизи билан юзма-юз келмади. Эрталабдан уни кузатади. Динара қайғули кўриниш учун онаси ёнида бироз йиғлади, майда-чуйда юмушларни бажарди. Аммо миясида “Бувим жимгина ўлавермасдан шу сирни айтиш шартмиди?!” деган фикр айланарди. Малоҳат кизнинг изтиробини сезди, аммо миясида аллақачон қарорга айланган режасини сезмай қолди.

Динара, фотиҳа ўтгач, дадаси жиддий гаплашиши, ҳатто уриши, кўчага чиқармай қўйишини ўйларкан, шармандалиқдан ларзага ушарди. “Улар билан юзма-юз келиш ўлим! Нима қилиш керак? Оёқлари остига ўзини ташлаб, кечирим сўрасинми? Ё жазога кўниб ўтираверсинми?”

Ўйк, асло! Қалбида режалари, орзу-ҳаваслари бор.

Ўйдан кетади! Тамом вассалом!”

Режанинг оқибатини тасаввур қилолмаса ҳам ўйдан кетиш унинг учун энг тўғри йўл эди. “Тулкининг яхши одати кўринмаслик эмасми?! Мени кечирешди...”

Раҳмон келди-кетди билан оврадай кўринса-да, хаёли қизда, унинг катта ўғирликка қўл ургани туфайли оиласида пайдо бўлган оғир қайғуда эди. Ёнига жудодик дарди қўшилиб юрагини тирнар, уйқусизлик бошини оғритарди. Одамлар: “Онасига каттик кўйибди!” деган ачийиш билан кетишарди. Кечга яқин сингиллари чорлашганда мадорсиз, ҳафалиги юзида қайғули асорат қолдирган холатда эди. Ҳовли тўридаги хонада иссик-иссик чой ичиб, ёнбошига ёстик кўйди. Саволлар, зўрайиб бораётган изтироб ва ғазаб тинчлик бермасди: Она ўлими Аллоҳнинг иродаси! Қизнинг ўғри ва ёлғончилиги-чи?! Униям Худо пешонасига ёзганми?! Уни ортиқча эркалатиб, тарбиясига панжа орасидан қарашгандир? Энди жазолаш ёки алдаб-сулдаб йўлга солиш керакми? Нима қилса ҳам иллатнинг илдизига болта уриш шарт! Акс холда бу киз оилага бундан каттароқ ғам келтиради!

Кечкурун кўпчилик уй-уйига кетди, азахонада қолган яқин қариндошлар катта зағга тўпланишди. Раҳмон уларга қўшилмай, ҳовлида бироз айлангач, негадир Динаранинг хонасига киргиси келди. Кирди-ю, ҳаңгу манг бўлиб қолди! Стол тортмаси ва тумбалари очик ва бўм-бўш, китоб-дафтарлар тартибсиз сочилиб ётибди. Шифонерда эски кийимлардан бошқа ҳеч нарса қолмаган. Шайтон орадаган жойга ўхшаб, қиз тақдири билан боғлиқ нохуш воқеа бўлгандай таассурот қолдирарди.

У ортига тисарилиб, ҳовли томон бир-икки қадам юрди, юрагини қоронғилик қоплаб ташқарига чиқаётганда Малоҳат учради.

- Қизинг қани? – деди у бирдан ғазаб билан.

- Шу ердайди...- Малоҳат ҳам эридаги дард ва изтироб билан уйга қираётгани сир эмасди.

- Қара-чи... – Раҳмоннинг титроғи босилмаган, кўзларида қурқув пайдо бўлганди.

Саросимага тушган Малоҳат бир нафасда қайтиб чиқди. Кўзида ёш милтирайди.

- Қиз ўлгур... нарсалариям йўқ!

У Динарани ўзи қочирган ё беркитиб қўйгандай юрагида айбдорлик туйиб, “Қизинг қани?” деган саволга дуч келмаслик учун ғудраниб сўкинганча эрининг олдидан ўтарқан, Раҳмоннинг:

- Тез изла, топ! – деган дўк ва пўписасига гирифторм бўлди, - бир гап бўлса сениям қўшиб жазолайман! Тушундингми?!

Малохат бу айбловни ўз дарди ёнига вазмин юкдай қўшган бўлса-да, эрига ҳокисор норозилик билан қараб қўйди. Айни дамда эри ҳам каттиқ қайғудалигини ҳисобга оларкан, нима қилишни билмай аёллар олдига кетди...

Раҳмон изтироб билан ўйга толди. Негадир хаёлига ўнинчи синфга кўчган ёз мавсуми келди...

Аммасининг ўгли Баҳри (асли Баҳриддин) катта бозорда шайка тузиб, савдога янги қўшилган, пули катталарни қўрқитиб “соққа” қилаётганмиш!” деган “шов-шув”ни эшитдию, ўзини босолмай колди. Кечки пайт Баҳрига учраб, шайкасига қўшиб олса, унга содик шогирд бўлишга ваъда берди! Аммо Баҳри уни яқинига йўлатмади.

- Ахир, кариндошмиз-ку! – деди ялингансифат, - Бегоналардан яхши ишлайман, ҳеч қачон сизни сотмайман! – деб туриб олди.

- Агар қўлга тушсанг-чи?

- Айбни ўз бўйнимга оламан! – деди дадиллик билан.

Баҳри унинг сочини чангаллаб, у ёқ-бу ёққа силтади-ю, бошига бир урди.

- Малодец, братишка! Эртадан биз билан ишлайсан! – деди...

Савдогарлар уларни танийди, муаммо чикса, дарров Баҳрига келишади, Баҳри айбсизга ёрдам бериб пулини олади, айбдордан эса икки ҳисса... Бозорга янги қўшилган савдогар унга “доля” ташламаса молини ё пулини ўғирлатади ёки солиқ инспекциясига чакирилади... Баъзан Баҳри уларни очикчасига қўрқитиб пул олади. Жабрланувчи аввалига индамайди, аммо чойхона ё ошхоналарда, пивохоналарда ўтирганда шерикларига Баҳрининг гуруҳини энг ифлос, шалтоқ сўзлар билан ёмонлайди. Бундай ходисаларни бир неча марта эшитган Раҳмон уларга ёрдам қилгиси келади. Баҳри:

- Бировга ачинсанг, пул тополмайсан! – дегач, у:

- Ахир, бу ноҳақлик-ку, - деворганини билмай колди.

Баҳри унга “Сен Раҳмонмисан?” дегандай қаради-да, ғазабини босиб:

- Уч қаватли супермаркет кураётган, элликталаб “Дамас”ни йўналишга қўяётганлар ҳалол пул топади деб ўйлайсанми?!

Раҳмонжоннинг кўз олдига “БАРАКА” супермаркети хўжайинлари Алишер полвон ва Бозор чувак (одамлар шундай дейишади) келди. Уларни бекорга афирист, гирром дейишмас экан-да!

Шу баҳона билан Раҳмоннинг ғурури таскин топгандай бўлди. Энди ҳиссасини олишдан бошқасини ўйламасди. Пули кўпайган сайён “ноҳакликлар” тез-тез такрорланишини хоҳлаб қолди...

Кутилмаганда Баҳри жабрдийдаларнинг шикоятлари билан уюштирилган органнинг қармоғига илинди, хайриятки, у, шогирдлари ваъда бергандай, ҳеч кимни сотмади. ўзи қамалиб кетди, амнистия туфайли уч йилдан кейин келди-ю, бирдан тақводорга айланди, ҳамма хайратда: “Шундай зўравон қандай қилиб намозхон, кўлидан тасбеҳ тушмайдиган фариштага айланди?” Одамлар саволга жавоб топиб улгурмай сир очилди... У диний ақидапарастлар билан жиний тил бириктирганликда айбланиб, яна келган жойига қайтиб кетди... Раҳмон ва шериклари дарров тўнни алмаштириб, оддий бизнесменга айланишди...

Раҳмон баъзан касалликка чалинган, адолат бўронлари остида яшаётган виждони билан ёлғиз қолганда Баҳри билан қилган ноҳакликларини ўйлаб ичидан зил кетади, ҳаром пуллар, бойлик ва меъеридан ортиқча маишатлар кўз олдига келиб, оиладаги муаммолар илдизига етгандай қалбини хавотир қоплайди...

* * *

Динара Сабринадан кийимларини олиб, тилла буюмларни эҳтиётлаб, сақлашни илтимос қилди-да, Тошкентга кетди. Ижара уйга нарсаларини жойлаб, халқаро сўзлашув пунктдан Азимжонга қўнғирок қилди. Қисқа салом-алиқдан сўнг:

- Бугун аэропортдан чипта олсам, узоғи билан бир ҳафтада олдингизда бўламан, мени кутинг, ака! – дейиши билан Азимжон:
- Ҳазиллашманг... – деворганини билмай қолди.
- Ҳазил ҳаром!
- Саёҳат қилмоқчимисиз?
- Йўқ, иш топинг, доим ёнингизда бўламан!
- Қийғаласиз!
- Чидайман, ака, мен Ойбахорга ўхшаган нозик ойим эмасман. Қолаверса, бошқа чорам йўқ!
- Тинчликми?
- Борганда айтаман, менга ётоқ жой, иш топиб туринг. Аэропортда ўзингиз кутиб оласиз, хўпми?
- Қелаверинг...

Аэропорт кетувчи ва кузатувчилар билан тўлалиги Динарани хайратда қолди. Ёшлар кўп.. Қаёққадир шошади, муаммони ечгани елиб-югуради. Шовкин-сурон ичида бақириб-чақириб гаплашади.

“Кетаётган битта мен эмасман!” деган фикр унга хотиржамлик бағишлагандай бўлди. Сўнг навбатда туриб чипта олди. Икки кундан кейин – жума кеч соат 19. 05 да Тошкент халқаро аэропортидан учади ва беш соату 20 дақиқа ўтгач, соат 22.15да Санкт-Петербургдаги “Куликов-1” эропортига кўнади. У кувонганидан Азимжонга кўнғироқ қилди...

Кунни сарҳисоб қиларкан, кучига куч, ғайратига ғайрат кўшиларди. Тезроқ самолётга ўтирса-ю, аэропортда ҳинд киносидаги каби Азимжон гуллар билан кутиб олиб бағрига босса! Янги машинасига ўтқазиб, Бомбейни сайр қилдирса, сўнг энг машхур ресторанда кўнгилхушлик қилишса!...

25

Одатда, қизлар ўқишни битираётган ёки битириб, ишга жойлашганда ўғил уйлантирмоқчи бўлган ота-оналарнинг назарига тушадилар. Совчилар бундай қиз бор эшикка илдам келадилар. Режали оилалар шунга одатланган.

Ойбахор учинчи курсга ўтгач, совчилар эшик қоқа бошлашди. Аммо тўй қилишга шароит етарли эмас. Уйни евроремонт қилиб, тўй харожатларини қоплайдиган пул жамғариши, муҳими, яхши йигитдан совчи келиши керак! Анчадан бер шундай тоза ният, орзу-хавас рўёбини Худодан сўрайдилар!. Сўнгги совчилардан иккитаси анчадан бери тинч кўйишмайди. “Болам факат шу қизга уйланаман!” деб оёк тираяпти!” деган баҳона билан остонага ётиб олишди. Аммо Ғуломжон улар билан ҳоли учрашиб, маблағ тўплай олса, кеч кузда тўй қилишини, мўлжалдаги сармоянни тополмаса, тўй кейинги йили ёзга қолдирилишини айтиб, узр сўради. Аммо совчилар анойи эмас! Қиз берувчининг ҳамма баҳоналарига жавоб топиб келишган экан!

- Бизга бергингиз келмай, шундай деяпсиз, тўғрими? – деди биринчиси хафа бўлгандай.

- Нотўғри тушунманг, ёзгача кутсангиз, жоним билан. Берсам сиздай инсонга бераман-да!

- Жуда бадавлат бўлмасак ҳам, ўзимизга тўқмиз, битта келинни ишлатмасдан боқишга кучимиз етади..

- Ваъда берган одамингиз булса, тортинмай айтаверинг, - деди кейинги совчи. - қизга бахт тилаймиз! Аммо отангизни кўрган одаммиз-а, қизингиз ўғлим билан бахтли-тахтли бўлишига ишонаман!.

- Ёзгача кутсагу, бошқасига бериб юборсангиз-чи? – деди биринчи совчи эпчиллик билан.

- Бировга бераман демаганман! Аммо киз бола палахмон тоши, кимга насиб қилишини ёлғиз Аллоҳ билади...

Совчилар анча вақт жим қолишди...

Қиз – кўзга яқин, балоғат ёшига етган, ошна-оғайни, дугоналари тўй-маъракаларда уни мақташса, ота-она терисига сиғмай қувонади, қайси йигит уни ёктириб қолса, ота-онасига ҳам ёқади. Ҳалол меҳнат билан қиз боқиб, яхши тарбия самара бераётганидан бошлари осмонда.

Ойбахор Абдурашиднинг хатига жавоб ёзишга шошилмади. “Онамга айтайми-йўкми?” деб уч кун ўйланди, яна бир ҳафта ўтди, журъат этолмади. Иккинчи ҳафта охирида ўша бекатда Абдурашидни кўриб, юраги “шув” этди...

- Йўлингизни пойлайман! – деди Абдурашид кўзлари тўла соғинч билан, - менга шунчалик бекфарқсиз деб ўйламагандим...

Ойбахор ўзини койиди. “Қандай ажойиб йигит-а!” дея ўксинди. Аммо Азимжонни ўйлаб, ўзини қўлга олди.

- Ё сукут аломати ризоми? – кулимсиради Абдурашид.

Абдурашид қизнинг маъюслигини маъсумаликка, ҳаё ва андишага йўйиб турганда, йўналишдаги такси тўхтади. Ойбахор:

- Кечиринг, шошиб турувдим! – деди-да, уни лол қолдириб жўнаб кетди.

Йигит чиройли қушчани қўлдан чиқарган овчидай надомат уммониغا фарқ бўлиб, “Дамас” кўздан йўқолгунча термулиб қолди.

Эртаси куни Ойбахор аммасига қарашиб қайтаётганда уйлари олдида янги “Ласетти” ва нотаниш одамларни кузатаётган ота-онасига кўзи тушиб, “Совчилар!” деб юраги “шув” этди. Ўзини дарахт панасига олди. Бироздан кейин ҳеч нарсани билмагандай ҳовлига кирса, отаси янги ижара машинанинг балон, салонларини кўздан кечирар, онаси хиргойи қилиб ошхонада уриняпти. Кайфият аъло!

- Келдингми? - деди онаси қувонч билан.

Ойбахор кийимларини алмаштириб, ойнада ёқасини тузатаётганда ойиси кирди.

- Бахтинг очияпти, кизим!

Ойбахор нотаниш ордамларни кўргандаёқ Абдурашид хаёлига келган, юраги ҳаяжондан хаприккан эди. Ҳозир онасининг гапини эшитиб ўша ҳаяжон қалбига ёпирилиб кирди. Онаси уни бағрига оларкан, икковининг қувончи кўшилиб, шодлик тўлган қалбда жаранг бергандай бўлди. Совчи юборган йигит хақида гап бошланди. Ойбахор Абдурашидни ўйлаб қувонди. Азимжон хаёлига келиб, бирдан кайфияти тушди.

- Нега ўйланасан? Ахир, бахтинг очияпти-ку!

- Тўғри, лекин...

- Нимаси лекин?

- Ўйлаб кўриш керак!

- Бугун ўйла, индинга улар яна келади.

- Мунча тез? – у чўчиб савол берганини билмай қолди.

- Ўқишни битирдинг, куёв бўлмиш давлат идорасида ишларкан. Чўзишнинг нима кераги бор?

Кумуш ҳозиргача келган совчилар ичида бугунгиси уларбоп, ҳар тарафлама “шаблон”га тушганидан хурсандлиги яққол билиниб турарди.

Ойбахор бироз сукут сақлаб, онасига жиддий каради.

- Ҳозир кизлар йигитни, оиласини суриштиради, кўнгли тўлгандан кейин рози бўлади.

- Суриштирармиз... Лекин намунча?

- Битта гап айтайми?

- Айт!

- Ўтган йили битирган ўртоғимиз икки ой олдин турмушга чиққанди. Йигитни роса макташса, рози бўлиб тегаверган. Тўйдан йигирма кун ўтгач, уйига битта аёл келиб:

- Уйниям, эрниям бўшат! Мен Карим акам билан икки йилдан бери яшайман, битта боламиз бор! – деб жанжал қилган. Иш судгача борди, беҳаё хотин ўртоғимизни кўчаларда тутиб, эримни бўшат деявериб жонидан тўйдирди. Эл-юртга шарманда қилди. Қиз ажрашга мажбур бўлди. Маълум бўлдики, яққала жазман аввал сценарий тузишган экан! Шунақа бўлмасин дейман!

- Э, бунакадан Худо сакласин, кизим! – тутоккандай бўлди она,
- Нафасингни иссик қил, булар тагли-тугли, ора-окибатли одамларга ўхшайди.

- Баъзи йигитлар, - гапни илиб кетди Ойбахор, - эрдан чикқан аёлларгайм уйланиб оляпти, топарман-тутармонлари икки-учтадан хотин қилволган, вақт борида униям суриштирайлик!

Она ўйга толди, эътиборсизлик кўнгилсизликка олиб келишидан хавотирга тушаётганди. Ойбахорнинг мақсади эса совчиларни кечиктириш!

- Ўзинг кизлардан суриштир...

- Сиз махалласидан сўрасангиз, яхши бўларди...

Кумуш рози бўлди...

Она тушдан кейин кўчага кетиб, кечкурун Абдурашид ва оиласи ҳақида яхши гаплар эшитиб, бир дунё таассуротлар билан қайтди.. Ойбахорнинг кўнглига ғулғула тушди. “Наҳотки, бериб юборишса?!”

У ёстик тагидан хатни топди ва унга кўнғирок қилмокчи бўлди. Аммо ҳаё-андиша устун келди: “Нима дейман?”

Абдурашидга таъсир ўтказиб, ишни орқага суриш керак!... Баҳона топилармикин дея хатни ўқиди. Ва “Сиз севгини қабул қилсангиз, совчи жўнатаман!” деган жумлада тўхтаб, қарсақ чалиб юборди. Ва SMS ёзди: “Абдурашид ака, мен севгингизни қабул қилмай туриб совчи жўнатдингиз, ўз гапингизга амал қилмадингиз! Сизга ишонмайман, совчилар қайтиб келмасин!”

Бир неча сонияда жавоб келди: “Совчиларингиз кўп, шошилиб қолдик, арзимас хатойимизни кечирингу розилик беринг, сизни севаман!” Худди шунча дақиқада Абдурашидга жавоб борди: “Кечиринг, рози бўлолмайман!”

Абдурашид яна ёзди, ёзаверди, аммо жавоб ололмади...

Совчилар чоршанба куни чошгоҳда Ғуломжоннинг эшигини қоқишди. Қиз билан йигит кўришсин, деган қарорга келишгач, Ойбахор учрашувга чикди. Шаҳардаги “СИМ-СИМ” кафесидаги учрашув ҳаяжон билан бошланган бўлса-да, Абдурашид кутгандай яқун топмади. Сухбат сўнгида Ойбахор:

- Бир йил ишлаб, турмушга чиқаман, узр, Абдурашид ака! – деди-да, йигит ҳаёлини йиғиштириб ултурмай: “Ҳайр, мени кечиринг!” дея кетиб қолди.

Абдурашиднинг гапи бугзида колди, нафаси тикилди. Ойбахор мажнунтол ёнидан яшил йулакка ўтиб, кадамини тезлатди, йигитнинг назарида, уни ҳеч ким тўхтатолмасди...

Қиз йўналишдаги “Дамас”да “Бу ишлардан Азимжон акамни хабардор қилиш керак!” деган қарорга келди ва телефонига пул тушириб, SMS ёзди: “Мени унаштиришмоқчи, тел. қилинг!”

Ойбахор шу куни ярим тунгача ухламади. Безовта хаёллар ўзи ё Азимжон эмас, Абдурашид ва унинг севгиси ҳақида. У учрашувдан ҳурматсизликдан ёки норозиликдан кетиб қолмади. Севги мактубини ўқиб чиққандаёқ, “Абдурашид шаҳарнинг энг илмли, одобли йигитларидан бири!” деган хулосага келган, ҳар қандай қиз у билан бахтли-саодатли бўлишини тасаввур қилган ва ўзида мойиллик уйғонганди. Аммо ҳаётда-Азимжон борлиги, бир лаҳза ҳам усиз яшолмаслигини тушунгани учун ўзини қўлга олган. “Шундай ажойиб йигитнинг покиза мухаббати, булок сувидай тоза туйғулари, интилиш ва орзу-ҳаваслари нима бўлади? Жавобсиз севги бир умр юрак-бағрини ўртайдиган армонга айланадими?” деган саволлар юрагини туз сепгандай ачиштирарди. Ҳатто “Эй Худо, шундай дилбар йигитга ҳали ҳеч кимни севмаган, уни кадрлай оладиган қизни рўпара қилсанг бўлмасмиди?!” дея Яратганга илтижо қилишдан ўзини тиёлмади. Охири, “Ҳаётда шунақаси ҳам бўларкан-да!” дея ачинишларига таскин берди-ю, барибир юрагининг бир чеккаси ғашлигича қолди...

* * *

Азимжон хабарни олганда Санкт-Петербургда, Нива дарёси бўйидаги кафедра тушлик қиларди. Юраги алланечук бўлди. Хаёлига нуқул “Наҳотки, мумкин эмас!” деган гап келаверди. Икки ҳафтадан бери унга кўнғирок қилмагани ёдига келиб, ўзини ёмон кўриб кетди. Аммо Ойбахор билан боғланиб, ҳамма гапдан хабардор бўлгач, хотиржам тортиди-ю, кўнгли ғаш.

У ишга мослашиб, уйига пул жўнатди, онаси хурсанд. Кейинги маошларини йиғяпти. Қарзларини узиш ва тадбиркорликка етадиган пул жамғармагунча кетмоқчи эмас.

Аммо “Куёв бўлмиш тагли-тугли жўйдан!”лиги соат сайин оромини ўғирлапти. Бундай йигит кизи бор ота-оналарнинг тинчини ўғирлайди! Ойбахорнинг ота-онаси астойдил уринса, ёш қизни алдаб-сулдаб тегишга кўндиради...

Азимжоннинг хавотири кучайиб боради.

Фикрлар миясидан кетмай, секин-аста юрагини ларзага солади.

У ўйлаб кўриб аниқ жавоб беришини Ойбахорга айтган. Бир неча кунки, камгап ва кайғули. Тоғаси бир-бир қараб кўяди. Аммо “Жияним ўзи дардини айтар” кабилида ҳали оғиз очмади.

Бир ҳафтадан кейин тоға Азимжонни алоҳида хонага чорлади.

- Нима гап?

- Ҳеч гап.. – дудукланди йигит.

- Уйда тинчликми?

- Ўзим...

- Чайналма, нега хафасан?

Азимжон уялгандай тоғага тикилди. Дардини қай йўсинда айтишни ўйлаб юрганда тоға ўзи гап очгани яхши, аммо “Қизни миянгдан чиқариб, кўпроқ пул топишни ўйла! Онанг, укаларинг бор!” демасмикин?

- Битта масала бор, тоға! – деди ниҳоят дадилланиб.

- Айт!

- Устимдан кулмайсизми?..

- Гапиравер...

- Битта киз билан гаплашиб юрардим...

- Хўш?.. – кулимсиради тоға, - ҳа, молодой человек...

- Яқинда коллежни битирувди, совчилар кўпайиб унаштиришмоқчи экан, уйдагилар бир келиб-кетишса, яхши бўларди деяпти...

- Аянгга айтиб қўйишим керак, шундайми?

- Шунақа.

- Э, болакай, шунга бир ҳафта ўйландингми?!

- Ҳа, энди...

Тоға қизнинг ота-онаси ва манзилларини сўради ва “Ташвишланма, опам қизнинг бўйнини боғлаб кўяди!” - дея уни хотиржам қилди.

- Раҳмат, тоғажон!

Азимжон эрталаб илтимоси бажарилганини эшитдию, аъло кайфият билан ишга жўнади. Бир неча марта мижозларни манзилига ташлагандан кейин Ойбахорга қўнғироқ қилди... Кечки пайт ундан SMS келди:

“Онангиз келиб, ойим билан гаплашдилар...”

Динара Тошкент халқаро аэропортига биргина ташвиш билан келди: таниш-билишлар билмасдан самолётга ўтирсам, марра меники!”

Кутиш майдони ва катта залга кираверишда сал-пал таниш киёфаларга эътибор бермай ичкарига кирди. Чиптани рўйхатдан ўтказиш навбатида турганда эса негадир юрагини хавотир қоплади. Кимдир орқасидан пойлаб келиб, ота-онасига ушлаб берадигандай ҳамма ишлар тезроқ бажарилса-ку дея бетоқат бўлганча назорат постидан ўтди. Учиш майдони олдидаги кутиш жойига - хаяжон билан тўпланган турфа ёшдаги йўловчиларга қўшилганда ҳам хавотири йўқолмаганди. Боя Азимжонга кўнғирок қилиб, Санкт-Петербургда кўниш вақтини айтган, кутиб олиб, квартирага олиб кетишини билса ҳам, самолёт осмонга кўтарилгандагина бежавотир нафас олиши миясига ўрнашиб колган.

Йўловчиларга зимдан назар солди. Водийлик таниш кўринмади, аммо айрим катталарнинг ёш қиз катта шахарга ёлғиз отланганини ўйлашаётгани катта ёшли одам сўз котгандан кейин аниқ бўлди. Динаранинг килмишларидан хабардорга ўхшарди.

- Ишлаганими ё бировни кўргани, кизим?

Саволда ачиниш маъноси ҳам борга ўхшагани учун Динара дарров жавоб қилди.

- Акам кутиб оладилар, яхши жой бўлса, бирор йил ишлайман!

Вагончалар йўловчиларни самолёт олдига олиб келди. Трандан чиқишаётганда бояги одам якинлашди-да:

- Жойингиз неччи? – дея сўз котди.

- Тўксон бешинчи! – деди шошганча Динара.

- Ийе! – деди у кўзларини катта-катта очганча, - меники тўксон тўртинчи, ёнма-ён кетарканмиз...

У Динаранинг тоғасига ўхшаркан, шахарчада кўргандай бўлаверди ва хаёлига “Агар ота-онам хақида сўраса, нима дейман?” деган савол уйга қамалган қалдирғочдай миясида айланаверди. Жойлашгунча жўяли жавоб тополмади. Ўзини ухлаганга солиб, ёки чарчагандай, камрок суҳбатлашишга қарор қилди.

Парвоз ходимлари тамадди тарқатгунча вақт у ўйлагандай ўтди, аммо тотиниб олишгач, уйку кочди, атрофдагилар пичирлашиб бўлса ҳам суҳбатлашаётганлари учун икки дилда ҳам суҳбатга эҳтиёж туғилди.

- Асли қаерликсиз? – деди ҳалиги одам астойдил суҳбатлашмоқчи бўлиб, - Тошкентликка ўхшамаясиз...

“Бу одам бир нарсани билади!” - шубҳаси орта бошлади кизнинг, - менга ҳамшаҳар шекилли...”

- Водийдан... – суҳбатга тоби йўк одамдай жавоб берди-да, кўзларини юмиб олди.

- Водийда оғайниларим кўп эди, кўплари казо килишди, айримлари билан алоқамиз узилиб қолди, ёш ўтган сайин йўл юргинг келмай қоларкан...

-Ўзингиз каердансиз, амаки?

Динара бу йўлни ўзига савол бермасликлари учунгина ўйлаб топди. Ва бир зумгина бўлса ҳам ўзидан хурсанд бўлди.

- Воҳа тарафлардан, Тошкентда қирк йилдан бери яшайман, аникроғи, ўқишни битирдим уйланиб, Тошкентда қолиб кетдим. Отим Мухиддин! Савдо соҳасида узок йил ишлаб пенсияга чикдим. Наманганда ҳамкорларим кўп эди. Болтаев Абдурахмон - яқин кадрдоним бўлган, “Ёғфуруш” дердик. Савдонинг пири бўлган, хар қандай чигирикдан бутун чиқарди, азамат! Афсус, беш йил бурун юрак хуружидан вафот этди! Раҳматли жуда яхши одам эди. Катта укаси чорвадор эди. Суҳбатини олганман. Оти Қодиржонми. Собиржонми эди-да, аниқ эсимда йўк! Ҳозир хусусий чорвачилик хўжалиги ташкил қилган.

Динара ичидан зил кетди: Мухиддин бобоси ва унинг акаси ҳақида гапираётганди!

Қиз тилини тишлаб қолди. Ичини билинтирмай, ўзини уйқуга соларди.

- Водийда сўлим жойлар кўп, хавоси анча тоза, хумори тутади. Абдурахмон ўлиб кетган бўлса ҳам укасини қора килиб боргим келаверади. Одамлариям меҳмондўст, ширин тил-да!

- Шунақа...

- Сизниқиям Наманганданми?

-Мен Анжанликман! – шошиб жавоб берди Динара.

- У ердаям улфатларим кўп, шаҳарданмисиз?

- Йўк! Қишлоқданман.

- Хааа...

Суҳбат узилиб қолди. Орқадагилар боя ўқиш учун олган газетасини узатди-ю, Мухиддин мутолаага шўнғиб кетди. Динара кутулдим дегандай терс қараб, кўзларини юмди...

“Куликово-1” халқаро аэропорти катта: Одам кўп, турли шаҳарларга рейслар кўплигидан диктор шошилиб эълон қилади. Баъзан гапини тушуниш қийин.

У текширувдан ўтгач, юкларини олиб, катта йўлакда кутаётган Азимжон акасининг олдига ҳаяжон билан одимлади.

“Азимжон акам оппоқ, чиройли бўлиб кетибди!” – салом аликдан кейинги миясига келган биринчи фикр шу бўлди.

Улар ўзбекистонлик аёллар яшаётган кварталга жўнади.

- Соғинмадингизми, ака?

Бу савол “Нега қайноқ кайфиятда, соғинч тўла эхтирослар билан эмас, совуққина кўришдингиз?” дегандай Азимжонни бироз ўнғайсизлантирди. У қизнинг дадиллигига тан бериб, жавобга ўйланиб қолди.

- Ё ишдан бошқасини ўйламаяпсизми?

- Ўйлайман...

- Ойбахорними?

Яна бир-иккита савол ёғилса, Азимжон жавоб тополмай қолишини ўйлаб, отини қамчилади.

- Йўқ, сизни! – деворганини билмай қолди.

- Сезмаяпман!

- Бир соатдан бери кутаман, аэропортга сиз билан учрашаман деб келганимни унутдингизми?! Қолган расм-русумларни йўлда ё борганда бажарса бўлади-ку! Ё нотўғрими?

Бу гап вазиятдан чиқиш учун айтилган бўлса ҳам Динаранинг гинасини тарқатиб юборди. У бошқа гина қилмайман, деб ўзига ваъда берди.

Азимжон кизни умидвор қиладиган гап айтишдан тийилиб, виз-виз ўтаётган машиналарга диққатини қаратар, қайрилишлар, калтис жойларда эҳтиётланиш баҳонасида ўйланиб борарди.

- Яқинларимни кўргим келади...

- Сизни жуда соғиндим, доим хаёлимдасиз. Севган одамингни кўргинг келади-да, тўғрими?

- Ҳа...

- Ойбахор кўнғирок қиляптими?

Азимжон эртароқ жавоб тайёрлаб қўйганди.

- Унинг телефон қилиши хаёлимга келмабди. Ҳатто рақамимни билмайди-ю...

Динара китмирлик билан ўйланди ва фикрини қандай ифодалашни мўлжаллаётгандай озгина чимирилиб, тўхтаб қолди. Сўнг Азимжонга сирли жилмайди.

- Балки ўзингиз кўнғироқ қилгандирсиз?

- Шунақа деб ўйлайсизми? – синовчан жиддийлашди Азимжон.

Динара “чегарадан чикдим” дегандай ўзини йиғиштирмоқчи бўлди. Узок қутилган учрашувда кўнгилсизликка йўл қўймаслик учун мавзуни ўзгартирди. Ишлари, шаҳардаги ҳаёт, янгиликлар, бу ердаги ўзбеклар ва уларнинг фаолияти ҳақидаги майда-чуйда саволлар билан озгина овора бўлишди, сўнг боя ҳаёлига келган фикрни тилига чиқарди.

- Тўлишиб, оппоқ йигит бўлиб қолибсиз, Санкт-Петербург ҳавоси ёқибди, ака!

- Шунақага ўхшайди... Ўзиям ҳамма ерга мослашаверадиган, ҳамма ер ёқаверадиган йигитмиз-да, Динараҳон!

Азимжоннинг ҳазили Динарани хушнуд қилди, икковлари ўзларини эркин тута бошлашди.

Шаҳар марказидан ўтаётганда Пётр 1 даврида қурилган кўҳна, авайлаб сақланган, шаҳарга кўрк ва тарихийлик бағишлаган биноларни томоша қиларкан, Динара қалбида дунёнинг катта шаҳарларини кўрганда пайдо бўладиган кўтаринкилик, гурур ва иштиёқ туғилди. Янги таассуротлар, завқ-шавқ ўз хатосидан уялиш ва жавобгарлик изтиробини кўмиб борарди.

Азимжон Динарани ўзбекистонликлар турадиган квартирага жойлаб қайтаркан, бир неча кун аввал Динара бу ёққа келаётганини айтганда пайдо бўлган ташвиш бугун катталашганини англади, эртага баттар бўлишини тасаввур қилиб у билан яқинлашиш яхшилик келтирмаслигидан ўйлаб қолди.

Динара хайрланаётганда иш масаласини сўради ва Азимжон эртага пайпоқ тўқиш цехида вақтинча ишлаши, яхшироқ жой чиқса, ўтиб олишини тушунтиргач, ўйга толди: “Ишкилиб, шу билан тинчисин-да!”

Эртаси куни цехга кетишаётганда Динара қутилмаганда гап қотди:

- Ишдан бошқасини ўйламаганингизга энди ишондим!

Азимжон хайрон. Қиз унга синовчан қараб, иккинчи саволни кўндаланг қилди.

- Орамиздаги масофага ўхшаб кўнглимиз ҳам йироқлашиб кетганга ўхшайди, а?

Савол тагдор чиқди. Азимжон кизга муносабатидаги камчиликларни ўйлай бошлади. Миясига келган фикрлар мантиқан нотўғридек, ўзига ёқмасди. Ёш кизнинг катта шаҳарга ёлғиз келиши, унга суянаётгани бу ерда ҳам муаммолар чикариши ёхуд Ойбахор билан муносабатларига раҳна солиши мумкинлиги кўнглини ғаш қиларди.

- Нотўғри ўйламанг, миллионлаб одам яшайдиган, бегона шаҳар ҳаёлпарастларни ёқтирмайди. Бизни тушунадиган одам ҳар қадамда учрамайди. Уларда ройи андиша, ўзбекона бағрикентлик йўқ! Ишни кўпроқ ўйламасанг, пул толполмайсан! Ҳатто оғзингдагини олдириб қўясан!

Динара чурқ этиб оғиз очолмади.

27

Азимжоннинг онаси келиб кетгач, Кумуш билан Ғуломжон жиддий ўйга толишди. Қиз бола севиши, учрашувларга чиқиши мумкин, ҳатто йигити билан аҳду паймон қилади. Бошдан кечганларини унутишгани йўқ. Ойбахор Азимжон билан гапни бир жойга қўйганини эшитишгач, бир-бирларига қараб энтикиб қўйишди.

Илк муҳаббат меваси - Ойбахорни икковлари ҳам бирдек яхши кўришади. Қариндошларникига кетиб, кеч қолса минг йил кўрмагандек соғиниб, тажанг бўлиб қолишади. Дийдорига тўйишгач, жон ҳаловат топади. Меҳригулнинг ташрифидан сўнг, шундай гўзал, ягона қизни Азимжон бағриларида юлиб олаётгандай ғалати бўлишди. Бир-бирларига гапиришмаса-да, кўз-кўзга тушгандаёқ англаб етишди. Бу - ижобий маънодаги рашк! Лекин ҳаётнинг темир қонуни - тўйга ҳам, қизни олиб кетишларига ҳам кўникиш лозим. Бу қонунлар туйғуни эмас, сабр-тоқат, амалий ишни ёқтиради.

Кейинги бир йилда Ойбахорга кўп яхши жойлардан совчи келди, аммо Ғуломжон билан Кумуш қайнота-қайноналикка, қудандачиликка тайёр эмасмиз, Ойбахор ўқишни битирсин, озгина ишлаб, муомалани ўргансин, дея оклик бермай келишди.

Ойбахорнинг сарапжом-саришталиги, фақат ўз ховлисига, маҳаллага ҳам тилла узукнинг олмос кўзидай ярашиб туришини

каттаю кичик яхши биледи. У тегиб кетса, махалла хувиллаб колармиш...

Аммо Абдурашиддан келган совчилар ота-онани шошириб кўйди. Ўқимишли, давлат идорасида ишлайди, ота-онаси ҳам бамаъни одамлар. Ойбахорни ишга жойлашлари мумкин, энг мухими, уни хурмат қилишади. Шу мулоҳазалар юракка чўғ солиб, куёв томонни суриштиришди, натижа улар кутгандан зиёда: Абдурашид катта фарзанд, кейингиси киз, кенжаси ўғил! Абдурашид уйланмай туриб алохида ховлига эга! Ойбахорни беришса, камчилик кўрмай, фаровон яшайди... бошига бахт куши кўняпти!

Шу кунларда қизларига сизлаб муомала қилишяпти! Гуё улар бошқа: катта эхтиромларга арзийдиган одамга айланиб боришаётгандай...

Аммо Ойбахор кайфиятсиз. Ота-она буни хадемай ота уйини тарк этиши билан боғлиқ ўткинчи маъюслигига йўйиб, хотиржам юришди. Аммо Азимжоннинг онаси келиб кетгач, улар ўзгариб қолишди...

Кумуш кечки пайт қизининг хонасига кирди.

- Ўша йигит билан ваъдалашганмисан?! - сўради она қизга сирли тикилганча.

Ойбахор Мехригул келган куни деразадан уни кузатган, самимий аёл! Ойбахорнинг ўғли билан муносабатни айтмай, ўз тилидан гапиришига ишонган, аммо ичкаридаги сухбат тафсилотларидан беҳабарлиги учун хавотирда эди.

- Ойи, - деди у онасига жиддий қараб, - мен бировга ваъда бермаганман!

- Азимжон билан таниш экансан-ку!

- Аммо ваъда бермаганман!

Кумуш қизининг кўнглида бошқа гап борлигини билгач, у томонга яқинроқ сурилди ва бирмунча мулоқимлашди.

- Уни... севасанми, қизим?

Ойбахор хаяжонланиб, бироз чўчиди. Аммо она-бола яқинлигини ўйлаб, ўзини эркин тута бошлади. Бироз уялди, андиша журъатини тўсди. Аммо умр савдосида ҳушёр бўлишни эшитган, китоблардан ўқиган. Онасининг рўнарасидаги диванга ўтирди-да қаддини ростлади.

- Ойи... – деди у кўйлагининг этагини буклаб ўйнарган, - Азимжон акам... у яхши инсон!

Она ўйлади: "Қизим Абдурашиддай йигитга кўнмай, Азимжонга оғиб турибдими, демак, у қиз қалбида аввалроқ яхши туйғу ўйғотолган!"

- Абдурашид ёмон одамми? – атайлаб сўради Кумуш.

Ойбахор сал довираб қолди, аммо ўзи қўлга олди.

- Бир-икки марта кўчада кўрганман холос, аммо Азимжон акамни яхши биламан...

Она қизнинг Азимжонга муносабати ҳақидаги тахминлари тўғри чиқаётгани учун уни тинглашга қарор қилди. Ойбахор жимликни бузиб, фикрини давом эттиришга мажбур бўлди.

- У киши маълумотли, тарбияли йигит...

- Яна нимаси бор?

- Отаси ўтгандан кейин оилани боқиш учун Россияга кетган.

- Яна нима биласан?

Қиз севгисини билдириш мавриди келганини тушуниб, онасига қараб дадилланди.

- У мени севади!

Она синчковлик билан кулимсираб, қизнинг ёнига ўтди ва кўлидан ушлади ва меҳрини кўрсатмоқчидай кафтини силади.

- Ҳамма билганинг шуларми?

Ойбахор бир неча лаҳза ўйланиб турди-да, аввал кулимсиради, сўнг юзини сал четга буриб:

- У дадамларга ўхшаган яхши одам!

- Аниқ биласанми?

Ойбахор отасига ўхшаган яхши одамни севганидан Кумуш шундай севиндики, ота ва қизга бўлган муҳаббати икки чандон ошгандай бўлди! Қизини бағрига босиб икки юзидан чўлпиллатиб ўпгиси келди-ю, суҳбат чегарасини бузмаслик учун ўзини босди.

- Биламан, ойи, биламан! – деворганини билмай қолди қиз. Она "Ҳаммасини энди билдим!" дея қизнинг қўлини каттиқроқ қисди.

Ойбахор бўй ета бошлагандан бери Кумуш қизлар йигитларни яхши билмаслиги, уларнинг кўнглида нима бору, қизларга қандай фикрда, қанақа йигит билан турмуш кўрса бўлади-ю, қай бири номуносиблиги ҳақида кўп ўйлайди. Айниқса, йигитларнинг қадди-қомати, озгина чиройига учиб, ҳеч қанча ўтмай уларнинг бевафолигидан нолиб, камситилган ва хўрланган қизлар ажрашиб

кетяпти. Энг ёмони, шуларни кўрган кизларнинг йигитларга хуши кетаётганига бешбаттар хайрон қолаверади. Лекин Абдурашиднинг совчилари келиб кетганидан бери онанинг тилидан бол томади. Ўқимишли, ишли дея унга розилик бериш ҳақида гапираверади. У дастлабки кунларда кизи уни маъқул кўришига ишонганди. Аммо Мехригул келиб кетгач, фикри ўзгарди. Абдурашид куёвликка канчалик муносиб бўлмасин кизининг кўнглига кулок солиш зарурлиги ҳақида эри Фуломжонга билдирмай ўйлай бошлади. Ҳозир тахминлари тўғри чиқаётгани бир томондан хурсанд килаётган бўлса, иккинчи томондан қайғуга соларди: Фуломжонга Абдурашид биринчи кунёк маъқул келган, ҳатто деярли бир қарорга келиб қўйганди. Энди Фуломжоннинг Азимжон ҳақидаги фикрини ўзгартириш учун исбот етарли! Аммо бу ҳақда ҳозирча Ойбахорга билдирмай тургани маъқул. Кизини яхшилаб синовдан ўтказиб олади.

- Гаплашиб юрганмидинг?

Ойбахор онанинг қиёфасида билинар-билинмас норозилик сезиб, хушёр тортди. Аммо бахтли турмуш учун мос инсоннинг зарурлиги ҳақидаги устоз гапини эслади-да, хато қилмаганини ўйлаб, юрагида дадиллик уйғонди, боягина руҳиятида туғилган гуноҳкорлик ҳисси йўқола бошлади.

- Унақа гап йўқ, хотиржам бўлинг!

- Даданг Абдурашидга берамиз, десалар қаршилиқ қилолмайман!

Киз бирдан чўчиб кетди. Эртагаёқ тақдири ҳал бўладигандай ваҳимага тушди. Хаёлини йиғишга қийналар, иродаси тўкилаётганга ўхшарди.

- Отам кўнглимга қарайдиларми ё қўй сотгандай барака қиладиларми?!

Она бу гапни кутмагани учун қаҳ-қаҳ отиб кулиб юборишига бир баҳя қолди. Ўзини босиб, мийиғида кулди.

- Ахир, - давом этди Ойбахор, - турмуш қурадиган мен-ку! Кўнглим сязларни қизиқтирмаса, мен билан гаплашиб нима қиласиз, бўйнимдан боғлаб уникига жўнатиб юбораверинглар...

Она сергак тортиб, кизининг дунёқарашини ўсганидан севинди. Унга ёш деб қараш мумкинмаслигини бир лаҳзада тушунди. Бирок ота фикрини ўзгартириш учун бу жиҳатлар камлиги онани қайғуга ботирарди.

- Ҳозир тигиз давринг, тезрок ўйлаб кўр! Ким ўз боласини кўйдек сотади? Отанг оиламиз бошлиғи, “Қизим бахтли бўлсин, кийналмай яшасин!” деб ният қилади, хотиржам бўл, сенинг розилигингсиз фотиҳа берилмайди! Азимжон ҳақида ҳам гапирганман, аммо дадангнинг фикру хаёли Абдурашидда!

- Нега – Ойбахорнинг кўзлари чакнаб кетди,- Азимжон акамга чап кўз билан қарайдилар?

Қиздаги алам ва норозилик онани ҳайрон қолдирди.

- Қизим, - деди у хазинлик билан, суҳбатга нукта кўймоқчилигини сездиргандай, - майда-чуйдалар билан оила бошидаги эркакни чалғитиш ярамайди. Сенга маслаҳатим, иккаласини яхшилаб тарозига сол, шундай ўйлагинки, кейин афсус қилмагин!

- Ҳўп, ойи...

Кумуш кизининг гапларидан қанчалик кўнгли кўтарилган бўлса-да, унга билдирмади. Айниқса, айрим кизларга ўхшаб, “Азимжон акамни жонимдан ортиқ севаман, шунга бермасанг, тоқ ўтаман ё ўзимни дарёга ташлайман!” дейиш у ёқда турсин. кўзларида муҳаббат алангаси ловуллаб турса ҳам бирор марта “Севаман!” демади. Андиша ва хаёси онага тортганидан боши осмонга етди.

Киз хонасига кириб кетгач, ўй-хаёлларга берилди.

Кумушнинг наздида, аёл – эрисиз туролмайдиган бўлса ҳам унга “Севаман!” деб айтиши шартмас. Ёлғиз қолганда ҳам бағрига отилса, хаё пардаси кўтарилади!. Ҳатто вужудини ёндирган эхтиросни кўз орқали билдиришни ўзига эп кўрмайди!

Эркак иш ё сафарга кетганда аёл унинг эсон-омон қайтишини Худодан сўраб кутиши керак! Қелганда чарчоғини ёзадиган таскин гаплар билан сийлаши, суйган овқатини дастурхонга қўйиши лозим. Ҳар қандай шароитда ҳам эрининг кийимлари ювилган, дазмолланган бўлиши шарт, эрни ишга қайфиятсиз жўнатиш ҳақорат билан баробар. Болаларида унга нисбатан меҳр ва эхтиром уйғотиши зарур. Булар “Мен сизни жонимдан ортиқ севаман!” дейиш ёки кучоғига ўзини отишдан кучлироқ таъсир қилишини эркак олиб берадиган совға-саломлар ва бағрига босишлар билан ўлчаб бўлмайди.

Ғуломжон сафарга кетганда Кумуш жавонни тартибга келтириш баҳонасида унинг қуйлагини олиб, ҳидлаб бағрига босган

ва пичирлаб дуо ўқиганини Ойбахор кўп кузатган! Онасининг эрига соғинчини ҳавас қилган: “Дадам меҳр ва ҳурматга, онам эса севишга муносиб!” дея завкланиб кетарди.

Она суҳбатларида яхши инсон, эр ва ота ҳақида гапиргудай бўлса, барча мисолни Ғуломжондан тополгани Ойбахорни хайратда қолдирарди. Ва қизида ҳаминша яхши таассуротлар қолдирарди...

28

Азимжон фарғоналик аёллар сардори Мунаввар опанинг бир неча марта хизматини қилган, муҳим ишларида елка қўйган. Кўча ичганининг кўнглида бор, деганларидек, у Азимжоннинг Динарани пайпоқ тўқиш цехига ишга жойлаш ҳақидаги илтимосига йўқ деёлмади.

- Қунти яхшими? – деб сўради, холос. Азимжон кафилман дегандай жавоб бергани учун Мунаввар опа катта бошлиқ Георгий Петровичдан сўрамасдан:

- Эртага келаверсин! – деди.

Динара Азимжоннинг танишлари туфайли водийлик аёллар билан ишлаётганидан боши осмонга етди. Азимжоннинг ҳеч нарсани ўйламасдан фақат яхши ишлаш, бошлиқ топшириғини сўзсиз бажариш лозимлиги, бу ердан кетса иш топиш қийинлигини тушунтирди. Цехда ўзи тенги битта киз онаси билан бирга ишларкан. Қолганлари ўттиз-қирқдан ўтганлар. Ойласи, тирикчилиги учун пул жўнатиш илинжида. Динара дастлабки кунларда шиддат билан ишга киришди. Ишдан кетиш – Азимжондан узоклашиш, ҳатто эътибордан қолиш билан баробарлигини яхши тушунарди. Мунаввар опа ўн кунча кузатди. Ҳаракати, зехнини кўриб, ўзига яқин ола бошлади.

Аммо ўн кундан кейин иш пайтида Динара оғир чарчоқ ҳис қилди, иш кунни зерикарли туюлаверди. Ишдан чиқиб, квартирага шошади. Овқатланиб, озгина телевизор кўради-да, кушдай енгил уйғониш илинжида донг котиб ухлайди. Ҳар нечук ёш бўлгани учун ният қилгандай тонг оттиради. Аммо тушдан кейин чарчоқ енга бошласа, дангасалиги хуруж қилади. Ота-она қарамоғида қийинчилик кўрмагани учун узоқ ишлолмайман дегандай хулосага кела бошлайди. Ҳатто Азимжондан бошқа иш топиб беришни илтимос қилмоқчи бўлади. Аммо ёнидагилар кунт билан ишлаётганини кўриб тилини тияди. Дам олиш кунлари кўча

айланишдан кечиб, тўйиб дам олишни афзал кўради. Ҳатто Азимжон акаси билан учрашиш ҳам кўнглига сиғмаётгандай.

Булардан ташқари, уни бошқа муаммолар уйқусини кочириб, юрагини сиқади. Она-онаси у ҳақда қандай фикрда, қаерларни излаётган экан: қариндош-уруғлари ўғрилигига тўла ишониб, ота-онасини таъна-маломатга кўмиб ташлашгандир?

Сабинага манзилини айтмаган, ота-онаси излаб қийналса, “Санкт-Петербургга кетаман!” дегандай бўлувди” дейишнигина тайинлаган. Бу ерда ҳам ҳақиқий манзилини яшириб юрибди. Лекин ҳаёти билан на ота-онаси, на танишлари қизиқмаётгани алам қила бошлади. Цехдаги аёллар ҳафтада икки-уч марта уй билан гаплашади. Ҳол-аҳвол сўрашади. Тинчлик ва хотиржамликни билиб, қувонч билан ишга киришади. У эса биров сўрамаётганидан озурда. Ҳатто Азимжон кўнғироғини дариг тутади. Динаранинг юраги сиқилиб, ўзини деразадан ташлаворғиси келади. Оиладаги фаровон ҳаётни кўмсаб, баъзан кўзига ёш олади. “Тинчликми?” дейишса, “Онамни соғиндим!” деб уят ва номус аралаш юзини беркитади. Ўзини бирдан камокка тушгандай, нотавон сезади.

Бундан ташқари, дугоналарини кўмсайди. Айниқса, бирга катта бўлган синфдошлари жуда беғубор ва самимий қизлар. Улар билан кечган дамлар энг тоза, булоқ сувидай беғуборлигини хис қилган сайин соғинч юрагини куйдиради, давоси – юртга қайтиш эканини ўйласа, орзиқиб кетади!

Азимжон унинг кўнғироқларга “Ишдаман!”, “Вақт йўқ!” деб жавоб берса, баттар сиқилади, “Бу ерга келиб хато қилибман!” дея афсус-надомат чекади. Минг уринмасин, бошқа иш тополмайди, нишламай юролмайди. Цехдаги хотин-қизларга ўхшаб, “Мехнатга кўникиш, қийинчиликка чидаш оркали вазиятдан чиқаман, бу йўлга ўзим кирганман!”, дея хулоса ясайди.

Рухшунос муаллимаси: “Оғир вазиятдан тезроқ чиқишни истасанг, айбни ўзингдан қидир!” деганини эслаб, хатоларини таҳлил қилади. Ота жазосидан кочиб, тақдир жазосига гирифтор бўлди. Ертўлада, тонгдан шомгача нур кўрмай қулдек ишлаш қайси жаҳаннамдан кам?! Бундай жазога ота-она, бувини норози қилган кизгина муносиб! Отасининг оёқларига йиқилиб, узр сўраб, бизнес ҳамкорлар топса бўлмасмиди? Ёки Рустам акасининг ёнига кириб, пулни пулга уриштира озу қилгандай бойвучча хотинга айланарди-ку!

Бегона юртда Худоёрхоннинг эркаси бўлса ҳам шароитга кўнишга мажбурлигини ҳаёт, шароитнинг тигизлиги кўрсатиб кўйди. Танасида тоқат, ғайрат пайдо бўлиб, қийинчиликларга кўника бошлади. Ишхонасига келган жухуд азайимхон билан пичирлашиб, вазиятдан чиқиш ва Азимжон билан муносабатларини иситадиган йўл қидирди. Секин-аста чарчоғи ёзилгандай бўларди. Шундай кунда Азимжон унга қўнғироқ қилди.

- Ассалому алейкум, акажон! - деди у кувноқ кайфият билан.
- Ваалейкум... ишдан кейин кўришсак бўладими?
- Албатта, сизнинг сўровингиз мен учун буйруқ, акажон!
- Соат олти-ю ўнда цех ташқарисида кутаман!

Динара учрашувни анчадан бери орзулар ва унга жиддий тайёргарлик кўрарди...

Азимжоннинг аввал қалбига, кейин кўйнига киришишни режалаштиргани учун учрашиш таклифини эшитгач, кувониб кетди. Аёллар хонасига кириб, пардоз-андозни роса ўхшатди ва... жухуд азайимхонга тайёрлатган иситмани чўнтагига солди. Ўзини Азимжонни чин юракдан севадиган, тақдирини у билан боғлашдан бошқа нияти йўқдай кўрсатиш учун режалар тузди.

Йигит машинага суянганча кутиб олдию, оғзи очилиб қолди. Динара баҳорда очилган гулдай табассум билан чиқиб келаркан, у хайрат ва таажжуб билан кўл берибгина қолмай, белидан олиб сўрашганини, машина эшигини очиб уни таклиф қилганини, ҳатто Динаранинг жухудга тайёрлатган иситмасини чўнтагига солганини билмай қолди. Юрагини қайноқ туйғулар қоплаб, қизга меҳри уйғонди...

У асли, киз машинага ўтиргандаёқ онаси чақиргани, уйга кетиш режасини айтмоқчи, сўнг дуч келган автобус бекатида уни қолдирмоқчийди. Аммо киздаги ўзгаришлар шошириб кўйди. “Наҳот, ўн кунда шунча ўзгарса?!” дея таажжубда қоларди.

Пирожний еб, кофе ичишди. Шаҳар айланишаркан, Азимжон киздан ажралгиси келмасди. Динара уятчан гўзалдек қимтинибгина ўттарди. “Аввал ҳам шунақамиди ё бу ерда ўзгардимми?!” – ўйлади Азимжон.

У гавжум кўчалар, бекатлар, турар-жой массивларида мижоз кутарди. Ҳозир кизни айлангиришдан бошқа ширин орзуси йўқдай, пул топиш хаёлига келмайди, маст одамдай унинг айтганини буйруқдай бажариб юрибди...

Хар куни эллик долларча ишламаса уйга кирмасди, бугун ярмини топган бўлса ҳам қиз билан учрашганидан хурсанд. Уни уйига ташлаб, эрталаб олиб кетишга ваъда берди. Қизнинг айёрони иршайишини тушунмади...

Эрталаб наридан-бери нонушта қилди-да, ташқарига отилди. Гараж олдида калит истаб чўнтакка қўл солди. Ажабо! Қумга ўхшаган майда нарсалар бармоқларига тегди. Қаердан келганини билмай, хавотир билан чўнтагини ағдарди...

- Бу ишни ким қилиши мумкин? – тапвиш билан ўйланди у, сўнг квартирадаги шерикларни кўз олдидан ўтказди. Ҳаммаси ўз иши билан банд, уларга бу ишдан нима наф? Бирдан Динара билан сўрашганда қўлини чўнтагида сезганини, буни бир лаҳзада унутганини эслаб, юрагига хавотир оралади, паст овозда сўқинди. Уйга кириб ёмонликни кесадиган дуолар китобни бир неча марта ўқиб енгил тортгач, катта йўлга бурилаётганда Динара қўнғирон қилди, аммо у телефонини ўчириб қўйди...

Азимжон аваал назарига кирмаган муаммолар бошини қотираётгани, бундан кейин ҳам кутилмаган ишлар йўлидан чиқишини ҳис қилиб мийиғида кулди. Лекин хайрон: Наҳотки Динара ўз ниятига нопок йўл билан эришмоқчи? Ойбахорни севган одам Динарани севолмаслигини англаш учун олимнинг қалласи керакми?!

Азимжон, Динара Санкт-Петербургга оддий сабаб билан келган бўлса, ўзи айтади. Яшириладиган сабабни айтмайди деб ўйлаганди. Шунча кун ундан садо чикмагани учун ўз фикри тўғри чиққанини ичида тасдиқлади. “Ота-онаси бойвачча одамлар – ўйлади у, - ҳорижда пул ишлашига мухтож эмас. Иккинчи масала шуки, Динара берган пулни нега онаси сўраб олди? Бу ёғида ҳам жумбок!”

Азимжон масалага ойдинлик киритиш учун Динара билан кечки пайт учрашди. У доводи раб қолди.

- Ота-онамга айтмай келганман! – деди дадиллик билан.

- Нега, уларнинг қарамоғидасиз-ку?

- Айтсам, қўнишмасди!

- Қочиб келгандай туюлаяпсиз, тўғрими?

- Э, ногўғри фикрга борманг, вақти келса тушунтирарман!

Азимжон оилада чигаллик борлигини тушунди. Бу ерда эридан ажраган, эркин яшаб ота-онаси билан келишолмай ёки қарзга ботиб

колганлар талайгина. Эри ё кариндошлари билан бақамти пул жамғараётган покдомон аёллар ҳам кўп, аммо улар кўпинча муаммоли аёллар соясида қолади...

Динаранинг жавоби муносабатларига нуқта қўйиш ё оддий танишдай гаплашиб юришларини тақазо этадиган эмасди...

Азимжон Пушкинодаги дачага мижоз олиб кетаётганда Ўзбекистондан кўнғироқ қилишди. Яхшиямки дачага яқинлашиб колганди. Мижозларни ташлади-да, дарров кўнғироқ қилди. Ойбахор экан! Шўшганча саломлашиб, хол-аҳвол сўради. Соғингани, айтиб улгурмай киз уйдаги вазиятни айтиб йиғлаб юборди.

- Йиғламанг, асалим! – деди у қизнинг табиатини тушунгани учун дарров юпатишга ўтди.

- Ойим иккаламиз ялинсак ҳам дадамни фикридан қайтариб бўлмаяпти. Ўзингиз келиб, одам жўнатсангиз?...

- Бугуноқ тоғам билан маслаҳатлашаман! Сиз сиқилмай турунг, Худо хоҳласа ҳаммаси биз орзу қилгандай бўлади...

- Тезроқ, ака...

29

Эр-хотин дардини бировга айтолмайди. Бу кўргилик ўлганнинг устига тепгандай таъсир қилган! Раҳмонга бир кунга уч кути сигарета етмайди, тонг отмай уйғонади, қайтиб ухлолмайди, гоҳо тушликда тўйгунча ароқ ичади, кечкурун зора уйкум келса деб телевизор кўради, умрида китобга қарамаган одам хотини ўқиган китобларни варақлайди. Аммо асаби жойига келиш ўрнига баттар бўлади. “Қиз болани урмаслигим керак эди, - ўзини айблайди Раҳмон, - бир шапалок урганим оғир ботиб, қаерларга кетдийкин, ишқилиб, ёмонларнинг қўлига тушмаган бўлсин!” Кун ўтган сайин хаёлига хунук фикрлар, фаразлар кела бошлади.

Эр-хотин айбни бир-бирига тўнкаш билан муаммо ечилмаслигини тушунишгач, қизни маҳалладаги дугоналаридан, гуруҳдошларидан суриштира бошлашди. Аммо тайинли маълумот олишолмади. Асаблари толиққан, Раҳмоннинг таъналаридан тўйган Малоҳат фолчига бориб ром очирди.

- Қизинг эсон-омон, аммо узоқда, - деди у тошларини ҳар хил шаклда жойлаштираркан, - ишонган одами билан, тезда қайтиб келади, сабр қил...

Кўнгиллар бироз таскин топса ҳам юрак қоронғи..

Кутилмаганда халқаро аэропортда ишлайдиган узок қариндошлари Фарҳод фотиҳага келди-да, Раҳмонжонга аэропортда Динарага ўхшаган кизни кўргани, аммо гаплашолмагани, ўша чиндан ҳам Динарами дея сўрамоқчилигини айтганда ота-она кизлари топилгандай севиниб кетишди. Дўстдан кўп душман дегандай ичкарига бошлади ва киз ўн кундан бери йўқлиги, аммо қидирувга беришдан номус қилишаётганини айтишди. Ва қандай кийимда кетганлигини тушунтирди.

- Аниқ ўша! - деди Фарҳод шошилганча, - кўзлари гуноҳкордай боқарди, ҳорижликлар билан ишни яқунлаб, уни кидирдим, у учиш майдонига чиқиб кетган экан...

- Илтимос, Фаҳроджон, - деди Раҳмонжон ялингандай бўлиб, - янаям анигини билайлик!...

Фарҳод ҳамкасбларига кўнғироқ қилгач, кўп кутмади. Динара ҳақидаги аниқ маълумотлар уларни хайратга солди...

Фарҳод бу ҳақда бировга гапирмасликка ваъда берди. Уни кузатишгач, эр-хотинни ҳам босди: нега кетган, нима иш қиляпти, тинч-омонми?!

Саволларга жавоб топиш керак!

Бир ҳафта давомида Санкт-Петербургда ишлайдиганларнинг оилаларидан уларнинг телефон рақамларини олиб, кўнғироқ қилишди. Аммо у ердагилар Динара ҳақида маълумот айтишолмади.

Ота-она қидиришни вақтинча тўхтатишди. “Балки ўзи кўнғироқ қилар!” деган фикр ҳам таскин берди. Аммо кўнгил ғаш, кулоқ телефонда. Ҳар лаҳза “Қизингизни Санкт-Петербургда кўрдим, бир чиройли ишляпти, хавотир олманг, у сизларга салом айтди, бир икки ойда келиб қолади!” деган хабар кутишади... Аммо кўнгил ғашлиги асабнинг эгови. Ёлғиз қолишганда “Янги гап йўқми?” деб бир-бирларидан сўрамоқчи бўлишади. Аммо ўртада пайдо бўлган жарлик журъатни емирган, уларни соков қилган. Нонушта тугаса, ишга кетишади, эр кечликни ҳаммадан кеч-баъзан ярим кеча, гоҳо соат 10-11да ейди. Сухбатлар барҳам топган, Динара ҳақида гапириш – шармандалиқдай туйилади.

Раҳмон қариндошлари билан учрашмасликка уринади, кўришиб қолса, салом-алиқдан нарига ўтмайди.

Овсинлар чекка-чеккада пичир-пичир қилишса, Малоҳат кайсиниси нимани чайнашини тахминан биллагани учун эшитмаганга олади.

Ишхона ёки маросимда Динара ҳақида гап очилса, “Тошкентдаги қариндошимизнинг дизайн марказига иш ўргангани кетди!” дея бемалол гапиришга одатланди. Кунлар ўтиб, хотинлар ғийбатини қиздирадиган бошқа воқеалар кўпайди-ю, Динара кун тартибидан тушди, аммо одамлар тинч турармиди?...

* * *

Азимжон Ойбаҳор масаласида яна тоғасига гапиришга тортинди. Нонуштадан сўнг кўчага чикди.

Телефонни онаси кўтарди. У ҳаммасидан хабардор экан!

- Қизнинг онаси билан гаплашдим, - деди Меҳригул хотиржам.

- Қачон? – шошганча сўради у.

- Кеча оқшом, эри уйда экан, қўшнилариликка чақиртирдим.

Биз тил топишдик ва унга қизини Абдурашидга унаштирмаслик учун нима қилиш лозимлигини ўргатдим.

- Ростданми, ойи? – Азимжон севиниб кетди.

- Хотиржам бўл, сен келгунча Ойбаҳорни ҳеч қаерга беришмайди...

Улар кейинги ишларни кенгашиб олишгач, Азимжон яхши кайфият билан ишга киришди... Ойбаҳор хаёл осмонида ёрқин юлдуздек нур сочиб, сирли табассум билан Азимжонга куч ва ғайрат берарди. Кўпроқ ва тезроқ пул топиш иштиёқини қалбига солаётгандай бўларди...

Азимжон ёшлар билан гавжум кўчаларда одам ташийди, жуфтлашиб сайр қилаётган, боғларда бир-бирларига эркаланиб дам олаётган, кафеларда кофе ичишаётганларини кўриб дилида соғинч алангаси ёнади.

Улар ўрнида Ойбаҳор билан ўзини тасаввур қилиб, уйга кетгиси келади. Аммо иложи йўқ. Шаҳар чеккадасиги кафега боради-да, дераза томонга жойлашиб, хаёл суради: Ойбаҳор келинлик либосида хаёл чўққисига учиб келади ва нозик бармоқларини Азимжонга узатади, икковлари етаклашганча, дўстлар қуршовида “БАХТ ҚАСРИ”га яқинлашиб, юраклар хапrikaди...

Гоҳо ҳовли супураётганини тасаввур қилиб, муштипар онасини бахтиёр кайфиятда кўрди. Шудай хаёллар, беғубор ва дилкаш тасаввурлар ҳаёт мазмунига айланди. У Динаранинг кўнгирокларига жавоб бермади. Кечқурун квартирасига излаб келса, илтимосига кўра, шериклари “Ишда” дейишарди...

* * *

Динара меҳнат ва бир хил кун тартибидан ҳориб кетди. Ҳатто кайфияти, асабларига оғир ботди. “Бор-е!” деб кетворай деса, қаёққа боради?! Уйда ўғирлик қилган, ота-онасини алдаб, енгиб ташлаган! Тавба-тазарру қилиш ўрнига ёлғон билан вазиятдан чиқди, аммо нажот йўлига эмас, хатолар устига хато қўшадиган боши берк кўчага чиқди-ку?! Бу кўчадаги меҳнат ва маънақат унинг ҳаётини ёруғликка бошлай оладими? Ҳозирча миясида адолат йўлини кўрсатадиган фикр йўқ! Тўғри йўл кўрсатадиган Азимжон бир ойдан бери ўзини кўрсатмайди.

Ниҳоят, кеча ишдан қайтаётганда Азимжонни кўриб қолди, йўл ўргасига чикиб уни тўхтатди.

Азимжон машинани четга олди.

-Бу ерга Сизни деб келгандим, сиздан кўнглим қолди, уйга кетаман. Охирги илтимосим: мени қузатиб қўйсангиз!

Азимжон қиз ёлғон аралаштираётганини тушунди.

- Рост гаплашайлик, Динарахон!

Қиз ажаблангандай унга қаради.

- Кечиринг, Динарахон, фақат мени ё севгини деганингизда ўз уйингизда ўғирлик қилмасдингиз, бу ерга қочиб келмасдингиз!

Динара саросимага тушди. Азимжонга қаролмай, янги макрни ишга солди.

- Ҳаммаси сизни деб бўлди. Ёрдам бераман деб...

- Менга ўғирлик ёрдамнинг кераги йўқ эди!

- Нима қилай, севардим-да! – айёрона жилмайди у. Азимжоннинг жаҳли чиқди. Шу пайт Динара боядан бери дилига туккан саволни берди.

- Бу гапларни каердан билдингиз, балки ёлғондир?

- Узун кулоқ эшитамиз-да...

Динара ичидан зил кетди (Назиҳа эшик ортида эшитган!). Ўтирган жойида ўзини ушлашга ҳам тоқати қолмаётганди.

- Беш юз деб, ўн минг доллардан зиёд пул ва тилла буюмлар олгансиз. Менга ёрдам баҳона экан-да!

Динара уят ва исноддан кўзига ёш олди. Қайноқ томчилар, бир-икки қараб қўйиши эса, “Қисмат шу экан, ёрдам беринг!” деётгандай бўларди. Динара ва Азимжон икки олам одамлари эканини тушуниб, уни деб энг яқин дугонаси билан юмталлашиб, тескари бўлгани, пул ва тилла ўғирлагани ва Санкт-Петербургда келгани кўксини аччиқ пушаймонга тўлдирарди. Қолаверса, Азимжонга бўлган туйғулари илк муҳаббат эмас, Ойбахор унинг калбини забт этолганидан куйиб, ғашни келгани учунгина унга интилгани маълум бўлди. Бу хато ва ҳасад қимматга тушгани алам киларди.

Азимжон бирдан унга қаради ва:

- Мени кечиринг, Динара! – деди ўйчан ва ташвишли қиёфада, - мен, уйдан пул ўғирлаб, ота-онасидан қочиб юрган, севганини алдаган киз билан тақдиримни боғламайман!

Муносабатларга нуқта қўйишдек оғриқли ҳодиса бугун рўй бергани уни сескантириб юборди. Ўзини ёлғиз, нотавон, ташландик одамдай ҳис қилиб, яна кўзига ёш олди.

Азимжон машина балонлари, қанот ва таг қисмларини кўздан кечириб, “Тезроқ кетсайди!” дегандай Динарага бир-икки қараб қўйди. Қиз бир неча дақиқа жим тургач, ўзини оқлашга кўзи етмай машинадан тушди. Азимжонга бир марта қовоқ уйиб қаради-да, таксида кетиб қолди. Йигит кизни тушунмай, таажжубда қолган бўлса ҳам ниятига етганидан қувонди...

Динара ўн кун қорасини кўрсатмади. Ўн биринчи кун кутилмаганда қўнғироқ қилиб, зарур гап айтмоқчилигини билдирди.

- Телефонда айтаверинг, узоқдаман? – сўради Азимжон.

- Севгилингиз Ойбахор ҳақида муҳим гап бор!

Қиз нохушлик, ҳақоратли оҳанг билан сўзларди, юраги сиқилган Азимжон кечки пайт ўтган сафарги жойда учрашишга ваъда берди.

Азимжон учрашувгача дили хира, асабини кемирадиган ғашлик билан юрди. Кўнглига нималар келмади дейсиз? “Ойбахор - коллежни битирган, деярди норасида, душманга қурол бўладиган қандай айби бор?! Қизлар бир-бирининг сирини билади, дўстлашиб юрганда индамайди, ораси бузилса, бу сирни унинг душманига

сотадилар!” Азимжон Ойбахор ҳақида ёмон гап (гарчи уни Динара тўқиса ҳам) эшитишни истамайди, агар эшитса, чўғ латтани куйдиргандек, ёмон гап икки дилни боғлаб турган муҳаббат риштасини узадигандек юраги ғам-андух, хавотир билан тўлади.

У учрашувга белгиланган вақтдан олдин келди. Қиз эса ярим соат кеч - Азимжон зерикиб, қизнинг атайлаб қадрини ошириш, Азимжонни ҳаяжонга солиш учун учрашувни орқага сураётганини тушунган кўйи - асаблари қақшаб турганда макр-хийла уфуриб турган башарасини тулкига ўхшаб ликиллатганча, қошларини чимириб йўл четида пайдо бўлди.

Азимжон ғазаб билан “Нокиа” диктафонини ёқди... Сўнг кўли билан имлаб, уни машинага таклиф қилди.

- Қулоғим сизда! - деди у салом-алиқдан сўнг.

- Бирдан ёмон гап эшитиб, юрагингиз ёрилмасин, деб гапнинг учини чиқармоқчиман!

- Гапираверинг, сиздан кўп гап кутса бўлади! – Азимжон зарда аралаш гапиргани учун кўполроқ эшитилди.

- Энди менга қизиғи йўқ. Билиб қўйинг, Ойбахор сизга муносиб қиз эмас!

- Нега шундай ўйлайсиз?

- Мен ўйламайман, ўзи шунақа!

- Қандай, масалан?

- Ойбахор – бузук, беномус, шарманда!

Динара янги, ёмон хислатини намоён қилаётганини, юрагида анчадан бери яшаётган ҳасад ва ичқоралигини лоп этиб кўрсатганини тушунмади..

- Қаердан биласиз, мен ҳайронман?

- Ишончли одам айтган!

- Уни танийманми?

- Ҳа!

- Ким?

- Боҳор ака!

- Қайси Боҳор? – Азимжон савол берди-ю, бирдан эсига тушиб колди... – ҳа... уми?

- Ойбахорингиз у билан Карим фермернинг шийпонида бир кеча қолган, қизиқсангиз числосини, гувоҳларни ҳам айтади. У сизни бахтсиз қилишдан бошқага ярамайди. Энди бошқа гапим йўқ, Хайр!

Азимжон бирдан ғазабга тўлди. Алами тошиб, ичидан ёкимсиз тўлкин тепага қараб отила бошлагач, кўз олди қоронғилашди. У Ойбахордан кўнглини қолдирадиган ёмон гаплар кутган, аммо бунчалик бемазасини хаёлига келтирмаганди. Унинг гаплари биргина Ойбахорни ёмонлаш, ерга уриш воситаси эмас, Азимжоннинг юрагига санчилаётган ханжар ҳам эди. У титраб кетганини билдирмаслик учун кўзларини юмиб ерга қаради-да, тишини тишига босди.

- У ёқда гапингизга жавоб берасизми? – деди ғазабдан чақнаган кўзларини чақчайтириб, - агар ёлгон гапирган бўлсангиз, шармандангизни чиқараман!

- Нега бундай деяпсиз?

- Ойбахор, - деди Азимжон кўрсатгич бармоғини осмонга ниқтаб, - бундай оғир вазиятга тушмайди, тушиб қолса, эсон-омон чиқишни билади. Каратэ клубига қатнаб, вилоятда иккинчи ўринни олганини яхши биласиз, тўғрими?!

Динара кип-қизариб кетди, гапиролмади. Сукунат - Азимжон юрагидаги ханжарни суғуриб, Динаранинг кўксига санчаётган эди. У ранги оқариб, кўркувдан титраб, Ойбахорнинг номусига тегишни буюртма бериб, катта хато ва гуноҳ қилганини англаётган бўлса-да, алам туйғуси устун келишга уринар, шайтондай курашга ундарди.

- Мен жавоб бермайман!- дея хўроздай чираниб ғўдайди Динара, - зоти пастларга шармандалик айбмас! Боҳор ака ҳаммасини билади! Ўқиган одамсиз-у қизларни билмайсиз! Ҳеч бўлмаса севган ойимчангизни билиб олинг, бир умр алданиб ўтманг деб айтдим, холос!

Азимжон жаҳлини босиб, диктафонни ёқди, унга айтганларини эшиттиргандан сўнг қиз “Менга душманлигингизни билмаган эканман!” дея нафрат билан қаради-да, машинадан тушди. У одамлар дарёсига қўшилиб кетмоқчи бўлиб турганда Азимжон ҳам машинадан тушди.

- Тўхта! – деди бирдан сенлашга ўтиб, унга ғазаб билан яқинлашаркан, - бу гапни исботлаб бергунингча бирор жойда гапирсанг, тилингни суғуриб оламан!

- Исботласам-чи? – қиз энгиб ташлайдиган дадиллик ва жасорат билан.

Азимжон Динаранинг гаплари - ҳасад ва ичқоралиқдан бошқа нарса эмаслигини, нияти ёмонлигини сезган лаҳзадан бошлаб,

Ўзини қўлга олган бўлса ҳам ҳозир юраги зил бўлди.. Танаси бўшашди. Хаёлидаги саволларни қувиб чиқаролмай қолди: “Ҳар қандай ёлғон тагида ҳақиқат элементлари бўлади!” дейишади. Бу гапни бутунлай тўқилмаган, нимагадир асосланган, деган фикр уни ларзага солаётгани!

- Иботласанг, ихтиёр ўзингда, дайди итдек кетаверасан, тушундингми?!

Динара унга бир қараб, боядан бери уни исканжага олаётган нафрат ва қадрсизлик туйғуси катталашаётганини сизди ва одамлар дарёсига қўшилиб кетишдан бошқа чора тополмади...

Азимжоннинг ғурури азият чекиб, юрагини изғирин қоплади. “Баҳор – пул учун ҳар ишга қодир! Ойбаҳор шунга йўл қўйдимикин?!” деган савол покиза туйғуларини жароҳатлади, ишончини емиргандай бошини айлангирди. Машинага ўтиргиси келмай изтироб исканжасида у ёқ-бу ёққа юрар, фикрини жамлашга кучи етмасди. .

Толиқиб ўриндиққа ётди: “Динара нақадар ёвуз, ваҳший зот-а?! Юракка ханжар санчганини билармикин?” Унинг кўкси ёқимсизлик билан тўлди, сўнг вужудининг аллақасерида нимадир “чирт” этди. Кейинроқ билди: Динара билан уни боғлаган яқинлик риштаси узилган эди...

Кўзи илиниб туш кўрибди. Динара осмондан калхатдай учиб келармиш-да, унинг кўксига ўқ отармиш. Кўкраги илма-тешик, танаси зиркиради... Биров елкасидан силтаб уйғотиб юборди, караса, милиционер!

- Гражданин, - деди у мовий кўзларини унга қадаркан, - бу ерда ухлаш мумкин эмас! Дарров машинани олинг!

Жаримадан чўчиган Азимжон шопшанча тўғрига ҳайдади ва миждоз олиб шаҳар ташқарисига кетди...

Кўзлари йўлда, қўллари рулда, хаёли Ойбаҳорда, Динаранинг гаплари рухиятини булғаб, юрагини мижғилайди. Бўш, қолди дегунча қулоғи остида жаранглаб, юрагига зарба беради. Орзулари саробга, хаёти азобга дўнаётгандай нафрати аланга олади. “У тухмат қилаётган бўлса, шармандасини чиқараман, гаплари рост бўлса...” давомини айтолмайди. Гоҳо “Ҳаммаси ёлғон, тухмат!” деган фикрга ўзини ишонтиргиси келади, кейин “Рост бўлса-чи?” деган савол қийнай бошлайди!

Шу кайфият билан Эрмитажга мижоз олиб келди. Ҳорижлик эр-хотин сайёҳлар машинадан тушаётганда тўхтаб қолишди.

- Буюртманг бўлмаса, биз билан юр! – деди эр унга астойдил тикилиб, - томошадан сўнг меҳмонхонага ташлаб қўясан!

Азимжонга таклиф ёкди: “Дардимни унутаман?!” Сайёҳлар унга ҳам чипта олишди. Нива дарёси бўйидаги тўрт қаватли, маҳобатли бино ўн еттинчи аср руҳини уфуриб қўр тўкиб турар, юракларда ёруғлик ва кизикиш уйғотарди.

Асосий бинога кирилгач, қабулхонада ёшгина, хушбичим қиз кутиб олиб, хоналар бўйлаб айлантиришдан олдин Эрмитаж ҳақида умумий тушунча берди.

- Эрмитаж, аслида, Екатерина - 2 даврида унинг Қишки саройидан бўлак сифатида Германиядан келтирилган ноёб расмлар асосида ташкил этила бошланган. У даврда бир неча хоналардан иборат бўлган, ҳозир Қишки саройнинг уч юз эллик хонасини эгаллаган ва ҳаммасини Эрмитаж деб юритилади.

Азимжон улар билан аркли дарвозадан кираркан, заковат зиёси уфуриб турган музей маҳобатига ҳайрат билан термуларди.

- Музейимиз 8 бўлимдан иборат! – давом этди тушунтирувчи чап томондаги оқ мрамардан ясалган қирма ушлағичларга оҳиста кўлини теккизиб, - маданият, антик дунё, Шарқ халқлари маданияти (Хоразмшоҳлар саройи ҳайкаллари, Айритом ёдгорликлари), рус маданияти тарихига хос нумизматика ва ҳоказо. Барча экспонатлар 350 дан ортиқ хонада намойиш этилади. Музейимизга йилига уч ярим миллион томошабин киради...дастлаб кишки сарой каталогига 2080 та асар бўлган. Гравюра, расмлар тўплами, қадимги давр ёдгорликлари, Фарбий Европа амалий безак санъати...

Қулоғига гап кирмаётган Азимжон иккинчи қават деразаларига ҳайрат билан термулади. Зинапояга чиқиш ўнг тараф девори олдига ўрнатилган сут рангли, елкалари очик, қанотли қиз ҳайкали қутилмаганда юрагини “жиз” этказди.

Дераза ёнидаги ўймакор нақшларнинг зарҳал жилоси пардозлар билан уйғунлашиб, сайёҳларни ларзага солади. Улар кўпроқ бино гўзаллиги, чароғон йўлакдаги санъат обидаларига маҳлиё бўлишади. Узун, тик тўртбурчак қурилма устидаги аёл ҳайкалларида акс этган дард, кайфият ва замона муҳити кўнгилга ажиб туйғулар солди. Баланд йўлақлар, чап томондаги зал, шоҳона

стол-стуллар, бошқа мебеллар маҳобати Россия санъати улуғворлигидан сабоқ беради, шифтда осилиб турган оқиш, ҳаворанг ва зарҳал қандиллар таассуротга ташна одамларни ўзига михлаб олади. Залнинг ўнг томонидан бошланган катта коридорнинг шифтлари заррин нақшли арқдан иборат, деворлари эса нафис кулранг ўймакорлик санъати намунаси, ойнадай ялтираган пол ҳам ноёб санъатга ўхшарди.

Тушунтирувчи ёқимли ва жарангдор гапирса-да, машҳур асралардан кўз узолмайди. Онги, юраги кенгайиб, таассуротлар қатлами ўсиб борар, хотирасининг очилмаган хоналарини завқ зиёси чароғон этарди.

Эр-хотин сайёҳ ваъдаси бўйича икки соатдан кейин музейдан чиқишди.

Азимжон юрагини ҳайрат ва янги таассуротлар эгаллаган, Динаранинг гаплари аҳамиятини йўқотгандай эди. Сайёҳларни меҳмонхонага ташларкан, эрталаб учрашишга келишиб хайрлашишди. Энди у “Динаранинг гаплари ёлғон бўлиши мумкин-ку!” деган фикрга ўзини ишонтиришга уринарди. Уйга етгунча қушдай енгиллаб, кайфияти кўтарилган, бир неча соатдан бери кўз олдидан кетмаётган Ойбахор энди жилмайиб қараётгандай кўринарди. Аммо Динарага нисбатан туғилган бояги нафрат ва ғазаб яна секин-аста бош кўтара бошлади... Ва шу пайт хаёлини “У учиб кетдимикин?!” деган савол эгаллаб олди...

30

Динара самолётга чиккунча ҳеч ким билан гаплашмади, жойига ўтирганда эса ҳайратда қолди. Муҳиддин тоға уни кутгандай “Келдингизми?!” дея қаршилади. Икки сафардан бери бир жойда учрашишлари сирли воқеадек, Динара унинг замиридаги лаҳзалар қатида яширинган маънони англашга ожиз ва нотавон эди.

Кекса донишманд бемаъни ҳаёт устидан кулгандек, бу инсоннинг туриши ҳам хотирасига ўчмайдиган мустаҳкам ўрнашган, хатоларини ёдга солиб уни таъқиб этаётганга ўхшарди.

Муҳиддин тоға “Ҳамма қилмишларингдан хабардорман, уйда, ота-онаңг олдида ҳаммасини гаплашамиз!” деяётгандай юраги “шув” этди, аммо у билан самимий саломлашди...

Тоға у томонга мойил жойлашди ва биринчи гап бошлади.

- Асли, ўн беш кунга келгандим, аммо хамкорларим кўйворишмади. Шаҳар-қишлоққа меҳмондорчиликка бордик. Бироқ муҳими бу эмас!

- Хўш, нима?

- Энг асосийси, Эрмитажни томоша килдим...

Динара Эрмитажни эшитган, аммо хотирасида аниқ нарса йўқлигини билдирмаслик учун “Ҳааа...” деб кўя қолди.

- Сен у ерда бўлдингми? – сўраб қолди тоға.

- Вақт қаёқда дейсиз...

Тоға бир дунё таассуротларини жўшиб, қувониб гапира бошлади. Аммо қизда ҳаяжон ва завқ кўрмай ҳафсаласи пир бўлди...

- Санкт-Петербургда бўлган одам дунёнинг энг катта музейини кўрмаса, шаҳарга келмадим десаям бўлаверади...

- Билмас эканман!

- Яна келсанг, албатта кўр, бошқа одамга айланасан, хуллас... зўр!

Тоғадаги беғубор завқ, гўзал таассуротлар унинг ҳавасини келтирарди.

У жўнаш тараддуди билан чарчаганди. Тоға музей ҳақида тўлиб-тошиб сўзлар, кизнинг кўзлари юмилиб кетаверарди, ниҳоят, охирги гапнинг эгасини эшитиб, кесими қулоғига кирмай уйқуга кетди.

Муҳиддин тоға самолёт деразасидан мовий осмон кўксидан яйраб юрган парку булутлар билан сўзлашаётганда кўзини очди. Яна Эрмитаж таассуротлари... Тоға завқини яширишни истамас, таассуротларини тўлиб-тошиб сўзласа кўнгли таскин топаётгандай бўларди. Орадан ўн беш дақиқа ўтгач, Эрмитаж зиналари, заллари, дунё санъатининг ноёб дурдоналаридан Муҳиддин тоға олган завқнинг деярли ярми Динара қалбида жаранг бераётганди.

Динара ҳайратда: наҳотки, жонсиз расмлар, подшо саройи шунча беҳиёс таассурот, кўтаринки кайфият берса?!

У ҳам олди-сотди ёки бировнинг ишини битириб пул топгандагина шундай қувончли таассурот олади. Айниқса, сандиқдан даста-даста доллар, тилла буюмлар ўғирлаганда, ота-онасини ёлғонлари билан енгиб ташлаганда ўзини ишбилармон, уддабурро санаб ғурурлангани эсида! Аммо пули тугаса ҳаяжон йўқолади, таассуротлар тумандай таркайди. Муҳиддин тоғанинг

хаяжонини Аллоҳ берганмикин?! Ҳа, Аллоҳ берган! Исботи шуки набираси тенги кизга тўлиб-тошиб гапиряптими, демак, бу завшавқ умрбод уни тарк этмайди, руҳиятига ёруғлик солиб ўзи била бирга яшайди!

Динара бировга ёмонлик қилмайдиган, беғубор одамларда хайратга тушарди. Ва ҳаёлига Азимжон акаси келди. Жарақ-жарапули бор, кўлидан иш келадиган, авлод-аждоди бойлик кўрга кизни эмас, оддий киракашнинг зуриёдини севганини тушунмакеларди, бу жумбоқни ҳозир ечди! Одам ёллаб, дугонасин шармандалик боткоғига ботирганини эслаб бир газ чўкканда бўлди. Шунча гуноҳ, ёмон ишлар ичида қолган юрагига ҳалолли санъатдан завқланиш туйғуси сиғмайди-да!

Ўзини ўту чўтга урмасдан ҳалол, ҳаётдан катта завқ олиб яшайхшидай туюлади, аммо бир неча сониядан кейин Динарага бунда ҳаёт жозибасиз туюларди. Ота-боболари бой-бадавлат, бойлик дес ҳеч нарсадан қайтмаган, унинг ҳам конида шу туйғу кўпири ётибди ва бойлик жодугари борган сайин нафс боткоғига ботири! жиноят оламига улоқтирмоқда. Муҳиддин тоға ва Азимжонла ҳаёти унинг учун нурсиз, бегона... Айни пайтда Азимжон учун ҳа Динаралар ҳаёти бегона олам, нафратга сазовор умр ҳисоблан керак!

Самолёт водий аэропортига қўнганда тонг ёришган, боғлар ва далалар юпқа мовий туман қўйнида ястаниб ётарди. Тонг нафс жозибасини оддий гиёҳдан тортиб улкан чинорлар ва қи адирлардан аямаган эди.

У йўловчилар орасидан кутиш залига ўтиб, одамларга тескар ўтирилганча юклар чиқишини кутиб ўтираверди. У ҳаяжонл учрашувлардан таъсирланмайди, тезроқ уйга жўнаса...

Шундай бўлди.

Ҳайдовчига ҳақини бериб, тезда жўнатди ва шоша-пиц сумкаларини кўтариб уйга кирди. Ҳовлида ҳеч ким йўқ. Ажаб! Ҳар куни бу вақтида жиянлари сўри ток тагида ҳалинчалак уча ёки тўп ўйнар, жа бўлмаса обрич айлантираётган бўларди. Аммо ўйлаб қараса, одам йўқлиги айни муддао! Ота-онаси таъзири беришса ёки уйдан ҳайдашса биров кўрмагани тузук!

Уйларига кирди, даҳлиз очиқ, аммо онасининг эшиги кул ётоқхонасига кирди, ҳеч ким йўқ. Анчадан бери одам кирмага хувиллаб турибди.

Бўлмасига мўраллади, жим-житлик. Ҳовлига чикди ва бирдан... бирдан дадасига дуч келиб, оғзига гап келмай карахт бўлиб қолди!

- Динара! - Раҳмон бошқа сўз айтолмади, таажжуби ортиб, тисарилгандай бўлди. Қизини кутмагани учун бўлса керак гапиролмай қолди. Айни дақиқаларда киз ҳам:

- Дада! - дед-ю бошқа сўз хаёлига келмади. Вазиятдан фойдаланиб, ўзини отасининг кўксига ташлади.

- Дадажон, мени кечиринг, хато қилдим...

Қиз аввал ўйлаган ҳийлани ишга солди. Пушаймон чекиб, чин юракдан кечирим сўраётгандай юм-юм йиғлади. Йиғи орасида ҳийласи иш бераётганини кузатиш ҳам ёдидан кўтарилмаганди...

Раҳмон шунча кундан бери юраги тош қотган, “Қиз келса, оёғини синдираман! Эр топиб бериб юбораман!” деётган одам кўз ёшни кўриб кўнгли юмшади. Юрагидан соғинч отилиб чикди-ю, бошини силади... Бирдан пайдо бўлган Малоҳат вазиятни кўриб, кутилган жанжални хаёлидан чиқарди.

- Динара, қизим!

У онасига ўзини ташлади. Вазият юмшаганидан қувониб кетди.

Раҳмонжон уларни ичкарига бошлади.

Катта хонага кираётиб, қизининг башарасида пушаймонлик ва изтироб эмас, қувонч ва хотиржамлик кўриб, бояғи йиғиси, узр сўрашлари ҳийла эканини тушуниб, бирдан ғазаби тошди.

У она-болани тўғрисидаги диванга ўтказди. Ва “Сен жим турасан!” дегандай Малоҳатга чимрилди.

- Қазерларда бўлдинг, қизим?

Қиз йўлга чиққандан бери кўркув билан кутган, аяб ўтирилмайдиган сўроқ бошланаётганини сезиб, нажот истаётгандай онасига томон сурилгандай бўлди. Юраги асабни эговлайдиган изтироб билан тўлди.

- Узоққа кетувдим, дада...

- Бизга айтмасдан - а?

- Шунақа бўп қолди, мени кечиринг!

- Нега шунақа бўп қолди, тушунтириб берарсан?

- Билмадим, ҳозир мазам қочяпти, йўлдан келдим, озгина дам олай, кейин ҳаммасини тушунтираман, илтимос, дадажон!

Қизнинг тулкилиги Раҳмонга аён бўлиб, ғазабини тоширди. Лаблари пирпираб, юзлари қалтиради. Малоҳат “Дадаси, ўзингизни босинг!” демокчийди, аммо эр ғазабга минганда ҳеч ким

кайтаролмаслиги учун сўкиш эшитиши, ҳатто калтак ейишини сезиб, тилини тишлади.

- Ҳозир тушунтирасан, тушундингми?

Динара отасига бир қарадио, ранги оқариб кетди. Отасини юмшатадиган гап тополмай, ерга қараб тураверди.

- Гапир!!!

Овоз даҳшатидан Малоҳат ўзини ташлаворай деди. Динара ўрнидан туришга кучи етмади. Боя ўзини дадил сезган қиз ҳозир чертса юмалаб тушгудай ҳолсиз.

- Гапир, ифлос, қаерларда бизни шарманда қилиб юрибсан?

Раҳмоннинг ғазаби тошиб борарди.

- Вой дадаси, - ичига пуфлади Малоҳат, ҳовлига ишора қилиб, - овсинлар олдида шарманда бўлмайлик, илтимос!

Аёл айбдордай гапиргани учун эрига қарагани журъати етмади. Раҳмон қўлини икки томонга ёзиб:

- Яна қандай шармандалик керак, а? Бу ифлос гапирсин!

Гапирасанми йўқми?

Динара бир кўзгалди-ю дами чикмади.

Индамай енгмоқчи бўлаётгани Раҳмонжонга ёмон таъсир қилди, у бирдан ваҳшиёна киёфага кириб, қизининг жағидан ушлаб кўтарди-да, юзига шапалоқ тортди, яна тортди, тортаверди... Динара додлаб юборди, Малоҳат икковининг ўртасига тушиб, эрини суриб ташлади.

- Э, қанака одамсиз? Қиз боланиям урадим, ахир бахтсиз қиласиз-ку, жон эр!

Пайтдан фойдаланган Динара сочлари тўзғиганча хонасига қочмоқчи бўлди. Аммо Раҳмонжон унинг қўлидан ушлаб, диванга ўтказди.

- Ҳар сафар кўз ёш, ҳийла билан алдайсан! Энди ҳаммаси учун жавоб берасан?

Азроилдан қўрққандай қизнинг юраги зириллаб кетди, юзини кафти билан беркитиб, йиғини давом эттирди.

- Энди гапимга қулоқ сол, йиғини бас қил!

Малоҳат муҳокама авж нуктасига чиқиб, қизга жазо белгилаш мавриди келганини тушунди.

- Тилла буюмлар қани? - Раҳмонжоннинг тишини тишига қўйиб гапиришида таҳдид, шафқатсизлик, қизим бўлсанг ҳам

аямайман деган зулм борга ўхшарди, - ҳаммасини бир кунда топасан, акс ҳолда оқ қиламан, оқ!

Динара онгини қисматнинг хунук бир шарпаси ўраб, танаси калқиб кетди. Мияси ишга тушгандай тафаккури чараклади ва бор овози билан йиғлаб, отасининг оёғига йиқилди. Онгу шуурини кечирилмайдиган гуноҳ азоби исқанжага оларди.

- Мени кечиринг, дада, аҳмоқлик қилдим, ҳаммасини топаман!

Раҳмон Малоҳатга қараб бешбаттар жаҳли чикди. Кечеришни орқага суриш ва хотиннинг тилини қисиш учун миясига келган фикрни қайтармади.

- Ҳаммасига сен айбдор! – деди сўнг жаҳл билан қўлини бигиз қиларкан, - сафарга кетганимда буни маҳкам ушлолмадинг! Тукқан кизингга тарбия беролмадинг!

Раҳмон совиб қолишни истамай кизига юзланди.

- Мендан сўрамай тўйда қолдинг, Тошкентга йўқ бўлиб кетдинг, Россияга кетвординг сенга бир тийин эканман-да, а?!

Раҳмон қизнинг сочидан чангаллаб, инграшига қарамай, ўзига тортди.

- Гапир! Сен тенги қизлар шундай қиялптимми? Қилмайди, чунки улар оиласини, ота-онасини хурмат қилади, сенда андиша, уят йўқ! Эртагача онанг билан ўғирлаган нарсаларни топмасанг, уйдан ҳайдаласан! Йўқол, кўзимга кўринма!

Раҳмонжон сочидан силтаб итарувди, у гиламга йиқилди ва дарров турди-да, ҳўнграб хонасига кириб кетди.

Бу йиғи ҳийла-найрангсиз, кўрқув ва пушаймонлик азоби, умрида биринчи марта хатосини тан олгани учун енгиллаш аломати эди...

Малоҳат “Хайрият!” дегандай ўрнидан турди-да, секин бориб, унинг эшигини тақиллатди, қиз диванда юзгубан ётиб, кўз ёш тўкаётгани учун аввалига эшитмади, орадан қанча вақт ўтганини билмайди, сал ўзига келиб, енгил тортгандагина калитни буради.... Малоҳат хонага киргач, ҳаммаси ташқарида қолиб кетсин, дегандай яна эшикни қулфлаб олди...

31

Азимжон ҳамхоналарига Эрмитаж таассуротларини тўлиб-тошиб гапириб берди. Маош олганлар бир литрлик ароқ кўтариб келди. Тўрт киши майдалаб, шишани бўшатишди. Рус ароғи ўтқир

экан! Анчадан бери ичмаган Азимжоннинг кайфи ошиб қолди. Жойига чўзилиб, уйкуга кетди.

Эрталаб кушдай енгил уйғонди. Аммо нонушта вақтида рус сериали кўраётиб, қизни зўрлаш сахнасига кўзи тушди-ю, Карим фермер шийпонидаги воқеа ёдига тушиб, ғазаби аланга олди. “Бегуноҳ, беозор Ойбахорни нима учун биров зўралаши керак? Ҳаё-ибосидан одамнинг кўнгли яйраб кетарди, бировга ёмонлиги йўқ!”

Динаранинг гапларини Эрмигажада бировз унутганди, ҳозир асабини тирнай бошлади. Ишонмай деса, “Баҳор”нинг қўлидан ҳар бало келади. Ишонай деса, Ойбахор қайси гуноҳи учун бундай ғамга гирифторм бўлиши керак?! Шу ўринда “Бошингга бир бало тушса, бировданмас, ўзингдандир!” деган ўғит ўзини оклайдими?

У изтиробли ўйлар исқанжасида толиқди. Кўз олдидан хунук воқеалар кетмас, Динаранинг “Ойбахор - бузук, беомус, шарманда! Карим фермернинг шийпонида бир кеча қолган...” деган гаплари қулоғи остида жирканч айбнома, ҳақоратдай жаранглар, тоқатини емирадди. Энди унутаман деганда арзимас баҳона билан хаёлига келади-ю, азоб бошланади. Соат сайин ғурури, ор-номуси бош кўтариб, виждони қийналади, Ойбахорнинг кўргулигини беорларча томоша қилаётгандай ўзидан нафратланиб кетади.

Шу алпозда бир неча кун қийналди, ишга иштиёки, бу ерда яшашга тоқати қолмади. “Уйга кетиб, ҳаммасини аниқлайман, зўравон бўлса ўзига - айб Боҳорда бўлса, уни ўлдираман! Мен севгилисини зўрлатадиган даюс эмасман!”

Тоғаси ишонадиган баҳона шарт бўлмади. У жиянининг аҳволини пайқаган экан...

Шу кунни кутилмаганда Меҳригулдан гудок келди.

Янгиликдан Азимжоннинг боши осмонда...

32

Уни аэропортда укаси ва аммасининг катта ўғли, машҳур тадбиркор Давронбек кутиб олди. Шундай одам кичкина жиянини қарши олгани Азимжонни ҳайрат ва таажжубда қолдирди. Ҳадеганда сабабини тополмай унинг кўзига қараб, иккиси ўртасида ғойибона яқинлик сезгандай бўлди. “Онам айтганлар!” – миясига лоп этиб шу фикр келди ва ҳароратли бир ҳис дилини ёритди.

Хол-аҳвол сўрашиб, залда бир соатча гаплашиб туришгач, Азимжоннинг нарсаларини олиб, йўлга тушишди.

- Катта бўп қопсан, жиян, - деди Давронбек туманга кетадиган йўлга бурилганда кулимсираб қараркан, - қарзлардан қутилдингми?

- Ҳа, Худо хоҳласа қарзлар қопланди, оймга анча-мунча пул жўнатдим!

- Мехри опам хурсанд, отанг йўқлигини билдирмадинг, сени дуо қиляпти! Эндиги режалар қандай?

- Онамдан янгиликни билай- чи!

Давронбек машинани секинлатиб, унга юзланди.

- Хитойдан сўнгги русумдаги станоклар олиб келдик. Мехри опам “Катта ўғлим бегона юртда юрмасин, Давронбек, ёнингга ол!” деганди. Жаҳон стандартларига жавоб берадиган кийим-кечак ишлаб чиқармоқчиман!

- Жуда маза-ку! Мениям мақсадим бор эди, дилимдаги иш бўпти! Узокнинг буғдойидан яқиннинг сомони яхши! Юртингда ишлаганга нима етсин! Яна билдимки, одамийлик, меҳр-окибатда бизга етадигани йўқ, дунёдаги бирорта мамлакат Ўзбекистонга ўхшамайди! Боягина самолётда тушдим-у ўзимда ёқимли хотиржамлик, дадиллик, шу юртга эгалик туйғусини туйдим. Бир неча ойдан бери бегона юртда қисиниб-қимтиниб юрган одамга ўз юртинга келиб, иссиқ нафасини туйиш, жаннатий тароватига суқланиб қараш бошқача хузур бағишларкан! Буни ҳамроҳларимда ҳам сездим.

- Мухими, эсон-омон бориб келдинг, биз сени кутаётгандик!

- Раҳмат ака, сизлар бор – биз бор!

Унинг “кутаётгандик!” деган сўзи Азимжонга ўзгача маъно ва мақсадни аңлатгандай бўлди. Демак, бир иш бор...

Кўча яп-янги, турли рангдаги “Матиз”, Нексия, “Ласетти”, “Кобалт”, “Малибу”, “Дамас” сингари енгил автомашиналар билан тўла, йўлларга ярашиб, ҳаёт гўзаллиги, фаровонликдан дарак беради. Азимжон Давронбек ҳақида ўйлай кетди. Қариндош бўлгани учун ҳаёти, ишлари билан таниш. У институтни битиргач, Бухорода ҳарбий хизматни ўтаб келди. Табиатан тиниб-тинчимас бўлгани учун уйда ўтиролмади. Шаҳардаги энг катта тикувчилик фабрикасига ишга кирди. Беш йилда иш ҳадисини олиб, жамоада ўз ўрнини топаётган дамларда хусусийлаштириш жадал бошланиб кетди. Аввал кичик корхоналар, сўнг катталари тадбиркорлар

кўлига ўтди. Бир йилдан сўнг у ишлаётган корхонани битта тадбиркор Тошкентдаги тоғаси билан сотиб олди. Улар истаган одамани ишлатиб, ёқтирмаганларини бўшата бошлади, кўпгина яхши мутахассислар корхона бошқаруви, кадрларга муносабатдан норози бўлиб корхонани тарк этди. Фабрика иши орқага кетиб, банкрот деб эълон қилинган, Даврон синфдоши билан Россияга кетди, тикувчилик фабрикасига ишга кирди. Бир йилча ишлагач, кутилмаганда корхонада тошкентлик, ҳарбий хизматдоши Зоиржонни кўриб ҳайрон бўлди, у жуда пўрим кийинган, юриштириши жиддий.

- Нима қилиб юрибсан?- деди Зоиржон норози бўлгандай.

- Фабрикамиз ёпилиб кетди, шу ерда... – у ёғини айтишга ори чидамади.

- Олий маълумотли одам Россияда тентираб юрмайди. Водийга қайт. Шартнома тузиб бўлган, уч кундан кейин хоҳласанг, бирга қетамиз. Гулдай хунаринг туриб бу ерда юриш уят, жўна!

Ўзбекистонга бирга қайтишди. Зоиржон унга олти ой тадбиркорлик, иш юргизиш, катта миқдорда кредит олишнинг самарали йўлларини ўргатди ва уни водийга учирма қилди. Давронбек йигитларни тўплаб иш бошлади. Кредит масаласи бир ойда ҳал бўлди. Хитойдан янги технология, чок машиналари олиб келинди ва эски бинони таъмирлаб, иш бошлашганига икки ойча бўлди...

Азимжон остонадан кириши билан истикболига Меҳригул чиқди ва уни бағрига босиб йиғлаб юборди. Азимжон уни юпатди.

- Йиғламанг, оyi соппа-соғ келдим-ку!

- Бўйларингдан ўргилай болам, ягона суянчиғимсан, сенсиз уйим ҳувиллаб қоларкан!

- Сиз ҳам яхши экансиз, йиғламанг, онажон!

Она Азимжонни катта ўғил, отасидан ёдгорлик, ўрнини босадиган полвон деб яхши кўради. У Россияга кетганидан бери кийинчиликларни енгаётганда ҳам, ундан пул келганда ҳам, кўча-кўйда ўғлининг ошналарини кўрганда ҳам кўзига ёш келаверарди. “Отанг ўлмаганда аканг бегона юртларда юрмасди!” дея изтироб чекканда коллеж талабаси Гулҳаё уни юпатадиган бўлди.

- Йиғламанг, оyi, акам урушгамас, ишлагани кетган, соғ-саломат-ку!

Меҳригул кизига разм солиб, хаёлга берилади. “Қайнок кўз ёшлар жудолик қайғуси ўғил соғинчи эканини бу навниҳол қиз билармикин?!”

Кечгача синфдош, қариндошлар, маҳалла-қўй чикди. Бир-бир гапга солиб, Санкт-Петербург ва у ердаги ҳамюртлар ҳақида сўрашди. Энди ҳеч қасққа бормай, онасига елкадош бўлишини тайинлаб дуо қилишди.

Азимжон бўш қолди дегунча қулоғи остида Динаранинг гаплари жаранглаб, юрагини тирнайди.

Кеча самолётда водийга етгунча ухламоқчийди, Динаранинг бемаза гапи руҳиятини безовта қилаётганда Ойбаҳорга бир томчи сувдай ўхшаш стюардессага кўзи тушди-ю, юрагига кўринмас ханжар ботди. Ҳаммаси унинг айби билан содир бўлгандай ўзини айблар, Ойбаҳордан бу ҳақда сўраш тугул, бир оғиз ҳам гапиролмаслиги юрагини исқанжага оларди. Нохуш кечинмалар ва изтиробини онасига билдирмай, ўзини Россиядан келганидан қувонгандай кўрсатишга интилади. Бугун кечгача келди-кетди билан овора бўлди. Кечки пайт оила аъзолари озгина гаплашиб ўтиришди, Меҳригул ўғлининг чарчаганини сезиб:

- Дамингни ол, ўғлим, эртага хотиржам гаплашамиз! – дея уни ўз бўлмасига кузатиб қўйди.

Азимжон дарров ухлаб қолсам керак деб ўйлаганди. Аммо ёқимсиз хаёллар, нохуш туйғулар ёлғиз қолишини пойлаб турган душмандай ёпирилиб келди-да, чарчокни тўлқинлар остига кўмиб, уйку алангасини ўчириб ташлади.

Эски сим картасини ойдис ишлатиб турган экан, телефонига соларкан, кўнглидан ёқимли туйғулар, ширин-ширин хаёллар ўтиб кайфияти кўтарилди...

Ойбаҳорнинг ёқимли овозини эшитиб, дардини енгиллатиш иштиёқи телефонни қўлга олиш, унинг рақамларини теришга мажбур қилди. Қиз хонасида унинг кўнғироғини кутаётган бўлса керак, дарров боғланди. Жарангли овози йигит дардининг камида эллик фоизини йўқлик саҳросига улоқтирди. Ҳол-аҳвол сўрашиб, янгиликлардан бир-бирларини хабардор қилишгач, олдиндан белгилаб қўйилгандай мавзунини ўзгартиришди. Ойбаҳор соғинч, куз изғиринига ўхшаш изтиробини сўз билан айтишга андишга қилаётгани Азимжонга қувонч бағишлади.

Йигит туйғуларини изҳор этиш ёкарди-ю, қиз қалбига озор етказишдан чўчийди. Аммо шу лаҳзаларда Санкт-Петербургда юрагини куйдирган ва изтиробли кечинмалар остида етилишини кутган алангали соғинч бош кўтара бошлади. Бу соғинч муҳаббат оламидан шафақдай ёғилаётгани учун руҳиятини чароғон қилади.

У кечагина Ойбаҳордан минглаб километр узоқда эди, бугун у билан бир ҳаводан нафас оляпти. Эртага у билан учрашади, кўзларига термулади, овозини эшитади, орзу-истаклари амалга ошаётганидан бахтиёр. Руҳиятини коплаган севинч хонасини, ҳатто оламини чароғон этган куёшга ўхшарди. Тафтидан юраги исиди, танасида ёқимли кайфият сизди. Айниқса, Ойбаҳор:

- Ойим севгимни кўзимдан кўрганлар, сизга интилаётганимни билганлар! – дегандан сўнг бахт эшиги қия очилгандай, бу саройга бек ва бегойимлари бўлиб киришларини тасаввур этиб, уйкуга кетганини билмай қолди. Эрталаб Меҳригулнинг кичик ўғлига:

- Секинроқ гапир, аканг ухлаб олсин! – деган гапи қулоғига чалинганда куёш тоғлар чўққисига етган, Ойбаҳор ҳақидаги хаёлларидай гўзал эди.

33

Азимжон Санкт-Петербургда Динара билан илк учрашган пайти кўзларида қайғу, айёрлик, ёшига ярашмаган изтироб сезган. Ва хатолар туфайли қочиб келганини тасаввур қилган. Қайтгунча унга ғасавури даражасида муносабатда бўлиб тўғри иш қилгани исботини топди. Динара юртга жўнаётганда ҳам кўзидан ўша қайғу ва нохуш кечинмалар йўқолмаган, ҳатто изтироблар куюқлашганди. Ўшандан бери “Ойбаҳорнинг кўзида нималарни сезаркинман, Боҳор билан бўлганлиги чин бўлса, кўзида айбдорлик ҳисси яққол сезилади!” деб ўйлаб келганди. Бугун Ойбаҳорда самимият, жозиба ва ибo кўрди, чиройи янаям очилибди, у севишга муносиблигидан севиниб кетди. У ёқдаги ишимни ташлаб келиб тўғри қилдим, акс ҳолда шундай гўзал, онаси ўпмаган севгилимни бой бериб қўйишим мумкин эди!” деган фикр ўтди кўнглидан. Бундан ташқари, кўнглининг бир томонида “Динара ёлғончи!” деган фикр соат сайин мустаҳкамланиб боради.

Ойбаҳор тортиниб қўл узатди ва кўчада, одамлар кўз олдида туришдан ийманиб, бир неча марта атрофга аланглади. Азимжоннинг таклифи билан кафега тушликка киришди.

Кабина шинамгина, тинч экан, соғинч изхори, кундан-кунга аланга олаётган муҳаббат ва Азимжоннинг ҳориждаги саргузаштлари суҳбатнинг бошидан охиригача завқ бағишлаб турди. Хайрлашув олдидан Азимжон унинг биллагидан ушловди, киз шошилиб тортиб олди. Ҳаё ва ибo йигитни ундан ўзини тортишга мажбур қилди.

Азимжон билан ёнма-ён юриш Ойбахор учун энг завқли лаҳзалар бўлса ҳам маҳалладошларидан андиша қилиб, ўзини кузатиб қўйилишига йўл бермади. Йўналишдаги таксига чиқиб кетгач, Азимжон қушчаси учиб кетган болақайдек афеус чеккандай уйга жўнади...

“Баҳодир билан учрашиб, Динаранинг даъвосига аниқлик киритгач, совчи жўнатаман!” деб аҳд қилгани учун бу масалада гап очмагани, ҳатто Динарадан эшитганларини унга билдирмаганидан хурсанд.

Санкт-Петербургда юзлаб, ҳатто миңглаб қизларни кўрди. Кафе-барлар, дискотека, томоша залларида, институтлар, сайлгоҳларда очик-сочик кийимларда, отаси тенги одамлардан уялмай йигити билан етаклашиб, кучоқлашиб, куппа-кундузи ўпишиб юришлари аввал ҳайратга солган бўлса, кейинчалик ғашини келтира бошлади. Уларнинг ҳаё кўчасидан узоқлигидан анча ёзғирди. Катталарни ҳурмат қилишни билмайди, озгина кексайганларни арзимаган масалада калака қилишади, катталарга меҳр-ҳурмат деган масалада анчагина ночорликлари замонавийлик эмас, тарбиясизлик эканини ўйлаб хафа бўлди. Ва юртимиз қизларининг хулқи: камтарлик, каттага ҳурмат, қалб ва имон зийнати бўлган уялиш ва ибo ҳисси зийнат топганини ўйлаб, ўз юрти, ватандош қизларга янада ҳурмати ошган, уларни кўпроқ соғинганди. Келгандан бери кўчада бирорта андишасиз, ибосиз қизни кўрмади. Улар қўлларини кўксига қўйиб, “Ассалому алейкум!” дея ибo билан салом беришлари, автобусларда катталарга жой бўшатишлари, баланд овозда гапирмасликларини кўриб, “Бизнинг қизлар фаришта!” деган хулосага келди. Халқимизнинг миллий кадриятлари, маънавиятига, Ўзбекистон аталган жаннатмонанд юртига меҳр-муҳаббати жўш уриб кетди.

Санкт-Петербургда немис миллатига мансуб икки нафар одамни шаҳар айлантирди. Октябрь инқилобидан олдин Олмонияга кетган боболари бу юртни роса таърифлаб беришганда бу юртни

икки марта зиёрат қилишган, Германияда таассуротларини тўлиб-тошиб сўзлашган, қариндош-уруғларда Ўзбекистонга бўлган меҳр-мухаббатни икки ҳисса оширишганди. Азимжон ҳам ўзгача ҳурмат кўрсатишди. Ва “Совуқ ўлкада нима бор, ўз юртингда мазза қилиб, яйраб яшамайсанми?” дейишгач, уларнинг Ўзбекистонга ҳурматидан мағрурланиб, юртга қайтишни тезлатганди.

Энди Азимжонда Санкт-Петербургда ўтган воқеаларни тез-тез эслаш одати туғилди. Бўш қолди дегунча хотиралар шуурига қалқиб чиқар, ғурурига таскин бериб, юрагига ғайрат бағишларди.

Энди асосий иши: Боҳор билан учрашиб, ҳақиқатни билиш учун бир неча марта чоғланди. Аммо “Қандай гап бошлайман, ипидан игнасигача суриштирсаму, тўйдан кейин Ойбаҳор билан етаклашиб юрганда “Боҳор”га о дуч келсак, орсизлик қийнамасмикин?” деб ўйланарди. “Динаранинг гаплари рост чиқса нима деган одам бўламан!” деган ўйлар юрагига игна санчарди. Бир неча кун ўтгач, яқшанба кечкурунида таваккал Боҳорнинг уйига борди. Четроққа ўтишгач, Азимжон бор гапни айтиб, ростлигини сўради.

- Эҳ, ипсос! Тфуу, билат, Динара шундай дедими? – Боҳорнинг ғазаби қайнаб кетди. Пешонаси тиришиб, телефонини қўлга олди, ракам терди, аммо абонент жавоб бермади, яна қайтарди, ҳеч ким садо бермагач, аппаратни чўнтакка солди-да, Азимжонни:

- Юр ! – деб имлади. У асабийлашганда қоп-қора юзи титраб, кўк товлаб кетаркан. Кўзлари ёниб, қўли қалтирайди. Аммо Азимжонга бир оғиз ҳам гапирмади. Шаҳардаги машҳур “Само” кафесига бориб, энг чеккадаги столни банд қилди. Офицантка келгунча унинг фикри ўзгариб қолди. Икки кишилик кабина эшигини очиб, улар томон шошаётган официанткани имлади.

- Бизга битта тоза ароқ, тўртта шашлик, салат ва нон- чой келтир!

Хизматчилар унга кўниккан шекилли, кўполлиги, пўпмасасига эътибор қилмасдан каبوبпаз томонга зипиллаб кетди. Кабинага ўтиришди, аёл буюртмаларни келтирганда астойдил гап бошламаган эдилар.

Боҳор стаканларга ароқ қуйди-да, биттасини Азимжонга узатди.

- Мен ичмайман! – деди у ўз одатини уқтирмоқчидай.

- Эркак бўлсанг, бугун ичасан! – Боҳор ҳеч ким қайтаролмайдиган шахд билан гапирди.

Азимжон стаканни столга қўймоқчийди, Боҳор унга қўли билан нўқиди.

- Кўтар, бугун мардлар учун ичамиз, гап бор!

Индамай ичишди. Боҳор бир паррак бодринг билан бир тўғрам гўшт еди.

- Мени биласанми? – деди Азимжонга жиддий тикилиб. У ўзини анча босиб олган, асаби тинчланаётган эди.

- Очиғи, сизни сиртдан биламан!

- Ёмонлигимдан эшитган бўлсанг, гапиравер...

- Қулоғимга тушмаган!

- Мен – аблаҳман, аммо сотқин, шестёркаларни ёмон кўраман, тоза иш қиламан, пулимни ҳалоллаб оламан! Динаранинг, тфу билат, хоинлиги жаҳлимни чиқарди, аммо сенга даҳли йўқ, у билан ўзим ҳисоб-китоб қиламан!

У “Ҳали мендан кўрасан!” дегандай қўлини мушт килиб, столга урди. Сўнг стаканларга ароқ қуйди-да, Азимжонга олинг демасдан бир кўтаришда сипқорди...

- Мен, - деди у томон сал энгашиб билакларини чалиштириб, тирсақларини столга тираркан, - айтиб қўй: икки юзламачиларнинг бетига тупур! Бирорта ҳалол одамга зиён етказмаганман! Одатим шунақа... Қизингга келсак, - Боҳор бироз тўхталди, ўйчан қиёфада унга қаради. Азимжоннинг юраги шув этди. Нохуш гап эшитмайин-да дегандай юраги бетоқат урарди.

- Ҳеч нарсадан хавотир олма, у ҳалол, бокира, энг муҳими кучли қиз!

- Динаранинг гапидан кейин...

Боҳор унинг гапини шарт кесди. Вужудини ғазабнок шиддат камраб олди-да, столни бир муштлади.

- Гапирма у иплосни, тфуу билат, қизингнинг ҳаром тукигаям ўхшамайди. Мен пул учун буюртма бажараман. Аммо кўр-кўрона ишламайман! Динара унинг номусига тегишимни буюриб, катта пул ваъда қилди, қизинг унинг йигитини тортиб олаётган, енгилтак, кўп оилаларни бузиб юборган эмиш. Мен таниш фермер шийпонида куч ишлатиб, уни зўрламоқчи бўлдим. Аммо қизинг арматура қозиқ билан бошимга шундай солдики, кўзимдан ўт, танамдан жон чиқиб кетай деди. Ўз қонимга беланиб ётганимда у

жуфтакни ростлабди. Одамларим қувлаб тутолмади. Кейин суриштирсам, у ҳалол одамнинг боласи, ўзиям яхши киз экан. Хотиржам бўл! Мен ўзим даволаниб оёкка турдим. Аммо ўлиб қолишимга бир баҳя қолганди. Мендай Боҳорга кучи етди-я!

У бошининг тикилган жойини ушлаб кулиб кўйди.

- Динара - ипλος, мен - ноҳақ эканман. Динара берадиган пул эвазига қизингдан оладиганимни олдим...

Азимжон, Боҳор енгилганини ҳам мардларча тан олишидан рост гапираётганини сизди ва кўнгли жойига тушди. Санкт-Петербургдаги воқеалардан гапирди. Боҳор эса Динара бувисининг сейфини уриб, қочиб кетгани, бутун шаҳар уни ўғри қиз дея гапираётганини сўзлади.

Азимжон бу ёкка келиш олдидан яқин дўстининг маслаҳати билан ёнига пул солволганди. Хайрлашиш олдидан Боҳорга эллик доллар пул узатди. Боҳор бироз жим турди-да, Азимжонга қаради ва пулни олиб, чўнтагига солди.

- Раҳмат, сизга, - деди Азимжон. У чин юракдан хурсанд бўлаётганди. Бир дақиқа ўтмай Боҳор чўнтагидан пулни олди-да:

- Шу меники бўлдимми? – деди.

- Албатта, ҳалолнингиз бўлсин!

- Ма, шуни ол!

- Нега?

- Мендан тўйингга тўёна! Қолаверса, буюртма қилмагансан! Айтганларимни эса пулга сотмайман...

Унинг кўзида мардлик ва адолат белгиларини кўриб, Азимжон иккиланиб турганда Боҳор пулни унинг чўнтагига солиб кўйди...

Азимжон йўналишдаги таксида зўрлаш саҳнасини буюртма берган Динаранинг таъзирини беришни ўйларкан, унинг нияти амалга ошмай Ойбаҳор бир томчи сувдай тозалиги хаёлига келиб, калбидаги ғуборларни сиқиб чиқара бошлади. Шу пайт хайдовчи FM радиосининг кулоғини буради. Ойбек ва Нигоранинг “Маликамсан менинг, менинг маликам, шахзодамсан, менинг менинг шахзодам” кўшиғи ҳамманинг кайфиятини кўтарди. Азимжон кўшилиб хиргойи қиларкан, кўнгли тонг ҳавосидай беғубор ва тоза эди.

Азимжон Давронбекнинг янги корхонасига ишга кирганидан кейин жамоага битта истеъдодли ва ишчан дизайнер зарурлигини англаган куниёқ Ойбахор хаёлига келди. У ҳақда бошлиққа гапиргач, у ярми ҳазил, ярми чин қилиб, “Ишни тортиб кетишига жавобгарликни зиммангга оласанми?” деганда:

- Албатта!

Бу сўз жўшқин кайфият билан юрагидан отилиб чикди.

У қувончи ичига сиғмай Ойбахорга қўнғироқ килди...

Фабрикага коллежни битирган ёшлардан ишга олишди.

Корхонага ном қўйиш масаласида Давронбек анчадан бери бир қарорга келолмай, Азимжонга маслаҳат солувди:

- Биз ўйлаб кўрамиз, Даврон ака! – деди Ойбахорни ҳам назарда тутиб.

Ишдан қайтишаётганда Азимжон бу ҳақда гапирувди, кизнинг кўзлари чараклаб кетди.

- Биласизми, Азимжон ака, - деди у кайфияти кўтарилган куйи, - иккинчи курсда тикувчилик фабрикаси очишни орзу қилардик. “Қандай номлаймиз?” деганда кўнглимга “ГИГАНТ” сўзи келган ва ҳаммага ёққанди.

- Наҳотки?

- Яхши ният билан шундай атасак, бутун мамлакатда гигант корхонага айланамиз!

Давронбек таклифни янгилик ва яхши ниятдай кутиб олди...

Азимжон Давронбекни яхши танирди-ю, ташкилотчи, ғайрат билан ишлайдиган, иш кўзини билиши, тадбиркорлик қобилиятидан хабари йўқ экан!

У иш юргизиш, тезроқ самара олиш ва одамларга иш топиб бериш учун шахсий жамғармасини сарфлашдан ташқари, давлатдан 200 миллион сўм имтиёзли кредит олди.

Маблағ корхона ҳисоб рақамига тушгандан сўнг бир-иккита ходимлар:

- Ака, аввал хизмат учун энг замонавий машина олинг, обрўйингиз-да! – деб тилёғламалик қилишди, - “ГИГАНТ”нинг ишлари яхшики, директори “Малибу”да юрибди!” дейишса авторитетингиз кўтарилади!

Давронбек мулоҳазага берилди: маблағнинг катта қисмини гердаиб юришга сарфлаб қўйса, катта имкониятдан ажрайди-ку!

“Кўрамиз, Давроннинг ишлари нима бўларкин?” деган ичиқораларга масхара бўлгандан ўз машинада юраман!” деган қарорини эшитган маслаҳатгўйлар: Даврон сохта обрўни эмас, корхона ривожини, одамлар фаровонлигини ўйлашини сезиб, унга мослашишга киришишди.

У кредитнинг ҳаммасини лойиҳа бўйича сарфлашни бошлаганда корхона даромадлари кўрина бошлади...

Давронбекнинг фикри бўйича ҳамма мутахассис, оддий тикувчидан тортиб, қоровулгача юқори маромда ишлаши керак! Ишлаб чиқаришни ривожлантириш учун ўз фикр-мулоҳазаларини корхона раҳбари ва бош мутахассислари билан ўртоқлашиши зарур!

- Шахсий намуна – энг самарали усул! – дейди кўпинча раҳбарият билан гаплашаётганда.

Корхона янгилиги учун кўпгина масъул ходимлар директор билан бирга иш вақти тугагандан кейин бир неча соат ишлар, корхона келажаги бўйича янги лойиҳалар яратиш устида бош қотирарди. Мутахассислар, хизматчилардан изланиш, янгиликка интилиш ва яратиш учун яхши шароитлар муҳайё қилинди. Азимжон куч-ғайрати ошиб-тошиб тургани учун корхона иши билан боғлиқ ташкилотлар ва назорат идораларига чопгани чопган. Бир неча ҳорижий давлатларга бориб, шартнома тузиб келишга ҳам улгурди.

Орадан уч ой ўтди. Азимжон ҳалоллиги, меҳнаткаш ва жонқуярлиги билан Давронбекнинг ишончини қозонди. У буюрган ишлар корхона ё ташқарида бўлсин, зиёда бажаришга эришар, тикувчи ва хизматчилар кайфияти кўтарилган сайин завқ-шавққа тўларди. Шундай пайтда Санкт-Петербургда сайёҳларнинг “Ўз юртингда мазза қилиб яшамайсанми?!” деган гапи эсига тушиб, “Олмонлар билиб гапирган!” дея қалби яйраб кетарди. Шаҳардаги кўпчилик корхоналар, хусусий фирмалар, тикувчилик цехлари “ТИГАНТ”га катта ҳавас билан қараётгани эса жамоани янги ютуқларга илҳомлантирар, кучга-куч, ғайратга-ғайрат қўшарди.

Кунларнинг бирида Ойбаҳор Азимжонга айтмасдан (эҳтимол, ҳайратда қолдириш учундир) Давронбекка кийимларнинг замонавий нусхалари ҳақида таклифлар билдирди. Яратган эскизларини кўрсатиб, фикрини сўради.

- Эрталаб айтаман! – деди у эскизлардан кўз узолмай. Ойбаҳор оҳистагина эшикни ортидан ёпаркан, директорда янги таассуротлар пайдо бўлаётганига ишонгиси келарди... Давронбек эса корхона ишини ривожлантириш ва миқёсини кенгайтириш ҳамда янги ҳамкорлар топиш борасида мазкур эскизлар катта омад келтиришидан беҳабар қоғозларга шунчаки термулиб ўтирарди. Бирдан иккинчи варақни очганда қувончдан кўзлари яшнаб кетди...

Кечки пайт. Ойбаҳор компьютердаги янги лойиҳаларига сайқал бериш билан банд. Онаси тарки одат қилиб эшикни тақиллатмай кирди-да, аввал ўзини босишга интилиб чуқур-чуқур нафас олди. Сўнг:

- Директор машина жўнатибди, ишхонага борармишсан, тинчликми? – деб қолди. Кўзларида аллақандай ташвиш, ажабтовур кизиқиш бор. Ойбаҳор директор йўқловини дарров тушунди, аммо ҳозирча (Азимжонни ҳайратда қолдириш режасини тузганидек) онасига айтмасликка қарор қилди.

- Яхши! – деди у бирдан дилига нур қуйилгандай севиниб, - бораман, ахир, у раҳбаримиз!

Ташқарига чиққунча онаси ҳам кийимларини алмаштириб, бирга боришга тайёр турарди.

- Юраверинг оyi, келгунимча хавотир олиб ўтирмайсиз!

Айвондаги каравотда машина, калитини ўйнаб ўтирган Ғуломжон отилиб чикди-да, дарвозахонага келди.

- Хонимлар, машина тайёр, please! - деди кулимсираб “Нексия”ни ўт олдираarkan.

Улар ҳаяжон ва қалбни иситадиган қувонч билан “ГИГАНТ”га етиб келишганда Давронбек мутахассислар билан кираверишда кутиб турарди. Ҳаммани ичкарига бошлади. Ва кенгашлар залининг айлана столига жойлашишди.

- Ойбаҳорнинг ота-онаси ҳам қизлари нималарга кодирлигини кўриб қўйишсин! – дея гап бошлади кўзлари қувончдан порлаб. – ҳозир ажойиб янгилик остонасида турибмиз.

У эскизларни Ойбаҳорга узатаркан:

- Синглим, ҳаммасини ўзингиз тушунтирсангиз, марҳамат!

Ойбаҳор эскизларни қўлга олди-ю, қутилмаган шодликдан ҳаяжонга тушар, ижод самарасидан ўзида йўқ хурсанд эди. Ҳамманинг кўзи унда, дарров фикрларини жамлади-да, қоғозларни тартибга келтириб, иштиёқ билан гап бошлади. Ота-онаси:

“Ишқилиб, адашиб кетмасин-да!” деган андиша ва ғурур билан унга омад тилашяпти.

- Мана, бу биринчи эскиз, - деди у ватманни ҳаммага кўринадиган шаклда кўтариб, - бошланғич синфлари, манависи эса тўртинчи ва еттинчи, қолган иккитаси эса 8-9-синф қизларига мўлжалланган мактаб формаси, уларнинг ёзги ва қишкиси бор. Ёзгисининг қўшимча ёқаси тўртбурчак шаклда елкани қоплаган бўлиб, янаям аниқроқ тушунтирсам, моряклар кийимига ўхшаб кетади. Қирғоғида уч хил рангли хошияси бор. У пушти рангли текис, пахта матодан тайёрланади, қулайлиги иккита: арзон ва бежирим. Қишкисиники эса, жигарранг лафсан матодан, қўшимча ёқасиз; этаги оқ ва қизил учта хошияси билан безалади. Оддий ёқасига рангли хошиядан безак берилади.

Ойбахор бироз тин олгач, сўзга чиқишдан олдин столга қўйган, ўғил болаларга мўлжалланган мактаб формасини тушунтира кетди.

У нутқини яқунлагач, Давронбек ҳамманинг кўзида қувонч ва ғурур кўриб, севиниб, дадилланиб кетди.

- Азиз, ҳамюртлар, - деди у аввал Ойбахорга, сўнг ота-онасига разм солди, - истейдодли ўзбек ёшлари дунёга чиқиб, ривожланган давлатлардан ўтиб кетиши ҳақиқатлигини синглизмининг ижодидан кўрдингиз.

Очигини айтсам, Азимжон уни ишга тавсия этганда, иккилангандим. Ўйчан юрса, “Хаёлпараст шекилли...” деб нотўғри фикрга борибман, ижодкорлиги, янгилик яратишни ўйлаб юргани хаёлимга келмабди. Эскизлар билан танишгач, ўтиролмаб қолдим. Синглизм, - унга қаради Давронбек, - сизни янгилик билан қутлайман. Бу - фирмамизни элга танитади, миллионлаб фойда келтиришига ишонаман! Ота-онангизга раҳмат!

Давронбек' озгина тин олгач, Гулбўжонга қаради. Унинг кўзлари чакнар, қизига фахр билан қараб кўярди.

- Ака, - деди унга, - Ойбахор - яхши ўқиган, тарбия топган истейдодли қиз, турган битгани хазина, биз уни қўйиб юбормаймиз, оилангизга минг раҳмат!

Мажлис аҳли кўтаринки кайфият билан тарқалди.

Эскизлардан намуна тикиш учун матолар келтирилди ва Ойбахор чеварлар тепасида туриб, ўзи ўйлагандай тиктирди. Давронбек қўйлақларни елкасидан ушлаб ёзиб кўраркан,

бозоргирлиги ва ўқувчиларга ярашиб туришига ишонч ҳосил қилди.

Намуналарни аввал туман, сўнг вилоят халқ таълими бўлимига, соҳа билан шуғулланувчи мутахассисга кўрсатишди. Оддий шахарчадан бундай янгилик кутишмаган шекилли, аввалига ишонқирамай қарашди. Ойбахор эскизларни яратиш тарихи, ўқиш жараёнида ўйлаган ниятлари, янги ижод намуналари билан боғлиқ изланишларини тушунтиргач, уларда ишонч уйғонди. Мутахассислар туманлар билан гаплашиб, катта партиядо буюртма учун тайёргарлик кўришларини билдиришди.

Ойбахор аъло кайфият билан ташқарига чиқаркан, атрофда куз таровати ҳукмрон бўлса-да, унинг юрагини баҳор нафаси қоплаган – райхону жамбилларнинг жаннатий бўйлари димоғига урилгандай хузур қилади. Наволар ва хушбўйларга қоришган шабода сочини силаётганда эса бутун дунёда орасталик, гўзаллик ва эзгулик нафаси ҳукмронлик эди...

Давронбек кечки пайт фирма келажаги ҳақида янги режалар тузиб ўтирганда бошқарма мутахассисларининг “Бу масалада вазирликнинг фикрини ҳам олишимиз керак!” деганларини эсладию, эртагаёқ маркетинг бўлими ходими билан халқ таълими вазирига боришга қарор қилди...

Агар республика мактабларини ҳам таъминлашни йўлга қўёлса, фирма Ўзбекистонга танилади, хорижга маҳсулот экспорт қилишни ҳам ўйласа бўлади. “Ойбахорни молиявий рағбатлантираман, - дилидан ўтказди у, - янаям унумли ишлаши учун имконият, шароит яратаман!”

35

Ташқарисига панжара ўрнатилган дераза ортида - сукунат юракни эзгилайдиган хонада ёлғиз, игна устида яшаётган Динара маънос боғта термуларкан, ўз ғамлари, вайрон кўнглини кўради. Хазон тусли япроқларга қараб, хатолари, руҳиятини илондай чирмаган ҳасад ҳақида, дугонасининг бахтини тортиб олишга интилиб, катта хато қилганини ўйлаб юраги орқасига тортади. Ўн беш кундан бери кўчага чикмайди. Ҳовлида айланади, деразадан жамики ҳаётни кўради. Руҳиятини тушкунлик қоплаган. “Жамиятдан ажраш, ёлғизлик азоби йигирма биринчи аср одами учун ҳақорат!” деб кайғу билан ўйга толаверади. Ота-онасидан

жочиб юрганда эрки ўзида бўлгани учун ортиқ азоб чекмаганди. Ҳозир ўзини жазо муддатини ўтаётган маҳкумдай ҳис қиларкан, озодлик ва эрк ҳақида бош қотира бошлади. Сабаблари бор эди.

Санкт-Петербургда ерлик ёшларга ўхшаб кийиниб олди-да, бир неча марта дискотекага борди. Йигит-қизларнинг ўзини эркин тутиши, очиқ-сочиқ муносабатлари билан ўзи яшайдиган ерлик ёшларникини солиштириб, кўнгли чўкканди. Моҳиятини ўйларкан, қўлида паспорти, коллеж дипломи бўла туриб уй қамоғига солиб қўйишга ҳатто ота-онасининг ҳақки йўқлиги, ўзбекчилик деган гоҳ фойдали, гоҳ зарарли тушунчаларга қул бўлган одамларгина бундай назоратни ўйлаб топганларидан сиқила бошлади. У хатолари учун жазога муносиб, аммо бу масалада ота-онаси ҳам хато қилган бўлсачи?! Ота-она айтганини қилмаган болани ҳам жисмоний, ҳам маънавий жазолайди, уй қамоғига ташлайди. Балоғатга етиб, мустақил ҳаётга қадам қўйган ёшларни ишончсизлик билан ғурурини ерга ургандан кўра, ҳаётини ўзи қуриши учун шароит яратгани яхши эмасми? Балки адашар, қоқилар, аммо кўзи очилади, хатоларни такрорламасликка ўрганади. Меҳнат билан жон куйдириб пул топса, ҳар бир тийиннинг, ҳар бир дақиқанинг қадрига етар! Вазиятдан чиқиш учун изланиб, иродали бўлишга, тўғри яшашга, ўйлаб иш қилишга ўрганадими?!

Булар озодликка талпинган, аммо қаноти йўқлиги учун учиб кетолмаётган Динаранинг ўй-хаёллари...

Озод одам ҳеч қачон қуллик ҳақида ўйламас, аммо қул ҳар доим озодликни орзу қилади...

Динара ота-онасидан кечирим сўраш ёки хато қилмаслик ҳақида ўйламасди (хатосини тушунмай). Тезроқ уйдан чиқса-ю, Россияга кетиб, ҳаётини ўзи қуриш ҳақида бош қотирарди. Онаси қўшниларникига чиққанда унинг телефонида Рустам акасига кўнгирак қилиб пул сўради, “Кейинроқ!” дегач, мавридини қутаётганди.

Мияси чарчок, асабийликдан қийналиб, “Ақлдан озяпман шекилли...” деган фикр уни тарк этмайдиган бўлиб қолди...

Уч кун аввал Рустам билан яна боғланди ва уни Россияга етадиган йўлқира беришга кўндирди. Бугун у пул олиб келади. Ҳозир уйдан чиқиб, ишончли жойга яшириниб, бу ҳақда Рустамни хабардор қилиши керак.

Режани онасига сездирмаслик учун кўзига карамай гаплашади. Бошқа вақт хонасида “Вазиятдан чиқиш – қочиш!” хулосаси билан фурсат кутади. Рустам келадиган вақт тобора яқинлашапти.

У деразадан онасини кузатади. Малоҳат ток тагидаги сўрида бир соатчадан бери қўшниси Санобар билан гийбатлашиб ўгирибди. Гийбат - суҳбатнинг гули деганларидек охири кўринмайди. У бетоқатлигини енгиш учун уйнинг у бурчидан бу бурчига бориб келади. Малоҳат гапириб бўлгач, қўшни улаб кетади, гоҳо Динарани калака қилаётгандай ҳиринглаб қўйишади. Қиз ғижинади, аммо маврид кутиб, сабрга суянади.

Рустам келадиган вақти яқин! “Эй Худо, - дейди киз кўкка илтижо қилиб, - шуларни гапи тугасин ё уларнинг кўзини боғлаб қўй!”

У дераза олдига келди-да, парда орасидан тирқиш очди. Онаси сезиб, уй томон юрганда қўшни:

- Мен чиқай, қозонда сутим бор, келинга ишониб бўлмайди! – дея қўзғолганда Динара “Хайрият-эй!” дея енгил тортиб онасига пешвоз чиқди.

- Қорним очқаб кетди, бирор нарса еб олай! – деди онасининг раҳмини келтиргудай бўлиб.

- Ҳозир овқатга уринаман! Хонангда бир пиёла чой ичиб тур!

Малоҳат ошхонадан идиш олди-да, сабзавот сақланадиган ертўлага тушаётганда Динаранинг дили ёришиб кетди. Чунки ертўла бурчагига кўмилган сабзи, картошкадан саралагунча ўн минут керак! У уйдан чиқиб кетиши мумкин!

У яшин тезлигида кийимларини алмаштирди ва нарсаларини олди-да, оёқ учида ташқарига юрди. Омадни қаранг: эшик очилиб ёпилганда овоз чиқмади, кўчага чиқиб, дарров таксига ўтирди ва кўз очиб юмгунча уйдан узоклаб кетди...

Рустам билан учрашув жуда қисқа ва мазмунли бўлди. Динара минг долларни уч ойдан кейин бир ярим минг доллар қилиб қайтариш шарти билан қарзга олди. Рустам Динарани кўргани ва қаерга кетганини айтмасликка ваъда берди.

Такси шиддат билан юрганда уй қамоғида ётган кунлар ортда қолиб, озодлик нашъаси, орзулар зиёси дилини ёритар, умидсизлик ва хавотир секин-аста йўқолиб бораётганди.

Ҳайдовчи эпчил ва юракли экан: калтис йўлларида ҳам тезликни оширар, ўйдим-чукур жойларидан усталик билан ўтарди. Тошкентга етиш учун тўрт соатча вақт кетди, холос.

Динара таниш квартирада бир кун тунади, эртасига Тошкент вокзалига бориб проводник билан гаплашди-да, Москвага йўл олди.

Далалар, кишлок ва шаҳарларни томоша қилиб эркинлик нашъасини суриб кетаркан, ота-онаси зор какшаб, унинг кочиб кетганини бировга айтолмасдан, ичидан эзилганча, ор-номусдан ерга кириб уни излашаётгани, айбни бир-бирларига тўнкаб ҳар соатда жанжаллашаётганини ҳаёлига келтирмас, Москвага тезроқ етишни ўйлаб, орзулар қанотида учиб борар, бутун қалби янги ҳаёт завқи ва сурури билан тўлиб-тошарди...

36

Давронбек бир ҳафтадан кейин мактанса арзийдиган янгиликлар билан келганда уни кутилмаган ютуқлар билан қарши олишди.

У режа бўйича битган ишлар ҳақида гапириб ёнидагиларни лол қолдирди. Вазир уни жуда яхши қабул қилган, Ойбахор яратган кийим нусхаларини кўриб, марказдан узокдаги кизнинг диди ва фантазиясига, истеъдодига қойил қолган, яратганларини республика бўйлаб намойиш этажagini билдирган. Янги йилдан бошлаб республикадаги барча ўқувчилар у яратган формани кийишларига ишонч билдирди ва ҳамма синфларга етказиб бериш вақти, миқдори ва сифати бўйича фирма билан вазирлик ўртасида шартнома имзоланди.

- Энди биздан эшитинг! - деди Азимжон кўзлари қувончдан порлаб, - уч кун аввал тумандаги ишбилармон ва талбиркорлар яратган маҳсулотлар кўрик-танлови ўтказилиши фирмамизга ва айнан, Ойбахорга катта омад келтирганини айтмай туролмайман!

- Хўш-хўш, тезроқ гапиринг!

- Ойбахорнинг эскизлари бўйича яратилган ўқувчилар формаси кўргазманинг олий мукофотига сазовор бўлди ва кўрик-танловнинг вилоят босқичида катнашиш ҳуқуқини қўлга киритди. Бу ютуқ билан Даврон ака, сизни ҳам табриклайман!

- Мен ҳам, - деди Давронбек ичига сиғмай, - ҳаммангизни қутлайман, хусусан, Ойбахорни муборақбод этаман! Илоҳим, бу ютуқлар катта ишнинг бошланиши бўлсин!

- Айтганингиз келсин! Яна бир муҳим янгилик!

Давронбекнинг юзида қувонч, ғалабалар сурурини кўрсатувчи нур жилва қиларди.

- Ийе, бир йўла юрагимни ёрасизлар шекилли, а?

- Юрагингиз ёрилмай турсин, ютуқлар самарасини кўриш учун бақувват юрак керак, ака!

- Тўғри, барибир ҳаяжондаман!

- Куни кеча туман ҳокими ўринбосари, хотин кизлар кўмитачи раиси Холида Ширинова фирмамизга ташриф буюрди. Ойбахорнинг ишлари билан танишиб, уни Зулфия номидаги Давлат мукофотига тавсия этишни маслаҳат берди. Сўралган ҳужжатларини тайёрлаб ҳокимиятга топширдик!

- Омадимиз келди деса бўлади! – деди Давронбек кўлини икки томонга ёзиб, - ишонаманки, Ойбахор мукофот соҳибига айланади, фирмамизда Зулфия номидаги Давлат мукофотининг совриндори ишлайди, қандай маза!

Ҳамма қарсақ чалиб юборди.

Қиска йиғилиш тугаб, ҳамма хонасига тарқалганидан сўнг Азимжон колди. Даврон яна бирор янгилик борми дегандай унга жилмайиб қаради.

- Фақат сизга айтаман, ака!

- Албатта, буям мени хурсанд қилса керак!

- Шундай. Кеча ота-онам Ойбахорникига боришганди.

- Хўш, табриклайманми?

- А как же! Розилик беришибди.

- Ура! Ғалаба! Чин қалбимдан табриклайман.

- Раҳмат. Тўйни тезлатмоқчимиз.

- Жуда соз. Тўй ҳаражатлари биздан!

- Э, ўзимиз киламиз.

- Йўқ, битта сирни сизга айтсам бўлаверади.

- Қанақа сир?

Давронбекнинг у ёқ-бу ёққа аланглашидан кўпчилик билиши инарт бўлмаган гап айтмоқчилигини дарров тушуниб, Азимжон унга яқинроқ сурилди. Даврон ҳам эгилиб овозини пастлатди.

- Фирмамиз вазирлик билан қанчага шартнома тузганини биласизми?

- Йўқ.

- Бир миллиард сўмдан ортиқка!

- Ҳа, - деди Азимжон кўзлари қувончдан порлаб, - буни катта галаба деса бўлади. Қўлни ташланг, ака.

Улар кафтни уриштиришганда “тарс” этган овоз шодлик садосидай хонани жаранглатиб юборди.

Даврон тушгача буюртмаларни бажариш режасини тузгач, асосий мутахассисларни хонасига тўплади. Хом-ашё олиб келувчи, чеварлар билан ишловчи усталар ҳамда маҳсулот сифатини назорат қилувчиларга махсус топшириқлар берди. Цех усталарига ёшлардан ишга олиш ва уларга шароит яратишни тайинлади. Буюртманинг биринчи қисмини бажариш муддатини айтгандан кейин бош муҳандис бирдан ўрнидан турди.

- Жуда қиска муддат! – деди шошганидан, - бажариш кийин, буюртмачи олдида хижолатда қоламиз, ака!

- Ҳаммасини ҳисобладим! Кўшимча ишчилар оламиз, уч навбатли иш ташкил қиламиз, биринчи босқични бажарунча фирмамиз обрўси учун ҳаммамиз оёққа турамиз, бундай имконият ҳаммага, ҳамма вақт насиб этавермайди, тушунарлими?

Бош муҳандис шошқалоқлигини тан олгандай бошини қимирлатиб жойига ўтирди.

- Ҳа, айтгандай, - деди Даврон бош ҳисобчига юзланиб, - бугун ё эртага банкдаги ҳисоб-рақамимизга юз миллион маблағ тушади, ёрдамчиларингиз билан хом-ашё, иш ҳақи ва бошқа харажатларга ажратинг, тақсимотни эртага кўриб чиқамиз! Энди ҳамма ишга, йиғилиш тугади!

Азимжон ишдан кейин Ойбахорни шаҳардаги гавжум музқаймоқ кафесига таклиф қилганини ишхонада ҳеч ким билмай қолди. Излаганлар “Қалликлар...” дея ҳавас билан мийиғида кулиб қўя қолишди. Ҳаммада ҳавас бор. Катта ёшлилар “Кўз тегмасин!” дея дуо қилишаётгани самимий чехраларидан билиниб турарди.

Ишхонада одамлар ишга шўнғиб кетган дақиқаларда Азимжон Ойбахорга ўғринча қараб қўяди, имлаб нималарнидир айтмоқчи бўлади. Аммо Ойбахор ўзини кўрмаётган, билмаётганга солиб, Азимжоннинг сабрини имтиҳон қилар, ташқарига чиқаётганда унга секингина қўлини узатади. Аммо бир нафасдаёқ тортиб олади. Катта-кичик олдида ўз одоби, ибо-ҳаёси билан юришни, бошқача айтганда, асли қандай бўлса, ҳаётда ҳам шундай қолишни биринчи ўринга қўяди. Корхонага ишга келгандан бери Азимжонга шу ниятини сингдириш учун анча ҳаракат қилишга тўғри келди.

Азимжон кўпинча, каллиғини Динара билан солиштириб, кўнгли тоғдек кўтарилади. Ҳатто “У солиштириб кўришга ҳам арзимади!” деган хулосага келган. Бу ҳақда Санкт-Петербургдаги килмишларидан бир шингил-бир шингил сўзлаб берса, Ойбахор хайратдан ёқасини ушлаб қолади. Гарчи Динарани Азимжондан яхшироқ билса ҳам гапларини тасдиқлаб, бош силкиб кўяверган. Фақат Худога илтижо қилиб, Динара билан кечган воқеалар қайтарилмаслигини сўрайди.

Улар кўздан панароқдаги столга жойлашишди.

Азимжон қола, Ойбахор фанга қуйиб:

- Шу қадаҳни тўйимиз учун кўтарайлик! – дея кулимсиради Азимжон. Ойбахор онасининг кеч кузда тўй қиламиз деганини эслаб, ерга қаради.

- Нега индамайсиз, Ойбахор? – деди Азимжон хаёли бир ёқларга қетиб. Қиз бир. неча дақиқа жим турди-да, Азимжонга қаради.

- Бошқа гапдан гаплашайлик, ака! – деди. Аммо Азимжон уни музқаймоққа таклиф қилишдан асосий мақсади боядан бери диққат марказида тургани учун:

- Менимча, - деди ҳам қулиб, ҳам жиддийлашиб, - биз учун бундан муҳим гап йўқ! Қизлар тўйга етолмай хуноб, сиз тўй десам, ерга қарайсиз, тинчликми?

Ойбахор мулоҳазаларини айтишга иккиланиб, бир Азимжонга, бир олисга қаради, сўнг таваккал қилди.

- Тўғри айтасиз! – деди Ойбахор жилмайиб, - масалан, Динарага ўхшаганларнинг алами ичида!

Азимжон қўлини иягига тиради-да, кизни қойил қолдирмоқчидай чуқур ўйга толди. Ҳозир унинг ҳурматини жойига қўйиши лозимлиги учун гапларига эътироз билдириш аҳмоқлик дея қўлларини столга қовуштириб, кизга тикилди.

- Битта илтимосим бор, йўқ демайсизми?

- Қўлимдан келса...

- Ширин суҳбатимизга ўша бемаза курсдошингизни аралаштирмасак...

- Сўз бераман, - деди Ойбахор кулимсираб, унга тикиларкан. - иккинчи қайтарилмайди.

- Тушунган одамнинг садағаси кетсанг арзийди. Энди мендан эшитинг.

- Хўш?

- Сиз ижодингиз билан корхонамизга катта даромад келтираётганингиз учун Даврон ака тўйимизга хомийлик килмоқчи!

Азимжон Ойбахорни севинтириш учун гапирганди. Аммо хато килганини тушунди-ю, ўзини ёмон кўриб кетди. Яна кош кўяман деб кўз чиқармаслик учун бир неча дақиқа унинг муносабатини кутди.

- Биз ўртахол яшаймиз. Дадам икки-уч ой маблағ тўплаб, кузда тўй қиламиз деганлар. Мен ишлайман, бировнинг ёрдамига мухтож бўлмаймиз. Яна дадам айтадиларки, кўпчиликнинг ошини еганман, элга ош бермасам бўлмайди, битта кизимни қарз олиб чиқармайман, дедилар. Ахир, шошиб қаерга борардик, тўғрими?

Азимжон, қиз бу гапни қаллиғига усталик билан тасдиқлатиб, онасига айтсин ва улар шунга қўнишсин деган маънода эмас, очикқўнгиллик билан сўзлаётганини сезиб, гапини маъқуллади ва ўзининг ҳам нияти шу эканини айтишга чоғланганда “Режамизни билгандай гапирди-я! Тилиннга шакар, Ойбахор!” деган севинч ўтди кўнглидан. Бир соатча ширин суҳбат қуриб ўтиришганидан кейин шахар боғини айланиб, уйларига кетишди.

Ойбахор “Фирманинг тўйга хомийлик килмоқчилигини ота-онамга айтсам “Битта кизни хомий ёрдамида узатамизми?” дея хафа бўлишларини ўйлаб гапирмасликка қарор қилди. “Даврон ака астойдил ният қилган бўлса, тўйга яқин отамга айтади!” деган қарор ўзига ёқиб тушди.

Кечки пайт ўз хонасига кириб, жавондан китоб олаётганда телефони жиринглади.

Курсдоши Ферузанинг сўзлари ташвишли эди.

- Динарани эшитдингми?

- Тинчликми?

- Кўнгилсиз воқеалар...

- Нахотки, тезроқ айт!

- Москвага етиб борганда кутиб олувчилар кеч қолган, у безориларнинг қўлига тушиб пуллари ва кийим-кечаклари, энг мухими, паспортини олдириб қўйган. Йигирма кундирки, уйдан чиқолмай беркиниб ётганмиш. Хужжати топиладими-йўқми — номаълум...

- Ҳа, ачинарли...

Ойбахор, Динаранинг килмишлари юрагида жарохат колдиргани учун эслашни ҳам лозим топмаётганди. Бегона юртда сарсон, оғир ахволдалигига ачинди, аммо бу ачинишни унга бўлган нафрати довул сингари учириб юборди. Тишини бир ғижирлатди-да, Ферузага билдирмаслик учун ўзини босди.

- Ота-онани йиғлатиб кочиб кетишнинг оқибати-да.

- Шунака бўлганми?

- Анчадан бери излашаётганди, уч кун аввал танишлари Москвадан кўнғирок килшибди. Улар қизнинг тайини чиқанидан хотиржам, аммо ғазаблари аланга олган!

- Ўзиям отанинг жаҳлини чиқарадиган иш қилган-да...

- Кеча дадамга “Курсдошлари ишляпти, турмушга чиқаяпти, университетда ўқишни давом эттиряпти, аҳмоқ кизим эса, дайди итдек хорижда хор бўлиб юрибди, шу шартми? Биз унга “Пул топ!” дермидик? Оддий хайдовчининг кизи Ойбахор республикага таниляпти? Менинг аблах кизим куйдириб, қонимизни ичишдан бошқага ярамаяпти!” деб роса ҳасрат қилибди.

Ойбахор Раҳмонжонга ачинди. Мол-давлати, имконияти етарли, Динарага зўр шароит яратган, аммо ота-онасини эл-юрт олдида шарманда қилиши шартми?! Ёш жонида гап-сўзга қолиши нахотки ўзига ёкса?!

Динара тўғрисидаги фикрлар бир нуктага йиғилиб, қизнинг маънавий қиёфасини кўз олдида гавдалантирди. Яхши ишга жойлашиш, яхши ҳаёт қуришга ҳамма имконият бор: Отаси ишбилармон, тадбиркор, оиласини ҳавас қилиб уни келинликка сўрайдиганлар анчагина. Аммо нега ўз бахтига зомин бўляпти! Қочиб қаерга боради, ер юзидан чикиб кетолмайди, гуноҳкорнинг борар ери у дунёда ҳам тайин-ку?! Нахотки шуни англамаса?!

Ойбахор ўйлайверса, миясига ҳар хил фикрлар келаверди, саволлар кўпаяверди, охири, “Булардан кўра...” дея мутолаага шўнғиди. Саҳифаларни очаркан, сатрлар орасидан ўзи ўйлаган янгилик, мўъжизалар жонли одамдай жилмайиб чиқаётгандай улар тароватини руҳиятида ҳис қилиб турар, ижодий кайфиятнинг хузурбахш дакикаларига кириб бораётгандай эди.

Ориф, Санжар, Ботир ва Тохирлар Динаранинг нарса ва хужжатини суриштиришди, аммо тайинини топишолмади. Айримлар:

- Қозон вокзалидаги майда ўғрилар қилган бу ишни! – деди. Энг эпчил Ориф ҳам пичокқа илинадиган маълумотга эга бўлолмади. Динара йигирма кун кўчага чиқолмай, боқиманда ўтирганидан ҳамма норози. Ўзи ҳам юраги сиқилиб дунёга сизмайди, қочиб келганидан, ландавурлик қилганидан минг-минг афсусда. Йигитларнинг кўзига қаролмайди, кўчага чиқиб бирор иш бажариб, пул топиб келай деса, милиция ушлаб жаримага тортади. Хатолар қайтарилса, беш йилга Россияга қаролмайдиган қилиб қўяди. Ҳар кун йигитларга овқат пиширади, кийимларини ювади, уй тозалайди. Фалончининг қизиман деб мағрур юрган Динара бугун оддий оқсочга, хизматкорга айланса-я! Таниш-билиш, яқинлари эшитса, кети билан кулмайдими?! Отдай соғлом, маълумотли, ота-онаси ҳаёт, ҳар қандай ишни эплайдиган ёшда ночор қоладими?!

Динара ўзини айблаб, вазиятдан чиқиш йўлини ҳам ўзи кидиради. Юрагининг бир чети ғаш, ғаш бўлгандаям чуқур ғаш, аммо охирида, анча узоқда ёруғлик кўрингандай, унга етиш учун ғашлик остидаги синов шуурида акс этади. Булар ҳақида ўйлаш қанча оғир бўлмасин, қизиқарлидай ва ҳар сонияси энгиллик берадиган саодатга ўхшайди...

Ниҳоят, Ориф янги тадбир топди.

Эрталаб Қозон вокзалига Динарани бошлаб борди-да, “Ўша кун ён-верингда ўралашган, сумкангни юлиб қочганлардан бирортасини таңирсан!” дея кўпчилик назари тушмайдиган жойга қўйиб:

- Ўзингга хушёр бўл! – деди кетатуриб.

Динара сочларини ёзиб, тор шим, реппер қўшиқчилар расми солиган юпка кофта, одми кроссовка кийган, “Мени ҳеч ким танимайди!” деб ўйлаганда чучварани хом санаган экан. Ерликларнинг беписанд, менсимай қарашларидан билдики, кимлиги ва нима мақсадда турганини тахминан билишган.

Тумонат орасида ўтган-кетганларни кузата бошлади. Бир соатчадан кейин сал-пал таниш қиёфалар кўрина бошлагач, юрагида умид пайдо бўлди. Ўғринча қараётган бежо болаларни кўрганда юраги “шув” этар, шу эмасмикин дея эслашга ҳаракат қиларди. Бир соатдан кейин толиқди, икки соатдан кейин турки совук, тегажоқлардан зерикди, ҳатто кўрқа бошлади. Иккита барзангисифат йигит атрофида ўралаша бошлаганда Орифга

кўнғирок қилгиси келди, аммо бошқа фойега ўтиб, кўзлари билан олма тера бошлади. Қора кўзойнак таққан, сокол-мўйлов ўстирган, кўзи ўйнаб турганларга алоҳида эътибор билан қарар, улар ўзи ҳақида қандай фикрга бораётганларини билмагани учун уларнинг кўзидаги кишини камситувчи ва ҳақоратли маънога тушунмасди. Тушга яқинлашганда соколли, қора кўзойнак таққан йигит унга яқинлаша бошлади ва олдига келганда иккала қўлини икки тарафга ёзиб, артистга ўхшаш қилиқ қилди-да кескин ортига бурилиб кетди ва одамлар уммонига қўшилаётганда икки бармоғи орасига бош бармоғини суқиб кўрсатди-да, ҳезалакка ўхшаб қилиқ қилди, сўнг бирдан кўздан йўқолди. Динара кўринишидан туппа-тузук одамга ўхшаган бу олифтанинг бачкана қилиқлари қандай маънодалигини тушунмади. Одамлар тепадан тушадиган зинапоя рўпарасига ўтиб тураверди, туравериб чарчади, туриш бефўйдалигини англаб, Орифга кўнғирок қилиб, уйга кетмоқчи бўлди. Сўнгги зиналардан кўтарилаётганда ёнидан икки шарпа келди-да, билагидан ушлади, русчалаб "Шовқин солмасдан, катта йўл бўйидаги машинагача борсанг ҳаммаси яхши бўлади!" дея уқтириб, ўртада олиб кета бошлашди. Кўркувдан қалтираган Динара ҳозирги ҳолат ҳужжатни йўқотишдан ёмонлигини англагандай саросимага тушди. Тилига гап келмас, икки биқинига қадалган пичоқ учини сезиб, бақиришдан ўзини аранг тийиб турарди.

- Мени қўйворинглар, мен... мен ҳужжатларимни йўқотганман, қўйворинг!

Машинага яқинлашганда айтилган бу гап босқинчиларга қўл келди.

- Найдём, найдём, шоколадка! – деди сочи жингалаги унинг билагини сиқиб машинага ўтказаркан.

Ҳайдовчи газни босди ва машиналарга қўшилиб кетганда Динаранинг оғзига кичкинагина тўп тиқишган, қўли боғланганча индамай кетишга мажбур эди.

"Мени машинага босишди, қаерга борамиз, нима қиладилар?"

Динара ҳар қанча диққат қилмасин, босқинчилар ўзи ҳақида нимадир деётганларини тахмин қилса ҳам ҳеч нарса тушунмас, алами ортиб борарди.

У Москвани билмасди. Қозон вокзали, квартирагача бўлган кўчалар, айрим машҳур биноларни бирров кўрган, холос. Ҳозир кўраётган кўп қаватли бинолар, турар-жойлар ва реклама

паннолари нотаниш. Бирдан юрагига кўрқув, сўнг жасорат келди. “Буларнинг босқинчилик қилишга нима ҳаққи бор, уларга қандай ёмонлик қилдим?” деган савол исённинг илк учқунлари эди. Тўпчани бир неча марта тили билан итарди. Натижа йўқ. Уч-тўрт марта такрорлагач, миясига “Тишим тўсиб қоляпти, оғзимни катта очиб итарсам-чи?” деган фикр келди. Оғзини катта очиб, тўпчани тили билан итарди ва тўпча бир сонияда оёқ остига юмалади. Улар кўрмай қолишди. Ва Динара ўнг томондаги барзангининг башарасига калла берди, унинг бурнидан шариллаб қон кетди, иккичисини ҳам шундай қилмоқчийди, натижани бермади, кўлини ечиб уларни уришга уринди. Афсуски, барзангилар уни эзиб кўйишгач, бу ишни бемаврид ва нотўғри қилганлигини англаб, юрагида надомат туғилди.

- Тўхтат машинани, остановка, остановка! – деб бақирди уларга сир беришни истамагандай.

- Эй манжалаки! Ўзингни босмасанг, ўлигингни исковуч итлар ҳам тополмайди.

Динара ўзбекча гапирган барзангининг кўзидан кўрқинчли маъно уқиб, ҳозиргина юрагида йилтираган ёруғлик сўнди. Сўнг қутилмаганда бўйнига каттиқ нарса тегиб, танасида даҳшатли оғрик сизди, боши айланиб кўз олди қоронғилашди ва ўзини тутолмай боши билан ўриндикка урилди...

Машина каттиқ силкинганда Динара хушига келди. Ёпик фургон ўйдим-чуқур йўлда тўрт аёлни элакдаги кепакдай айлантирар, машина паст-баланд адирликдан юраётганга ўхшарди. Баъзан курсидан туриб кетишга мажбур бўлишарди. Динара қоронғиликка кўзи ўргангунча уч аёлни ғира-шира кўрди. Иккита тешиқдан тушаётган нур ичкарини яхши ёритолмас. Бугун диққатини жамлаб, аёлларнинг ўзбеклигини билиб, ичидан бир ох келди, қалбига титроқ келди. Аммо ёлғиз эмаслиги, гапирса тушунадиганлар билан вазиятдан чиқиш имконияти топилгандай хотиржам тортди.

Бўйни ачишиб оғрир, ҳолсизлик қисман йўқолган бўлса ҳам вужудини камраб турарди. У шериклари ёнига ўтиришга мажболи етмасди. Бирдан хушига келганини кепкалик аёл сезиб қолди-да, устига энгашди.

- Тузукмисиз?

- Ҳа...

- Бирор срингиз оғримаяптими?

Нариги иккаласи ҳам тепасида пайдо бўлди.

- Тура оласизми?

- Кейин, бўйним...

У ингрок овозда гапиргани учун аёлларнинг раҳмини келтирди. Улар Динарага ачиниш, ташвиш билан қарашаётганда машина секинлашди. Йўл азоби, фургон ичидаги дим ва қўланса ҳаво, камокхонада ўтиргандек асабийлаштирар, тезроқ эшик очилишини кутишарди. Ташқарида одамларнинг қаттиқ-қаттиқ гапиргани, сўкинганларини юракка кўрқув, хавотир тўлдиради. Босқин, талонга учраган, одам савдосидан азоб чекканлар ҳақида нохуш гаплар эшитишган, оғир ва кадрсиз меҳнат, сўнгсиз азоб-уқубатлар кутаётгандай ўзларини кайғу ичида ҳис қилишарди. Ниҳоят, фургоннинг орқа эшиги очилди.

Ёруғликка кўниккунча кўзларини беркитишди, очишганда одамни ваҳимага соладиган манзарадан ақлдан озишларига бир баҳя қолди...

Атроф чўлсифат кенглик, унда-мунда бир-иккитадан дарахт кўринади. Олисда тоғга ўхшаш адирлик ястаниб ётибди, ундан нарида кўм-кўк нимадир – ўрмон ё ўтлоқ. Динара чапга назар солиши билан узунлиги уч юз метрча икки бўлим, икки қаватли бино эътиборини тортди. Ташқарисида тоғдай гўнг ғарамлари, катта бинодан юз метрча нарида икки-уч хонали бўлса керак – иккита алоҳида уй. Уч тўрт метр орқадаги бостирмада ўтин ғарамлари уюлиб ётганини кўрган аёллар бу ерларга газ ва электр келмаган, марказдан олисдалиқларига ишона бошлашди. Унинг ёнида душ – тепасида юз литрлик бочка турибди.

Фургон эшигидан озгина нарида иккита барзанги “одамни ғажийман” дея чоғланган иккита эшақдай овчаркани ушлаганча аёлларнинг машинадан тушишини кутар, нозик вужуд, ожизона хилқат эгаларига, муносабатлари беписанд ва шармандали қарашларидан яққол сезилиб турарди. Ҳозиргина “Тезроқ очикка чиқсак, эркин нафас оламиз!” дея ният қилган аёллар ранги оқарганча ортга тисарилишди.

-Ҳамманг пастга туш!

Кўнғиз мўйловли бакалок кимса Динарага анча олдин кўрган аёллар калонияси ҳақидаги кайғули фильмий эслатди. У ўзини жиноятчи маҳбусдай ҳис қилиб, бўйсунушга мажбур бўлди.

“Айтганларини бажарсам, итлар менга индамайди!” – деган фикр кечди кўнглидан. У – ёшлик журъат берди шекилли машинадан бир сакраб тушганда итлар ириллаб қўйди. Бошқалар Динарадан куч олиб сакрадилар. Тўрт аёлни иккита ит етаклаган барзанги, яна тўрт киши ўртага олиб икки қаватли бино томон юрдилар. Динара кўнғиз мўйловлига “Бақалок”, новчасига “Қилтирик” дея лақаб қўйди. “Бақалок” лапанглаб юргани билан эпчил ва хушёрга ўхшар, аёлларни эътибордан қочирмас, шериклари ҳам қолшмасди. Бино йўлагига киришгач, бошловчи чапдаги хонага юрди. У ерга беш-олти киши овқатланадиган стол-стул қўйилган, доим одам яшагани билиниб турарди. “Бақалок” ҳаммага бир қур жиддий разм солди, нигоҳида зўравонлик аломати сезилар, бу ерда кўплаб аёл ва эркакларни олиб келиб ишлатиш учун бундай мажлислар қилингани сезилиб турарди.

- Ҳамманг очсан, биламан, - деди у ўзини аёлларга ғамхўрлик қилаётгандай кўрсатмоқчи бўлиб, - сизлардаги: “Аввал таом, бадаз калом!” мақолига кўра яхшилаб овқатланиб олинглар, кейин ишни гаплашамиз!

Улар хонани тарк этишаётганда Динара бўйнимга урган барзанги булар орасидамасмикин, дея разм солди. Аммо танимади. “Демак, бу гуруҳга бизни топширишган”. Овқатланиб бўлишгач, бояги тўрттовлон кирди. Ва яна “Бақалок” гап бошлади.

- Бу ер чорвачилик фермаси, тўрттовингиз шу ерда ишлайсиз, ким бўйин товласа, биздан яхшилиқ кутмасин!

- Маошимиз қанча? – отилиб сўзлади боядан бери чидолмай ўтирган Динара.

- Қанақа маош? – деди “Бақалок” айёрона ғазаб билан унга кўзини лўққиларкан.

- Иш ҳақимизни сўраяпман!

Динара боягидан дадилроқ сўзлар, “Бақалок”ни енгиб ташламоқчилигини бошқаларга кўрсатиб қўймоқчига ўхшарди. Аёллардан бири “Айтишма!” дегандай этагидан тортди. Динара парво қилмади. “Бақалок”нинг кўзига қараб тураверди. У эса алланарсаларни мулоҳаза қилгандан кейин, худди одатланиб қолгандай, столни бир-икки чертди-да, Динара томон бироз эгилди.

- Ваъда қилган одамдан сўрайсан, хужжатларинг топилгунча текинга ишлайсан, милицияга бермаймиз, қаматиб қўймаймиз! – деб келишганмиз холос.

Динара шериклари ҳам хужжат йўқотганини тушунди. Аммо бу одамлар ҳозир ўйин қилаётганларини хазм қилолмасди.

- Мен қўлдай ишлашни хоҳламайман, - деди у ўзбекча гапирган одамга қараб, - бу ернинг аниқ манзилени билмоқчиман! Бизни озод қилишади, аммо унда сенларни аяб ўтиришмайди. Бизни бу ерда мажбурлаб, ҳушимиздан кетказиб, қўлдан қўлга ўтказиб олиб келишларига тоқат қилолмайман!

- Ўххў, зўрсан-ку! Саша, - деди ёнидаги “Қилтирик”ка қараб, - кўряпсанми, ҳозирги жипириклар ўзим кимман демайдию, катталарга пўписа қилади, буларни нима қилиш керак?

- Қийнаш керак, уриш керак, энасини кўрсатиш керак!

Унинг йўгон овози хонани зириллатиб юбориши хаёлига қелмаган аёллар кўрқиб кетди. Бир-бирларидан нажот истагандек, ўзаро яқинлашиб олишди. Саша тушунган, маданиятлидай кўринса-да, сўқиниш ва кўполликда, аёлларга номуносиб муносабатда шерикларини чангида қолдирадиганга ўхшарди. “Бақалок”нинг сарғиш башарасида осиеликларга паст назар билан қараши намоён бўла бошлади. Ўз фикрича, илк муомаладаёқ аёлларни кўрқитиб, ўзига қўлдек бўйсиндириб олишга интилаётгани айни дамда бундай муносабат ўз шерикларига яхши кўриниш, обрўсини кўтариш учун қилинаётгани ҳам сезилмай қолмади.

- Ҳаммасини бир-бир елкасини қашиб кўясанми?

- Қизнинг эсини киритсак, ҳаммасига етади. Қолганлари анча ақллига ўхшайди... – у мазах аралаш иршайди...

Динара қолди, “Бақалок” бошқаларни молхонага етаклаб келди. Ва учаласига ҳар куни соат неччида, нима ишлар қилиш кераклигини шошилмай тушунтирди. Шунчалар кўп ишни айтдики, тўрт аёл барига улгуролмаслигини аниқ сезиб, эътироз руҳи билан қаради. “Бақалок” хушёр экан.

- Эртадан кейин янги гуруҳ келади. Икки кунга сабр қилларинг, ўлиб қолмайсанлар, қани энди ишга марш!

“Бақалок” кетгач, аёллар тақдирга тан беришнинг илк аломати сифатида яқиндан танишишди. Ок рўмолли ўттизларга яқинлашган аёл – бўқалик Гулчехра, қорачадан келган қирққа яқинлашгани – ангрелик Шаҳноза, қош-кўзларини бўяган, лабининг устида билинар-билимас ҳатти бор ёш аёл эса – олтиариқлик Раъно! Танишувдан дадиллашган бўлсалар-да, дарров ишга киришиб

кетолмадилар. Гулчехра: “Умримда бунақа иш қилмаганман, бошга тушса, кўз кўрар экан-да!” дея деворга суяб қўйилган паншахага қараб анчагача хаёл суриб турди. Сўнг асталик билан “Бақалок”нинг айтганини бажаришга киришди. Бошқалар ҳам ҳаракатга тушдилар, аммо “Динаранинг аҳволи нима кечди? Қиз болага вахшийлик қилишмасмикин?” деган саволларга жавоб тополмай хавотирда эдилар. Тушлик бўлдики, Динара келмади. Қизга ачина бошлашди. Аммо бирорталари олдига бориб вазиятни билишга журъат этишолмади. Яна бир соат ўтгач, Саша тушликка чақирди. Улар бирин-кетин йўлга тушишди. Ҳамма чарчаган, эрталабки шахддан асар йўқ. Кўз билан Динарани кидиришаётганда Саша Гулчехрага қаради: “Йулақдан ўнгга юрсанг, ертўлага тушасан, анави кизни олиб чик!” ҳамманинг юраги “шув” этди ва бир-бирларига ялт этиб қарашди. Нима гап? Биров етаклаб чиқадиган даражада ҳолдан тойганми? Қандай жазолашган?” Гулчехра кўркув билан ертўлага тушаркан зах, қўланса хиддан кўнглида беҳузурлик туйди. Бирдан чапдаги хонадан ингрок эшитиб, ўша ёққа бурилди. Ва оддий матрас устида юзтубан ётган, устига ок мато ташланган Динарани кўрди-да, кўрканидан бир неча сония нафаси чиқмай қарахт бўлиб қолди.

- Нима гап? – деди кизнинг тепасига келиб. Қиз бошини сал кўтариб, чилвирда боғланган қўлига имо қилди. Гулчехра уни ечди ва устидаги матони олиши билан кўрканидан “Вой ўлмасаам!” дея ортига тисарилди. Бели ва кураклари қамчи зарбидан кўкарган, елкасидаги айқаш-уйқаш кўкимтир излар ҳам қамчиники эди...

- Ифлос, киз боланиям шунақа урадимми?! Ҳароми... Кел, тур ўрнингдан, тушлик киламиз.

Қамчининг тарам-тарам излари айрим жойларда ингнчка, баъзи ўринларда арқонсимон тушган. Курагидаги моматалок азоби тана кучини емиргандай киз кўзғолишга қийналарди.

- Нима бўлди?

Гулчехра аҳмокона савол берганини англаб, ўзини койиб ташлади. Динара бир оздан сўнг ингрок аралаш бир неча сўз айтди, аммо Гулчехра тушунмади. Қиз қўлига тиралиб турмоқчи бўлди, аммо эпланолмай ўзини ерга ташлади.

- Буларни инсон туғмаган, хайвондан фарқи йўқлар!

У газабини босиб кизнинг қўлтигидан олмоқчи бўлди. Аммо кўтарсам, оғрик кучаймасмикин деган мулоҳаза мясида бир

айландию, дарров йўқолди. Қизни қандай қилиб бўлсаям, бу сассик жойдан олиб чиқиш ва овқатлантириб ўзига келтириш керак!

- Асалим, турайлик-чи, жиндай овқатланмасанг оғрикни енголмайсан. Беш-гўрт кун айтганларини қилайлик, Худо нажот берар!

Меҳрибонлик далда берди, қиз тиззалаб ўтирди-да, ёстик ёнидаги бисер кадалган футболкасини кийди, камчи еган жойига футболкаси тегиб ачишаётгани учун енгилгина ох тортди. Шериклар қандай воқеа рўй берганини дарров сезишди ва ҳамдардлик билан ёнларига ўтқазिशаркан, энди битта одамга айланишмаса, ҳаммининг бошига Динаранинг куни тушишини ҳис эта бошлашди.

Динара тарелкадаги овқатнинг ярмини еди, шериклари мажбурлаб олдига суриб қўйишса ҳам қолгани ўтмади. Бир икки пиёла чой ичишгач, Динарани савалаган новча кирди-да:

- Смирно! – деди бақиргандай. Кўзидан зўравонлик ёғилар, аёллар саломатлиги, уларни хурматлашдан кўра, ўз ҳукмига бўйсундириш режаси яккол билиниб турарди. Тўрт аёл махбусдай тик турди. Ва новчанинг талаби билан исм-фамилияларини айтишди. Ҳисобот бераётгандай итоатқорона гапиришган бўлса-да, новчанинг кўнгли тўлмай, башарасида норозилик аломати туғилди.

- Ҳозирги дақиқадан бошлаб, сен – Гулчехрага мурожаат қилди у, - биринчисан, сен – Раънога қўлини бигиз қилди, - иккинчи, сен эса – Фотимага яқинроқ келиб чимрилди –учинчи, мана бу эса – у Динарани назарда тутаётганини нафрат аралаш имо билан англатди - тўртинчи! Сенларни шу рақам билан чақирамиз. Ишдан бўйин товлаган, гап қайтарган, беҳуда талаблар қўйган рақам эгаси аввал оч қолдирилади, сўнг бешбаттар жазога тортилади, тушунарлими?

- Ҳа! – дейишди ҳаммалари баробар.

- Марказ бу ердан 500 километр узоқ, 150 километри чўл ва ўрмон. Қочиб қўлга тушган рақам эгасини карагайга осиб қўямиз, ёввойи хайвонларга ем бўлади. Суягингни ҳам биров тополмайди. Ҳамма гапимни тушундимми?

- Ҳа!

- Ҳамма ишга!

- Битта илтимос бор, Иван Сергеевич! – деди кутилмаганда Гулчехра.

- Гапир биринчи! Бу сафардан кейин ракамингни айтиб мурожаат қил!

- Хўп, тўртинчи сал ўзига келгунча ўрнига биз ишлаб турсак...

- Фақат эрталабгача! – деди Иван Сергеевич жавобни аввал тайёрлаб қўйгандай, - тўртинчи ётоққа марш!

Динара эрталабгача яралари қотиб, майкаси тегса ачишмайдиган ҳолатга келди. Курагида ғимирлаётган оғриқни ёшлик кучи билан енгиб ишга чикди. Кеча ўзини Гога деб таништирган, қирк беш ёшлардаги грузинсифат зўравон хабар олиш баҳонасида хонасига кириб, зинокорона назар ташлаган, азоб тортаётган қизга тегинишдан ор қилиб, шаҳвоний назар билан қарай-қарай хонани тарк этгани унинг юрагини ваҳимага солганди. Яна икки кун ётса, у ниятини амалга оширмай қўймаслигини тушунган Динара “Бу азоб-укубатлар, уни енгиш учун дайди итдек дарбадарлик аввалги хатолар, ножўя қадамлар оқибати бўлса яна қанча давом этаркин?!” деган изтироб билан бир хўрсиндию, “Меҳнатдан ўлмайман-ку!” дея шаънини асраш учун эртасигаёк аёлларга қўшилганди. Уч кундан кейин кўкрак чўнтагига қора ипда ракамлари тикилган коржомо беришди.

- Энди расмана махбусга айландик! – деди Динара кулги ва нафрат аралаш танасида шалвираб турган коржоманинг у ёк-бу ёғига қараркан, - кийимларинг билан басар бўл!

- Тес! – деди Гулчехра кўрсаткич бармоғини оғзига кўндаланг кўяркан, - бақалоқ эшитса, яна жазоланасан!

Кун ўтган сайин ўзлари ҳақида гапириб, шароитларини тушунтириб, Россияга ишлагани келиш сабабларини айтиш бошланганди. Динара барини эшитди, очиқ гапирганларини сезди, юракдан ҳис қилди. Ҳар бир аёл кўзида ёш, қайғу билан сўзларкан, гапларига ёлгон аралашмагани, ёлгон қўшишнинг ҳожати йўқлигини англадиб турарди. Уйларини ташлаб, бегона юртга келишга оиладаги оғир шароит, ўз хатолари, кадрсизлик ва ноҳолис муносабатлар эканини яширишмасди. Кўз ёш билан сўзлай-сўзлай енгил тортганларини кўрган Динара ҳаммасининг кўнгли беғубор эканига яна бир қарра ишонди. Ўзига гал келганда:

- Ота-онам севган йигитимга беришмагач, у бошқасига уйланди. Ҳаётимни Азимжон акамсиз тасаввур қилолмасдим. Ҳар куни уйимиз олдидан хотини билан етаклашиб ишга ўтарди. Уларни кўрмайман дейману эрталаб дераза олдида пайдо

бўлганимни билмай қоламан! Бунинг устига, келинчак ўзимнинг курсдошим, яқин дугонам денг! Юрагим сиқилиб, асабийлашадиган бўлиб қолдим. Кўнглимга қил сиғмайди, ота-онам билан ҳар куни гап талашаман. Мен ўзимни дунёдаги энг бахти каро, ташландик киз деб ҳисоблайдиган бўлиб қолдим. Дугоналарим масхаралаб, ҳатто ҳақоратлаб қараётгандай туюларди. Барини унутай деб, Россияга келгандим, бошимга шу кўргуликлар тушди...

Динаранинг кўзёшлари яноғи узра думалаб этагига томди. Аёллари кўнглини кўтаришди, “Бахтли кунлар олдинда!” дея Худодан кушойиш сўрашди. Ва гапларига ишонганлари содда ва самимий, изтиробли кўзларидан билиниб турарди. Динара севинганидан дарров туриб ишга шўнғиб кетди. Аммо ота-онаси ва Азимжонни ноҳақ айблагани учун виждон оғриғи соат сайин кучайиб, қийналиши мумкинлигини хаёлига келтирмади...

Уч бўлимли молхона ва бошқа бинолар бир вақтлар замонавий лойиҳа асосида қурилган ва кейинчалик ташлаб кетилган, кимдир сотиб олиб уч-тўрт йил олдин ишга солган экан. Йигирмадан ортик пичан ғарамлари ёз бўйи бу ерда одамлар каттик тер тўқканидан далолат берар ва аёллар кўнглига “Бу ифлослар биздақаларни текинга ишлатган!” деган фикр келарди. Улар икки юздан ортик корамолга кунига уч маҳал ем-ҳашак солиш учун сахардан кечгача тинишмас, тракторга пичан ортадиган чангакли юклагич ишламай колса, паншахада юклашган кунлари бутун таналари эрталабгача зиркираб оғрир, айникса, гўнг ортиладиган куни валакушка билан тенг ишлаб ўзларини кўтаролмайдиган даражада хоришарди. Ёш бўлганлари учун камчидан кўркиб, ишга отланишади. Учала аёл аваллари ишга ўрганган, Динара бундай машаққатга биринчи дуч келгани учун сўкинар, асабийлашар, аммо тепасида новча камчи ўйнатиб тургандай кўрка-ниса ишга шўнғирди. Аммо ҳадемай бундай меҳнат жондан ўтишини билиб, кулликдан кутулиш учун мудҳиш режалар тузишар, бир тўхтамага келиш қийин эди. Улар маишат қиладиган кунлари ҳам негадир хушёр. Авваллар бунақамасди. Эҳтимол олдингиларнинг исёни буларни сергаклантирган, ёки булар одамларни кулдай ишлатиш ҳадисини олган, ҳар қандай исёнга қарши илк чора хушёрлик деб ўйлашгандир!

Ҳаммалари ўйнаб-кулиб, ҳаётдан завқ-шавқ оладиган ёшда. Тенгқурлари ўз юртида меҳнат таътилини тоғлар ва боғ-роғларда, санаторийларда ўтказишяпти. Гап-гаптакларда “ғийбат - суҳбатнинг гули”дан катта завқ олишяпти. Ишдан кейинги оқшомларни музқаймоқ кафелари, болалар ўйингоҳларида кичкинтойлари билан ўтказишаётгани билан мақтанишиб юришибди. Динаранинг тенгдошлари ҳам тўйларда, тадбирларда ёшлик гаштини суриш билан банд. Булар эса – оғир ва кадрсиз меҳнат, овқатланиш ва ухлашдан иборат ВАҚТни яшаб ўтмоқдалар, орасига бошқа амални жойлаштириб бўлмайди. Кунлар жуда зерикарли ва руҳиятни туширадиган суғуниклиги билан аёлларда алам ва асабийлик кўзгайди, вазиятдан чиқиш учун астойдил бош қотиришга ундайди. •

- Қочамиз! – деди бир кун тушликдан қайтишаётганда Динара, - менимча, ҳужжатларимиз шу ерда, бизларни ҳолдан тойгунча ишлатиб кейин беришмоқчи. Яқинда суҳбатларини эшитиб қолдим.

Аёллар бу янгиликка бефарқ қарашмадию, барибир тутиб олишади, деган хавотир қоплади дилларини. Аммо озодлик - ягона орзу бўлгани учун чуқурроқ ўйлаш керак деган хулосага келишди. Гулчехрани эса ҳужжатлар масаласи қизиқтириб қолди.

- Уларни қаерда сақлашаркин?

Раъно бир неча кун олдин хона тозалаш учун чақиринганда дераза ёнидаги тўрт оёқли темир сандиқни кўрганини эслади ва ҳужжатларимиз шу ерда бўлса керак деган фикрни ўртага ташлади. Кўпчилик бунга ишонди, чунки бу даргоҳдаги бошқа хонада темир сандиқ йўқ, пул ва ноёб ҳужжатларни зах ва сассиқ ертўлада сақланмайди-ку!

Биринчи корпус кираверишдаги дам олиш хонасига киришганда Динара ҳамманинг олдига ўтди ва кичкина дарчадан ташқарига бир-икки мўралагандан сўнг аёлларга юзланди.

- Мен ҳужжатларни олиб, қочиш йўлини топганимдан сўнг айтаман, бир ёқадан бош чиқарсак, удалаймиз, қишлоқ бу ердан узок эмас...

- Буни қаердан билдинг? – севинганидан савога тутди Раъно. Унинг кўзларида умид учқунлари ва озодликка ишонч туғилгани яққол билиниб турарди. Динарани ёшлик шижоати зўравонлардан қасос олиш нияти тинч қўймайди.

- Бир кун аввал ярим тунга яқин уйғониб кетдим, ташқарида жиндек шамол эсяпти, хаёл суриб ётсам, жуда олисдан мусиқа овози келди, - деди Динара муҳим маълумотларни биров билиб қолишидан хавотирга тушаётгандай, - ёшларнинг қўшиқ айтгани, бақир-чақир қилиб рақс тушганлари эшитилди, менимча, бу тўйнинг шовқини. Шамол "Тоёрка!" деган сўзларни ҳам элас-элас олиб желарди. Бу кеча ҳам уйғониб кетдим-да, ўша овоз хаёлимдамасми деган шубҳа билан жим қулоқ солдим. Яна мусиқа, ўйин-кулги садолари келди, демак, анча вақт беҳуш юрганимиз учун қанча йўл босганимизни билмаймиз, қолаверса уларнинг гапи ростлигига ким кафолат беради? Йўқ! Менимча, қишлоқ бир ё ярим соатлик йўл, узоқ эмас!

Аёллар кўз олдида озодлик уфқи кўрингандай, эртагаёқ хужжатларини олиб, қочиб кетаётгандай манзара ҳосил бўлди. Ғариблик ўқтамликка, ишончсизлик жасоратга айланиб, юрак тубида дадиллик туғилди. Динаранинг фикрлари уларда ҳам бор, аммо айтгани кўркишган ёки унинг амалга ошувига ишонишмаган. Мана, ҳозир ўзларидан анча кичкина – эна сути оғзидан кетмаган гўдак, гарчи ҳаётий тажрибаси бўлмаса-да, йўл кўрсатаётгани юракка чўғ солди. Ҳеч бўлмаса, қўлдан келганича ҳаракат қилиш фикри безовта қила бошлади.

- "Бақалоқ" - деди Шаҳноза асроилдан кўркқандай, - биз томонга келяпти, ҳамма ўз жойига!

Гулчехра Шаҳнозанинг гапини тасдиқламоқчидай секин дарчадан мўралади, "Бақалоқ" яқинлашиб қолганди.

У корпусга кирганда аёллар иш билан банд, бир-бирларидан 20-30 метрлар чамаси узоқда эдилар. "Бақалоқ" ҳаммага бирма-бир назар солди, ўнг қўлидаги қамчини бу кафтига уриб-уриб ёши катта Шаҳнозанинг олдида тўхтади. Бир лаҳзада аёлнинг ранги оқариб ичи қалтираб кетди. Динаранинг қамчи еган кунлари ёдига тушиб, орқага тисарилди. "Бақалоқ":

- Ўзбекча палов қилишни биласанми? – дегач, аёлнинг юзида ҳаёт асарни пайдо бўлди.

- Биладан... – бояги кўркув ичини куйдириб ташлагандай овози паст чиқди. Сўнг "Бақалоқ"нинг имоси билан паншахани дэворга тираб, ортидан эргашди ва катта эшикка яқинлашганда беихтиёр ортига ўтирилди. Аёллар ҳавас ва таажжуб билан қарашар, Динара

эса “Ишимиз беш бўлади!” дегандай бош бармоғини кўкка қаратиб кафтини юмди. Аммо уни ҳеч ким тушунмади...

38

Ёмон хабарнинг оёғи бор. Динаранинг бошига тушган кўргулик яшин тезлигида туғилган шахрига етиб келди ва тилдан тилга ўтиб шишиб-семириб, кузги изғириндай уйга кирди. Отананинг боши эгилган, иссиз йўқолганидан бутунлай довдираб қолди. Малоҳат йиғлаб чарчади. Эр, ҳаммаси учун хотинни айблайти, ҳатто “Икковинг тил бириктиргансан!”, дея тинимсиз эговлайди. Аёл гап эшитавериб бети, калтак ейвериб эти қотди. Қизининг дарди юрагини бир оғритса, эрнинг зулми, таънамаломатлари икки марта эзади. Қиз бола уйдан қочса, бегона, олис юртда иссиз йўқолса, кўпчилик ёмон, иснодли фикрга боришини, бу ҳодиса оиланинг обрўсини ерга уришини яхши тушунган Раҳмон уйга сиғмайди, улфатларига қўшилолмайди. Бизнес учун шериклари билан узоққа хотиржам кетолмайди. Айрим кариндошлар кўнгил кўтаргани келса, баъзилари “Башбаттар бўл!” дегандай бакрайиб қарайди-да, Раҳмоннинг асабини ўйнайти. Айниқса, бизнесдаги ичиқора, фирром рақиблари арзимаган баҳона билан ё кўнғироқ қилади ё уйга келиб, гап орасида кизи ҳақида сўраб юрагига наштар санчади. Салкам бир ойдан бери бўлаётган можаролар суяк-суягидан ўтиб кетди. Энди у, уйда ўтириш ва “Одамлардан қочиш ожизлик!” дея хулоса қилди-да, Динарани излашга қарор қилди. Бу ҳақда Малоҳатга айтиши билан унинг юраги ёришгандай:

- Тезроқ бориш керак эди, уни биров топиб бермайди-ку! – деди.

Раҳмон “Уни топсам, оёғини синдираман, бир умр инвалид қиз боқасан!” деди. Дили оғриб, асаби эговланган, қизини эсон-омон кўришни истаган Малоҳат: “Аввал уни топиб, уйга олиб келинг, оёғини синдирасизми, кулоғини кесасизми – билганингизни киласиз, ўртоқ феодал!” дея ёзғирди.

Раҳмон Москвада ишлаётганлар манзилени олиб, поездга қаноат қилмай самолётга ўтирди-да, Москвага жўнаб кетди.

Малоҳат озодликка чиққан маҳбусдай ўзини енгил ҳис қилди. Бир неча кун ғам-ташвишдан ҳоли, асабларини дам олдириб яшади. Аммо соат сайин, кун сайин уни турли хаёллар қийнаб юборади.

Динара коллежга кирганидан бери унинг бўй-бастига қувониб, янги-янги кийимлар олиб берарди, кўнгилочар тадбирларга ясангириб жўнатарди, ўртоқларидан кам қилмасликка тиришяпти. Гап-гаштакда айрим дугоналари “Қизингни ўзим келин қиламан!”, “Уни мендан бошқасига берсанг, юз кўрмас бўламиз!” деса, бир коп семирарди. Ўзиям яхши жойлардан совчи кутади. Чиройли тўйлар қилсам, уй-жойим, кудалар билан иноқлигимни одамлар ҳавас қилса! Невара тўйига новвос етаклаб, тўйболани отга миндириб борсак, ҳамманинг оғзи очилиб қолсин!” деган ниятларини анчадан бери дилига солиб юради. Бу ҳақда эрига айтганда:

- Аввал ўқишни битирсин, яхши ишга жойлайлик, кейин тўй ҳақида ўйлайсан! – деганди. Нима бўлгандаям Малоҳат қизининг коллежни битиришини орзу-ҳаваслар билан кутганди, афсус, Динара ўз оёғига ўзи болта урди! Малоҳатнинг орзу-ҳавасларини саробга айлантирмоқда! Назарида, кўринмас ёв “Маңа сенга орзу-ҳавас, эртарок қувонибсан!” дегандай оғзига бир урди!

“Динара нега бирдан ўзгарди, нега ўғирлик қилиб бизни алдади, қайси юрак билан Санкт-Петербургга қочиб кетди, бунгаям, майли! Москвага қочиб, изсиз кетгани нимаси?! Дўст-душманлар олдида ким бўлдим?! Юзим шувит бўлди-ку! Динара топилиб, уйга келар, элнинг оғзига элак тутиб бўлармикин? Совчи келса, оғзига кучи етмаганлар уларни айнитиш учун не-не гапларни гапиришмайди дейсиз?!” Бу саволлар туни билан Малоҳатни кийнайди, миясида ҳар хил мулоҳазалар пайдо бўлади: Ҳаммаси атайлаб уюштирилган сахнамасмикин?!

Малоҳат қизининг алоҳида хусусиятларини билади, уни йўлга солмоқчи бўлган, аммо эплолмаган. У эркин, бировни ишларига аралаштирмайди. Ота-онасидан бизнесни сир тутади. Муаммоларини ечишда ота-онасига эмас, кўпроқ ўз ақлига суянган. Шунинг учун ҳаётда кўп хато қилдимми?!

Болалар мустақил фикр юритиб камчиликка йўл қўйса, ота-оналар: “Ўзбошимчаликнинг оқибати-да!” дея ҳукм чиқаришлари тўғримикин?! Адашиб, хато қилгач, ўз ақли билан хатолардан сақланишлари фойдали эмасмикин?!” Малоҳат баъзан бу фикри тўғрилигига ўзини ҳам, эрини ҳам ишонтиргиси келади! Афсуски, эри билан фикри ҳеч қачон тўғри келмаган. Раҳмоннинг ҳисобица, киз бола ота-онанинг измидан чиқмаслиги, йигит билан севишиб

юрмаслиги, ҳар бир ишни назоратдан ташқарида қилмаслиги, телефон ишлатмаслиги, ота-она кимга берса ўшанга тегиб кетаверсагина бахтли яшайди! Бундан ташқари ҳолатда унга омад ва бахт кулиб боқмайди. Афеуски, Динаранинг фикри ҳам ота-онасига қарама-қарши! Бизнес ёки бошқа ишларни ота иштироки ёки рухсатсиз бажаришни хоҳлайди. Чунки ўз салоҳияти билан ҳал қилишга ишончи бор!

Булардан ташқари, Динара Санкт-Петербургдан қайтиб келгандан сўнг отаси тайин этган жазони ноҳақлик, зулм, ўз ҳуқуқларини камситиш ҳисоблайди. Уйдан кетиш эса унинг учун вазиятдан чиқиш, зулмдан қочишдан бошқа нарса эмас!!!

Малоҳат қиз билан ота-она ўртасидаги можаролар қарама-қарши дунёқарашнинг оқибати деб ўйлайди. Айниқса, Раҳмоннинг Москвага кетар чоғида: “Уни топсам, оёғини синдираман, бир умр ногирон киз боқасан!” дейиши муаммонинг эркакча ечими эмас, адолатсиз ваҳшийликдир!

Малоҳат ўйлайвериб асаблари чарчади, кўнглига қил сиғмайди. Бугун Раҳмоннинг Москвага кетганига тўртинчи кун. Хабар йўқ. Гушга яқин синфдоши Севара кўнғироқ қилиб, “Мажнунтол” бекатига чиқса, тўртовлон бирга кетишларини тайинлади. Кеча синфдошлари гап ҳақида айтишганда “Бошимда шундай тапвиш туриб-а?” деганди. Аммо ўйлаб қараса, уйда йиғлашдан наф йўқ... Севарага “Ҳозир чиқаман!” деди-да, ясан-тусан, пардоз-андозни ўхшатди. Ва сумкачасини билагига солиб йўлга чиққанда телефони мусиқа чалди. Бошқача рақам. Дарров боғланди.

- Алло, Малоҳат!

Эрининг овози! Юраги “шув” этди. Салом-алик қисқа, дарров якунига ета қолди ва Малоҳатнинг қизи ҳақида сўрамоқчилигини сезган Раҳмон саволга ўрин қолдирмади.

- Ҳозирча янгилик йўқ, аммо ҳаракатдаман, бир-иккита кўлидан келадиганларнинг манзилини олдим...

- Яхши, ўзингизниям эҳтиёт қилинг, дадаси...

- Ҳаракат қиламан, қаердасан?

- Уйда!

- Кейин кўнғироқ қиламан, бўпти!

Алоқа узилди. Эри: “Мен минг азобда қизимизни истаб юрибман, сен гапда ялло қилмоқчимисан?” деяётганга ўхшарди. Малоҳат дарров Севарага “Узр, мен боролмайман!” деб алоқани

узди. Бироздан сўнг Севара бир неча марта кўнғирок қилди, аммо Малоҳат узилиш тутмасини босди...

У майда-чуйда иш билан ўзини чалғитса ҳам, дақиқа сайин юрагини ғашлик тирнайди: синфдошлари “Қизи йўқолганидан номус қилиб гапга келолмаган” деб гапирившаётгандай ўзини кўярга жой тополмайди.

Малоҳат ҳаётга очик кўз билан қарашга, майда-чуйда гапларни елкасидан ошириб ўргангани учун “Ҳаммаси бўлиши мумкин, нимасидан номус қиламан?!” деган фикр далда бериб, гапга йўл олди...

Гап эгаси билан сўрашиб, қизлар ўтирган хона эшиги ортида туфли ечаётганда Динара ва ўзининг номи бир неча марта қулоғига чалинди, юрагини ҳижилик қоплади...

Қизлар билан айланиб сўрашгач, уни тўрға олишди. Ҳамманинг кўзида уялиш ҳисси! Ҳозиргина ғайбат тўхтагани сезилиб турар, қизлар бир-бирларига “Чакки бўлди!” дегандай қарашаётганини Малоҳат сезиб, ижирғаниб қўйди. Насиба ҳаммани вазиятдан чиқаришга жаҳд қилгандай Ойбахор ва унинг ютуқлари ҳақида гап бошлади.

- Талантга қойил қолиш керак! - деди ўз қизини мақтаётгандай.- Кеча коллежни битириб, машҳур фирмага бош дизайнер бўлди, республикага танилапти, Зулфия мукофотига тавсия этишибди.

Малоҳат Ойбахор ҳақидаги гапларга ҳайрон бўлиб турганда Севара унга гап ташлади.

- Динара билан ўқиган, тўғрими, Малоҳат?

- Ҳаа...

Малоҳат қайғу аралаш гапирарди. “Хотинлар бекорга гапирмаяпти, - алам ва изтироб билан ўйланди у, - қизинг аллақайси гўрда қочиб юрибди, Ойбахор эса шаҳарнинг обрўсини кўтариб, янгилик яратяпти, мукофотлар оляпти! - демоқчи булар!” Унинг изтироби изгиринга айланди ва танасини титратиб юборди. “Қизим сенга айтаман...”лар давом этадиган бўлса, “гап” дан нима наф?! Тезроқ кетганим яхшимасми?”

Ҳаммалари “олинг-олинг” дея тилеғламалик қилишди, гап эгаси дарров иссиқ чой ва шўрва олиб келди. Аммо Малоҳат чойдан ҳўнладию, шўрва ўтмади. Томоғига орсизлик ва юракни эзадиган азоб тикилдию, иштаҳасини ғиша бўғди. “Келгунимча

мен ва қизимни роса чайнашган, аммо нималар деб ғийбат қилишдийкин? Эртага бирортасидан сўрайман, кимдан сўрасам бўлади?”

Малоҳат ўксинди, “Менгаям осонмас-ку, булар қанақа синфдош, қандай дўст?!” Ҳар сафар синфдошларнинг ҳазил-хузул, эркаланиб гапиришлари ярашиб, гапга шукуҳ бағишларди, ҳозир ғийбатларини яшириш учун иршайишлари Малоҳатга янги зарбага ўхшаб туюларди.

Яхшиямки, Насиба хатосини тушуниб, “Мустақиллик байрамига ким қандай матодан қайси модада куйлак тиктиряпти?” деган саволни ўртага ташлади. Синфдошлар бири олиб, бири қўйиб “ГИГАНТ”дан янги куйлак олганларини гапириб, чеварларини мақтай кетишди, дизайн ҳақида гап кетганда эса аллаким яна Ойбахорни мақтаб юборди! Ҳамма бир-бирига гал бериб-бермай сўзлайди.

“ГИГАНТ” ва Ойбахор тўғрисидаги энг қизгин, ҳаяжонли гаплар ҳам кўнглига сиғмаган Малоҳат ошга тўхтамади. Энг ёмони, бирорта инсон кўнгил сўрамади. Ҳеч бўлмаса, “Раҳмон ака эрта индин уни топиб келади. Қизинг – ақлли-хушли, бир адашган-да!” деганда кўнгли кўтарилармиди!

У даврдан сирғалиб чикди-да, тез-тез юриб пою пиёда уйга жўнади. Таниш-билишлари, яқинлар билан сўрашмади. Синфдошлар Ойбахорнинг ютуқларини гапиришган сайин кизининг қилмишлари юрагини эзган, имкони бўлганда ҳозирок Москвага учиб борар, эрига қўшилиб қизини излаган бўларди...

40

Шаҳноза ош зирвагини тайёрлаб, гурунчини илик сувга ивитиб қўйди-да, ўчоққа ўтин ташлаб, атрофни кузатиб, “Нега ош егилари келдийкин?” деган саволга жавоб изларди: Бинога кириб чиқаётганлар ҳар кунги одамлар! “Меҳмонлари энди келса керак!” деб ўйлади у. “Бақалок” ўн кишилик палов тайёрлайсан!” деди-ю бошқа гап айтмади. Боя у билан молхонадан чиқишаётганда Динаранинг “Ишимиз беш бўлади!” деганини ўйлаб “Бугунги вазиятдан фойдаланишга ишорамикин?” деган фикрда вазиятни кузатди. Улар ётадиган бино олдида иккита овчарка хушёр турибди. “Эҳтимол уларни ўлдириш керакдир. Лекин қандай ўлдираимиз?” деб ўйлаётган лахзада Динаранинг “Ветврачларнинг

захарли дорисидан билинтирмай олдим!” деганини эслаб, “Вой азамат киз-эй! Ҳаракатни бошлабсан-да!” дея кўнглидан ўтказди.

Узоқдан “Жигули” кўринди. Ҳайдовчи тез юрар, Шахноза кўз очиб юмгунча офис олдида тўхтаб, юкхонасидан икки яшик арок туширишди. Сўнг пиво ва бошқа салкин ичимликларга қўшиб ичкарига олиб киришди. Шахнозанинг назарида, қочишга қулай имконият туғиляпти. Фақат паспортларни қандай олишади?!

Улар ичкарига кириб кетишди ва ўн беш дақиқадан кейин хурсандчиликдан бакир-чақир ва кулгулари эшитила бошлади.

- Ичишни бошлашди! – ўйлади Шахноза кўлидаги калтак билан ўчоқдан чўғ олиб кул устида айлантларкан, - Динарага хабар берайми ё бирпас кутайми? “Бақалок” чиқиб қолиши мумкин!”

Тўғри ўйлаган экан. У ичкаридан шошиб чиқди-да:

- Қирк минутдан кейин овқатинг тайёр бўлсин! – деди-ю, ичкарига кириб кетди. У оловни тезлатиб, гурунчани солди. Онаси қандай ўргатган бўлса, шундай дамлади ва ўчоқдан чўғни тортди. Ўчоқ иссиқ. Яхшилиқ аломатидай шода юлдузлар учқунидек қозоннинг таги қуя бошлади...

Узоқдан енгил машина кўринди, оппоқ, янги. Ҳайдовчи илон юрганга ўхшаб тез ҳайдар, чўл четида эгилиб ўсган ўт-ўланларни тўзгитиб келарди. Қўшиқ ичидан кизларнинг шўх-шодон кийкириқлари қулоққа чалинади.

Машина уй олдида тўхтади. Шортик ва майка кийган, сочлари калта, ўзини жуда эркин тутадиган бешта киз машинадан тушаётганда ичкаридан “Бақалок” ва “Қилтирик” отилиб чиқди.

- Оҳ, менинг шоколадкаларим, мунча соғинтирмасанг!

Ҳамма кучоқлашиб, ўпишиб сўрашди ва қўлтиклашиб ичкарига равона бўлишди. Ўн беш минутдан кейин “Бақалок” чиқиб:

- Ошни суз! – деди.

Шахноза “Қилтирик” билан тўртта лаганда ош кўтариб киришганда базми жамшид авжида, соғ одам арок ва тамаки ҳидига чидолмасди. Бир ёқда мусиқа, иккита жуфтлик рақсга тушар, кизларнинг беҳаё ҳаракатлари ва гоҳ сўқиниб, гоҳ қикирлашлари эркаларга хуш ёқарди. Дивандаги “Бақалок” энг ёш қизни танлаган, кўкраги орасига битта юз долларликни қистириб, ёшига ярашмаган қилиқлар қилар, шахвоний хирс ҳушини олиб қўйганди. Қизни бағрига босиб ёки нозик жойларини ушлаганда кўзлари

катта-катта очи либ ғайрати қўзиб кетарди. У қизга қадах ушлатди-да:

- Шоколадкам, қани ол, закускасига битта бўса!

- Давай! - қиз бир кўтаришда рюмкани бўшатди ва “Бақалок”ни ўпиб қўйди.

Шахноза улгардан кўз узиб “Қилтирик”қа қаради.

- Ишнингта Ёор! - деди беписандлик билан у.

У ортига қайтаркан, қизларга ачинди: жуда ёш - нари борса ўн олти-ўн етти ёш норасида! Онаси ифлос одамларга ўйинчоқ қилиб тукқандай?! Ўз хоҳиши билан ор-номуси, иффатидан кечганми ё зўрлашганми? Биров мажбурламаган! Ночорликдан келгангаям ўхшамайди! Ёш жонида айш-ишрат, енгил ҳаёт кечиришига сабаб нима?

- Тарбияси бузук! - нидо келди ичидан, - ота-оналари алкаш ё енгилтабиат! Қуш уясида кўрганини қилади деганлари шудир-да?!

Шахноза бегона бўлса ҳам қизларга ачиняпти. Бойси бундай ифлосликни илк бор кўриши! Рухияти жирканч ахлоксизлик билан кирланмаган!

Ёшлигида бир йигит унга мактублар ёзди, ортидан юрди, аммо - ўзидан катта иккита акаси уйланиши кераклиги учун Шахнозага совчи жўнатолмади, у ҳам шу йигитга тегса бахтли бўладигандай сезарди ўзини. Афсуски, Шахнозани бериб юборишди!

Бу қизларни ҳам биттадан йигит севган, мактублар, SMSлар ёзган, лекин содда ва беғубор қалбнинг покиза муҳаббатига беписанд қараган, паст-баланд йўлларида бахтга ўтиш ўрнига енгил ҳаётга ўрганишган.

Шахноза улардан ҳаёлини узиб, ўз юртини ўйларкан, дилини бир туйғу ёритди: “Ҳайрият, бизда бунақаси йўқ! Боболар бойликдан ор-номусни устун қўйишган! Уларга содиқмиз, ўзбекона тарбиямиздан айирмасин! Биз оила аталган нозик ва илохий даргоҳда тоза ният ва очиқ дил билан яшаймиз! Оталар озгина каттиқкўл, забардаст, аммо ҳаммаси болалар, айниқса қизларнинг бахти, одоби, ибодати учун! Акалар сингилларни яхши кўрганлари учун уларни қушдан-да кўриқлаб юришади, қизлар ота-она, ака-тоғалар олдида очиқ-сочиқ юришга уяладилар. Қалбдаги ибодат, ҳаё одоб чегараларини бузишга йўл бермайди. Бу -

миллатимизга Худо берган энг ноёб, энг тансиқ туйғу, фазилат, гўзаллик, гуноҳ ва хатолардан асрайдиган қалқондир!”

Шаҳноза: “Қизлар-ку ёш, хато қилади! Манави “Бақалок”-чи, “Қилтирик-чи?! Эллиқнинг тепасида - қизларнинг отасидан катта! Уялмай-петмай норасидалар билан ишқ ўйнапти, ифлос! Россияда бунақа бемазалиқлар тиқилиб ётибли-ку!” У ўзбеклигидан ғурурланиб кетди.

У молхонага кириши билан шериклари оғзига қаради. Шаҳноза кўрганларини оқизмай-томизмай гапирди. Динарадан бошқа ҳамма хайратда. Норасида қизларга ачинишди.

- Бу бизнинг муаммо эмас, - деди Динара совуққонлик билан, - ҳамма ўз тақдирига ўзи жавобгар! Вазиятдан фойдаланиб қолайлик! Кимда қандай тақлиф бор?

Аёллар бир-бирларига қарашди. Учовларидан фикр ҳам, режа ҳам чиқмагач, Динарага қарашди.

- Кулоқ солинг, мен итга дори бераман! Шаҳноза опа, сиз “Чой-пой керакмасми?” деб ичкаридаги вазиятни билиб чиқасиз! Хамманинг кайфи тарақ бўлганда қочамиз!

Аёлларда кўлга тушиб қолмаймизми деган кўркув пайдо бўлди. Динара уларга далда берди.

- Ҳамма айтганимни қилса, бугун озодликка чиқамиз!
Аёллар юзига табассум ёйилди. Озодлик кучоғида юргандай хаёлларга берилишди. Юракда куч-ғайрат ва дадиллик туғилди.

Шўх мусиқа, ашула ва ўйин-кулги бир соатча давом этди. Сўнг бирдан ичкари тинчиб қолди. Ярим соатча олдин Шаҳноза вазият стилмаган деб баҳолаганди, чунки кўпчилик ҳамон ичар, ўйнаб-қуларди.

Динара Раънони эргаштириб итлар олдига келди ва чўнтагидан салфеткага ўралган колбаса олиб Раънога узатди.

- Итларни чалғитасиз, мен сейфга кираман!
У йўлакка кириб, хоналарда одам йўқлигига ишонч ҳосил қилди. Ва сейф турган кабинет эшигини итариши билан очилиб кетди. Ажабки, сейфнинг калити ҳам ўзида, эшиги қия очик! Динара ёш болага ўхшаб суюниб кетди. Унга яқинлашаркан, тасодифан миясига “Атайлаб қилишганмикин?” деган савол келди. Жавоб топиб улгурмай, миясига бошқа фикр урилди. “Тасодифан очик қолган бўлса, омадинг келгани-ку? Фойдаланиб қол!”

Динара ортига ўгирилди, ташқарида тинчлик. Сейф эшигини катта очди. Негадир кўрқувдан кўллари калтиради. Танасидаги кувват тўкилаётгандай илигида дармон йўқ. Бувисининг темир сандиғидан пул ва тилла буюмлар олгандаям бунчалик талвасага тушмаган! Лекин сейф бурчагидаги тўртта паспортга кўзи тушдию, бирдан дадилланди. Паспортларни очиб кўрди. Тўттовлариники! Чўнтагига солиб сейф эшигини беркитди-да, ортига кайтди. Аммо эшик тиркишидан мўралаб дахшатли манзаранинг гувоҳи бўлди. “Қилтирик” Раънонинг сочидан чангаллаб орқага тортар, хураётган итларга тишлатмокчи бўлардию, кайфлигидан улдасидан чиқолмаётганди.

Динара шарт эшикни очди ва атрофга аланглаб, деворга суялган бир кулочлик ёғочни кўлга олди. Хайриятки, “Қилтирик” унга тескари! Динара унинг бошига бир солди. “Бу тепкиларинг учун!” деди ичида калтак еган кунини эсларкан! “Қилтирик” гангиб, Раънони кўлидан чиқарганини билмай қолди. Ортига ярим ўгирилиши билан Динара боягидан каттароқ куч билан иккинчи зарбани берди ва “Буниси ечинтириб савалаганингга жавоб!” деб кўйди. “Қилтирик” итлар олдига кулади ва хушидан кетди! Дағ-дағ титраётган Раъно “Энди нима бўлади?” дегандай Динарага қаради.

- Кетдик! – деди у Раънога шахд билан, - сиз уларни бошлаб келинг, мен калитни топаман!

Раъно молхона томон ўқдай учиб кетди. Динара қизлар миниб келган машинага етай деганда ичкаридан биттаси чикиб қолди. Ва у машина ортига беркинди. Қиз кайф, чайқалиб юрарди, аранг келиб машинани очди-да, бардачоғидан коғозга ўроғлик нарса олди. Ва эшикни кулфлаб калитини чўнтагига солди. Ортига қайтаётганда эса Динара хуштак чалди. Қиз орқага қараши билан Динара ўчиб борди-да, жағига муштлади. Бир лахзадан сўнг қиз нозик томирига иккинчи муштни еди. У чайқалдию, йиқилмади, аммо учинчи зарбадан кейин ортга кулади. Динара калитни оди-да, яқинлашиб қолган аёлларга қаради:

- Тезроқ!

У машинани ўт олдирганда аёллар елим халталарини оёқ остига беркитишаётган эди. Машина кучли экан, бир силтандию ўқдай учиб кетди. Беш-олти километр юришгач, аёллар сал хотиржам торта бошлади. Аммо бирдан муаммо туғилди: катта

тезлик билан “Жигули” да “Бакалок” кувиб келар, машинани палапартиш хайдашига қараганда кайфи баландга ўхшарди.

- Ух, - деди Динара газни босиб, - нахотки, маишатни ташлаб бизни қувса?!

- Қизини урганинг алам қилган! – деди Раъно орка ойнадан унга назар ташларкан.

Динара кинодаги сингари мохир ҳайдовчидек, уйдимчуқурларга тушмасдан, “Бакалок” дан тезроқ юришга интиларди, аммо қалтис бурилишларда машина ағдарилиб кетишига сал қолди ва Динара ўзи ҳам кўрқиб “Бакалок” етиб олса калламизни олмас, аммо нотаниш йўлларда автохалокатга учрасак, омон қолмаймиз!” деган хулосага келди ва халокат ҳавфи билинмайдиган даражада тезликни пасайтирди..

- Нима қиламиз, Динара? Қўлга тушсак, анави бўри ғажиб ташлайди!

- Қайтиш йўқ, охиригача курашамиз!

- Қандай қилиб?

- У йўлимга кўндаланг турса, ҳамма ётиб олсин, уни уриб ўтаман!

- Шартми, Динараҳон? – гапга аралашди чўчиб кетган Фотима, - балки кинодагига ўхшаб, машинаси билан чеккага суриб кетармиз!

- Келаверсин, ишқилиб, қуролсиз бўлсин!

- Қуроли бўлиши мумкинми?

- Бўлмасам-чи? Иккита балонга отса, туядай чўкамиз, қўлимиздан ҳеч нарса келмайди... Аммо руҳингиз тушмасин, унга енгиладиган аҳмоқ йўқ!

Аёллар- ортидан Азроил куваётганга ўхшаб, кўрқувни енголмас, Динарага ёрдам бериш қўлларидан келмаслиги алам қиларди.

“Бакалок” яқинлашиб қолди, кўз очиб юмгунча уларнинг машинаси билан параллел чизикқа келди. Ва илкис Динарани йўл четига қисиб қўйди. Аёллар ваҳима билан қий-чувлаб юборди. “Бакалок” тўхташга ишора қилди. Динара эса икки бармоғи орасидан бош бармоғини кўрсатди. Ва машинани аяб ўтирмасдан унинг ўзини йўл четига сурди, сой кўпригидан ўтишаётганда эса “Бакалок” жазманининг янги машинасини аяди шекилли орда қолишга мажбур бўлди. Динара буни фаҳмлади, кўприкдан

Динара ортига ўтирилди, ташқарида тинчлик. Сейф эшигини катта очди. Негадир кўрқувдан қўллари қалтиради. Танасидаги кувват тўкилаётгандай илигида дармон йўқ. Бувисининг темир сандиғидан пул ва тилла буюмлар олгандаям бунчалик талвасага тушмаган! Лекин сейф бурчагидаги тўртта паспортга кўзи тушдию, бирдан дадилланди. Паспортларни очиб кўрди. Тўттовлариники! Чўнтагига солиб сейф эшигини беркитди-да, ортига қайтди. Аммо эшик тиркишидан мўралаб даҳшатли манзаранинг гувоҳи бўлди. “Қилтирик” Раънонинг сочидан чангаллаб орқага тортар, хураётган итларга тишлатмоқчи бўлардию, кайфлигидан уддасидан чиқолямаётганди.

Динара шарт эшикни очди ва атрофга аланглаб, деворга суялган бир кулочлик ёғочни қўлга олди. Хайриятки, “Қилтирик” унга тескари! Динара унинг бошига бир солди. “Бу тепкиларинг учун!” деди ичида калтак еган кунини эсларкан! “Қилтирик” гангиб, Раънони қўлидан чиқарганини билмай қолди. Ортига ярим ўтирилиши билан Динара боягидан каттароқ куч билан иккинчи зарбани берди ва “Буниси ечинтириб савалаганингга жавоб!” деб кўйди. “Қилтирик” итлар олдига кулади ва хушидан кетди! Дағ-даг титраётган Раъно “Энди нима бўлади?” дегандай Динарага қаради.

- Кетдик! – деди у Раънога шахд билан, - сиз уларни бошлаб келинг, мен калитни топаман!

Раъно молхона томон ўқдай учиб кетди. Динара қизлар миниб келган машинага етай деганда ичкаридан биттаси чикиб қолди. Ва у машина ортига беркинди. Қиз кайф, чайқалиб юрарди, аранг келиб машинани очди-да, бардачоғидан қоғозга ўроғлик нарса олди. Ва эшикни кулфлаб калитини чўнтагига солди. Ортига қайтаётганда эса Динара хуштак чалди. Қиз орқага қараши билан Динара учиб борди-да, жағига муштлади. Бир лахзадан сўнг қиз нозик томирига иккинчи муштни еди. У чайқалдию, йиқилмади, аммо учинчи зарбадан кейин ортга кулади. Динара калитни оди-да, яқинлашиб қолган аёлларга қаради:

- Тезрок!

У машинани ўт олдирганда аёллар елим халталарини оёк остига беркитишаётган эди. Машина кучли экан, бир силтандию ўқдай учиб кетди. Беш-олти километр юришгач, аёллар сал хотиржам торта бошлади. Аммо бирдан муаммо туғилди: катта

тезлик билан “Жигули” да “Бақалок” қувиб келар, машинани пала-партиш хайдашига қараганда қайфи баландга ўхшарди.

- Ух, - деди Динара газни босиб, - нахотки, маишатни таълаб бизни қувса?!

- Қизини урганинг алам қилган! – деди Раъно орқа ойнадан унга назар ташларкан.

Динара кинодаги сингари моҳир хайдовчидек, уйдим-чуқурларга тушмасдан, “Бақалок” дан тезроқ юришга интиларди, аммо қалтис бурилишларда машина ағдарилиб кетишига сал қолди ва Динара ўзи ҳам қўрқиб “Бақалок” етиб олса калламизни олмас, аммо нотаниш йўлларда автоҳалокатга учрасак, омон қолмаймиз!” деган хулосага келди ва ҳалокат ҳавфи билинмайдиган даражада тезликни пасайтирди..

- Нима киламиз, Динара? Қўлга тушсак, анави бўри ғажиб ташлайди!

- Қайтиш йўқ, охиригача курашамиз!

- Қандай қилиб?

- У йўлимга қўндаланг турса, ҳамма етиб олсин, уни уриб ўтаман!

- Шартми, Динараҳон? – гапга аралашди чўчиб кетган Фотима, - балки кинодагига ўхшаб, машинаси билан чеккага суриб кетармиз!

- Келаверсин, ишқилиб, қуролсиз бўлсин!

- Қуроли бўлиши мумкинми?

- Бўлмасам-чи? Иккита балонга отса, туядай чўкамиз, қўлимиздан ҳеч нарса келмайди... Аммо руҳингиз тушмасин, унга энгиладиган аҳмоқ йўқ!

Аёллар- ортидан Азроил қуваётганга ўхшаб, қўркувни энголмас, Динарага ёрдам бериш қўлларидан келмаслиги алам қиларди.

“Бақалок” яқинлашиб қолди, кўз очиб юмгунча уларнинг машинаси билан параллел чизикқа келди. Ва илкис Динарани йўл четига қисиб қўйди. Аёллар ваҳима билан қий-чувлаб юборди. “Бақалок” тўхташга ишора қилди. Динара эса икки бармоғи орасидан бош бармоғини кўрсатди. Ва машинани аяб ўтирмасдан унинг ўзини йўл четига сурди, сой кўпригидан ўтишаётганда эса “Бақалок” жазманининг янги машинасини аяди шекилли ортда қолишга мажбур бўлди. Динара буни фаҳмлади, кўприкдан

ўтишгач, у тезликни оширди. Аммо “Бақалоқ” яна уларга етиб олди. Динара аёлларга қараб:

- Ҳаммамиз бошни эгамиз! – деди-да, янги машинани аямасдан тумшуғи билан “Жигули”га урди. Аввал “Паққ”, “Қарс” этган ваҳимали овоздан сўнг машина қаттиқ зарба егандай силтанди, хотинлар додлаб юборишди. “Бақалоқ” йўлдан бутунлай чиқиб кетди. Жигули тумшуғи билан қумлоққа санчилди ва маторидан тутун чиқа бошлади. Динара шиддат билан олдинга учиб кетди. Бироздан кейин машина кўздан йўқолди.

- Бошлар кўтарилсин! – деб аёлларга буйруқ берди. Учала аёл ўриндикларга жойлашиб олди...- кишлоққа етиб олсак, марра бизники!

- Худо хоҳласа етамиз, яшанг Динараҳон, ҳаммамизни кутқардингиз!

Динара бензинга қаради: ҳаммаси жойида! Кишлоқ кўринмаган бўлса ҳам ортидан ҳеч ким қувмаяпти, манзилга етиб олишга ишонч бор. Йўлда бирорта машина йўқ, 120 тезликда юрди, жасоратига ўзи ҳам қойил! Яхшиям Рустам акаси бир вақтлар машина минишни тўла ўргатиб қўйгани! “Ватанпарвар”да ўқиган ҳамма ҳаваскор бунчалик ҳайдолмайди, яна қаерда: Россияда! Яна қандай ҳолатда: босқинчиларни доғда қолдириб! Кўз тегмасин, Динара!

- Кишлоқ кўринди! – бақариб юборди Раъно севинганидан.

Ҳамма хурсанд, Динара машина бардачоғини текширди, икки юз доллар ва яна анчагина рубль бор! Аёллар кузатиб туришганди. “Бировнинг пули-ку!” - шивирлашди улар. Динара эшитиб турган бўлса ҳам парво қилмасдан барини олиб, чўнтағига солди. Сўнг аёлларга шаҳд билан юзланди.

- Улар бизни итдек ишлатиб, бир тийин ҳам беришмади-ку! Агар сумкам билан ўғирланган пул ва қимматбаҳо буюмларимни қўшсам, улар мендан қарздор!

Аёлларнинг нафаси ичига тушди.

Кишлоққа етишди. Динара машинани четроққа олиб тўхтатди. Аёллар бир-бирларига қарашди.

- Кийимларни алмаштирамиз!

Энг замонавий кийим Динараники экан!

Коржомаларни орқа ўриндиққа ташлашди. Динара машина калитини ўзида қолдириб, эшиқларини ёпди ва қишлоққа кириб кетишди.

Бир-бирига ўхшаб-ўхшамаган ҳовлилар: паст, баланд, ҳашаматли, оддий.

- Вокзал яқинми? – сўради Динара йўл четидаги скамейкада ўтирган кампирдан.

- Яқин, яқин!- қўли билан жанубни ишора қилиб.

- Тахминан қанча бор, бувижон?

- Таксидан борсанг, ўн минутлик йўл - Москва поездига етасан, пиёда қийин...

Такси питақ кишлоқ марказида – озиқ-овқат дўкони томонда экан. Таксистлар орасидан ўзбекка ўхшаган бир йигит уларга тез-тез қараб кўяр, “Менинг машинамага чиқинглар!” дейишдан муҳимроқ гапи борга ўхшарди. Динара ҳам уни қаердадир кўргандай, кўзига иссиқ кўринди, Худога таваккал қилиб, тикка борди-да, ўзбек тилида мурожаат қилди. Йигит кулимсиради. Атрофга хавотирли қараб кўйд.

- “Шайтон”нинг молхонасидан қочдиларингми?

Ўзбек тилида айтилган уч дона сўз аёлларнинг хотиржамлиги, келажакка ишончи ва инсонлигини қайтаргандай бўлди. Ва ундан вокзалга тезроқ элтиб қўйишни сўрашди.

Туман марказига борадиган йўл анча текис экан. Ўзини Муроджон деб таништирган водийлик таксист улар асирликда ишлаган жойни яхши биларкан!

- Сизлар питақка яқинлашгандаёқ қаердан келатганингизни билганман ва бу ҳолатни бутун қишлоқ билади ва улардан нафратланади!

Аёллар бир-бирларига маъноли қарашди.

- Нега? - таажубини ошкор қилди Динара.

- Доим йигит-қизларни зўравонлик билан кўрқитиб олиб келишади, бир-икки ой қаролдай ишлатиб қўйиб юборишади. Бошлигини ҳамма “Шайтон” дейди. Жуда аблах одам, кўпинча ўзбекларни олиб келиши жиғимизга тегеди.

У аёлларнинг хавотири ва хотиржам бўлолмаётганини сезиб:

- Паспортни олдиларингми? – деди.

Ҳаммалари бараварига “Ҳа!” дейишди ва кулиб юборишди!

Динара Муроджоннинг телефонидаан Орифга кўнғироқ қилди. Хайриятки, уч марта гудок кетиши билан телефонни кўтарди.

- Ориф ака, мен Динараман!

- Динара?! – хайратда қолди Ориф, бир неча сония жим тургач, тилга кирди, - қаердасан?

- Кейин тушунтираман! Илтимос, бир соатдан кейин мени Қозон вокзалидан олиб кетинг, ўзим топиб боролмайман!

- Яхши!

Бошқалар ҳам шерикларига кўнғироқ қилдилар. Қозон вокзалига етиб боргандан кейин Муроджон телефон рақамини уларга ёзиб берди ва муаммо чиқса кўнғироқ қилишларини айтиб, ортига қайтди.

Перронда йўловчи кўп, поезд келиши яқин шекилли, ҳамма ҳаракатда, сумкаларини кўтариб вагонлари тўхтайдиган ерга тўпланишяпти. Динара қассада чипта олиб чиққанда узоқдан паравоз гудоги эшитилди. Ҳамон “Қилтириқ”дан ҳадиксираган аёлларнинг чехраси очилди...

“Бақалок” “Москва узок!” деб ёлғон гапирган экан, бир соатда етишди ва Қозон вокзалида Ориф Динарани дарров топди, саломалиқдан сўнг телефонни кўлга олди:

- Дорогой, суюнчини тайёрланг, ярим соатда етиб бораман!

Динара озодлик шукухи ва Орифни топганидан хурсандлиги учун бу гапга эътибор бермади. Уйга боргандан кейин ҳаммасини гаплашиб олиш мумкинлиги учун икковлари жимгина таксига ўтиришди.

Қаватга кўтарилишаётганда ҳаяжонли воқеа остонасида тургандай кизнинг юраги дуқиллаб кетди, йўлакка кирди-ю... кутилмаган воқеадан оғзи ланг очилиб қолди!

- Қизим! – деди Раҳмон унга яқинлашаркан, Динара бирдан нима дейишни билмай ҳаяжондан кизарди. Юраги бир қалқиди, кочиб келгани миясига урилди-ю, остонада қотиб қолди.

- Динара, кизим! – Раҳмон унга яқинлашди. Қиз руҳиятини ғам босиб, ўтмиш кўз олдидан ўтаркан, титраб кетди ва кўзига ёш келди. Боши чир айланиб, кўз олди қоронғилашди. Дадасининг киёфасини танидию, юз-кўзидаги самимият ва хурсандчиликни бирданига сезмади. Кўз ёшлари тўкилиб атроф тиниқлашгач, ўпкаси тўлди. Сўнг отасининг кўксига бош қўйиб, узок йиғлади, хўрсиниб-хўрсиниб йиғлади. Бу йиғи остида хатолар

пушаймонлиги, афсус-надомат, оғир кунлар азоби, отаси ҳаммасини кечириб, қизига меҳр туфайли излаб келгани ва кадр кувончи мужассам эди...

- Йиғлама! Анча хавотир олиб сиқилгандик, хайрият, соғ-омон экансан!

Қиз бундай вазиятга илк бор дуч келгани учун севинай деса, икки марта уйдан қочган – хатолар тахланиб ётибди - ўзини ёмон кўриб кетди. Лекин “Астойдил кечириб сўрасам, отам кўнгли юмшайди!” деган фикр билан ўзини кўлга олди.

- Мени кечиринг, дада, сизларни сарсон қилдим! Ахмоқ кизингизни ўлдирсангиз оз, илтимос, мени кечиринг!

У отасининг оёғига ўзини ташлади, куйиб-пишиб йиғлар, кайнок кўз ёшлари “Хатоларимдан пушаймонман!” деган маънони ифодалаётганга ўхшарди.

Яхшиямки, уйда Орифдан бошқа ҳеч ким йўқ, яхшиямки, у Раҳмоннинг яқин таниши, ота-бола ўртасидаги сирни бировга айтмайди.

Раҳмон қизининг озиб-тўзиб кетгани, меҳр-оқибатдан кўра кийинчиликлар кўпроқ кўзини очганини аччиқ изтироб билан англади.

Раҳмон турфа безори, тақирбош, кўчаларда мотоцикл чошиб, одамларнинг ғашига тегиб юрадиган такасалтанг ва уларнинг бачкана, ноинсоний ишларини кўрганда, қизидан каттик хавотирланганди. Қизи, гарчи хато ва камчиликлари кўп бўлса ҳам, бу ерга ўзича эмас, уйдан норози бўлиб келганини тушунгандай бўлди. Уни тўғри йўлга солишдаги ота-она хатолари ҳақида кўп ўйлади. Барчасида ҳиссаси катталигини тан олиб, диёнатга келди. “Агар қизимни эсон-омон топсам, авайлаб олиб кетаман, энди нотўғри муомала қилмайман” – деган ниятни кўнглига солганди.

Динара отасига қараб, “Қизни жазолашдан кўра, хатосини тушунтириб тўғри йўлга солиш керак, тарбиясидаги хато ёмон оқибатларга олиб келади” деган хулоса билан нафас олаётганини тушунди ва енгил тортди. Молхонада ишлаётганда “уйга борсам отамнинг кўзига қандай қарайман?” деган қайғу ва ота-бола ўртасидаги бегоналик ўрнини ўзаро яқинлик ва меҳр эгаллай бошлади. Кечкини ейишаётганда самимий дўстлардай гаплашишаётганларини кўриб ҳамюртларда кўнгилни ёригадиган ажиб хурсандчилик пайдо бўлди.

Раҳмон Москвага анчагина пул билан келганди. Тонг оттач, у кизини етаклаб шаҳар айлантирди, кийим-кечак ва оилага керакли нарсалар харид қилишди. Тушдан кейин Динара квартирада қолди, Раҳмон Ориф билан Домодедова аэропортига чипта олгани кетишди. Ва кечки пайт хуш кайфиятда кириб келишди. Омадни каранг: Ўзбекистонга кетадиган икки йўловчи бир соат олдин узрли сабаблар билан учолмаслигини айтиб кассага топширган чипта ота-болага насиб қилибди.

Раҳмон кизининг эсон-омон топилгани, эртага Ватанга учиб кетишлари ва барча танишларига миннатдорчилик учун ўз қўли билан ош дамлади, вақти чоғлик қилишди...

Ота-бола “Малоҳатга сюрприз!” деб уйга кўнғирок қилишмади. Самолётдан тушиб, такси ёллашди ва индамайгина уйга кириб боришди...

Малоҳат кизининг оёғи синмаган, соппа-соғ, яхши кайфият билан келганини ва Раҳмоннинг – ғазаб отидан тушиб, марокли саёҳатдан жўшқин таассуротлар билан қайтгандай кўрингач, юзига табассум ёйилди!

41

“ТИГАНТ”нинг навбатдаги кенгаши чоршанба куни соат ўн олтига белгиланди. Котиба бош мутахассисларга хабар етказиб бўлгач, Ойбахорнинг хонасига бош суқди.

- Сизни махсус таклиф этмоқчиман, Ойбахор! – деди ёқимли табассум билан.

- Нега?

- Бошлиқнинг алоҳида топшириғи бор шекилли.

Ойбахор шу кунларда янги модалар тўпламини яратаётгани хаёлига келди. Чунки юртимизда кенг миқёсда нишонланадиган энг улуғ ва энг азиз байрам яқинлашаётган, чеварлар, дизайнер ва тижоратчиларнинг қўли қўлига тегмайди, ҳар доимгидан кўпроқ изланиб, кизгин ишлайдилар. Ойбахор ҳозиргача бир нечта янги мода яратди, компьютерга жойладию, ҳеч кимга кўрсатмади. Ҳозирги соатларда ҳам янги модани мукамаллаштириш билан банд. Куйлак йигирма-йигирма беш ёш қизларга мўлжалланган, танага ёпишиб турадиган, тик ёқали, олдида учта тугмаси бор. Тугма ёнида кизил, тугма қадаладиган тешик ёнида оқ атир гулнинг митти нусхаси жойлашади. Белгача ва этак томонга қандай

рангда жило берилади, шулар ҳақида бош қотирмоқда. Аслида ҳамма кўриниш ҳаёлида жонланган, энг жозибалисини танлаб олса бас!

Байрамларда қандай кийинишни мутахассислардан эмас, кизлар ва аёллардан сўраш керак! Улар 8 Март, Наврўз ёки Мустақиллик, борингки, касб байрамлари яқинлашган сайин янги мато ва сўнгги урфда кийиб, дугоналарини ҳайратда қолдириш истаги билан ёнадилар! Иш ва рўзгордан ортиб, дўкон айланадилар, кориндан, тирикчиликдан қисиб, эрни эритиб, пул жамғарадилар, ниятга етмагунча тинчимайдилар. Улардан:

- Матони қаердан одингиз, қайси чеварга тиктирдингиз, куйлагингиз мунча зўр чиқибди? - деб сўрасангиз завқ шавқ билан ҳаммасини айтиб берадилар. Бу завқни дунё бойлигига алишмайдилар. Ва бир неча кун ана шу завқ ва ҳаяжон оғушида яшайдилар, бу даврда ҳеч бўлмаса беш ёш ёшаргандай бўладилар. Байрамлар романтик ҳаёллар билан энтиқиб кутилиши шундан! Ойбахор бу соҳадаги изланишлар жуда самарали бўлишини тушунади.

У анчадан бери ўттиз, қирқ ёшли хотин-қизлар учун мато танлаш ва нозик, тўлача, ўртабўй, новча, оппоқ, қорача аёлларга байрамга мос янги куйлақлар тўпламини яратиш устида бош қотираётганди. "Мода" журналлари, китобларини Тошкентдан олдириб келди, газеталарда ҳамкасбларининг янги услублари билан танишди. Изланишлари натижаларини ишлаб чиқаришга қўйилса, хотин-қизлар "ТИГАНТ"дан кетолмайдилар. Бошлиқ бугунги йиғилишда янгилик сўраса, қай бирини айтаман деб ўйланиб турганда деразага қўш келиб қўнди. Қанотларини енгил-енгил силқитиб, турган жойидан айланиб рақсга тушгандай таассурот қолдирди. "Воҳ"! деди қиз ҳаёлига келган фикрдан ҳаяжонга тушиб, 20-25 ёшли қизлар куйлагиде қўлтигининг тагидан этакигача оқ ва сариқ қанот бўлади, қанот қўлтигидан белигача кичикрок, белидан этаккача узунроқ тикилади! Ранги: ярми яшиллик ифорини йўқотаётган хазинваш, қолган қисми сап-сарик олтин тусида берилади. Фақат мато чиқарадиган фабрикага ана шу ранглар уйкашиб кетган кўринишда буюртма бериш керак!"

Дарров файлини очди ва кеча яратган дизайнга қўшимчалар киритди. Сўнг мажлисда айтадиган фикрларини тезис қилаётганда эшик тақиллади. Сўнг Азимжоннинг ошуфтаҳол қиёфаси кўринди.

- Сўнги янгиликларни билмоқчиман! – деди соғинч тўла кўзларини Ойбахордан узмасдан.

Ойбахор Азимжонни ҳар куни соғинади, аммо олдига киролмайди. Азимжон унинг туйғуларини кадрлайди, дизайнер сифатида одамлар эътиборида қад ростлаётганига эҳтиром билан қарайди. Бугун Ойбахорни туш кўриб уйғонди. Қалби соғинч билан лиммо-лим! Ният қилди: олдига кириб, ишлари билан танишаман туйғуларимни изҳор қиламан, сўнг...”

- Мақта ишга арзимади...

- Камтарлик қилаверманг, асалим! Жимгина ишлайсизу оламшумул асар яратасиз, сизни кўргандаёқ биламан!

- Қандай биласиз? – сирли жилмайди қиз билинар-билинмас эркалик билан.

- Кўзларингиз чақнаб, порлаб кетади. Ҳалал бергим келмайди бошқа ходимларни яқинингизга йўлатмайман! Ахир, фирмани: обрўси, юртга машҳур маҳсулотлар муаллифи менинг севгилим қаллигимсиз!

Азимжон яқингача Ойбахор учун қўл етмас юлдуз, чиқиб бўлмас чўкки эди. Динарадек энг ўткир қиз ҳам йўлдан уролмаган барно йигит ўзиники! Боши осмонда! Унинг муҳаббати билан нафас олади, ҳар лаҳза исмини пичирлаб юради. Лекин Ойбахор яратган нусхалар ўзининг муҳаббати билан туғилганини хаёлига келтирмайди. Кибру ҳаво кўчасидан ўтишни хаёлига ҳам келтирмайди. Ойбахор уни бежизга севмайди-да!

Ойбахор бу ҳақда уяла-уяла гапирганда Азимжон “Энг бахтли йигитман-да!” деб ғурурланади.

Мажлис қисқа ва лўнда бўлди.

Байрамни “Сомон йўли” ресторанда ўтказиш, фирма даромадидан ишчи-ходимларни моддий рағбатлантириш ва энг муҳими, аёллар учун янги либослар ишлаб чиқариш масаласи кўрилди. Биринчи ва иккинчи масала дарров ечилди. Асосий масалада бош дизайнер Ойбахор Муродова аёллар учун яратган қанотли куйлак ва бежирим кофта-юбкаларнинг рангли эскизларини кўрсатгач, кўпчилик қизиқиб қолди. Ва энг сара ижод сифатида қатта даромад келтиришига ишонч билдирдилар. Ва уни янги асарлари билан чин юракдан қутладилар.

Асосий ишчилар вазирлик тузган шартномани бажариш билан овора. Улар аллақачон ишга мослашган, тикув машиналари ва

станокларнинг шиддатли маромда ишлаётгани одамнинг ғайратини келтирар, шартнома ўз муддатида бажарилишидан далолатга ўхшарди.

- Кўшимча ишчилар оламиз! – деди Даврон ўринбосари Азизбекка, - иш сўраб ариза берганларини чакиртириб синаб кўринг-да, камида ўн нафарини ишга олинг!

Азизбек Давронбекка камида ўнта тикув машинаси олишни эслатиб чиқиб кетди. Давронбек таъминот бўлимига топширик бериб бажариш муддатини белгилаб қўйди. Хўжалик ишлари мудири янги ходимларга иккита хона тайёрлашга бугун киришадиган бўлди.

Ишлар шиддат билан бошланиб кетди, бир хафта ўтгач, Ойбахор дизайни асосида кизлар учун янги модада куйлақлар ишлаб чиқарила бошланди. Маҳаллий телевидениега реклама берилди. Беш хил матодан беш хил модада тикилган бежирим куйлақларни шаҳарнинг энг гўзал моделерлари намоён қилаётган жозибали видеоролик ҳамманинг эътиборини тортмай қолмади. Дастлабки харидорлар кела бошлаганда фирма омбурида анча масхулот сотувга тайёр эди.

Фирманинг байрамолди савдоси қизғин тус олди. Ўз дўконлари, бозорлар ва якка тартибда сотилган моллар аёллар калбини қизиқтириб юборди. Бошқача айтганда, янги мода улар орзу қилган, ҳеч ким тополмаган либос эди. У юз миллионга яқин соф даромад келтирди. Ишчи-ходимларнинг кайфияти баланд. Дам олишлари учун катта-катта маблағ ажратилди. Идорага янги мебеллар, маиший жиҳозлар келтирилди. Ҳамманинг хонасига “Зима-лета” кондиционери ўрнатилди.

Ойбахорга ўртacha иш ҳақининг ўн баробари миқдоридан – ўн миллион сўм мукофот пули берилди. У катта целлофан пакетдан бир дунё пулни ота-онаси олдига кўяркан, уларнинг кўзларига ёш келди. Қалбидан кувонч, қизлари билан фахрланиш туйғуси, ғурур туғилди.

- Тўйини бошласанг ҳам бўлади! – хуш кайфиятда ўйланди Ғуломжон. – у кизни менга Худо берган-да, кеча коллежни битириб шунча пул ишласанг! Афсонага ўхшайди! У тенги айримлар...

У Динара ҳақида узук-юлуқ эшитганларини эсларкан, “Тавба қилдим, бундай қиздан Худо асрасин!” деб қўйди.

Кутилмаганда Азимжон томондан тўйни сентябрнинг ўртасиги белгилаш масаласида вакил келди. Ғуломжон ва Кумуш “Ўртаги шайтон аралашмасдан яхши ишлар бўлаётган шу кунларди ўтказамиз!” дея сентябрнинг иккинчи шанбасига тўй белгилашди.

Хабар яшин тезлигида шаҳарга тарқалди, табиийки, “Тигант” фирмаси офисига ҳам куёш нури каби кириб, қалбларни чароғон қилди.

Тўй келишувидан уч кун ўтгач, Ғуломжон билан Кумуш фирми вакилини қабул қилишди.

- Ойбахор билан Азимжоннинг никоҳ базми “Сомон йўли” ресторанида фирма ҳисобидан ўтади, - деди у Ғуломжонга ифтихор билан қараб, - сизлар меҳмон сифатида таклиф этиласизлар, умид қиламизки, икковингиз бориб тадбиримизга фойз киритасиз. Тўйги кўзга кўринган тадбиркорлар, таниқли ёшлар, “Камолот” вакиллари, туман хотин-қизлар қўмитаси таклиф қилинган!

- Биз ҳижолатда қоляпмиз! – деди Ғуломжон қувончданми ноқулайликданми қизариб.

- Тўғри, ўзимиз ҳаммасига тайёргарлик кўряётгандик, элга ош бериш ниятидамиз.. – қўшилди Кумуш.

- Тўй куни эрталаб қариндош-уруғлар, маҳалла-қўй, ёр дўстларга уйда ош бераверинглар, - зарур маслаҳат бераётгандай сўзларди фирма вакили, - базмни кечки пайтга биз ташкил қиламиз Даврон ака билан ҳаммасини келишдик. Ахир, фирмаимизга катта фойда келтираётган, талантли қизимизга озгина хизмат қиламиз-да Унинг шарофати билан юзга яқин қиз иш билан таъминланди фирма билан вазирлик ўртасида катта суммада шартном имзоладик!

Ходимларимиз тўйи – шаҳримиз тарихида ҳақиқий талантнинг, ғалабанинг, чин муҳаббатнинг тантанаси бўлсин!

Фирма вакилини кузатишгач, Кумуш билан Ғуломжоннинг кўзлари севинч ёшлари билан тўлди.

Айрим хонадонларда якка қиз тантик, уй-рўзғор ва ишга укувсиз ўсади, унинг ўрнига ота-она институтда ўқийди, диплом иши ёзади, турмушга бергандан кейин ҳам муаммоларини ечишдан тўхтамайди. У телефон қилиши ё эшик қоқишидан безиллаб турадилар. Ғуломжон билан Кумуш ўтил уйлантириб, қиз чиқармаган бўлсалар ҳам бундайларни кўрганда “Худо асрасин!” дейишган, яхшиларга дуч келганда ҳавас қилганлари учун Ойбахор

жамиятда ўрнини топди, оиласи, иш жойининг обрўсини кўтараётганидан ота-она қалби ифтихор туйгуларига тўлиб-тошмоқда...

42

Эр-хотин Динарага бир оғиз ҳам ёмон гапиришмади, ҳатто ақл ўргатишмади.

- Қизни парваришлаш керак! – деди Раҳмон Малоҳатга кўпни кўрган ота каби, - меҳр берсак, меҳр қайтишига ишонаман! Энди у билан энг яқин дўстдай гаплашаман. Самолётда келаётганда “Мақсадингни айт, пулдан қийналсанг, ёрдам бераман!” десам, секин очилди.

- Нияти нима? – Малоҳат жиддий қизикиш билан савол берди эрига, - чин юракдан гапирдимми ё яна алдаяптимикин?

- Менимча, энди алдамас!

- Мақсади?

- Бизнес қилмоқчи, машҳур тадбиркор бўлмоқчи!

- Ёмон ният эмас! – хурсанд бўлди у.

- Аввал оила қуриши керак-ку?

- Бугунги ёшларнинг йўли - аввал карьера, сўнг турмуш!

Молиявий мустақиллик учун олдин иктисодий таянч яратишни кўзлашяпти. Қизимиз ҳам бегона шаҳарларда қочиб юргандан бизнесмен бўлгани яхши-ку!

Раҳмон Малоҳатнинг фикрига қўшилдию, қиз болага бизнес тўғри келармикин деявергач, Малоҳат:

- Хўп яхши инсонсизу, замондан орқада юрасиз-да! – деди ҳазилнамо кулиб. - Сал олдинга ўтинг, ахир, - эрининг фикрларини ўз ниятига буришга интилди у, - йигирма биринчи асрда яшяпсиз-ку!

Малоҳат мулоҳазага берилди.

- Фақат, - деди Малоҳат ўйчанлик билан, - биз уни кузатиб борайлик, у билан дўстидай гаплашсангиз, дардини яширмайди, хатодан қайтарамиз!

- Бу гапингга қўшиламан, хогинжон! – деди Раҳмон севинганидан, - у билан гаплаш-чи, аниқ режаси борми?

- Режаси бор?

- Қанақа?

- Аввал Хитой, Туркия ва Дубайга қатнаб, мол олиб сотмоқчи, энг муҳими, биринчи ўринда бувининг сейфидан олган тилла

буюмлар ва пулни ўрнига тикламоқчи, кейин супермаркет очаман, деяпти.

Ёқимли туйгулардан Раҳмоннинг дили ёришиб кетди. Нега шундай бўлмасин, ахир? Қизи дадиллик билан катта максадни олдига қўйган! У кечинмаларидан ғурурланиб бўлгач, қизнинг сал ёшлиги хаёлига келиб, Малоҳатга “Эплай олармикин, ёшлик қилмасмикин?” дедию, балога қолай деди. У “Ҳайёмдан бир коса, Румийдан бир жом” деганларидек, ота-онасидан энг керакли фазилатлардан олганлигини хаёлига келтирмади.

- Ўзингиз уйланмасдан олдин Россиядан мол олиб келгансиз-ку? Ёшсан, дейишмаган-ку! Биз ҳам кизимизга ишонайлик! Аммо хато қилишидан кўрқиб, йўлига тўғаноқ бўлиш - катта хато!

Малоҳат озгина тин олди. Муҳим гап айтиш мавриди келганини тушунган, Раҳмон ҳам ундан янаям дурустроқ бамаъни гап кутарди.

- Қизимиз, - деди у сал ғамгин киёфада, - Ойбахорнинг ютуқларини эшитгандан бери “Ундан зўр ишлар қиламан!” деган шахди бор! Озгина елка қўйсак ҳаммасини уддалайди, бизга муаммо қолдирмайди. Бу ота-она учун катта бахт эмасми, дадаси?! Ахир, биз ким учун яшаймиз, шу иккита Худо берган неъмат учун-да!

- Тўғри, шулар учун!

Раҳмон ҳамкорлари билан кечаю кундуз пул, бизнес деб югуради, ҳафталаб бошқа шаҳарларга, ҳорижий мамлакатларга кетади, улфатларининг тўй-азалари, маросимларига боради, уларнинг қандай муаммолар билан нафас олгани билан қизикқан, аммо кизининг кўнглида нима бор, коллежни битиряпти, қаерда ишлашни хоҳлайди, булар билан қизикмаган. Қизга тарбия бериш - қаерга боришини назорат қилишда деб билган. Тарбия – кўнгилни ўрганишдан бошланишини энди тушунапти! “Ҳақиқий дўсти ўз оилам!”-дея тўғри иш қилаётганидан хунсанд.

Ўйлаб қараса, хатолар ҳам тўғри йўл топишига ёрдам бераркан! Энди оиланинг бутунлиги фаровонлик ва аҳилликка асос! Буни бошқа нарсадан олиб бўлмайди! Меҳр деган неъмат кўринмай, қўлда ушлаб бўлмайдиган қудратли куч, азиз неъмат ҳамма яхшиликлар замирида турган қуёш экан!

Раҳмон кечки пайт оила аъзоларини музқаймоқ кафесига олиб боришдек замонавий хурсандчиликка ҳаммани мушарраф қилди.

Муסיқа тинглашди, суҳбатлашиб ўтиришди, сўнг маданият ва истироҳат боғида кўнгилочар ўйинлар билан машғул бўлишди. Чархпарлак, ҳалинчалак ва катта қайикқа тушишгач, Динаранинг онаси ва укаси билан қувноқ қийқириши, ҳазиллашишларини кўриб оғзи очилиб қолди. Динара дам олишда жуда очилиб, қувноқ, ёш кизчага айланиб қоларкан! Ўзиям нақш олмадай чиройига чирой кўшилиб кетди. Раҳмонжон ич-ичидан севинди, гурурланиб қўйди. Дилдош одамларда учрайдиган бир-бирига яқин кайфиятдан яйраб кетди.

Уйга боргач, қизини ўз хонасига чақирди.

- Бизнес учун мендан қандай ёрдам керак? – деди Динаранинг кўзига самимий қараб, - тортинмасдан айтавер, сенга ёрдам бериш оталик бурчим, қизим.

Динара дадасидаги ўзгаришни аллақачон сезган, тортиниб ўтирмади.

- Аввал якка тартибдаги тадбиркор деган ҳужжат оламан! Пулим бор, лекин катта бизнесга етмайди. Маблағдан ёрдам берсангиз, аввал шаҳримизда кичик бизнес билан шуғулланаман, кейин ҳорижга қатнайман! Қаршимасмисиз?

- Ҳатто хурсандман, менимча, сен удалайсан!

- Раҳмат, ҳаракат қиламан, йўналишим кизларбоп – аёллар учун косметика буюмлари олиб келаман! Супермаркет очсам, молларни тўғри ҳориждан келтириш учун катта пулни кичик бизнесдан топишимга ёрдам берасиз! Сармоям кўпайса, тўла мустақил иш қиламан!

- Тахминан қанча пул билан бошлайсан?

- Эълик-олтмиш миллион сўм етар?

- Етади. Сен тадбиркорликка ҳужжат олгунингча банкдан кредит олиш масаласини ҳал қиламан!

Ота-боланинг суҳбати Малоҳатни шунчалар хурсанд қилдики, ўзини кўярга жой тополмай эрига хурмаг-эхтиром, миннатдорчилик билдирди. Ундаги меҳр оиласи мустаҳкамланаётганидан боши осмонга етди. Солиқ инспекциясига ҳужжатлар тайёрлашда қизига ёрдам беражагини билдиргач, Динара ота-она далдасини ҳис қилиб, орзулар яқин қолгандай севиниб кетди. Оила мустаҳкамлиги инсон ҳаётини ўзгартириши, уйга битмас-туганмас куч ва имконият беришини илк бора ҳис

килиб, ҳеч қачон ота-онасини алдамасликка, ҳамма ишда улар билан маслаҳатлашишга қарор қилди.

Кечки пайт Рустам акаси (қарзини яқинда узгани учун)га кўнғироқ қилиб, тайёрланиши керак бўлган ҳужжатлар, тадбиркор сифатида иш бошлаётгани, айрим масалаларда унга суяниши мумкинлиги ҳақида гапирди. Рустам:

- Ота-онанг билан ярашиб, тил топишганингдан хурсандман! — деди ва бунинг суюнчиси сифатида ҳорижга қатнайдиغان ҳамкорлари билан таништириб қўйишга ваъда берди.

Динара ухлаш олдидан оила аъзоларига яхши хордиқ тилаб хонасига кирганда кайфияти баланд, ўзини қушдай енгил ҳис қиларди.

Раҳмон чинакам қиз меҳрини энди ҳис қиляпти. “Қизлар отага меҳрибон бўлади!” деган гап қулоғига чалинардию, амалда кўрмаганди, бугун покиза бир туйғуни, иссиқ ва ёқимли меҳрни қалбидан ўтказдию, фарзанд қувончини дунёнинг энг катта бойлиги, ҳатто, подшо хазинасига алмаштириб бўлмаслигини, оталар нима учун уйга талпинишларини тушунгандай бўлди. Улфатлари билан кафе ё ресторанда ўтирганда уларнинг қизлари қайта-қайта кўнғироқ қилиб, тезроқ келишларини сураётганда гаши келарди. Баъзан буни бачканалик ҳисоблаб, “Телефонни қўй, қадаҳни кўтар!” деганларини эслаб, ўзидан уялиб кетди.

Яна битта савол уни мулоҳазага чорларди: нима учун ҳозиргача қиз меҳрини тушунмаган, сезмаган, бебаҳо неъматдан шунча йил бебаҳра яшаган?!

Тан олади - бебаҳра яшаган! Қизининг буғдойранг чехраси, майин қўллари, юмилиб очилганда куёшдай чарақлаб кетадиган тим қора кўзлари, гарчи узун бўлмаса-да, ўзига ярашган сочлари, келишган қадди-комати унга энди таъсир қиляпти. Ҳозиргача бепарво, лоқайдлиги, гўзаллик ва назокатни ҳис қилмагани сабабли қизидаги улғайиш ва гўзалликни сезмай, уни шўх, бетартиб бола деб қарадимикин?!

Юрагини алғов-далғов қилган кечинмалар самараси: “Энди доим қизимнинг ёнида бўламан!” деган хулоса, фикрлар ва туйғулар юрагига чуқур ўрнашиб бораркан, Динара — энг азиз, қиммати ортиб борадиган хазинаси экани аён бўларди. Худо хоҳласа, Динара ўртоқларидан ўтиб кетади! Ўзи ҳақидаги ноҳуш фикрлар яхши ишлари остида кўмилиб, истеъдоди юзага чиқади. У

одамлар кўз олдида яхши қиз, уддабуро тадбиркор, бебаҳо дўст бўлиб қад ростлайди.

Отанинг бу орзу-ҳаваслари кўнглига оройиш бериб, ҳузурбахш туйғуларга ошно қиларди. Келажакка бўлган ишончини, меҳр-мухаббатини ошириб, руҳиятини тонг шафағидай ёруғлик билан тўлдирарди.

У эрталаб, нонуштадан сўнг:

- Ҳужжатларингни ол, кизим, - деди Динарага қараб, - тадбиркорлик учун рухсат оламиз, сен иш бошлагач, мен ҳам ишимга шўнгийман! – деди.

Ота-бола “Нексия”да ёнма-ён, дўстлардай солиқ инспекцияси томон кетишгач, Малоҳат “Кўз тегмасин, боламнинг омадини берсин!” дея ортидан дуо қиларкан, кўнглида ажиб ёруғлик туйди.

...Азимжонлар ҳовлиси шаҳар солиқ инспекциясига етмасдан ўннга буриладиган Марғилои кўчасида жойлашгани учун Динара дадасидан ўша томондан юришни илтимос қилди. Дарвозага юз метрча қолганда Раҳмон унинг илтимоси билан машинани тўхтатди.

Динара Азимжонни икки марта чақирди холос. Аввал онаси “Ҳув” деди, бир неча сониядан кейин оқ куйлак этагини хилпиратган Азимжон кўринди. Динара уни сулҳ байроғининг хилпирашига ўхшатди-ю чеҳраси очилиб кетди. Азимжон қизнинг ниятини тушунди ва аввалгидан самимий сўрашди.

- Ака, - деди Динара бошини эгиб, - айбимни тан оламан, севги кўзимни кўр, юрагимни сўқир қилган экан, алам устида Ойбаҳорга ёмонлик қилганимни билмабман. Сиздан ва Ойбаҳордан бошим ерга теккунча эгилиб кечирим сўрайман! Минг бор узр!

Қарашларида пок ният бор. Хатоларни тушуниб, хаёт йўлини ўзгартиргани яққол билиниб турарди. Азимжон унинг кўнглини хира қилган гуноҳ азобини енгиллатмоқчи бўлди.

- Хатоларингизни тушунган бўлсангиз менда гина йўқ! Яна бир хабар айтсам, хурсанд бўласиз: “Баҳор” орқали сиз қилмоқчи бўлган ёмонлик амалга ошмаган! Ойбаҳор ҳам сизни кечирса ажабмас! Энди қадамингизни ўйлаб босинг!

- Раҳмат, Азимжон ака, - дея қиз унга қўл узатди.

Азимжон қизнинг қўлини сиқиб қўяркан:

- Тўйга албатта келинг! – дея жилмайиб қўйди.

Динаранинг ҳозиргина енгил тортган қалбига қувонч тўлиб, анчадан бери эзиб келаётган айбдорлик ҳисси тарқалиб кетди. Машинага ўтирганда қувончдан кўзлари порлар, юрагида самимият туйғуси тўлиб тошарди.

43

“Сомон йўли” ресторанининг катта залида икки ёшнинг никоҳ базми давом этмоқда. Ўйин-кулги, хурсандчилик авжида. Дўстлар, ҳамкасблар, қариндош-уруғлар келин-куёвни табриклар, бахт-саодат кучоғида, соғ ва саломат, баҳорий кайфият билан яшаб, кўша қаришларини тилайдилар. Эшикни қия очиб тўйхонага мўраладик. Шу лаҳзада Даврон ходимларига бахт-саодат тилаб, “Асал ойн”ни чет элда ўтказиш учун саёҳат йўлланмаси совга қилгач, нутқини шеър билан якунлади:

Худо Сизга бахт берсин,
Ёмон кўз тегмайдиган,
Саодатдан тахт берсин,
Ёмон сўз тегмайдиган.
Сўнгра ўғил-қиз берсин,
Ватан корига яраб,
Энг оғир дамларда ҳам
Ёвга бош этмайдиган!

Ҳамма гулдурос қарсақлар билан олқишлади. Давра ахли Ойбахор ва Азимжонга чин юракдан ҳавас қилди ва тоза ниятлар тилади. Энг муҳими, улар орасида яқиндагина ёш тадбиркор сифатида иш бошлаган Динара ҳам, кўзларида ҳавас ёшлари қалқиб турган ота-онаси ҳам бор эди...

**Чортоқ - Наманган.
Сентябрь, 2016 йил.**

хикоялар

О Н А

. Мўътабар хола бир йилдан бери бетоб.

Тоби қочиши кутилмаганда рўй берди. Нонушта ўтгач, кўзи тиниб, боши айланди. “Эй Худо!...” дедию, беҳол ёстикка бош кўйиши билан дунё чир айланиб кетди. Тили тортилиб, кўзи о қага кетаётганда келини Гулнора додлаб юборди. Даҳлиздаги пакирдан сув олиб юзига сеңди. Ўзгариш бўлмагач, ховлига қараб “Дадаси!!!” деб қичқирди. Ваҳима билан югуриб кирган Акбаржон онасини тишини тишига босганча тиришиб, қалтираб, оғзи бир томонга кетган куйи кўрдию, ўзини йўқотиб қўяй деди..

Акбаржон “Тез ёрдам” чакиришга қаноат қилмай, ўз машинасини миниб касалхонага учди.

Гулнора онанинг тилини тортишга ҳаракат қилаётганда, бармоқлари тишлар орасида қисилиб қолди. “Вой!” – дея тоқчага қаради. Алюмин қошиқ! У қувонганидан қошиқ бандини тишлар орасига ўтказди, хуруж сал пасайган, аммо давом этарди. У тишларни бир-биридан ажратишга уринар, она эса атайлагандай тилини ичкарига тортарди. Қисқа муддатли фожеали ўйин келиннинг ғалабаси билан тугади. Гулнора: “Хайрият!” деганча онанинг юрагига кулоқ солди: нафас оляпти, аммо хушидан кетган...

Врач келганда онанинг ранги ўчган, кўзлари юмук, оламдан узилгандай бошини бир томонга осилтириб ётарди. Тириклик нишониси – оғир-оғир нафас олиши эди.

Врач беморнинг қон босимини ўлчади: баланд. Юрак уришини текширди: меъёрдан ортиқ. Икки юзига шапатилаб урди: ҳеч нарсани сезмайди. Акбаржон билан Гулнора хулоса кутиб кулоқлари динг!

Врач онанинг ўпкасини эшитиб, бироз ўйланиб қолди. Акбаржон бетоқат.

- Нима гап, доктор?

- Тинчлик...

Акбаржон касалхонадан келгунча врачга ҳолатни айтган, қолганини келин тушунтирганди.

Врач хулоса қилди: чарчоқ ва давомли рухий зарбалар туфайли мия томирлари қисилган. Акбаржон билан Гулнора ҳаммасини эшитиб, бир-бирларига қараб, ҳайрон бўлишди.

- Муолажани тезлатсак...- илтижо қилди Акбаржон.

Доктор ҳамширага беморни хушига келтирувчи, мия томирларини кенгайтирувчи укол қилишни буюрди. Сўнг онани тезда касалхонага ётқизишини таъкидлади.

Она икки ҳафта асаб бўлимида даволанди, ранги рўйи ўнгилди. Шундан бери ҳар уч ойда даволаниш қондага айланди. Ўғил қизлар хушёр. Акбаржон хабар берса, онанинг тепасига ёпирилиб келишади. Биттаси врачга, иккинчиси дори-дармонга, қолганлари беморга қарайди, озиқ-овқат пиширади...

Уч кун аввал она бомбод номозини ўқиёлмаганидан ўқиниб, сўриток тагидаги каравотга қўлишди. Олти ой олдин Акбаржон Россияга, синфдошлари ишлаётган совуқ ўлкага, онанинг илтимосига кўра, бева синглиси Моҳиранинг қизини узатиш тўйига уч минг доллар пул ишлагани кетганини эслаб, юраги “жиг” этди.

Мўътабар хола Акбаржонни бошқача яхши кўради. Дадаси оғир бетоб бўлганда меҳр билан қараган, касалхоналарда суянчиқ бўлган. Онасига ҳам қўлидан келгаңича, ҳаммадан кўпроқ меҳрибончилик қилган. Бошқача айтганда, ота-она дуосини олган. Туғилгандан бери шу ҳовлида яшайди. Ота уйини замонавий услубда таъмирлатди, ёнига яқин хоналар қурди. Падари бузрукворининг дўстлари билан ота-боладай иноқ. Онасининг хиёл мазаси қочса, врач, дори-дармонни етказиб келади. Энг муҳими, қалби тоза, бетаъма, бегидир. Ўзиям чаққон, тадбиркор.

Аммо...

Олти ойки, Россиядан келмайди. Акалари телефонда онанинг касаллигини айтишди, “Иложини қилсам бераман!” дедию, дарағи йўқ. У хабарни эшитибоқ қушдай учиб келиши керак эди. Келмагани, кўнғирокларга жавоб бермаганидан улар таажжубда. Буни она, бева сингили Акбаржон билишини ҳеч ким хаёлига келтирмайди...

Тўшакка миҳланган она ҳар кун, ҳар соат, ҳар лаҳза уни кутади. Кўчага қарайди. Бошини кўтаришга имкон топса, деразага бўйлайди. Ҳатто катта набирасига: “Кўчага чиқ-чи, даданг келяптимикин?” дея бир неча марта иддао қилди....

Уч кундирки, она оғирлашди. Биринчи куни товуқ шўрва сувидан озгина тотинди, бир тишлам нон еди, ярим пиёла чой ичди. Иккинчи куни “Сира ўтмайди” ишорасини қилди. Сўрагани: “Акбаржон келдимиз?”

Она уч киз, уч ўғилнинг униб ўсганини кўрди, умри давомида қилган ҳалол, машақатли меҳнатлари яхши самара берганидан хурсанд. Болалари ўзи орзу қилгандай тарбияли. Она улардан рози. Буни қариндошларга ҳам айтган, касаллигида қарашди, айтганини бажо келтиришади.

Катта ўғлининг айтишича, она узоқ умр кўрувчилардан. Ошини ошади, ёшини яшади, иззат-ҳурмат кўрди

Ўлгандан кейинги маросимлари ҳам яхши ўтади: азада, маърака, кейинги маросимларда бериладиган латта-путталар тайёр. Ювғичга, кўмиш маросимига алоҳида пул жамғарган. Энди Аллоҳга омонатини топширса бас...

Аммо онанинг бутун руҳияти, идроки безовта: Акбаржон келмаяпти! У соғ-омон қайтсаю, бош-кўзини силаб, бағрига босса, кўнгли жойига тушарди. Дунёда бошқа қиладиган иши, бажарадиган юмуши йўқ. Бўлгандаям, Акбаржон деса, ҳаммасини этакка тугиб, томга ташлаб кўярди. Акбаржондан эса хануз дарак йўқ...

Она изтироб билан ингради. Диван атрофидаги ўғил-қизлар, даҳлиздаги қариндошлар хушёр тортди. Катта ўғли Исмоил унинг бошига келди.

- Ойя, тузукмисиз?

Она кўзини ярим очди, кучини тўшлаб, бошини ўғли томонга қаратди. Кўзлари нурсиз, танаси қувватдан кетган бўлса-да, юзи кип-қизил. Болалар: она ўлим билан олишяптими, Жаброняга: “Кенжамнинг дийдорини кўрай, кейин ўнта жоним бўлса ҳам сеники!” деб ёлборяптими - анигини билмас, тахмин келмасди.

Она тамшанди, катта қиз оғзига сув томизди. Лаблари орасидан сирғалиб чиққан сўз вироқ ноласига ўхшарди.

- Ак..Акбар..жон...

Болалар онанинг юрак-бағри эзилганини сезиб, кўнглидан “Акбаржон кириб келсайди” деган истак ўтказаётган бўлишса-да, бунга ишонишмас, чунки у кўнгирикларга жавоб бермаётган эди... Она эси жойига келган лаҳзаларда кўнглидан ўтказди. “Бир кам дунё деганлари шуми?”

Оиладагилар эса вазият оғирлашган сайин: боласига илҳақ онага, келолмаётган Акбаржонга куйишмоқда.

Кечки пайт айвонда ўтирган Карим тоға узоқ мулоҳазадан сўнг бир қарорга келди. Иккла ўғил жиянни меҳмонхонага бошлади.

- Нима гап? – дейишди улар.

- Аёллар билиши шарт эмас...

* * *

Она “Ўғлингиз келди!” деган хабарни эшитдию, илкис бошини кўтарди, танасига жон киргандай устидаги кўрпа титраб кетди. Бошини ортига – “Онамизнинг умри тугаган бўлса, осонидан бергин, умри бўлса, шифойи комил бергин!” – дея Аллоҳдан сўраётган яқинлари томонга қаратмоқчи бўлди. Кўзлари катта-катта очилган, оғзи юмилмас, нигоҳида ўғлининг овозини эшитиш, нафасини туйиш умиди аланга мисоли ёнаётганди. У чуқур-чуқур нафас олди-да, ҳаммани ҳайратда қолдирди. Уч кундан бери тўшак билан бир хил ётган она қаддини бирдан кўтарди-да, ўғлининг бўйнидан кучиш учун қўлларини чўзди.

- Онажон, яхшимисиз, мен келдим, Акбаржонман!

Она кўзлари кўрмай қолган бўлса ҳам аланг-жалаң қилиб бошини қимирлатди. Ва ўғлини кўришдан эмас, ҳидини олиш, нафасини туйишдан умидвор бўлиб Тўламирзанинг бўйнига қўл узатди. Узатдию, нотаниш бўйга дуч келиб, ортига тисарилди, кўнглини аллақандай безовталиқ, кўркув қоплади: “Йўқ, йўқ, бу менинг ўғлим эмас!..” аммо қўлини бирдан тортиб олмади. Умиди пучга чиққанини билдирмай, йиғламсираб алланарса деди. Дийдор киёматга қолганини билгач, кўксидан энг нозик рицта, бир катим нурдай ингичка ип, “чирт” узилдию, сўнгги нидо келди: “Оҳ, ўғлим!.. дийдорингга тўйиш учун жон беролмаётганимни биласан! Чорасизлигингни мен ҳам биламан! Ахир, бир неча йилдан бери кизини тўйини ўтказолмаётган синглинг учун пул тоқиб келишни мен сўраганман. Гапимни ерда қолдирмай кетганинг учун минг раҳмат сенга! Менинг ёшимдан ўтиб яша, болаларинг орзу-ҳавасини кўр! Кекса онангинг сафари қариган. Аммо сенга илҳақман, иложсизман... Майли, болам, сендан мингдан-минг розиман!”

Кимдир йиғлади. Кичкина қиз “Онажон!” дея унинг олдига келди. Тўламирза онанинг бошини силаган бўлди. Сўнг “Сценарий

иш бермади!” дегандай останада турган тоға-жиянга қаради-да, орадан сирғалиб ташқарига чиқди.

Шу пайт ўртанча ўғилнинг телефони жиринглаб қолди. Қараса, кўнғироқ Россиядан! Шошилганча боғланди. Ҳамма нафас олмай унга қаради.

- Ака, тузукмисиз?

- Раҳмат, Акбаржон, ўзинг яхшимисан?

- Ойим яхшимилар?

- Ҳа...

Онага жон кирди. Шошганча ўғлига қаради. Қалбига яқин овоз уни ҳайратда қолдирганди. Ўртанча ўғил телефонни онага берди:

- Акбаржон...

- Ҳа, ойижон!

- Овозларингдан ўргилай, болам, қачон келасан?

- Бораман, ойи, ҳалиги... озгина етмай турибди, бутлашим

билан етиб бораман.

- Омон бўл, раҳмат сенга, илоҳим, икки дунёда кам бўлмагин!

- Хўп, ойи, мен бораман, сиз ўзингизни эҳтиёт қилинг...

Алоқа узилгандан сўнг она сўнгги кучи билан охириги ишни бажариб бўлгандай ўзини ёстикқа ташлади ва юзидаги йиллар асорати – ажинлар йўқолгандай бўлди. Сўнг ўртанча ўғилга қараб сукут сақлади. Бу ЖИМЛИК – қисматга кўнган банданинг розилик аломати, замиридаги қувонч эса нурли хотиржамлик, ҚАЙТИШ исёни эди... У бошини бир ёнга осилтирганча оғир-оғир нафас оларкан, катталар “Хиррак кеп қолди!” деган ташвиш билан ўзаро шивирлаша бошлаганди...

- Ойи, биздан рози бўлинг, онажон!

Ўртанча ўғилнинг кўзидан дув-дув ёш келди.

Она ҳамон хириллаб нафас олар, ўртанча ўғилдан кўз узмасди.

У кўлини базўр кўтариб, кўзи билан бошини имлади.

“Ёсин”ни шивирлаб ўқийётган тоға ўртанча ўғилга топширик берди:

- Бошининг тагига кафтингни қўй, сал кўтар, нариги қўлинг жағида бўлсин, маҳкам ушла!

Ҳамма кўркиб кетди. Тоға қайтиш яқинлашганини, она ўғлининг қўлида омонатни топширмоқчилигини сезганди.

Ҳамма титраб-қақшаб, нафасини ичига ютиб, воқеа сўнгини кутар, хонада ҳеч ким танимайдиган илоҳий шарпа юракка совук туйғулар солиб айланиб юрарди.

Она сўнгги бора кўзини юмди. Хиррак кучайиб-кучайиб, пастлади. Ўртанча ўғил тоғага қаради.

- Маҳкамроқ ушла...

Онанинг сўнгги нафаси оғир сўлиш билан қайтиб чиқди. Тоға дуога қўл очди. Ҳамма унга иктидо қилди.

- Омин! Синглимнинг сўроқ саволлари осон бўлсин, Аллоҳ раҳматига олсин, Аллоҳу Акбар!

Ҳамма паст-баланд овозда йиғлаб юборди. Тоға жияни узатган янги чит рўмолда мархуманинг жағини танғиди.

Ўртанча ўғил онанинг юзига қараб ажинга ўхшаш ҳарфлар билан ёзилган хулосани ўқиди: “Ҳеч ким орзусига етмаган, ҳеч ким бахтиёр ўлмаган, бу дунё кўз ёшга арзимаёди, йиғлама. Ахир, мен яратган эгамнинг олдига кетяпман...”

Она сўнгги лаҳзада нимадир деб пичирлагандай бўлди. Ўртанча ўғилнинг назарида, “Акбаржон, Акбаржон...” деб нидо қилган эди...

ИНЖА СЎЗНИНГ ИФОРИ

Б а д и а

Кўнғироқ чалиниши биланоқ 8-“А”нинг энг шўх, тўполончи болалари ҳам математика муаллими, қаттиққўл Қаҳҳоровдан кўрқиб, тезда парталарига ўтиришди.

Дарснинг асосий босқичлари яқунланиб, янги мавзуни мустаҳкамлаш бошланди. Топшириқларни бажариш ҳаракатидаги ўқувчилар бир-бирларидан нималарнидир сўрашар, олдинги ё орқа партага бўй чўзиб, ўртоқларининг дафтарига синчиқлаб қарашарди.

Улуғбек масалани ечиб бўлаётганди, орқа партадаги Санжар ёрдам сўраб унинг курагига туртди. Қаҳҳоров кўзларини олайтирди. Аммо Санжар “Улуғ...” деб чақиришини қўймасди. Улуғбек икки марта ўгирилиб, унга масалани тушунтирди.

- Улуғ, охири етти чикадими? – Санжар яна ручканинг учи билан курагига нуқиди.

- Э, қанақа етти? – деди Улуғбек “Тушунтиришларим бефойда кетдими?” дегандай тажанглашаркан, - Ййигирма бир-ку, оддий нарса-ку?

- Бир секундга қаравор, охиргисини...

Улуғбек “Ўзим ишлаб берганим тинчрок, шекилли”, дея дафтарга қўл чўзувдиямки, Қахҳоров унинг қўлига “тарс” этказиб чизғич билан урди.

- Чик хонадан! Йўқол! Кўзимга кўринма!

Сянфда Қахҳоровнинг хукми – подшонинг амри...

Улуғбек Санжарга хўмрайди: “Сени деб бўлди!”

Эшикдан чиқаётганда норози қиёфада домлага нигоҳ ташлади-да, пол юваётган фаррош ёнидан оёқ учида юриб ташқарига чикди. Аламини тарқатиши керак!

9-“А”га кўшилиб волейбол ўйнасинми? Ё мактаб боғини айлансинми?

Стадион ёнида 8-“Б” нинг болалари турникка тортилаётган эди. Кўшниси Зоҳид қўлига бўр сурта туриб:

- Ҳа, Улуғбек, Қахҳоров дарсдан ҳайдадими? – деди “Бошимиздан ўтган” дегандай кулимсираб. Улуғбек бош ирғади.

Юз метрга югураётган қизларнинг “кий-чув”и авжланди.

Улар орасида маҳалладоши, ўзи ёктирадиган Муниса майда ўрилган сочларини силкитганча финишга яқинлашаркан, Улуғбекнинг кўксиде алланечук туйғулар уйғонди. Ёноғига лоланинг гуляпроғини ёпиштиргандай сезди ўзини, вужуди қизиди, кўкдан унинг учун шиддат ва гўзаллик ёғилди гўё.

Кузнинг илк қўшиғини куйлаётган қўшлар рангин қанотларида олтин олмаларнинг асалбўй ифорини олиб учишарди.

Шу пайт махсус синф ётоқхонаси пештоқидаги радиокарнай садо берди.

Ёқимли овоз соҳиби шеър ўқий бошлади.

Мезон малоҳати

Деразамдан мўралайди куз,

Юм-юм йиғлаб тўкилар япроқ.

Майсаларнинг манглайин силаб,

Шамол шошар боғларда бу чок.

Сотувчи умидвор кўзларга қараб ёшлигини эслади, боланинг китобга бўлган меҳрини қадрлашга қарор қилди...

Бола “Эртагача икки минг сўмни қаердан топаман? – дея ўйланарди, - Эрталаб-кечкурун акамнинг молларига қарасам, беради...” дея режа тузиб мактабга етганини сезмай қолди.

Ҳозиргача бирор сатр машқ қилмаган бола бирдан шеър ёзгиси келди.

Бироқ дарсга кириш керак!

Устозга бош эгади. Дарсдан ҳайдалган ўн беш минут улкан бойлик берганини айтмаса-да, ундан миннатдорлигини бир умр унутмайди...

Энди мактабнинг зинапоёлари ҳам маънавий юксакликка олиб чиқаётган илоҳий нарвон, китоб у ерга нур сочаётган қуёшга ўхшарди.

- Мумкинми?

Қаҳхоров “ялт” этиб унга боқди, ўқувчидаги ўзгаришларни дарров сезди. Ва “Сени ҳайдамаслигим керак эди, болакай!” – дея кўнглидан ўтказди.

- Узр, домла, иккинчи қайтарилмайди! – дейиши билан Санжар даст ўрнидан турди-да:

- Устоз, асли айб менда, уни кечиринг! – дея гуноҳкорона бош эгди.

Қаҳхоров мўлтираб турган Санжарга, кўзлари чакнаб шууридаги чароғонликни намойиш этиб, ҳаммани ҳайратга солаётган Улуғбекка қаради-да:

- Яхши! – деди.

Улуғбек партага ўтириб, ўзини синфдошларига нисбатаи улгайиб қолгандай туйди.

У шеърят сеҳри билан маст бўлиб қолганди... Сўз сеҳри умрлик тақдирини белгилаганини ҳали англаб етмаган бўлса-да ҳаётидаги улкан ўзгаришдан боши осмонда...

Йиллар ўтди. Шеърят Аллоҳ берган энг гўзал, тотли ва ҳаётбахш неъматга айланди. Институтни битиргач, қатоқ китоблари босилиб чиқди, унга қувонч, шон-шухрат олиб келди. У шоир сифатида эл ичра танилди. Янги довон ошганда, жонини жабборга бориб ижод машаққатларини енгаётган чоғларда ҳам ўш ИЛОҲИЙ КУН ҳамон шоирнинг кўз олдида туради, вужудига куч қувват, ишонч ва журъат бағишлайди.

Улугбекнинг назарида, курагига нуқийвериб безор қилган Санжар, каттиққўл Қаҳҳоров икки қўлидан етаклаб шеърят, ижод касрига олиб кирган фаришталар каби эдилар...

К Ў З Ё Ш

Ҳ и к о я

Зуфар янги “Мерс...”ни стоянкага қўйиб, автомат кулф тугмасини босаётганда телефонига SMS келди. У янги хабарлар блокини очди.

“Ака, тез келинг, онам оғирлашиб қолдилар! Аскаржон”.

Бундай хабарлар авваллар ҳам келгани учун Зуфар парво қилмади. Онаси касал вақтларида гоҳ ўрмалаб кўчаларга чиқар, “Бетобсиз” дейишларига қарамай, ҳовлида толиққунча ўтиришни қанда қилмасди. Умри тугаб борар, ҳаётга тўймас, ҳамма билан гаплашиб, кўчага – катта ўғли Зуфарнинг йўлига кўз тикарди. У эса ҳадеганда келавермасди... баъзан шошилиб келар, “Яхшисиз-ку!” дея тезда кетиб қоларди. Хотиржам суҳбатлашиб ўтиргани бирор марта вақти бўлмаган. Она эса унинг дийдорига тўймасди. Инисингиллари уни бемехрликда айблаб, гина қилган, ҳафа бўлишгача борган.

Зуфар ўн кундан бери онасини кўрмаган бўлса-да, SMSда Аскаржоннинг кўнгли бўш, ваҳимачилиги акс этгандай ўзини хотиржам тутди. Телефонни машинада қолдириб, хотини ёзган узун рўйхат билан бозорга кириб кетди.

Биринчи чиқишида бозорнинг учдан бири, иккинчисида асосийларини тинчитди, учинчи сафар ҳалта тўлдириб чиққанда уч соатдан ўтганди. Юкхонани тўлдириб, рулга ўтирганда яна телефони овоз берди. Укаси жонига теккандай у билан хушламайгина боғланди.

-Ҳа, нима дейсан?

Саволи қўпол чиққанига заррача эътибор бермай газ босди. Аскаржоннинг юмшоқ овози титраб чиққани учун сал хушёр тортди.

-Ака, қаердасиз?

-Нима гап?

-Онам...

Асқар йиғлаб юборди, Зуфар яна жаҳлланиб, укасини сўкиб юборишига бир баҳя қолди.

-Гапирмайсанми, нима бўлди?

-Хеее ака... – деди Асқаржон ҳафсаласиздай, ўзини босиб гапирётгани билиниб турарди, -. тез келинг, онамни бериб қўйдик...

-Нима, нима дейсан?!

Қисқа гудок эшитилди. Зуфарни айбдорлик хисси қоплади. Ўн кундан бери ишни баҳона қилиб, онани кўргани боролмагани туфайли юрагида аччиқ надомат пайдо бўлди. Ўзини айблашдан кочиб, ғулдираб сўкиниб қўйди.

Бизнеси юришиб, катта-катта даромадга эга бўлса, баъзан иш ўхшамай зиён келса ўзини қандай тутишни, вазиятдан чиқишни билади, аммо она вафотини эшитса, нималар лозимлигини хаёлига келтирмаганди. (Дадаси ўлганда у ёш бола эди).

Унинг дарди катта фойда, пул, янги тармоқлар очиш...

Она оғирлашганда вақтлари укалари мижджа қоқмай қарашади, доктор чақиривади. Аммо у “Қари одам касал бўлади, оғирлашади, ҳатто ўлади!” дея ўзини хотиржам, лоқайд тутишга ўрганиб қолган.

Бирдан миясига “Энди онам йўқ!” деган оғрик урилди. Лекин бояги лоқайдлик қалбида туғилаётган меҳрни кўмиб юборди.

Уйда тумонат одам. Қариндош-уруғ, маҳалла-кўй, танишлар...

У даҳлизда ўтирганларга эътибор бермай, катта уйга кирди-да, остонада тўхтаб қолди.

Тўрдаги диванда жағи танғилган онани кўриб, юраги “шув” этди. Юзидаги совуқ сокинликка бардош беролмади. Кейинги лаҳзаларда унга қараш азоб ва тушкунлик уйғотарди, холос. Ўлимни эсга соладиган бу кечинма она томон юриш истагини чилпарчин қилди.

Боя – уйга кираётганда қараб, “аҳмоқлик” дея юзини тесқари буриб, она ётган уйга қараб юрганди. Ҳозир эса “Она ўлди, нега юрагимда қайғу йўқ?” деган савол қийнарди.

У ортига қайтиб, бундан оғир, виждонни қийноққа соладиган вазиятга дуч келди. Икки укаси “Онам!”лаб кўз ёш тўқар, яноғидан юмалаётган қайнок томчилар - жудоликни оғир олишаётганига далилдай эди. У ҳам йиғламоқчи бўлди, аммо кўзига ёш келмас, одамлар олдида ҳижолатдан ерга киргудай бўларди...

У - кўзга кўринган ишбилармон, аммо ҳозир ўзини нотавон сезди. Нигоҳларга дош беролмай азахонани иккига ажратган парда

узра аёллар томон бўилади. Сингиллар айтиб-деб, юм-юм йиғлашар, скамейкага тизилган аёллар уларга қараб пичирлаб кўйишарди.

У эркалар томон юрди. Дарвозахона ва чиқаверишда саф тортиб турганлардан кўзини узиб, ўртага қаради. Икки укаси болалари билан ўртани тўлдириб йиғлар, қайноқ ёшларда онага меҳр, ҳаёт ва ўлим ҳақида руҳиятга тошиб кирадиган сирли ҳикмат бор. Зуфар буни англамади.

Орсизлик ва исноддан ерга қараб ўйланди: “Анави тирранчалар селдай ёш тўқканда нега мендан томчи ёш чиқмайди! Ҳеч бўлмаса, боядан бери хаёлимдан кетмаётган жағи тангилган она қиёфаси кўнглимда йиғи кўзгамайди-я?!” Назарида, жанозага келганлар икки кичик ўғил ва ёнидаги болаларига чин юракдан таҳсин айтишаётган, ўзига эса нафрат билан қарашаётган эдилар. Зуфарни тер босди, вужудини ёқимсизлик эгаллаб, кўнгли айниди. Ток тагидаги узун стуяга ўтириб тугмаларини бўшатиб чуқур-чуқур нафас оларкан, “Укаларим пахталик тўндаям терламасдан, нафаси қайтмайди, мен битта қуйлақда сув бўлиб кетяпман, шу терлар кўзимдан ёш бўлиб тўкилса бўлмайдимми? Нега шунақа эмас?!” деган саволлар яна қийноқни давом эттирарди.

Укаларига, топармон-тугармон, пулдор эмаслиги учун назари илмай, беписанд қараб катта хатога йўл қўйганини ўйлаб ижирғанди.

Шу пайт катта сингил пайдо бўлди.

-Кийиб олинг, ака, расми шунақа...- дея дўппи, чопон ва белбоғ узтди. У ичкарида барини кийди, аммо қовушмай турганидан сездики, у бировдан сўраб олинган...

Ичкарида кийиниб чиқиши билан яна ўша синглига дуч келди. “Ниима демоқчисан?” дегандай қараши билан сингил:

-Ака, - деди ёшли кўзларини тикиб, - ўртага тушиб “онамлаб” кўйинг, одамлар кулмасин...

Бу гап ўлганнинг устига тепгандай бўлди. Аммо сингил – ҳақ! “Эй Худо, - ичида илтижо қилди Зуфар, - мен ҳам шу онамнинг ўглиман, аммо нега йиғидан асар йўқ? Йиғлаганда ёш қаердан келади? Мияданми, юракданми ёки онага бўлган муҳаббат яшаётган жойданми? Агар шу ердан бўлса мен онамни яхши кўрмас эканман-да! Ҳурматни бошқача тушунарканман-да! Э, худо мен нега бунақаман?”

Зуфар йиғлашни билмаганидек, кўз ёш келадиган жойни ҳам тополмасди...

Бирдан дарвозахонадагилар гур этиб ўринларидан туриб, қўл қовуштиришди. Оқсоқолларни эргаштириб, кекса педагог, кишлоқнинг энг обрўли одами Мурод хожи ҳовлига кириб тўғри Асқаржоннинг олдига борди ва уни бағрига босди.

-Онамизни бериб қўйдик, ота!

Асқаржон отанинг елкасига бош қўйиб, кўз ёш тўкди, дардини изҳор қилди. Кекса педагог нурунийга хос салобат билан унинг елкаларини силади.

-Бу иш ҳаммамизнинг бошимизда бор, болам! — деди у донишманд овозда, - кўп куюнма, онанг раҳматли, жуда меҳнатқаш, саришта аёл эди, жоғи жаннатда бўлсин!

Мурод хожи уни бағридан бўшатиб, елкасига қокди.

-Худо сизларга сабр берсин. Бу онангизнинг тўйи, болам, тўйи! Раҳматли ҳамманинг меҳрини қозонган, дуосини олган! Касал ётганда қарадинглар, дуосини олдинглар, кам бўлмайсизлар!

Отанинг ўз вақтида айтилган гаплари, салобатли овози ҳамманинг эътиборини тортди, бугунги маросим жаноза бўлса ҳам улар қалбига илиқлик солди, айниқса, Асқаржоннинг кўнглини тоғдай кўтариб, дардини енгиллатди.

Ота шундай эҳтиром билан кичик ўғилдан ҳам кўнгли сўради. Зуфар унинг олдига ўзи борди. “Бандачилик болам, бандачилик!” дея елкасидан олди-да, катталар ўтирган уйга кириб кетди. Зуфар шу лаҳзаларда отада бир умрлик меҳнат, савоб, яхши фазилатлар билан етиладиган улуғлик, юксак ҳурмат, эл назарини ҳис қилдию, шундай одам тирранча укалари билан отасидай сўрашиб, ўзи билан шунчаки кўришганидан кўнгли чўкди. Кишлоқда – туғилган ерида кам бўлиши, отани бир неча йиллардан бери кўрмагани, бу киши онасидан кўп бор хабар олгани келганда Зуфарни кўрмагани туфайли унга сабоқ дея бундай муносабатда бўяганини хаёлига келтирмади, аммо укалари ва яқин қариндошлари отани ҳам Зуфарни ҳам тушуниб етишди.

Мурдашўйлар онани ювиб чиқишгач, кичик тоға ўғилларни ичкарига жамлаб, жаноза, кўмиш ва кейинги маросимлар билан боғлиқ ишларни тушунтирди. Гўрковга ва муллаларга бериладиган хизмат ҳақини гапирганда Зуфар дарров чўнтак қовлади.

-Овора бўлманг, ака, - деди кичик укаси Зайниддин йиғидан хасталанган овозда, - Асқаржон акам билан маслаҳатлашиб, синфдошим Икромга бериб қўйганмиз, ҳаммасини ҳисоб-китоб килади.

Зуфар унинг овозида гина-кудрат, таъна сезмагани учун бир нарса дейишга ботинолмади. Аммо ўзини камситилган ҳисоблаб “Нега бундай бўлиши керак?” дея ичида норозилик туғилди. Боядан бери зимдан кузатиб ўтирган тоғанинг қовоқ солганини сезиб, Зуфар ўтирган ерида бир газ чўкди. “Укаларим ўзини кўрсатиш учун шундай қияпти!” деган мулоҳазага борди.

-Боягина гўрков билан телефонлашдим, қабр ярим соатдан кейин тайёр бўлади, - деди Асқаржон иш бoshiда турган тоғага ҳисоб бергандай. Тоға унга “Яхши!” дедию, бирдан ташқарига чиқиб кетди. Орқасидан чиқишни ҳам, ўтираверишним билмай туришганда у қайтиб кирди.

-Жанозани соат тўртга чақирамиз, ҳамма жойига, одамлар келяпти.

Тарқалишди.

Зуфар пули кўпайса қувонарди, янги машина, даднғиллама уй-жой билан мақтаниш жону дили эди. Қачон қарасанг, аллакимлар билан бирни юз, юзни минг қилиш учун қуйиб-пишар, молу давлатини кўз-кўз қилиб укалар ўзидан пастдалигидан ғурурланарди, уларни ёнига олиб, иш ўргатиш ҳақида тоғалари гапирса, ўзини тортарди. Сабаби кейин маълум бўлди: хотини “Пул, бизнесингизга уларни аралаштирманг!” – дея донолик қилган. Зуфар катта молу давлатга эришдию, инсонийликнинг ноёб кирраларини унутди. Ини-сингилларидан, қариндош-уруғлар, маҳалла-қўйдан узоқлашди, ҳатто туккан онасига меҳри, воҳибчилиги қолмади. Синфдош дўстлари йиғинга чорласа назари илиб келмас, уларни ўзидан паст одам деб қарайдиган бўлди. Кейинчалик улар ҳам Зуфарни унутишди.

Ҳамма соҳада биринчи бўлишни истарди, аммо онага меҳр бериш, иссиқ-совуғидан хабар олиш, касал бўлса тун бўйи тепасида ўтириш, кўнглини кўтариш масаласида эса охириги ўриндан пастда эди. Ини-сингиллар қилаётган иш майда-чўйда, ҳашаки туюларди. У ҳеч кимнинг қалбида йўқ эди.

Она ўтишидан олдин бир неча марта доим тепасида турадиган болаларини роса дуо қилди, номларини битта-битта тилга олиб

яхши ниятлар тилади. Айниқса, Асқарали билан Зайниддинга кўни-кўшни, қариндошлар гувоҳлигида яхши амаллари учун Худодан катта-катта ажрлар сўради. Афсуски, бундай илоҳий, нурли лахзаларда Зуфар йўқ эди.

Зуфар онага қарашни бир ойда бир келиб майда-чуйда егулик ё дори-дармон ташлаб кетишдан иборат ҳисобларди. Онага эса фарзанд дийдори керак! Ўзининг ғаниматлиги, дуолари ижобат эканлигини тушунишини истарди.

Ҳамма жанозага сафланди. Одамлар икки укани олд қаторга ўтказишди. Имом Зуфарни имлади.

-Хар эҳтимолга қарши онанинг бировда қарзлари ё бошқа олди-бердилари бўлса, хужжат билан келса тўлаб кўясиз, хўпми?

Зуфар шошганча “Хўп бўлади” деди. Аммо жойига тураркан, “Тўксонга яқинлашган онамнинг қандай қарзи бўлди?” дея таажжубланди. Шу лаҳзада “Балки онамдан менинг қарзим бордир?” деган фикр миясига урилиб, хотира қатлари очилди. Болалиги, ўқиётган йиллари, катта бўлганда ҳам онанинг меҳрибончиликлари, молу давлат билан ўлчаб бўлмайдиган ғамхўрлиги ёдига тушдию, “Қайси бирини узолдим?” дея қалби ларзага келди. Жаноза хутбаси тугаб, ҳамма дуога қўл очганда “Омин” деган овозлар хаёлини бузди.

Тобут кўтарилиб, қабристонга юрилаётганда ҳам саволлар миясини пармалар, руҳиятига игна санчарди. Маййит қабр оғзига олиб келинди, ҳамма атрофга жойлашди. Гўрков юпка чопонини ечиб қабр айвонига тушди ва ўзилларга қараб:

-Онани қабрга ким кўяди? – деди. Бу пайтда Асқаржон тўнини ечиб, дўпписини олган ва укасига узатаётганди.

-Ўзим кўяман! – деди ва гўрков ёнидан қабрга кириб кетди. Атрофдан кексаларнинг “Балли, болам!” деган олқишлари эшитилди. Воқеа бир дақиқада рўй бергани учун Зуфар яна ғафлатда қолди. Катталар Зуфарга қараб кўйди. Асқаржоннинг “Ақа, кўясизми?” демай, эпчиллик қилгани Зуфарга ҳақоратдай туюлди. Аммо жасад узатилаётганда яқиндагилар ва гўрков Асқаржонга “Ундай ушла, бундай торт” деб туришлари Зуфарда аллақандай кўрқув, юрагида қоронғилик уйғотиб, қабрга тушмаганидан хотиржам қилган бўлса-да, бир неча сонияда “Катта ўғил сифатида шу ишни мен қилишим керак эди” деган фикр уйғотди.

Қабристондан қайтилди. Зуфар зиммасидаги муҳим ишни бажаргандай ҳис қилмади ўзини. Ўлим хабарини эшитгандан бери хато ва камчиликларини эслатган воқеалар уни тинч қўймаётганди. Миясини пармалаган биринчи савол: “Наҳотки, онам ўлиб, қабрга қўйилгунча бир томчи ёш тўколмасам?!” эди. Одамларга кўзи тушганда “Бу боланинг дийдаси тошдан қаттиқ экан, онаси ўлиб кўзига нам келмади-я!” дея ўйлаётгандай туюлар, ўзини улардан йироқ тутишга ҳаракат қиларди.

Ҳар сафар “Малибу”ни учуриб, қишлоққа гердайиб келса, айримлар у билан сўрашгани ботинолмас, Зуфар бундан ғурурланар, онаси олдига ҳам шундай виқор билан кириб чиқар, ини-сингиллар билан орасини ўша – бойлигига қувониш, инсон кадрини бойлик билан улчаш тушунчаси ажратиб турарди. Ўртадаги масофанинг узоқлашгани ини-сингилларни бир-бирига яқинлаштирар, Зуфарни эса бошқа инсоний фазилатлардан – яқинлар дардини ҳис қилиш, унга малҳам қўйиш, кўнгилни тушуниш, катталар дуосидан жудо қилиб борарди. Ўзидан бошқани тан олмаган болага бу жудолик онани тупроққа топширишдан оғирроқлигини ким тушунтиради?

Мозордан қайтганлар дарвозахонада фотиҳа ўқишди. Шу пайт жанозага кечиккан Асқаржоннинг кадрдонлари келди. Уни бағрига босиб, кўнгил сўрашганда Асқаржон билан Зайниддиннинг кўзидан яна дув-дув ёш тўкиларкан, Зуфар бизнеси юришган, пачка-пачка пуллар, даста-даста долларлар олдида лаззат оғушида қолган дамларни эслади. Аммо бу кўзёшлар унинг бойлигидан қимматроқ, тадбиркорлик, таниш-билишчилик билан топиб бўлмаслигини ўйлаб, ўзининг қашшоқ ва ғариб эканини тушуна бошлади.

Эртасига фотиҳа бўлди. Юзлаб одамлар тонг-сахардан дуо учун, марҳумнинг хурматидан ёғилиб келарди. Зуфар укалари ёнида тураркан, мулланинг қироат билан тиловат қилгани руҳига ором бериб, эзгуликка етакловчи оҳанги Зуфарнинг тош қотган қалбини юмшата бошлаганди. Марҳумнинг охиратига кушойиш тилаб билдирилган тилаклар унинг кеча қоронғилашган қалбига шуъла солаётгандай бўларди. Онадан яхшиликлар кўрган, дуоларини олганлар болаларига дил сўзларини айтишаркан, Зуфарнинг кўнгли кутарила бошлади. Оддийгина, меҳнатқаш, ҳаммани дуо қилиб юрадиган муштдеккина онаси қачон, қандай қилиб шунча одамнинг меҳрини қозонолганига ҳайрон. У бошқа

фотиҳаларда кўп қатнашган, узоқ йил амалдор, пулдор бўлиб яшаган катта-катта одамлар ҳам бунча ҳурмат қозонмаганини ўйларкан, онасига нисбатан ҳурмати, меҳри орта бошлади.

Одамлар оқими пасайганда онасининг ёшлиги, ўзининг болалигини эслади. Отаси Карим ака кутилмаганда вафот этиб, уч ўғил ва икки қиз ёшгина онага қолган, катта оиланинг қанча юки бўлса, тақдир барини унга юклаган эди. Онаси далада ишлар, мол-қўйларга ўт юлар, пиширган овқатларини бригада аъзолари мақтаб ичишар, колхоз ишларидан ортиб, ўз томорқасига чопарди. Болаларини оқ ювиб-оқ тарарди, меҳнаткашлиги аъзолар ўртасида обрўсини оширарди. Баъзан ўзидан ортиб, қўшни, қариндошлар томорқасига ҳам бетаъма, беғидир қарашавериши, ширин тиллиги ҳаммани хайратда қолдирарди. Йиллар давомида, болалар оёққа тургунча чиройли хулқ-атвори, меҳнатсеварлиги билан кўпчилик қалбидан жой олиб улгурди. У – оиласига садоқатли, болам деб, уйим деб яшайдиган энг яхши инсон мартабасига эришди. Бу мартаба фарзандларини ўқитиш ва уйлаб жойлашда асқотди. Одамлар қараб туришмади.

Ўша даврда онаси Зуфарнинг ҳозирги ёшида эди. Бирор марта меҳнат, болалар ташвиши, рўзгордан нолимаган, қисмат елкасига ташлаган залворли юкни мардона кўтарган. Зуфар – катта фарзанди бўлгани учун алоҳида меҳр берган, буй-бастига қараб қувонган, отасиз бўлса ҳам ўкситмай ўстирган, олийгоҳда ўқитган. Аммо...

Йиллар ва одамлар, шаҳар ҳаёти, пулга хирс кўйганлар билан яқинлашув, аниқса, хотиннинг таъсири уни бошқа одамга айлантирди. Хотини бой хонадонда ўсгани учун онани назари илмас, уйдаги шароитдан сира қониқмасди. Зуфар ҳам Она бағрида ўстирган камтарона ҳаёт, ҳалоллик билан пул топишда орзуларга етадиган имконият ва жўшқин келажакни кўрмади. Тезда бойиб, данғиллама уйларда, сўнгги русумдаги машиналар миниб яшаш иштиёкида ёнарди. Ниҳоят, она қаршиликка қарамасдан хотини Зуфарни кўчириб кетишга муваффақ бўлди. Зуфар қисқа вақтда ўз яқинларидан узоқлашиб, ҳамкорлар билан апоқ-чапоқ бўлиб кетди. Она ва туғишганлари бир ойда кўрса бўлаверадиган одамларга айланди...

Ини-сингиллари маъракагача уйларига боришмади. Ҳар куни ёшлиги, оғир йиллари, хурсандчилик билан кечган даврлари, болалар учун қилган фидоийлигини эслаб руҳини шод қилишарди.

Номини тилга олишганда кўзлари чараклаб, қалблар қувонар, ҳар эслашдан кейин Худодан жойи жаннатда бўлишини тилашарди. Ёркин, гўзал хотиралар тилга олинса, юракларда ёруғлик, ширин туйгулар тўлиб тошарди. Зуфар Мурод ҳожининг “Бу онанинг тўйи” деганини эслаб онага нисбатан меҳр, ҳурмат пайдо бўлаётганини сезарди. Кўзига ёш келганга ўхшар, юраги юмшаб, рухий хотиржамлик туйгандай бўларди.

Маърака куни собиқ бригада бошлиғи, ҳозирда тўқсонни коралаган Раҳим ота келиб, онанинг ҳаққига қуръон тиловат қилди. Хотираларидан сўзлаб берди.

-Кучли, мустаҳкам иродали инсон бўлган. Отангиз ўлганда сизлар ёш, у эса кучга тўлган, гулдай очилган вақти эди. Не-не одамлар катта-катта ваъдалар билан совчи қўймади, аммо раҳматли онангиз эрга тегиб ҳузур-халоват кўришдан сизларни оёққа турғизиб, элга қўшиш машаққатини афзал билган. Ва умрининг охиригача унча-мунча одам этагида намоз ўқиса бўладиган даражада ҳалол, покиза яшади. Бошқача айтганда онангиз мисоли фаришта эди! Жойи жаннатда бўлсин, илоҳим!

Зуфар онасининг ўша йиллари билан хотинининг бугунги ҳаёти осмон билан ерча фарқ қилишини, агар хотини бошига шундай кун тушса, бир минут чидолмаслигини ўйларкан, унинг фикри билан юрган йилларидан нафратланиб, онасидан хабар олмаган кунларига лаънатлар ўкиди... Бирдан юрагида онага нисбатан ачиниш, меҳр пайдо бўлди, уни соғинтириб хўрлаганини хис қилиб ўпкаси тўлди ва кутилмаганда ўкириб йиғлаб юборди. Кўзларидан дув-дув ёш қуйилар, баъзан ёш боладай ҳикиллар, ўпкаси тўлиб нола қиларди. Энг муҳими, қалби руҳияти яйрар, кайнок кўз ёшлар қаердан келаётганини тушунганди...

2015 йил, Сентябрь, Чорток.

ОСМОНЛАРДА ЮРГАН ҚИЗ

Ҳ и к о я

Кузнинг илиқ кунларидан бири. Клубга коллежнинг энг фаол, номлари ҳурмат билан тилга олинадиган ўқитувчилар ва талабалар тўпланган. Устозлар байрамига бағишланган танловга шеър, қўшиқ ва ракс ижро этувчи истеъдодларнинг чиқиши ҳайрат билан кутиб

олинар, таассуротларини айтиш учун бир-бирларининг кулоқларига шивирлашади, гоҳ қарсақлар, гоҳ хуштаквозлик билан ҳис туйғуларини изҳор этишади. Битирувчи Суманбар “Устозлар”ни куйлаганда зал нафас олишни ёддан чикарди, оҳанглар ҳайрат бўлиб кўзларда балкийди. “Камолот” етакчиси Шодиянинг муҳаббатни тараннум этган шеъри ёшу қарини суз санъатининг сеҳрли оламида масту беҳуд қилди.

Бирдан давра жонланди, гувранди. Ҳамма шўх мусиқа қанотида даврага чиққан Гулшодага қаради. Энг тўпалончи болалар ҳам раққосанинг қитиқловчи имо-ишоралари, ўтли табассумларига маҳлиё. Чаросдай кўзлар ва қалдирғоч қанот қошлар гўзал маъно ифадалаётгандай, унинг истеъдод қиррасини очиб берар, жозибали ҳаракатлари томошабинлар завқини жунбушга келтиради. Қўлларини икки ёнга ёзиб айланганда ҳаракатларини илоҳий куч бошқараётгандай томошабинлар кийқириғи, кулокни қоматга келтирувчи қарсақлар зални титратиб юборарди. У хуштаклардан илҳом олади, рақснинг авж нуқтасига келганда бир сакраб тиззаси билан ўтирди-да, сўнг даст ўрнидан туриб, оққуш мисоли даврани айланади. Этаклари ҳилпираганда ўзи ҳам шўх-шўх жилмайиб кўяди.

Бойвачча йигитлар ҳурмат-эҳтиромини, баъзилари севгисини изҳор қилиш учун гулдаста билан рақс тугашини кутишарди.

Дилшод навбат охирида. Гулшода уни ва севгисини кўпам назари илмаслигини, унинг учун гулдастаси кадрли эмаслигини билади. Аммо “Севганимга гул беряпман!” деган қувончли лаҳзалар оғушида кайфиятини ушлаб туради.

Куйлак қаноти қиз билагига заррин занжирча билан боғланган, қўлларини кўтарганда оққуш учаётганга ўхшарди. Эркин лаҳзаларда гулдаста ушлаганларга қувонч билан им қоқар, олқишлардан яйраб кетарди.

Рақс тугади. Қарсақлар акс-садо берди. Гулшода шон-шуҳрат туйғуси, олқишлар бунчалар ширин ва қалбни ларзага солгучилигини анчадан бери ҳис қилади ва унга астойдил ружу кўйган. Бойваччаларнинг гулларини “Минг раҳмат, мени хурсанд қилдингиз!”, “Вой мунча ажойиб гуллар!”, “Оҳ-оҳ, мен истаган гўзаллик!” дея шоду хуррамлик ва илтифот билан одиб бўлгач, Дилшодга кўзи тушдию, шунчаки “Раҳмат!” дея эгилди. Йигит оддий ошиқлиги, гул бериш завқигина руҳини кўтариб турганига

кўниқкани учун ўзини камситилаётганига парво қилмайди ва ҳафа бўлишни ҳаёлига келтирмайди. Севги ниҳоли ниш урган илк дақиқаларида ҳам унда висол умиди бўлмаган. Қизнинг баҳорий малохати шуурига ёрқинлик солганидан бахтиёр, аммо табиати кибр-ҳаво билан йўғрилганини яхши билади.

Ўнинг совғаси катта-катта гулдасталар ичида кўмилиб кетди. Ҳамма тарқалаётганда сумкасини олиш учун синфга кирмоқчи бўлди. Қия эшикдан кизлар кўринди. Гулшода ҳавас ва ҳасадли нигоҳлар қафтида бир оёғини стулга кўйиб туфлиси бантикларини сцаётганда этаклари тиззадан тепарокда турар, кинодаги гўзалдай чиройли эди.

Синфдан овозлар эшитилди. Холида Дилшод ҳақида гапириб Гулшодага юзланганда йигитнинг нигоҳи унга тушиб қолди.

-Мен, - деди Гулшода беписандлик билан, - бунақа латта ошиқларнинг гулига...

Коридорга кизлар шовкин билан киришаётгани учун Дилшод гап давомини эшитолмади, аммо ошиқни камситувчи оҳангни сезиб, юраги "шув" этди... Ва киз учун пок севгидан катта-катта гулдаста берувчи бойваччалар устун эканини яна бир қарра тушуниб, юраги дарз кетди. Кўзлари тиниб, боши айланди. Индамай сумкасини олди-да, ачинган кизлар нигоҳини енгиб, ташқарига чикди. Хўрланган, ҳақоратланган боладай ғариб ва мунгли эди...

Тушқунлик уни бир ҳафтагача тарқ этмади.

Якшанба куни синфдоши Холида китобга келдию, йиғлаворишига бир баҳя қолди. Дўстини овутгани сўз айтолмаган, Гулшоданинг муносабати Дилшодга бунчалик оғир ботганини билмаган экан. Ҳозир меҳр тўла сўзлар билан мустақил ҳаёт, омад ва нузли истиқбол остонасида турганини айтиб кўнглини кўтаришга интилди. Аммо Дилшод руҳий зарбани унутишга кийналарди. Холиданинг парвона бўлишлари дилига ёруғлик сололмас, ҳаётдан кўнгли совуб бораётгани ғамнок кўзларидан яққол сезилиб турарди. Сикилиб кетган Холида:

-Дилшод!- деди кўзларини катта-катта очиб, - у кайғуришингга арзийдиган киз эмас!

Холида ақлини танигандан бери Дилшодга бундай жиддий ва таъсирчан гапирмаган. Йигит қалбига бир катим ипдай ёруғлик, мўжизани кўрганда пайдо бўладиган ҳаяжон ва енгиллик оқиб

кирди. Ва у “ялт” этиб кизнинг кўзларига қаради. Ажабо! Ёшлик малоҳати уфурган қароғида сеҳр, қалбни овутадиган таскин, туйғуларни жунбушга келтирадиган гўзаллик бор!

Ҳайрат ва таажжубга тўлган Дилшод киз нигоҳидан кўзини олиб қочди. Аммо бир неча сониядан сўнг яна карағиси келди. “Нега аввал бу кўзларга эътибор бермаганман?! Гулшо хушимни олиб, бошқалар гўзаллигини ҳис қилолмайманми?!” – саволлар унинг юрагида ҳайронлик туғдирибгина қолмай, аламли туйғулар уйғотарди. Лекин киз қалбини очиб бораётган сеҳрли лаҳзалар Дилшод кўксига шуълавор туйғулар олиб кираркан, дарди ариганини ҳис қила бошлади. Гўзалликни ҳис қилиш ва ундан баҳраманд бўлишдан ташқари, кадрлашни ўрганиш зарурлиги миясига қуйилиб бораётганди.

Қалбига кулоқ солди: Гулшода келтирган қайғу ўрнида яшаш иштиёқи, муҳаббат туғилмоқда!

Дилшод ҳаёлига келган фикрларни айтгиси келди.

-Раҳмат, Холида! – деди у, - кўнглимни кўтарадиган сендай дилдошим бор, энди ҳам чекмайман!

Ҳар учрашувда Холиданинг самимияти, беғуборлиги очилар, киприklar орасидан қуйилаётган ипакдай мулоим табассум руҳий зарбалар асоратини хайдаб, ўрнига меҳр-муҳаббат жойлаётгандай бўларди.

Дилшод ҳаётга, жўшқин фаолиятга қайтди. Университетга кириш орзусини рўёбга чиқариш учун устозлардан сабоқ олди, кунт билан ўқиди. Холида унга йўлдош, елкадош. Бирга дарс тайёрлашади, зерикашганда шаҳар боғида айланишади. У китобдан билим, киздан муҳаббат сабоғини олади.

Тест синовларининг масъулиятли соатлари ўтиб, натижалар эълон қилинадиган ҳузурбахш соатлар келди. Дилшод Тошкентда, Холида Қўқонда, бир-бирларига қўнғироқ қилишди. Қалби тоза одамнинг омади келиши рост! Улар гранд асосида ўқишга қабул қилинди...

Орадан икки йил ўтди, улар учинчи курсда пахта теримидан қайтишди. Икки кун дам олгач, вокзалда Холидани кутаётган Дилшод Гулшодани учратдию, ҳайратдан ёқасини ушлади. Қайфиятсиз, аввалги виқордан асар йўқ, кийимлари ҳавас қиларли эмас... Ўтган дамлар соғинчи ила саломлашишди. Дилшод юраги

тошиб турган бўлса ҳам ўзини босди. Ўртада пайдо бўлган ноқулай вазиятни юмшатиш учун Гулшода ўзи ёрилди.

-Уч йилдан бери ўқишга киролмаяпман. Энди онам билан Россияга ишлагани кетмокчиман...

Гулдаста кўтариб ҳаётини фэйзга тўлдирган ошиқлари беором кушлардай ҳар томонга учиб кетган, ҳаёти хазонрезги боғдай хувиллаб қолганди. Дилшод унинг ғамгин кўзига, бир неча йил олдин ғунчадек чиройли бўлган, ҳозир омадсизлик изтиробидан бурилган лабларига ачиниш билан қаради ва ғариб кечинмаларни айтиб, қизни ҳафа қилишни истамади.

-Битта нарсани сўрасам майлими? – кутилмаганда савол берди қиз. Дилошднинг ҳаёли бўлинди, кўксидаги ачиниш туйғуси таъсирда бирдан хушёр тортди. Ва қизга тикилиб қорачиғида надомат изларини кўрдию, йиллар давомида у туфайли пайдо бўлган алам ва нафрат туйғуси кучини йўқотгандай бўлди.

- Бемалол...

- Ўшанда...- камтар ошиқни назарга илмай юрган кезларни кўзда тутгани ғамгин кўзларидан билиниб турарди, - сенга эътибор бермаган эканман. Ҳатто гулингни...

- Шунақа бўлган!

Бу сўзлар алам билан, ўкинч билан отиларкан, иккала вужуддаги ҳаёл тулпори ўқувчилик даврларига бир лаҳзадаёқ учиб борди ва икки ўртада анча вақт сакланган жарликни ёдга солди.

- Очигини айт-чи, мени чиндан севармидинг?!

Дилшод аламларини тўкиб солмокчи эди, аммо воқеалар сабоғи ила ҳаётга теран ақл, соғлом қалб билан қарай бошлаганда кизиқиш туфайли шуурига сезилган содда туйғуларини ва гўзалликка ошuftалиқни илк севги деб, хато қилганини, ҳақиқий муҳаббат Холиданинг меҳри, дўстлиги туфайли туғилганини ўйлаб, фикридан қайтди.

Бу ҳақиқат Гулшода юрагида дарз пайдо қилади, Дилшод эса жаллодга айланади. Ахир, ўлганнинг устига чиқиб тепиш - номардлик, ноинсофлик-ку?!

Аммо Гулшода йигитнинг “Ҳа, севгандим!” дейишидан умидвор. Биргина шу сўз уни тушкунлик ботқоғидан чиқариб, янги ҳаётга йўлланма берар! Ким билсин...

Дилшоднинг қайгули хотиралари ғурурини кўзгаб юборди. Ўткинчи туйғуларни илк севги деб кечирган оқшомлари, хижрону

соғинчлари энг гўзал дамлари сифатида хотирасига ўрнашиб қолган, бу покиза хотираларни кўзгаб, хира торттиришдан нима наф?! Ахир, у янги ҳаёт оғушида бахтиёр-ку!

-Энди бунинг қизиғи йўк! - деди у билинар-билинмас асабийлик билан юзини четга бураркан.

- Агар сир бўлмаса, ҳозир кимни севасан?...

Шу пайт катта йўл бўйига оппоқ “Ласетти” тўхтаб, юзларидан гўзаллик ва бахтиёрлик уфурган, янги урфдаги куйлаги ярашган Холида тушди. Дилшод қувонч билан унга қаради. Гулшода бу карашни ўз саволига жавоб деб англаркан, юрагининг нозик жойини аччиқ алам, надомат туйғуси тилиб ўтди.

- Мени жўшқин ҳаётга қайтарган, омадга руҳлантирган кизни!
- деди Дилшод ўзи томон келаётган Холидага қараб.

Гулшода ҳасад ва ҳавас билан қизга қаради. Унга беписанд муносабатда бўлган, кийимларини ҳам, ўзини ҳам назари илмаган, у бирорга йигит билан юрмаган дамлар лоп этиб хотирадан чиқдию, юрагидан аллақандай нозик ип “чирт” узилгандай бўлди.

Холида икковлари билан саломлашгач, Дилшоднинг биллагидан ушлаб, қулоғига нимадир деди. Йигит қулимсиради, сўнг бош кимирлатиб кўзини юмди. Холида сумкасидан телефон олиб бир нечта тугмасини босгач, Гулшодага узатди.

- Илтимос, бизни расмга олиб кўйинг! Бахтиёр кунларимиздан эсдалик!

Гулшода телефон аппаратни қўлга олаётганда бахтиёр сўзи бадбахтдай эшитилди. Биров юрагини эзгилагандай бўлди. Сўнг ундан алланарса “чирт” узилди, аммо нима эканини ўзи тушунмади. Уларни бир неча кўринишда суратга олиб бўлгач, теелфонни узатди.

-Мениям обкўйинглар!- деди ноилож.

Холида у томон, бу томондан мўлжаллади, аммо кўнгли тўлмади. Таваккал суратга тушириб, телефон экранига қаради. Ҳаётдаги ёлғизлик ва тушқунлиги расмда аниқ акс этган, кимнинг кўзи тушса, Гулшодага раҳми келиши муқаррар эди...

Икковлари вагон тамбурига чиқишгач, поезд бир силтандию, темир излар устидан катта куч билан илгарилаб кетди. Севишганлар Гулшодага қўл силкишди, аммо у диндан шиддат билан ўтаётган вагонлар олдида афтодаҳол суратда ерга қараб, кўзларидан қуйилмоқчи бўлган надомат ёшларини беркитиб

турарди... Балки у орзуларга ҳавойи шон-шуҳрат, ўткинчи қарсақлар билан эмас, китоб ва мутолаа, илм олишга саъй-ҳаракат орқали етилажагини, яхши дўст, содиқ маҳбуб орттириш учун эса камтар, меҳрли ва тоза қалбли бўлиш зарурлигини ҳозиргина тушуниб етгандир?!

Чортоқ,
2015 йил, ноябрь.

СЕВГИГУЛИ

Ҳикоя

Япроқлар ўк еган қушдай сўнги маконига қулайди. Яшиллари эса шамолни масхаралаб новдалар ортига беркинади.

Шерзод хазонлар видосини тинглаб, ҳамдардлик билан дарахтларга пичирлайди. Бадани жунжикади, “Жемпер кийсам бўларкан” деган фикр билинар-билиномас афсус пайдо қилади. Деканнинг қутилмаган топшириғи қулоғи остида тинмай жаранглайверади.

- Кечгача Мянгбулокқа боринг, Ботир Ҳалилов касал отасига қараш учун ўн кунга руҳсат сўраган, гуруҳига раҳбарлик қиласиз.

У илмий иши масаласида Тошкентга, раҳбари Ғулом Жумаев олдига бориш учун такси гаплашиб қўйганди. Буюртмани бекор қилишга тўғри келди.

Кабинети томон одимларкан, деканнинг “Илмий ишини химоя қиладиганларни пахта теримига жалб қилмаймиз!” деган ваъдасини эслатмаганидан афсус чекди. Бу ҳам майли-я, севгилисиз Гулзора билан ўн кун кўришолмаслигини ўйласа, дунё кўзига қоронғи кўринади.

Кеча ўқишни бошлаган янги романи, кундалик дафтарини олди. Стол устидаги қўлланма ва ҳужжатларни саранжомлаб, қия очик деразани зичлаб ёпди. Чикиш олдидан деразадаги гулларга разм солдию, хонани қулфлади. Катта йўл бўйга чиққанда Гулзорога кўнгирак қилиш мавриди келганини англади.

- Бугун далага кетяпман!- деди дабдурустан.

- Нега?

Гулзора деканнинг ваъдасидан хабардор. Таажубини бўрттириб саволга жойлади. Шерзод вазиятни тушунтирди.

- Ўн кундан кейин учрашамизми?

- Албатта!

Кизнинг содда ва беғубор безовталиги йигитнинг китмирлигини кўзгади...

- Муддат тугагач, штаб бошлиғи: “Йиғлаб қоладиган болангиз йўқ, яна ўн кун қоласиз!” деса, рад этолмайман, - дейиши билан:

- Бошлиғингиз бекорларни айтибди! – деди Гулзора жажли чикканини яширолмай - Раҳбар деганлари ўйлаб иш қилса-да!

- Ўзига айтинг, менда отнинг калласидай юрак йўқ. Хуллас, асалим, на нашем судьбе есть десятидневная разлука!

Гулзора “Бугун кўришамизми?” демаслик учун сабрига суянган лаҳзаларда соғинганда кўришолмай, кўнғирокларига жавоб ололмай безовта бўлганидек, аразлай бўшлайди...

* * *

Шерзод далага борганда куёш оға бошлаётган, талабалар иссиқ кийимларини кияётган эдилар. У гуруҳни қабул қилиб олди.

Гуруҳ талабаларига ўтган йилдан бери жаҳон адабиётидан дарс беради. Кўплари қишлоқдан келган, меҳнаткаш йигит-қизлар, беш-тўртта дангасаларини йўлга солса бўлади. У ҳаммаси билан бирма-бир сурашиб:

- Ўн кун бирга бўламиз, умид қиламанки, тезда тил топишамиз!

Талабалар, айниқса, қизлар жилмайиб қўйдилар.

* * *

Гулзоранинг алами ичида. Кечгача Шерзоднинг кўнғироғига жавоб бермади. Тушдан кейин SMS келди: “Ишга бошингиз билан шўнғиган бўлсангиз ҳам бир марта овозингизни эшитай, асалим!”

У кеча учрашмай кетгани учун кизнинг юрагида беозор, ҳазилнамо қасос ўти ёнаётгани учун ўнга кўнғирокқа жавоб бермади. У ўн биринчисида: “Бечоранинг юраги ушлаб қолмасин!” дея пичирларкан, алами тарқаб, ҳузур мавсуми қисмат эшигидан мўралаётган эди. “Инсофдан чикмайин!” дея боғланиш тутмасини босди.

- Алло, Шерзод ака!

- Нега телефонни олмайсиз? Шунчалик қасосқормисиз ё бошқа мақсадингиз борми?

Шерзод алаокани узиб қўйди. Араз навбати йигитга ўтганди. Гулзора кўркиб кетиб, ўзини койиди.

Кечкурун Шерзод овкатланиб бўлгандиямки, телефони жаранг берди.

- Пахтакорларга оташин саломлар!

Гулзоранинг жарангли овози йигитнинг кайфиятни кўтарадиган шўх мусикага ўхшарди.

- Ўзларига ҳам!

Шерзод домлалар орасидан сирғалиб чикди-да, ариқ бўйидаги кўлбола скамейкага ўтирди. Минг йиллик адоват унутилиб, бир-бирларига гал бермасдан дил изҳор қилишар, икки девонани эшитган муҳаббат яйраб кетаётганга ўхшарди. Телефондаги пуллар тугади, аммо юракдан қайнаб чиқаётган гапларнинг ярми ҳам адо бўлмади...

Шерзод эрталаб ювингани чикқанда SMS келди: Аразчи бегимга хайрли тонг муборак! Яхши дам олдингизми? Сизни севувчи Г."

Шерзод муносиб жавоб қайтарди.

Кунлар шундай давом этарди.

Талабалар билан юрганди, оқ рўмол ўраган қиз: Домла, сизни биттаси сўраяпти!" дея томоқ қириб катта йўлни имлади.

Закан бўйида Гулзора турар, кўзлари қувончдан порларди.

- Чакиртирганим учун узр...

- Келинг, кўрганимдан хурсандман, ўшааагдан овора бўлиб...

Гулзора гапни илиб кетди.

- Атайлаб келсам ёмонми?

Фермер боғи томон юришди. Сухбат пойма-пой сўзлардан иборат бўлса-да, бир соат давом этди. Ишкий ташналикни кондириш учун эса битта бўса кифоя килди...

Куёш даладаги ишлар якун топмай тоғ ортига тушиб кетаётганидан уялгандай қизара бошлади.

Кўлбола бекатда висолга тўйишмагани кўзларида балқиб турганда шаҳарга қатнайдиган такси тўхтади...

Кутилмаганда Шерзоднинг телефони сувга тушиб, ишламай қолди. Қўшлок пайнетидаги уяли телефон устаси: "Симкартаси ҳам куйиб кетган!" дея афсус билан бош чайқади. Энди Гулзора билан бировларнинг телефонида гаплашадими?"

- Сопладиган телефон йўкми? – умидвор сўради Шерзод.

- Кейинги ҳафта шаҳардан олиб келмоқчиман...

- Э, унғача...

Нима бўлишини устага айтиш шарт эмас деган хулосага келиб штабга равона бўлди.

...Пахталар чаман-чаман очилган. Талабалар пул ишлаш ва кунлик режани бажариш иштиёқида бош кўтармайдилар. Кузнинг ёкимли шабадаси, айникса, туш пайтлари ором бағишлайди. Мовий туман орасидаги тоғлар руҳиятга илоҳий улуғворлик солаётганга ўхшайди.

Шерзод кечгача қиз билан боғлана олмади. Эртасига нариги гуруҳ раҳбари Солижоннинг телефонида бир марта ижарага олишга тўғри келди. Гулзора аламзадалик билан пичинг қилди.

Бир кундан кейин гуруҳ сардорининг телефонини бир соатга сўраб, бўш далага ўтиб севгилиси билан боғланди.

- Йигирма биринчи асрда яшайсизми, Шер ака?

- Ҳар куни йўлини қияпман-ку, асалим? – таскин берди Шерзод, - нима қилай бошқа иложим йўк!

- Далага борганингиз менга ёкмади. Университетда ҳар куни ўн марта гаплашардик, у ерда ҳамсухбатлар кўп-да, а?!

Йигит кизнинг зарда аралаш рашкини сезиб, уни кийнамоқчи бўлди.

- Оёғим тагида юришибди...

- Билувдим! – қиз ғазаблангандай овозини кўтарди, - йигитлар шунақа, биттаси-қош қоқиб қўйса, севганини унутади...

Шерзод ичидан тошиб келаётган кулгуни билдирмади.

- Ҳозирги кизлар олий маълумотли, иши тайин йигитни кўрса, дарров илинтиришга уринади-я!

Қиз дами ичига тушиб, жим қолди. Бироздан кейин тез-тез нафас олгани, у ёк-бу ёкка тез-тез юргани сезила бошлади.

- Бўпти, кейин гаплашамиз!...

Шерзод алоқани узди ва талабалар олдига кетди.

* * *

Алақа узилганига телефон айбдордай қиз уни алам билан силтаб қўйди. Соғинч, хижрон азоби кўнглига безовталиқ солар, қайта боғланиш учун қилган ҳаракатлари зое кетарди. Севгининг аччиқ азоблари, телба қиладиган кечинмалари остида ширин туйғулар борлигини сезишга ҳалакит бераётган асабийлик ва араздан қутула олмасди.

Кечкурун онасининг кўзига қаролмай, отасидан уялганча овкатланди. Бегона мавзуда суҳбатлашса, кўнгил мувозанати бузиладигандай индамасдан хонасига кириб кетди.

Орадан икки кун ўтди.

Бугун билан илк танишган дамлари ўртасида узоқ йиллар ястаниб ётмаган бўлса-да, эсласа арзийдиган учрашувлар, сайрлар, кўнгил очар саргузаштлар хотира копкасидан чиқиб, қалбини чароғон қиладиган порлок лаҳзалар кўз олдидан ўта бошлади. Севгилисини ўйлаб, ўтмишга саёҳат қилиб хижронни енгил кўнглига таскин берарди. Шерзодни ўзи билмаган даражада қаттиқ севишини, усиз ҳаётини тасаввур қилолмаслигини тушуниш кўнглига илоҳий ёруғлик солаётганда “Нокиа навоси” янгради.

Рақам нотаниш. “Ким бўлиши мумкин? Шер акам!” Юраги хапкириб, дарров уланди.

- Алло!

- Гулзороҳонга тўғри тушдимми?

- Ҳа...

Овоз Шер акасиникига унчалик ўхшамасди. Лекин қиз нимадандир умидвор.

- Соғлигингиз яхшими?

- Раҳмат...

- Сиз билан танишсак бўладими?

- Мен телефонда танишишни ёмон кўраман!

- Унда учрашайлик!

- Нотаниш одам билан учрашиш принципимга тўғри келмайди.

- Принципингизни SMS қилиб ёзиб юбора олмайсизми?

- Нега?

- Осон танишардик.

! Гулзора йиқитнинг овозида таниш оҳанг сездди. Яна бироз гаплашса, кимлиги ёдига тунадиганга ўхшарди.

° - Нечта киз билан телефонда танишгансиз?

- Сиз биричиси бўласиз!

Гулзоранинг аччиғи келди. Алоқани шартта узиб қўйгиси келди, унга озгина захрини тўкмаслик принципига тўғри келмасди.

- Шилқимлар билан танишишни истамайман, тушундингизми?

Гулзора алоқани узди. Аммо беш минут ўтар-ўтмас, яна бояги мусика янгради. У боғланмади. Кейинги сафаргиси ҳам Гулзоранинг табиатига тўғри келмагани учун тезда барҳам топди.

Ярим соатдан кейин яна нотаниш рақамдан кўнгирок келди. У кўнглига шубҳа келтирмай боғланди.

- Эшитаман?

- Гулзороҳон, икки кундаёқ мени унутибсиз-да, а?

Аввал таажжуб, сўнг севинчдан кизнинг юраги тошинқираб кетди. Бояги нотанишнинг кимлиги маълум бўлганди.

- Вой, акааа, артист бўл кетинг - а!

- Бопладимми?

- Унчалик эмас, мени илинтиролганингизда беш баҳо кўярдим, энди эса...

- Иккими?

- Унданам пастрок...

- Унда, - деди йигит шахдам, - сизга баҳони мен кўяман!

- Неччи кўясиз?

- Беш!

- Раҳмат.

Ҳижрон азобида димикқан киз озодликка чиққан маҳбусдай бирданига гап тополмай қолди. Ваҳоланки, бир олам ганлари, гина ва аразларни дилига тугиб кўйганди. Йигитнинг овози киз қалбини ўн бир кунлик губордан тозалаб кўйганди.

Сухбат қиска бўлди.

- Эртага ўнларда йўлга чиқаман, тушгача кўришамиз, асалим!

- Хайрият, сизни қам...

* * *

Шерзод тушга яқин уйга келди-да, салом-алиқ қилгандан кейин кийимларини алмаштириб, университетга жўнади.

Кабинет шкафидан дарслик ва кўлланмалар, маъруза матнларини олиб, ўрнига ўтираркан, бейхатиёр дераза тоқчасидаги гулларга кўзи тушди. Геран, пиёзгул, бедагул, танаси йўгон, майда-майда очиладиган гуллар деярли қуриб қолганди. Ковжираган барглар полда сочилиб ётар, қалбида ачиниш уйғотарди. "Сув куйиш эсимдан чиққан экан-да!"

Лекин, лекин... ажабо! Не кўз билан кўрсинки, ўртада турган ингичка танали, игна баргли гул(Шерзод номини билмайди)

синовлардан мардона ўтган нозиккина киздай жозибасини йўқотмаган, фаришталар киприкларида сув куйгандай яшил барглари товланиб, юракка шодиёналик соларди.

Шерзод хайратда: “Нега факат Гулзора совға килган гул куримаган?!”

Унга тикиларкан, ингичка танасининг соғлом, дуркунлигидан хаяжонга тушарди. Совғани олаётганда: “Ўзингиздай нозиккина экан!” деганини эслаб, бу гулнинг бошқалардан устунлигини ўйлардию, катта-катта гуллар куриб, шу омон қолгани хайратига хайрат қўшаверарди. “Кола”нинг идишида сув олиб келиб ҳаммасига куйди: Ноумид шайтон!

- У хайратини севгилиси билан бахам кўриш учун телефони кўлга олди. Қиз боғланиши билан шоша-пиша, хаяжон билан таассуротларини тўкиб солди.

- Шу гулнинг оти нимаиди? – сўради йигит.

- Эслолмай турибман...

- Гул нега куримадийкин? - деди ҳамон юраги тинчимаган Шерзод. Аслида бу саволга ўзи ҳам жавоб тополмаётганди...

Гулзора жим. Нафас олаётгани сезилмас, телефони ишламаётганга ўхшарди.

- Гулзора! – деди ниҳоят йигит.

- Ҳа.

- Нега куримаган, хатто номини ҳам тополмадингизми?

- Топдим! У менинг сизга бўлган муҳаббатим рамзи. Сизни севар эканман, гул яшнаб туравереди!

- Сиз эса...

- Я всегда буду любить тебя!

- Я тоже...

Алоқа ўзилди. Иккови дафтар-китобларини йиғиштириб йўлга тушдилар. Каерда, қачон учрашишни келишмаган бўлсалар-да, Гулзоранинг совғаси синовдан омон чиққани қанчалик рост бўлса, уларнинг қийналмай учрашишлари ҳам ҳақиқат эди.

Гулзора эртаси куни кабинетга келди. Ўша гул барқ уриб, яшнаб турар, майда барглар кизнинг нафасида майин силкиниши завқ бағишларди.

- Номини топингизми? – деди йигит унинг олдига келиб.

- Ҳа, - деди киз кўзлари чакнаб.

- Нима экан?

- Севги гули!- кизнинг кўзлари қувончдан порлар, соғинч ва ўн бир кунлик изтироб излари йигитга таъсир қилиб борарди.

Гулзора жилмайганча Шерзоднинг билагидан ушлаб пинжига сукилди...

ИЛК СЕВГИ БАҲОРИ

Мен ўсмирлик сўнгида содир бўлган гўзал, хузурбахш воқеаларни ҳамон энтикиб эслайман...

Тўққизинчи синфда ўқирдим.

Баҳор аввалгиларига караганда ўзгача жозибаси ва юракни тўлқинлантирувчи севги саргузаштлари билан мазмунан тўлишиб келди.

Қизлар баҳор келса очилиб кетадими, баҳорнинг уларга ўхшаган малоҳати бўладими ёки қизлар баҳордан андоза оладими? Бу савол миямда айланганда табиат ва инсон гўзаллигида уйғунлик сезардим... Атроф гўзал, дунёга боқсанг дилинг яйрайди. Лекин кўнгил аллақандай ошуфталик, ширин туйғуларни истаydi.

Новдаларни кучоклаб ухлаётган куртақлар кўз оча бошлаганда пальтоллар ва курткалар ечилди. Мактабга оқ кўйлак, қора кастюш-шимда борардик. Севиб қолган йигит-қизлар эртароқ келар, катта бино билан ошхона ўртасидаги пана жойда учрашишар, дарс бошлангунча соғинч ва севги алангаси куйдирган юракларига малҳам кўйишарди. Бу учрашув жойини биздан олдин ўқиган аллақайси шоиртабиат ошиқ “Севги хиёбони” деган, ўшандан бери ҳамма бу маконни шундай дейди.

Севиб улгурмаган, бироқ севиниши жуда-жуда истаётган ўсмирлар уларга ҳавас қилардик. Биз билан тенг ёки каттароқ бўлсалар-да, севги туфайли анча уйғайиб қолишган. Гоҳ маъюс, гоҳ шодликдан порлаган кўзларида руҳан катталиқ аломатлари турарди.

Дарс бошланишига ярим соат қолганди. Бир неча синфдошлар турникда тортилиб, куч синашайтгандик, қизларга ўзимизни кўрсатиш гурури ҳам йўқ эмасди...

- Эшитдингми? - Ғайрат олдимга келиб қулоғимга шивирлади.

Мен савол назари билан унга қарадим.)

- Икром Дилафрўзни севиб қолибди!

Унинг кўзида ҳавас ва хайрат чакнар, “Биз орқада қолганмиз!” дея, ожизлигини тан олгандай ҳокисор ва заифлик зуҳур эди.

- Қизга хат ёзганини аллақим синф раҳбарига сотиб қўйибди...

У пайтлар севиш-севилишни биров таъқиқлагандай чекка-чеккада сўзланар, ота-оналаримизнинг қулоғига етиб боришидан кўрқардик, айникса, синф раҳбаридан сир тутиларди. Тарбиявий ишлар бўйича директор ўринбосари Зулфия Мардонова билса, ота-она иштирокида муҳокама қилинар, кўнгли дарз кетган ошиқ-маъшужалар изтиробини ҳеч ким тинглашни хоҳламасди...

Нарирокда кузатиб турган Расул олдимизга келди.

- Сотган Гулчехра экан! – деди бошини биз томон эгиб. “У ёмон қизми?”- дея савол бермоқчи эдим, ўзи англаб қолди.

- Икромни яхши кўраркан, Дилафрўзни шарманда қилмоқчи бўлибди...

- Ифлос-эй... – пичирлади Ғайрат.

- Эртага ёпик мажлисда муҳокама қилишармиш.

Кутилмаганда синфком учинчи қават деразасидан бақирди.

- 9-А! Хонага, Светлана Шарипова мажлис қиларкан, тез!

Синфга ёпирилиб кириб, қўл қовуштириб ўтирдик.

Светлана Шарипова: тушдан кейин шаҳар боғида ишлашимизни айтгач, менга юзланиб:

- Деворий газетамизнинг баҳорги сонини чиқаринглар! – дея топшириқ қилди.

Тўра ватман олиб келиши, мен шеър ва мақолаларни ёзишим, Сайхун эса газетани безаши керак эди.

Дарсдан кейин биз хонада қолдик. Миямда Дилафрўз деган гўзал исм ва унинг сохибаси айланаверар, унинг оханрабоси юрагимни борган сайин тортиб борарди. Ҳатто гап тузишга хафсалам йўқ! Ҳазил аралаш:

- Илҳом келмаяпти! – дея ўрнимдан кўзгалдим. Қаршилиқ бўлмагач, сумкамни елкага илдим-да:

- Эртага ёзиб келаман! – дея синфни тарқ этдим.

Ҳовлимиз тўрида ўриқлар қийғос гуллаган, оқ ҳарир либослик гўзалга ўхшарди. Олам. ифорга тўлиб кетган, хушбўйларидан бошим айланарди.

Илк баҳор кунлари энг катта ўрик тепасига – серновда, сергул жойга студ ясаб, олдига тахта жойлаштиргандим. Илҳом гўзал жойларда келади деган гап аллақерда қулоғимга чалинганди. Мен шу жойда китоб ўқир, шеър ёзардим. Гул бўйлари севги тотини эслатаётгандай юрагим соғинч ҳисси, гўзаллик ва гуллар

тароватига ошуфталик чегарасидан ўтган, янги кечинмаларга ташна эди.

Дилафрўз билан Икром ҳақида ўйларканман, шеърда уларнинг севгини имо-ишоралар билан кўрсатишни хаёл қилардим...

Онам ошхона олдидан чақирганларида қуёш ботаётган, заррин кокиллари оппоқ гулларга урилиб, юракни жўшқин кайфият билан тўлдирад эди.

Ўриқдан тушганимда дилимдаги шеърни ёзиб, қувончдан кўзларим чараклар эди.

Эртасига мактабга ҳаммадан эрта бордим. Шерикларим келмаган, газета макети тайёр эмасди. Мен тўртинчи қаватга кўтарилдим коридор охирида дераза раҳига суяниб турган Икром билан Дилафрўзни кўриб совқотган одам қуёш тафтида исингандай яйраб кетдим. Негадир кизнинг кўзида севгидан кўра, ғамбода кайфият, задалик зохир эди. Уларга ҳалакит бермаслик учун учинчи қаватга тушарканман, кизнинг тим қора кўзларию, аноргули кизил, эркак ёқа кўйлаги, товони баланд бежирим туфлиси ўзига ярашганини ўйлардим. Шундай латофатли кизга аввал эътибор бермаганимга ҳайрон қолардим.

Дарс бошланди, аммо Дилафрўзнинг беғубор нигоҳи, қайғу ва норозилик тўлган кўзларини эслаб, миямга ҳеч нарса кирмас, юрагимда унга ачиниш, хайрихоҳлик туғилиб борарди. Ва кизнинг гўзал ва маъсумалигидан хайратланиш ҳисси қалбимни тўлқинлантириб юбораётганини тан олмасликнинг иложи йўқ эди.

Мактабдан кетгунча бурчак-бурчакда шивирлашаётганлар суҳбатига кулоқ тутиб аёнладимки, Гулчехра Дилафрўзнинг номидан хат ёзиб, Икромнинг китобига солиб қўйган, катта танаффусда Светлана Шарапова синфга кирганда унга олиб берган экан. Яна шу нарса маълум бўлдики, Икром қўшни мактабда ўқийдиган Юлдузхон исмли кизни севар, Дилафрўз билан битта маҳаллада катта бўлгани учун дўст экан. Бунинг устига Дилафрўз Юлдузхон билан қил ўтмас дугона. Буни синф раҳбари ва тарбиявий ишлар бўйича директор ўринбосарига тушунтирилгунча синфларда гап-сўз қайнади. Қизларнинг туғилган кунларида, шаҳар боғида ўтадиган дискотейкаларда тинмай гапирилар, Икром билан Дилафрўзга ҳамманинг ҳурмати ортгани сайин Гулчехрага нафрат кучайиб борарди. У хатни қўшни Маҳалладаги дугонаси Барнога ёздирган экан, бир неча кундан кейин виждон азобига чидолмаган

Барно Дилафруздан узр сўрабди. Натижада Гулчехрани қизлар кенгашида муҳокама қилинди...

Мени гап-сўзлар унча кизиқтирмасди, аммо Дилафрузнинг самимий чехраси, маъюс кўзларию, бошини эганча ғамгин киёфада туриши ҳаёлимни банд этганди. Ҳар окшом дарс тайёрлаш баҳонасида хонамга камалиб унга шеърлар ёзардим. Ўзим билан ўзим гаплашардим.

Бешинчи соатдан кейин синфда қолиб китоб ўқидим. бироз чарчагач, сумкамни елкамга осиб, зинапояга яқинлашганимда:

- Бир минутга мумкинми, ака?! – деган майин овоз эшитилди. Оркамга ўтирилдим. Сумкасини икки қўли билан ушлаб этаклари узра силкитганча Дилафруз турар, чехраси баҳор тонгидай очик, лаблари бироз кимтилган эди.

- Майли... – дедим ўзимни бепарво тутгандай.

- Деворий газетамизга баҳор ҳақида ёзиб бера оласизми?

Яқинда деворга илинган газетамиздаги севги ва баҳор ҳақидаги шеъримни ўқувчилар шивирлаб ўқиётганидан қувонганимни эсладим.

- Қўлимдан келармикин?

- Шеърингиз ҳаммага ёқибди, бизга ҳам шунақа ёзинг, илтимос!

У охири сўзни айтгач, кўзларимиз ўртасида чакмок чаккандай бўлди. Боқишлари шўх ва самимийлигини билмаган эканман! Ҳозиргача юрагимда туғилган туйғулар энди пайдо бўлган хиссиётлар олдида оддий кечинмага ўхшарди. Қалбим остин-устин бўлиб кетди.

- Ёзаман! – дедим ихтиёрсиз дадиллик билан.

- Раҳмат.

У аввал ерга сўнг менга караганда узун киприклари қайрилма кошларига тегиб туриши юрагимнинг аллакаерида шунақа гўзаллик яшириганини идрок этдим-да, кизга жуда-жуда яқинлигим, усиз яшолмаслигимни ҳис этдим. Кўнглим баҳор боғидай яшнаган севги билан сархуш эди.

Дилафруз эътиборини тортганимдан ҳаяжонданман. Кечга яқин ота-онамдан яшириб юрадиган дафтаримни очдим-да, такрор-такрор ўқидим. Солда ва самимий сатрлар орасидаги севги нафаси юрагимни "жиз иллата бошлади. Сўнг уриқдаги "тахтим"га чиқдим. Ерга қулашимни ўйламай, тик туриб, "Дилафрузларнинг

уйи кўринармикин?" дея ўша томонга бўйладим. Афсуски, доварактларнинг кўплиги ва бири баланд, бири паст ўстани учун биноларни таниб бўлмасди.

Кийгос очилган ўрик гулларида Дилафрўзнинг табассумини кўраман. Ҳамма тарафдан жилмайиб тургандай. Хаёлга кирдимми, бошқа оламгами – билмадим: уни ёнимда кўриб икки кабутарга айландик-да ложувард осмон узра парвоз айладик. У баланддаса, ортидан куваман, ерга шўнгиса, олдидан тўсиб чиқаман ва бепоян осмон узра бахтиёрлик нашидасини сураминиз...

Хушимга келсам, синглим Чарос пастда мени калака қилаётгани.

- Шеърни нимага ёзгисиз, ака! – деди ручка билан дафтарни кўрсатиб.

- Узатвор! – дедим ялиниб. У ҳаммадан яшириб юрадиган дафтаримни шошилиб ўқир, ичига сиғмай куларди.

- Дидафрўз, Дидафрўз!- дея болаларча кувлик билан масхара қиларди. Кўлларим, оёқларим, кулоғимнинг аллакаери шилиниб пастга тушганимда, у нарсаларимни шохга кистириб қочиб кетаётгани...

Хаёлчан, севги шаробидан маст бўлганим учун юрагимни ларзага солган туйғулар, кечинмалар рухан улғайтиргани учун ўзимни жиддий тутдим. Синглимнинг ортидан кувмадим, уришмадим. Илхом париси кутаётган маконимга йўл олдим...

Эртаси куни танаффусда ташқарига чиқдим. Оппоқ қоғозга чиройли хуснихат билан кўчириб икки букланган, айникса, кизларда севги мактубидай таассурот қолдирадиган қоғозни Дидафрўз сўраб олишини истардим...

Хаёлим унда, кўзим эшикда. Шўхлик қилаётган болалар орасида у кўриниб қолишини интизорлик билан кутаман.

Учинчи танаффусда мактабга келмадиммикин дея хавотирга тушдим. Катта танаффусда болалар билан ошхонага кетаётсам, одимдан "Лоп" этиб чиқиб қолса бўладим! Юрагим хаприкиб, кўзларим катта-катта очилиб қараётди бўлдим шекилли:

- Ўзингни бос! – деди болалардан бири калака билан хушимга келтирмоқчидай. Ҳавасли ва ҳасадли нигоҳларни енгиб ортда қолдим. Кўзлар тўқнашиб, бир-биримизни тушунгандай бўлдик.

- Зарур бўлса келарсиз дедим...

У гап нимадалигини тушуниб, ўртоғининг билагини қуйвормай икки тарафга алаңлади. Негадир яноқлари қизариб кетди. Қўзларида ҳаё, уятчанлик балкиб турарди. “Унда ҳам севги тугилган!” деган фикр миямдан ўтдию, юрагимни қувонч қоплади.

- Ёзолмаган бўлсангиз ҳижолатга қўймай деб...

“Баҳонаси ажойиб...”

Ортимиздан келаётган бир гуруҳ қизлар узоклашгач, мен тарафга ўтишди. Шундагина у мен ўйлаганларнинг тескарисини ҳаё қилганини тушундим-да, шеърни тўрт буклаб кафтимга қисиб у билан тез сўрашдим. Четдан қараганларда шунчаки саломлашгандай таассурот қолдириши аён эди.

Бугун муҳим ҳодиса содир бўладигандай туюларди. Бироз энгил тортганимни ҳисобга олмаганда ҳаяжонга соладиган янгилик рўй бермади. Мен ошхонага юрдим, Дилафрўз дугонаси билан ортига қайтиб кетди. Юрагимни аллақандай ёруғлик қоплаб олди...

***

Дала ҳовлимизда баҳорги ишлар бошланди. Ишлаб чарчамадим, лекин хижрон деган туйғу юракка игнадай санчилиши ва соғинч азобини ҳис қилиш учун уч кун мактабга бормаслик кифоя экан...

Тўртинчи куни баъзилар сирли, айримлар “Ҳа, писмиқ!” дея кутиб олишди. Қизлар ҳавас ва ҳасад аралаш шивирлайди: “Чаккимассан!...”

Ғайрат мени коридор бурчагига имлади.

- Ҳам пишиқ, ҳам писмиқ экансан! – деди билагимдан ушлаб.

Ҳайрон бўлдим.

- Дилафрўзга шеърни сен ёзиб бердингми?

“Нима бўпти?” дегандай таажжуб билан қарадим.

- Қизлар у билан севишиб қолганингни гапиришяпти.

Ичимда суюндиму аччиқлангандай қарадим.

- Бекор гап...

Тошиб келаётган туйғуларни сиғдиrolмай кўзларим ёшланди. Синфдошларим кўзидаги ҳавас ғуруримни юксалтиради. Ўзимни улғайган, сир сақлаш лозим бўлган воқеаларни кечиргандай сирли тутишга уринаман...

- Уч кундан бери Дилафрўз эшигимиз олдида пайдо булади...

- Бошқа иши бордир...

Кўзларим қалбимдагини сотиб қўяди. Нигоҳларга бардош беролмай, синфга кириб, китобимни очдим. Болалар атрофимда тўпланишди.

- Тўғрисини айт... қандай қилиб уни?...

- Айтавер, - деди Ғайрат менга яқинроқ сурилиб паст овозда, - бу ерда ҳамма ўғил бола..

Юрагимни куйдирган туйғуларимни бировга айтсам, тиниклиги йўқоладигандай, душманга сирини очиб қўяётган асирдай тутардим ўзимни. Бундан ташқари, Дилафрўзнинг хиссиётларини билиш учун менда тахминдан бошқа асос йўқлиги учун ҳеч нарса гапиролмасдим.

- У сени қизларимиздан икки марта сўрабди! – янгилик сўзлаётгандай шошилиб сўзларди Расул, - нега энди фақат сени сўрайди?

- Билдмадим!

Кўнғирок чалиниб дарс бошланди. Болалар парталарига қанчалик тез тарқалган бўлса, мен ҳам сўроқлардан тезда кутулиб, ўзимни енгил ҳис қилдим.

У билан гоҳ коридорда, гоҳо мактаб стадионида, баъзан ошхонада учрашиб қолардим, аммо салом-алиқдан нарига ўтмасдик. Кўзларимиз тўқнашса, ҳаяжондан порлаб кетар, юзимиз кизарар, асосий гапни айтиш учун муҳим сўз тополмай жонимиз ҳалак. У нима, қандай куч, топиш қачон муяссар бўлади?

Қанчалик ўйланиб, ҳаёл сурмайлик жавоб топилмас, кўринмас куч жавобга элтар йўлларни тўсиб қўйгандай, уни бизнинг шууримиздан қочириб синов даврини чўзаётгандай эди. Шу зайлда кунлар, ҳафталар ўтарди...

- Сенда журъат етишмаяпти! – деди бир кун Ғайрат мени зимдан кузатаркан.

- Унда-чи? – дедим беихтиёр.

- Унда... – ўйланди Ғайрат хайрихоҳлик билан менга боқаркан, - ўзини билган қиз йигитга севги изҳор қилармиди? Балки сендан кутяпгандир!

Бир неча ойдан бери миямда айланаётган бу фикрга энди ишона бошладим. “Шеър ёзиб, ҳаммани ўзига қаратган ҳаваскор шоир битта мактабдош қизга юрагимни айтолмайманми?” – дея кийналардим, изҳори дилни ёзгунимча, баҳор қариди, каштанлар гуллади, мен шохида китоб ўқиб, ижод қиладиган ўрик довучча

тугди. Окшомлар унга аталган шеърлармни қайта-қайта ўқийман, янгисини ёзмаң, аммо “Севги хиёбони”да у билан учрашиш орзусини амалга оширишга ҳамон журъатим етмасди.

Дафатрим шеър билан тўла. Саҳифалар тепасига рус тили синфида ўқийдиган синфдошларимга таклид қилиб, “Всегда буду любить тебя!” дея ёзаман, Дилафрўз севгимни қабул қилса, бу ниятни қасамёд ўрнида кўришини истайман. Ярми бўш варақларга унинг расмини чизаман. Ҳар бир чизик ва рангда юрагим тубида ардоқланган севгим, севгимга айтадиган гапларим яширингандай, соғинч қийнаган чоғларда юрагимга баҳор эпкинидай таскин - тасалло берарди. Расмларни биров кўрмаган, фақат Дилафрўз кўришини, ранглар остига яширинган маъноларни угина тушуниб етишини истардим...

Севгимнинг кўзлари самимий, нигоҳлари тоза, булок сувидай тиник муҳаббатини қафтдаги буюмдай кўрсатиб турарди.

Яна боғда ишлар бошланди. Мен дадам, ойим ва икки акам бир ҳафтага ишлашга кетдик. Қайтиб келгач, ичимга қулоқ солдим: Дилафрўзни ўйлайвериб юрагим эзилиб кетган! Ҳамма телевизор кўраётганда сирғалиб чиқдим-да, биргина юпанч – унга бағишланган шеърларимни ўқишу ўзим чизган расмларига термулиш учун хонамга кирдим. Эвоҳ, столим тортмаси, ёстигим тагию китобларим орасини бирма-бир қараб чиқдим, афсусуки, шеърлар дафтарим йўқ! Бўлиши мумкин эмас, Токчалардаги китоб орқасини қарагач, жаҳлим чиқа бошлади. Ким олиши мумкин? Чаросми? Укаларимми? Йўқ, мумкин эмас!

Телевизор олдига миҳланиб, хиндча кино кўраётган синглимни имладим. Негадир у кулимсираб қўйди. Ҳовлига чикиши билан бошқалар эшитишини хохламагандай, паст овозда дафтарни сўрадим.

- Мен олувдим! – деди шаддодлик билан бошини силкиб, сочини орқасига ташларкан, - Дилафрўз сўрагани, эртага мактабга олиб келади!

Сира-сира кутилмаган, даҳшатли ва ёкимли ҳодиса! Чарос бепарво гапирар, туйғуларим тошиб, юрагим остин-ўстин бўлаётганини билмасди. Нигоҳида “Қиз бечорани эзвордингиз-да” деган таъна кўринарди. “Уни севсангиз, беғам бўлманг!” дея насиҳат қилаётгандай бўларди.

Мен учун муҳими, Дилафрӯз шеърларимни ўқигани, расмларни кўргани эди!!

Синглим билан Дилафрӯз ўртасидаги яқинлик - сирларимни фони қиладиган, мен удалолмаган ишни қойиллатадиган омад қасити эканини ўйлаб кўнглимга чароғонлик тўлди. У иқкаламизга ёрдам бериш учун зукқоларча йўл топиб, акасини шундай бахтиёр қилдики, унга ич-ичимдан тасаннолар айтдим.

Мен ёлғиз қолиб, қалбимни тўлдирган илк севги завқини йўқотмай, ундан узок вақт баҳраманд бўлишни истардим. Кўчага чиқиб, қишлоқ четидаги анҳор бўйига бордим. Ям-яшил майсалар устига чўзилдим-да, осмонупар тераклар, соч юваётган мажнунтолларга, гоҳ кулиб, гоҳ маънос оқаётган анҳорга, илҳом билан куйлаётган кушларга завқ-шавқ билан қарайман! Шодлигимни ўртоқлашаётгандай мовий осмонга термуламан! Ҳаммаси гўзал, ҳаммаси бекиёс! Дилафрӯздай гўзал қиз севгимдан хабардор бўлгани, айниқса, шеърларим орқали қалбимни сезганидан бахтиёрман! Бу бахт бир умр ҳаётимга маъно, ёруғлик ва омад берадиган сирли қудрат эди...

Уйга қайтаётганимда куёш тоғ ортига юмалаб, уфқ - Дилафрӯз шеър сўраганда кизаргандай, олов рангига бўялди...

Эртасига иккинчи соатдан кейин Чарос мени “Севги хиёбони”да Дилафрӯз кутаётганини айтди. Оёғим ерга тегиб-тегмай у томонга ўтдим. Севгилим дафтаримни кўксига босганча ҳаё билан ерга қараб турар, келганимни сезгач, қисқа саломлашди-да, титроқ кўли билан дафтарнинг муковасини силаркан:

- Ака, шеърларни кимга ёзгансиз? – деди. Иболи кўзлари хаяжонга тўла, расмлар ҳақида сўрамоқчилиги сезилиб турарди. Чароснинг “Ака, хушёр бўлинг!” деганини эсладим:

- Ҳаммаси сизга аталган! – дедим. Унинг яноқлари кизарди, қувончдан юраги тошиб кетгани учун дафтарни кўлимга ушлатди-да, куйлаги этакларини сиккитиб, қоп-қора сочларини шамолда тўзғитганча бир нафасда кўздан йўқолди.

Ажабо, дафтар анча қалин. Очдим. Қизил гулли оппок дастрўмоннинг бир бурчагига эндигина ғунча ёзган гул, иккинчи бурчагига сайраётган булбул расми ғоят нафислик ва санъат билан тикилган эди...

Ўшандан бери қанча сувлар оқди, қанча баҳорлар келиб кетди. Аммо бирорғаси менга бир умрлик БАХТ берган ўша илк севги баҳорига ўхшамади...

“МЕНИНГ САЙЕРАМ”

Хикоя

Кузакнинг ёмғирли мавсумида учратиб колгунимча Уни бир марта ҳам қўрмагандим...

Ёшлик остонасига илк қадам қўйган чоғим севиш орзуси пайдо бўлди. Тенгдошларим қизлар билан хат ёзишса ёки ишқий саргузаштлари ҳақида эшитсам, “Мен севган қиз қанақа бўлса экан?” деган савол миямда ярқ этардию, дуч келган қизлар билан ҳаёлимдаги фариштани таққослай бошлардим. Аммо ойлар, ҳатто йиллар ўтса ҳам уни учратолмасдим.

Овози чинни жарангидай мафтункор, юракни жизиллатадиган оҳанг билан сўзловчи, кўзлари табассумга мойил қиз – орзуларим ичида улғайган, юрагимдан атиргулдай ўсиб чиқаётганди.

Синфдошларим уйлана бошлади. Менинг юрагим ҳижил. Қизлар билан танишганимда сирли боқишлар билан севги уйғотишларига ишонгандай ҳаяжон билан кўнгирок қилишларию, севги изҳор қилгудай энтиқишларидан ўзимни нокулай сезардим, ҳамон юрагимни ҳеч ким илтиолмас, толе кулиб боқишидан умидим сўнаётгандай эди.

Институтни битирганимга уч йил бўлгач, ота-онам уйланиш масаласини кескин қўйишди. Мен эса орзумдаги малика билан сўзлашавериб, одамови, телбасифат бўлган, уни тополмасам, уйланмай ўтишга ҳам розиман, деган ҳаёл миямда айлана бошлаганди.

- Бизга келин керак! – деди отам асабийлик билан.

Ота-онасини ранжитган пушаймон ўғилдай юзимни четга бурдим. Онам пастки лабини тишлаб, изтироб чекарди.

- Одамлар устимиздан кулишяпти!

Энди муносиб қиз топилмагунча отам билан яна юзма-юз келиш оғир. Ёз яқинлашгач, меҳнат таътилига чиқдим-да, синфдошим билан Россияга жўнадим. Хайрлашиш олдидан:

- Пул топиб келиб уйланаман! – дедим.

Отам “Битта ўғлимизни уйлолмасак, бу дунёда нима қилиб юрибмиз!” дегандай таънаомуз қаради. Кетишимни сира-сира хоҳлашмас, тўйга қўшадиган хиссамни шу ерда топиш мумкин дейишарди. Бироқ қарорим қатъийлигини сезиб, фотиҳа беришдан бошқа иложи қолмади.

Уч йил Россияда ишладим.

Хаёлимдаги кизга Сайёра деб исм қўйдим. Турли-туман хаёллар суравериб, одамлардан узоқлашдим. Евроуслугада қурилган, шинам уйимизда атлас куйлак кийиб Сайёра сочини гоҳ елкасидан тушириб, гоҳ орқасига ташлаб ҳовли супураётган, баъзан эса, пахта гулли пиёлада ота-онамга чой узатаётган ҳолда тасаввур қиламан. Янги иш жойимда у билан бир неча марта телефонлашаман. Нигоҳларидан севги ва соғинч ёғилиб турса ҳам, ота-онамдан уялиб, менга яқинлашолмай ҳаяжонда...

Биламан, шерикларим чаккасида бармоғини айлантириб мени имлашади...

Маош олганда ош қиламиз. Улар ароқ ичишади. Кўзлари сузилган мастларга қараб, ижирғанаман. Ишқи билан маст қилган Сайёрага меҳрим ортади. Улар савдойилигимдан қулишади. Ўйлаб қарасам, масҳарада жон бор: етти йилдан бери фақат хаёлимда жилва қилган гўзалнинг ишқи билан талабман. Ишқ шаробининг кайфи ароқникидан ўн баробар кучли ва узоқ давом этувчи эканини ўйласам, телба кимлигини тушуниш қийин эмасди.

Баъзан ўзимдан безорман!

Кечалари уйқум қочади, ҳамма ширин уйқуда ётган - эрта тонгда уйғонаман ва худога илтижо қиламан: “Сайёрамнинг висолига етказ, эй худо!”

Чек-чегарасиз осмон, атрофимни қуршаган борлиқ зерикарли маъводек менга ҳеч қандай таассурот бермай қўйган.

Узоқларга, ўзим билмайдиган жойларга, дардимни тушунадиган, унга малҳам қўядиган одамлар олдига кетгим келади...

Уйга каттагина пул билан келганим учун ота-онам тўй тараддудини бошлаб юборишди. Мен мийиғимда куламан: “Ҳали Сайёрамни тополмадим, шошишларини қаранг!”

Институтни битирган киз излашар, қудани муносибини танлашга алоҳида эътибор беришарди. Мен эса ҳамон Сайёрамни излардим, кутардим...

Япрорклар саргая бошлаган, илк куз кунлари. Эрталаб шабода эсади, кундузи бироз илик.

Тушдан кейин “Синфдош” кафесида дўстлар билан ўтирдик. Хамма ароқ-вино ичди. Мен, одатдагидек, орзум қасридаги малика ишқида мастман. Фейл-атворимни тушуниб қолишгани учун мени ароқ ичишга ундашмайди...

Ташқарига чикқанимизда ёмғир шивалаб ёғар, совук билинмас эди. Кутилмаганда олдимдан бир киз чикди. Этаги кенг, бели тор кўйлақда бўлса ҳам совкотганга ўхшамас гулли соябони ўзига ярашиб турарди.

Илкис тўхтаганимни сезиб, қиз менга қаради. Кўзлари чакнаб, юрагимга олов сочгандай бўлди. Мен титраб кетдим. Хаёлимга аллақаяқдан нурли бир олам, баҳор таровати билан тўлган яшил водий кириб келди. Бундай гўзалликни умримда илк бор кўришим эди..

Юрагим қафасга тушган қушдай потирларди. Кўзимни катта-катта очиб унга термулдим. Қиз яқинлашган сайин мен ўзимни йўкотардим. Кўзлари сирли, нигоҳларида гўзаллик салоҳияти, юзида пинҳоний ишк нури бор. Кечинмаларимни ўқиб тургандай мулойим ва сирли жилмаяр, “Мени танияпсизми?” дегандай юрагимга бўйларди.

У кетди, ортидан қараб турсам, ичимдан бир нидо келди: “Бу ўша – сенинг Сайёранг!” Ўзимни қўлга олиб, югурдим-да, олдиға ўтиб тўхтадим.

Сайёрага жон кириб, хаёлимдан ерга тушган, онасини танимаган боладай кетиб борарди. Мен эса орзум катидан кўринган хозирги лаҳзалар ҳаётимни бутунлай ўзгартиришини сезгандай руҳимда чароғонлик туярдим.

- Сиз Сайёрасиз, а?

Ҳаяжон билан, титраб-қақшаб сўраган бўлсам керак, қиз бир сония узини йўкотгандай ярим кадамча тисарилди. Соябон бандини елкасига қўйиб, айлантирди, орқасида гулзор чирпирак бўлар, унга қўшилиб бошим айланганга ўхшарди.

Ўзи оппок, бироз нозик, сочлари тим қора, қалин, кўзлари қалб сирларимни ўқиётгандай жилмарди.

Саволимга жавоб бериш кераклиги эсига тушиб, бошини кимиради.

- Йўу, йўқ! Мен... эмасман...

- Сиз Сайёрасиз, биз минг йилдан бери танишмиз...

- Ббб.. билмадим, ҳа..ҳа.. Сайёраман!

- Худога шукур топдим!

Унинг чарос кўзлари чараклаб, янаям чиройли бўлиб кетди. Мен тиз чўкиб, қўлларимни осмонга чўзим, сўнг кўксимга қўйиб, юзимга тушаётган ёмғир томчилари ёқимлидигини ҳис қилаётгандай меҳр ва ҳайрат билан унга тикилдим.

У сир тўла кўзини мендан узмай мағрур турар, назаримда секин-аста вазиятни тушуниб борарди. Тиззам ҳўл бўлаётганига ачмнар, кутилмаган спектакль қандай тугашига қизиқаётгандай эди. Мен шубҳаларини тарқатиш учун яна бир марта савол бердим.

- Ростдан Сайёрасиз, тўғрими?

- Тўғри...

Энди кўзларига хаёл ва маъюслик тўлган, мендан яширишга интилаётган ҳаяжони кўзларида балқиб турарди. У ўзини йўқотаётган эди. Таажжуб ва ҳайрат билан ўтаётган одамларга бепарво, қалби билан овора. Тафаккурида чакнаган фикрлар менинг кечинмаларим билан боғланиб кетганга ўхшарди.

- Туринг ака! – яна бироз эгилиб ҳўл тиззамга ишора қилганча,
- биламан, сиз Бахтиёр акаси!

Миямда чакмоқ чакди. Исминни қаердан билади? Наҳотки, мен уни излаб, йиллар давомида кутиб орзу қилгандай, у ҳам бу дамларни йиллаб кутган, номимни ҳам ўзи қўйган бўлса?!

Юрагимга ёпирилиб кирган нур мени осмонга олиб чиқди. Жадаллашган ёмғир қалбимиздаги муҳаббат тошқинларини, шодлик дарёсига ҳамона... Узок тикилишиб қолдик. Кўзлари - турмушга чиқишга кўнмаётгани учун ота-онаси изтироб чеккани ва мени узок излаб учратганини сўзлаб турарди. Мен эса, бу ёруғ дунёда ўзимга ўхшаган девона борлигидан бахтиёр эдим...

Орадан неча йиллар ўтиб, фарзандлар кўрган бўлсак ҳам, иккимизни тақдир сийлаган, бир-биримизга термулиб турган, бошимиздаги солбонга тикирлаб тушаётган ёмғир томчилари бахтимизни олқинилаган илоҳий лаҳзаларни ҳамон энтиқиш билан эслайман...

2013 йил, декабрь.

КУЗНИНГ ЁҚИМЛИ ШАБАДАСИ

Х и к о я

Қисмат – сирли битик, Аллоҳ Ёзгани ёки одамзот ўқий олмаслиги учунми?

Нима бўлгандаям, ҳаммамиз ундан яхшилик кутамиз...

Ўттиз йил аввал Россиянинг Твер шаҳридан Фарғона водийсига келин бўлган Светлана Борисовна ўлканинг табиати, хузур бағишловчи об-ҳавосию, шириндан шакар меваларига, энг муҳими, очик кўнгли одамларига меҳр кўйди. Қизлигида баъзан боши, оёғи оғриб турарди, саратон тупроғида ялангоёқ юрдию, дарди чекинди.

Муроджон билан бир ўғил, бир киз кўришди. Ўғли мактабни битириб, Россияга тоғалар ёнига кетгач, кутилмаганда Муроджон казо қолди. Светлана Борисовна чўкиб қолди. Икки йил ўтиб, кизи Лариса Москвага турмушга чиқди. Аёл шаҳар марказидаги уч хонали уйда якка қолди. Твердан “Кел!” деб чақира бошлашди. Ўғли Коля “Алоҳида уйда яшайсиз!” дея бир неча марта жиддий чорлади. Аммо Светлана бу диёрни, Мурод акаси ётган тупроқни ташлаб кетолмади. Кадрдон уйда эрининг руҳи билан қолишга кўнди... Дўстлари уни ёлғизлатиб кўйишмади. Уйига келишди, гап-гаптакка олиб боришди хатто айримларига оила аъзосидай бўлиб қолди. .

Пенсияга чиққач, бир йилча уйда ўтирди.

9-синфда ўқиётганда тверлик Афанасий Никитиннинг 1466 йили Хиндистонга ажойиб саёхати ҳақида эшитиб, Шарқ мамлакатларига қизикиб қолганди. У ёшлигидан Самарқанд, Бухоро, Хиванинг меъморий обидаларини кўришни орзу қиларди. Пенсиянинг илк ойларида ўша орзусини амалга оширди. Саёхатдан бир олам хайрат ва таассуротлар билан қайтди.

Кейинги вақтда зерикди. Озгина дарс олиб, жамоага кўшилиб юргиси келди. Дастурлар, талаблар, ёшлар ўзгарди, ўзи эса қаришти...

Пенсияга чиқиб, янги ҳаёт бошлаганлар 80-90 ёшда ҳам тетик яшаётганлари ҳақида ўйлаб юрганда шаҳар марказида ошхона очган Лолаҳон йўқлаб қолди. Сухбат орасида:

- Мурод ака таомларингни мактаб ерди, кўлинг ширин дерди. Залга кираверишда мўъжазгина хона бўш, Евро кухня очмайсанми? – деб қолди.

Светлана Борисовнанинг юрагига чўғ тушди.

Ҳаётидаги нузли ўзгариш шудан бошланди.

Евро ошхона очилиб, бир ойча ўтгач, қатта ёшдаги иккита мижознинг чиройли муомаласи аёлнинг эътиборини тортди. Бризол ва салат буюришди. Жилмайишлардан сездики, ўзи ҳақида яхши гаплар бўляпти... Аёл юрагини қувонч эпкини силаб ўтди. Таомларни Европа ресторанилари услубида столга жойлаштириб, илтифот билан уларга ёқимли иштаха тилади.

- Ош бўлсин!

Аёл қушдай енгиллик билан иш жойига бориб, мўъжазгина деразадан уларни кузатди. Бир-бирларига гапириб-гапириб, иштаха билан салат танавул қилишяпти...

Тушлик авжида, мижозлар кўп. У буюртмалар олар, тайёрлаб берар, пулини ҳам ўзи ҳисоб-китоб қиларди. Табакахўрларга хизмат қилувчи ёш-ёш официанткалар ораста ҳаракатларига, ҳаммасига улғураётганига ҳавас билан қарашарди.

Зал тўрида ёш официантка гапга солди, сўнг кўзғолаётган мижозлар... Кухня олдига келса, бояги иккита мижоз пул тўлаш учун кутиб туришибди.

- Ҳафа бўлмайсизлар, ишим кўпайган, - деди Светлана Борисовна узрхоҳлик билан.

- Ҳеч киси йўқ, - деди сиёҳранг костюм-шим кийган, оқ куйлакка қизил галстук боғлаган киши, - жду: "Как ждёт любовник молодой, Минуты верного свидания..."

Шеър ўзига бағишлангандай аёл табассум килди.

- Салатингизга гап йўқ! – деди мижоз, - очень вкусный, какой-то ароматный, я никогда не ел такая чудесная блюда.

Аёл руҳиятини қадр севинчи, шодлик туйғуси камради. Маърифатли мижозларга хизмат қилганидан ҳаяжонини босолмасди.

- Раҳмат акажон, келиб туринглар!

- Албатта!!

Мижоз аёлда кайфият уйғотганини сезиб, зинапоядан енгил кўтариларкан, Светлана Борисовна: "Қоматиға кастюм-шим ярашганини..." дея пичирлади.

Мурод акасини эслаб кўнгли алланечук бўлди...

Кейинги сафар мижознинг исми шарифини билди: Маҳмуд САФО тахаллуси билан ижод қиладиган шоир! Светлана Борисовна ёшлигидан шеърятни яхши кўргани учун танишганидан боши осмонга етиб, бир неча кун завкланиб юрди.

Маҳмуд САҒО ҳар сафар ёнидагиларга салатни мактаб, таърифини келиштириб ер, ўзини унутилмас воқеалар денгизида ҳис этарди.

Мижозлари кўпайиб борарди. Маҳмуд САҒО кеча аёлнинг ишлаб чарчамаслигию, болалари ҳақида сўраган бўлса, бугун ёшариб кетаётгани ҳақида илиқ гаплар айтарди. Қисқа суҳбатларга шеър кўшиб, унинг калбини қувончга тўлдирарди.

Иш жадал кетарди. Аёл кўшнисининг Зарина исмли коллежни битирган кизини ишга олди.

Қиз чакқон ва саришталиги билан устозининг иш тартиби, мижозлар билан муомаласи, хизмат кўрсатиш маданиятини тез ўзлаштирди. Ҳатто кимларга Светлана Борисовна ўзи хизмат қилишни хоҳлайдию, кимларга у буюртма олиб бориши лозимлигини тез фаҳмлади. Бир ойчадан кейин Еврокухняга ёш йигитлар ташриф буюриб, Заринага: “Кўлингиз ширин экан!” – дея хушомад қила бошлади...

Кунларнинг бирида Зарина билан буюртма тайёрлаётганда:

- Омадинг кеп қолди, Светлана! – деди биров овқат узатиладиган дарчадан, Светлана қараса, директор Лола.

- Худога шукур, Лола, ҳаммаси сен туфайли, - деди сўрашгани кўл узатаркан.

- Аввал ишлаганлар мижоз тўпловмаганди. Сенга қойилман, омаднинг сири нимада?

- Меҳр билан ишляпман, Худо қўллади шекилли...

Лола ижара ҳақини кўпайтирмакчи эди. Бирок Светлана кетса, ошхона хувиллаб қолишини ўйлаб ортига қайтди.

Аёлнинг обрўси ошиб, даромади кўпайди. Уйига қўшимча жиҳозлар, замонавий мебеллар олди. Ҳатто “Матиз”га пул йиға бошлади.

Ишдан кейин Маҳмуд Сафо билан соатлаб суҳбатлашарди. Яхши фазилатлари эрини эслатар, ёлғизликка кўникиш, жинсий ҳаёт лаззатларидан воз кечиш туйғусини емира бошларди.

Маҳмуд Сафо тушликка келолмаса, аёлнинг кайфияти тушарди. Яқшанба –диққинафас кун, эрталабдан соатига қарайди. Тезроқ душанба бошлансаю, Маҳмуд Сафонинг овқат узатиладиган дарчадан: “Светлана Борисовна, привет! Биз келдик, кайфият қалай?” деган мтифотини эшитса!...

У юрагига разм солди: туйғулари янги чиққан майсадек жўшиб турибди. “Тавба, - дейди ўзига, - шу ёшда севиш мумкинми?”

Нахотки?...” У “Туйғулар ўткинчи, эримга бўлган ҳиссиётларим қалбимга сезиляпти, холос!” деб ўзини алдади. Бироқ туйғулар кекса вужудга куч, гайрат берарди. Энди аёл тушунган, қутилмаган ташрифлари ва эътибори билан юракни тўлқинлантирадиган, суянчик топилганига ишона бошлади.

Унинг учун салат ва овқат тайёрлар, уни кутар, кўзлари чакнаб ошхонага кирганда - сўлим кишлоқ ўртасидаги қурган сойга баҳор тошқини келгандай юраги тошиб кетарди, бошқача айтганда, саратондан хориб чиккан қалбга илиқ куз шабадаси каби хуш ёқарди...

Бир куни Махмуд Сафо тушликка келмади. Эртаси, индинига ҳам... Шериклари сир яширгандай Светланага хавотир билан қарашарди. Аёл таажжубда. Соғинч туйғуси юрагини бетокат қилар, ишга иштиёқини емирарди. Энг муҳими, уни қаердан излашни билмасди. Ҳаёти зулматга айланди, тарвузи қўлтиғидан тушган одамдай ҳамма ишни Заринага ташлаб, ўзи кўчага қараганча паришон ўлтиради...

Ўн беш кун ўтиб, юраги қон бўлса ҳам Махмуд Сафо қорасини кўрсатмади.

Эртасига эллик ёшлардаги аёл кириб, “Сиз билан бирга-бир гаплашсак!” дегач, унинг юраги хушхабар сезгандай типирчилаб қолди. Зарина хонани тарк этди.

- Махмуд акамнинг мазалари кочди! – дея гап бошлади аёл.
- Қандай, нега?! – Светлана ўрнидан сакраб туриб кетай деди.
- Юрак сал безовта қилди, аммо ҳозир яхшилар, эрта-индин касалхонадан чиқадилар. Ҳар куни сизни гапирадилар. Вақтингиз бўлса, марказий шифохона реабилитация бўлимига бирров кира оласизми?

- Нега кирмас эканман, бораман?! Аммо охириги кўрганимда яхши эдилар-ку!

- Ишга бориб келсалар, соппа-соғлар дебмиз... ёлғизлик ёмон экан...

Светлана аёлга “ялт” этиб қаради. Аёл отини камчилади.

- Келинойимизнинг йили ўтгач, уйлантириб қўяйлик десам, кўнмадилар. Аммо сиз ҳақингизда гап очилса, яйраб кетадилар...

“Оилали одамнинг ҳаётига суқулаётган бўлмайин!”, “Мен севсаму у хурмат юзасидангина гаплашаётган бўлса-чи?” деган фикр Светлананинг кўнглини ғаш қиларди. Энди “Худога шукур!...” дея энгил тортди.

Светлана тонг-сахарда турди, Махмуд акасига шифо тилаб Худого илтижо қилди. Меҳр билан салат тайёрлаб, акаси Николай Борисович Твердан олиб келган тоза хрустал идишга солди. Ҳамир қориб сомса пиширди. Иссик нон олиб, касалхонага борди. Беморга катта ўғли қараётган экан.

Махмуд Сафониинг кўзлари чарақлаб, руҳи тетиклашди. Ўғли “Мумкинмас!” десаям, тикланиб ўтирди. Озиб кетган, кўзлари ичига ботганди.

- Махмуд ака, яхшимисиз? Ётавермайсизми?!

Меҳр тўла овоз Махмуд Сафониинг юрагини жизиллатди. Аёл нурли хотиржамлик билан унга яқинлашиб, стулга ўтираркан:

- Нима бўлди, ака?! – дея ғамхўрлик ва ҳаяжонини яширолмади.

- Озгина чарчабман...

- Шифо берсин, энди яхшимисиз?

- Шукур...

Аёл кўзидаги меҳр ва ташвиш қувват беради. Катта ўғил секин-аста хонадан чиқиб кетди... Светлана дўстига яқинроқ сурилди. Кўлини ушлаб, меҳр билан силади.

- Шунча ётибсиз, менга хабар қилмабсиз-а?!

- Болалар қарашяпти...

- Ҳаётингизда ўрним бор деб ўйлардим...

- Бўлганда қандок! – жонланди Махмуд Сафо, - ҳар куни сизни кўргим келади. Оғайнилардан айттирмоқчийдим. Ишдан қолдирмай, миждозларингиз кўп, дедим...

- Эҳ, Махмуд ака, - деди унинг пешонасидан чўлп этиб ўпаркан, - тирикчилигим ўтмай қолармиди? Сиз учун ишлаётганимни билсангиз эди...

Светлананинги ёшларга ҳос ишва билан кўзларини пирпиратиб гапириши ўзига ярашар, Махмуд Сафони тўлқинлантириш билан бирга “Светлана мени ёқтирганда кўргани келарди!” деган уч-тўрт кун олдинги шубҳаларини тумандай таркатаётган эди.

Светлана унга салат берди, чой ичирди, “Қувват бўлади!” дея ёш болани овқатлантираётгандай икки дона сомса едирди. Унинг ранг-рўйи, кайфияти анча ўзгарди. Қия эшикдан уларни кузатиб турган катта ўғил ич-ичидан суюниб, дилдаги режани амалга оширишни ўйлай бошлади...

Маҳмуд Сафо дори-дармонларни қабул қилгунча Светлана кетмади. “Ишга боринг!” дейишса ҳам кузғолмади. Тушга яқин катта ўғилга “Кетаверинг, ўзим карайман!” деди.

У кетгач, ҳамкасб дўстлар келишди. Аёлни кўришдию, юзлари ёришиб кетди. Ёши каттароғи:

- Дўстим Сафо, шундай гўзал, меҳрибон аёл караяпти, уялганингдан тузалиб кетишинг шарт! – деди.

- Ва бундан кейин касал бўлмасликка мажбурсан!

- Нафақат касал бўлмасликка, аёло кайфият билан яшашга маҳкумсан!

Ҳамма кулди. Ошиқлар зимдан кўз уриштиришаркан, қалблар янада яқинлашди, муҳим ва нозик гапларини кўнгилдан ўтказишди.

Меҳмонлар кўзголишгач, ёши каттаси Светланага каради:

- Дўстимизни сизга, Сизни Худога топширдик! Сизни жуда яхши кўради, унга каранг, узок яшашига ишонамиз...- дегач, бошқалар ҳам қўллаб-қувватлашди. Светлана қўлини кўксига қўйиб:

- Бу киши менга ҳам дўст... кўлимдан келганича... – дея ерга каради.

Аёл уларни кузатиб, Маҳмуд Сафонинг ёнига ўтирди.

- Эшитдингиз, а, ака, - деди у ички қувонч ва мутойиба билан, - сизни менга торпширишди!

Катта ўғил кечкурун термосда овқат кўтариб келганда улар дераза олдидаги стол-стулда лимончой ичиб ўтиришар, аёл унаштирилган киздай бахтиёр эди.

Хона саранжом-саришта, файзли. Ота кайфиятида баҳорий тошқинлик бор. Дори-дармонлар тумбочка тортмасида. Ширинликлар целлофан ҳалтага жойланган. Мевалар катта тарелкага териб устига дока(янги!) ёпилган. Чинни, чойнак-пиёла, банкалар ювиб, сотувга чиқарилган буюмдай шкафга терилган. Хона - топ-тоза.

Кечга яқин катта ўғил Светланани кузатиб қўйди. Ташқарида ўша кунги аёл кутиб олиб, салом-алиқдан сўнг:

- Опа, сиз тушунган аёлсиз! – дея гап бошлади. - Очигини айтсам, акамни уйлантиришга кўп уриндик, аммо муносиб чикмади. Энди у кишига меҳрибон дўст керак! Шу ишни аввал қилганимизда бетоб бўлмасмидилар деган изтироб кийнайди мени...

- Тўғри...

- Эртага касалхонадан чиқадилар. Бугун уйда кенгашдик. Бизга келиноий бўлсангиз, илтимос, йўқ деманг!

Светанинг кўзига ёш келди, юраги тўлиқди. Ёш ўтганда шунақа бўлишини **ким ўйлабди** дейсиз: жавобга ўйланиб қолди!

- Синглим, ўйлаб кўришим керак...

- Опажон, мен жиянларимга аниқ жавобингизни айтишга ваъда берганман.

Бир неча дақиқадан сўнг у аёлга қараб кулимсиради.

- Махмуд акам нима десалар шу...

- Раҳмат, опажон!

Аёл даст ўрнидан турди-да, Свёллананинг икки юзидан ўпиб, бағрига босди.

* * *

Аёл икки ҳафта аъло кайфият билан ишлади. Заринага Евротаомлар, салат сирларини ўргатди. Шогирди янгиликларни сўрашга хижолат қиларди. Ҳафта охирида:

- Мен кетяпман! – деди Светлана қувонч билан, - ошхонани сенга топшираман.

- Мен ... мен... нима қиламан?

Қиз хаяжонланди. “Сизсиз ишлолмайман, устоз!”- демоқчийди. Аёл унинг қўлидан ушлаб пешонасидан ўпди, яхши гаплар, чиройли сўзлар билан сийлади.

- Астойдил, меҳр билан ишла, менга ўхшаб меҳнатдан бахтингни топасан!

Аёл жилмайишида яхши ният, пок ва самимий қалби, бахтиёрлик балкиб турарди. Қизнинг бошини силаб бахт тилади.

Сўнг сумкасини елкасига олиб чиқиб кетди. Зарина деразадан кузатди. Йўл бўйидаги каштан соясида янги костюм-шим кийган, сочини силлиқ тараган Махмуд Сафо кутиб турарди. Светлана ёш киздай енгил ҳаракатлар билан олдига борди-да, қўл бериб сўрашди. Сўнг қўлтиклашиб, янги бозор томон кетишди...

Бир ҳафтадан кейин Светлана Борисовна ўғли билан кизига SMS жўнатди: “Шахсий ҳаётимида ўзгариш бўлди. Бахтиёрман!”

Адабий-бадиий нашр

Боқий МИРЗО

ОЙБАҲОР ВА ДИНАРА

САРГУЗАШ ҚИССА ВА ҲИКОЯЛАР

Муҳаррир:	Исҳоқжон НИШОНОВ
Тех. Муҳаррир:	Собитхон АБДУҲАМИТОВ
Дизайнер:	Фирдавс ДЎСТМАТОВ
Мусахҳих:	Замирахон УМУРЗАҚОВА

2017 йил 5 январда теришга берилди. 2017 йилнинг 25 февралда босишга рухсат этилди. Бичими 60x84. Ҳажми 15 босма табақ. Нашриёт босма табағи -15. Офсет усулида 5000 нусха (биринчи босма 2000)да чоп этилди.
№ 873 - сонли буюртма.
Баҳоси келишилган нархда.

“Наманган” нашриёти, Наманган шаҳри,
Навоий кўчаси 36-уй.

Нашриёт лицензия рақами АН – 156.
2009 йил 14 августда берилган.

Китобнинг оригинал макети “Заковат” МЧЖ матбаа бўлимида тайёрланиб, шу бўлим босмаҳонасида босилди.

Корхона манзили: Косонсой шаҳри,
Чорбоғ кўчаси, 17-уй.

*Детектив
асарлар*

БОҶИЙ МИРЗО

**ОЙБАҲОР ВА
ДИНАРА**

Илк севги баҳори

ISBN 978-9943-4544-4-1

9 789943 454441

+99893 4989045